

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

BAŞLANGIÇTAN EMEVİLER DÖNEMİNE KADAR BENİ SÜLEYM
KABİLESİ
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MOHAMED BOUBACAR CHARİF

BURSA – 2020

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI

İSLAM TARİHİ BİLİM DALI

**BAŞLANGIÇTAN EMEVİLER DÖNEMİNE KADAR BENÎ SÜLEYM
KABİLESİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

MOHAMED BOUBACAR CHARİF

**DANIŞMAN:
Prof. Dr. ÂDEM APAK**

BURSA – 2020

TEZ ONAY SAYFASI

**T. C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE**

İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı'nda 7011622013 numaralı Mohamed Boubacar Charif'in hazırladığı "Başlangıçtan Emevîler Dönemi Sonuna Kadar Benî Süleym Kabilesi" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı,29.01.2020 günü 14:00 – 15:30 saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin (başarılı) olduğuna (oybirliği) ile karar verilmiştir.

Üye
Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı
Prof. Dr. Âdem APAK
Bursa Uludağ Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Üye

Prof. Dr. Ali İhsan KARATAŞ
Bursa Uludağ Üniversitesi

Üye

Dr. Öğr.Üyesi Yusuf KABAKÇI
Uşak Üniversitesi İslami İlimler
Fakültesi

29/01/2020

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İslam Tarihi ve Sanatları ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 15/01/2020

Tez Başlığı / Konusu: **Başlangıçtan Emevîler Dönemine Kadar Benî Süleym Kabilesi**

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin, .../2020 tarihinde şahsım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından (Turnitin)* aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8..'tür.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kaynakça hariç
- 2- Alıntılar hariç/dahil
- 3- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları dahil

Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Özgünlük Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

15 /01/2020

Adı Soyadı: Mohamed Boubacar Charif
Öğrenci No: 701622013
Anabilim Dalı: İslam Tarihi ve Sanatları
Programı: Yüksek Lisans
Statüsü: Yüksek Lisans

Danışman

Prof. Dr. ÂDEM APAK

15/01/2020

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Başlangıçtan Emevîler Dönemine kadar Benî Süleym Kabilesi**” başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

15./01/2020

Adı soyadı : Mohamed Bouacar Charif
Öğrenci No : 701622013
Anabilim Dalı : İslam Tarihi ve Sanatları
Programı : Tezli Yüksek Lisans
Statü : Y.Lisans

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Mohamed Boubacar Charif
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: İslam Tarihi ve Sanatları
Bilim Dalı	: İslam Tarihi
Tezin Niteliği	: Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı	: XII+ 144
Mezuniyet Tarihi	: / ... / 2020
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Âdem APAK

Başlangıçtan Emevîler Dönemine kadar

Benî Süleym Kabilesi

“Başlangıçtan Emevî Dönemine Kadar Benî Süleym Kabilesi” adlı çalışmamızda Benî Süleym kabilesinin belirlenen dönem içinde öncelikle kabilenin soyu, alt kolları, kabilenin yönetimi ve yaşadığı coğrafya üzerine durulmuştur. Ayrıca kabilenin sosyal ve dinî hayatı hakkında bilgi verilmiştir. Sosyal ilişkiler başlığı altında kabilenin diğer Arap kabileleri ile olan ilişkilerinden söz edilerek, Kureyş kabilesi ile ilişkilerinin üzerine durulmuştur. Ayrıca kabilenin İslam’dan önceki inancından da bahsedilmiştir. İslam dininin ortaya çıktığı sırada kabilenin bu dine karşı sergilediği tutum, kabilenin İslamlaşma surecisinden ve İslam’daki rolleri ile ilgili bilgi verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Benî Süleym, Kabile, Emeviler dönemi, Hicaz

ABSTRACT

Name and Surname : Mohamed Boubacar Charif
University : Bursa Uludag University
Institution : Institute of Social Sciences
Field : Department of Islamic History and Arts
Branch : Islamic History
Degree Awarded : Master
Page Number : XII + 144
Degree Date : / ... / 2020
Supervisor : Prof. Dr. Adem APAK

Benu Suleym From Begining to Umayyad Period

This study entitled “Benu Suleym From Beginning to Umayyad Period” it will focus the period of Benu Suleym tribe on their lineage system, sub-tribes, and the tribe's management and geography place. In addition, will give an information about tribe's social and religious life. Under the title of the social relations will be mention tribe's relation with other Arab tribes. The relationship with Quraysh tribe will be emphasized. The study also introduces the tribe's belief before the Islam and the reaction of the tribe towards the period of rise of Islam, study will give an information about the role of the tribe in the process of Islamization and Islam.

Keywords: Benu Suleym, Tribe, Umeyyed Period, Hijaz,

ÖNSÖZ

Arap toplumu, İslam dininin ortaya çıktığı ve Kur'an-ı Kerim'in hitap ettiği ilk toplum olmasından dolayı bu toplumun tarihi ile İslam tarihi iç içe bir vaziyettedir. Arap toplumunun sosyal ve siyasî yapısı kabile sistemi ve soy bağlarının üzerine inşa edilmiş olması nedeniyle, İslam tarihinin özellikle ilk dönemindeki olayları daha iyi anlayabilmek ve karanlıkta kalan yönlerini gün yüzüne çıkartabilmek için kabile çalışmaları büyük bir önem arz etmektedir. Zira Araplarda soy bağları tüm sosyal ve siyasî ilişkilerin temellerini teşkil eder ve devletlerin kuruluş ve yıkılışlarında da önemli amillerdendir. Arap kabilelerin İslam tarihindeki katkılarını ve çeşitli tarihi olaylardaki yerlerini açıklığa kavuşturulması gereken bir konudur. Bu sebeple kabileler ile ilgili tarihin ana kaynakları arasında dağınık olan bilgileri araştırıp toplamak ve satırların arkasındaki olayları inceleyerek önyargıyla yaklaşmadan ve abartıya kaçmadan bu kabilelerin tarih olaylarındaki rollerini izah etmek görevi, İslam tarihi alanında çalışan araştırmacılara düşen bir vazifedir.

Bir yüksek lisans tezi çalışmasında bir kabileden fazla araştırmak imkân dâhilinde olmadığı için bu kabilelerden sadece birini seçerek, tarihini inceleyip karanlıkta kalan geçmişine ışık tutmak uygun olacağına kani olduk. Bu nedenle tezimizin konusu olarak, Kaysî kabilelerin en büyük ve en kalabalık kollarından biri olan ve Tarih boyunca savaşçı özellikleriyle adından söz ettiren Benî Süleym kabilesini seçmeye karar verdik.

Bu kabile Arap kabilelerinin en önemlilerinden biri olması ve İslam fetihleriyle beraber bütün İslam dünyasına yayılarak İslam'ın yayılışına katkıda bulunmuş bir kabile olmasına rağmen üzerine yapılan araştırmalar çok sınırlı kalmıştır. Abdulkuddûs el-Ensârî'nin "Benû Süleym" adıyla kaleme aldığı eseri, daha çok kabilenin Suudi Arabistan'daki kalan kısmı ile ilgilenmiştir. Bunun dışında Irak'ta Bağdât Üniversitesinde kabilenin Cahiliyye dönemindeki tarihi ile ilgili yapılan yüksek lisan tezi dışında tarih alanında kabile hakkında farklı akademik bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Çalışmamızda İslam tarihinde önemli izler bırakmış Benî Süleym kabilesini farklı yönleriyle tanımak, İslam öncesi ve sonrasındaki faaliyetlerini incelemek, savaşçılık yönlerinin İslami dönemdeki fetihlere etkilerini tespit etmek, Benî Süleym özelinde

bedevi Arap kabilelerin sosyal ve kültürel yönlerine ışık tutmak ve önemli şahsiyetlerinin İslam tarihindeki yerini incelemek amaçlanmıştır.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Girişte araştırmanın önemi ve metodundan bahsedilmiş, kaynaklarının tanıtımı yapılmış ve Arap kabilelerin tarihinden kısaca bahsedilmiştir. I. Bölümde İslam'dan önce Benî Süleym kabilesinin soyu, alt kolları, yurtları ve sosyal ilişkilerinden söz edilirken, II. Bölümde Hz. Peygamber döneminde kabilenin İslam'a karşı tutumları, Müslüman olmaları ve bu dönemdeki rolleri incelenmiştir. III. Bölümde ise Hulafâ-i Raşidîn yıllarında meydana gelen tarihî olaylara karşı Benî Süleym tutumu araştırılmıştır.

Öncelikle çalışmamın gerek konu belirlemesi gerekse araştırmamın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen, bilgi ve tecrübeleriyle yolumu aydınlatan ve teşvik edeci güzel sözleriyle gücüme güç katan ve moralimi yüksek tutan kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Âdem APAK hocama, teşekkür ederim. Ayrıca çalışmamın kaynaklarını temin etmemde büyük bir desteği olan Doç. Dr. Abdülğani el-Ahcerî hocama, konum ile ilgili bana kaynak göndererek destek sağlayan Suudi Arabistan'daki Tekadum araştırma merkezinin müdürü Dr. Saleh es-Sülemî'ye, çocukluğumdan bu güne kadar eğitimimi sağlamak için her türlü fedakârlık yapan sevgili aileme, tezimi okuyup dil hatalarını gideren kıymetli dostum M. Fatih Durgun'a ve bana maddi veya manavi yardımı olan herkese teşekkürlerimi sunarım.

Mohamed Boubacar Charif

Bursa – 2020.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS İNTİHAL YAZILIM RAPORU.....	iii
YEMİN METNİ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ.....	1
I. ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI.....	1
A. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE METODU	1
B. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	2
II. ARAP KABİLELERİNİN TABAKALARI	5

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMDAN ÖNCE BENÎ SÜLEYM

I. SOYU VE ALT KOLLARI.....	10
A. NESEBİ	10
B. ALT KOLLARI	11
1. Benî İmruülkays b. Bühse b. Süleym	12
a. Benî Hufâf b. İmruülkays	13
b. Benî Avf b. İmruülkays	15
c. Benî Bahzu b. İmruülkays	16
2. Benî el-Hâris b. Bühse b. Süleym.....	17
3. Benî Se'lebe b. Bühse b. Süleym	18

4. Sonradan İltihak Eden Kollar	19
C. KABİLENİN YÖNETİMİ.....	21
D. YURTLARI.....	25
II. SOSYAL İLİŞKİLER.....	31
A. KUREYŞ VE DİĞER KABİLELER İLE İLİŞKİLERİ.....	31
1. Kureyşle İlişkileri	31
B. SAVAŞLARI (EYYÂM)	40
1. Adnânîler ile Savaşları.....	42
a. Benî Süleym kabilesi tek başına girdiği savaşlar.....	42
(1). Hüzeyl kabilesiyle savaşları	42
(2). Gatafan kabilesiyle savaşları.....	43
(3). Temim kabilesiyle savaşları.....	44
(4). Hevâzin kabilesiyle savaşları	44
(5). Bekir b. Vâil kabilesiyle savaşları.....	44
(6). Benî Âmir kabilesiyle savaşları	45
b. Kaysî kabilelerin yanında yer aldığı savaşlar	45
(1). Kinâne kabilesiyle savaşları.....	45
2. Kahtânîler İle Savaşları	48
C. İNANÇLARI	50

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM'DA BENÎ SÜLEYM KABİLESİ

I. HZ. PEYGAMBER'İN DÖNEMİNDE BENÎ SÜLEYM.....	55
A. İLK DÖNEMDE İSLAM'A KARŞI TUTUMLARI	55
1. Karkaratülküdr Gazvesi.....	55
2. Bahran Gazvesi.....	56
3. Bi'rîmaûne Vak'ası.....	57
4. Zeyd b. El-Hârise Seriyesi.....	60
5. İbn Ebi'l-'Avce'nin Benî Süleym'e Seriyyesi.....	61
B. BENÎ SÜLEYM KABİLESİNİN İSLAM'A GİRİŞİ VE İSLAM TARİHİN'DEKİ ROLÜ	61
1. Müslüman Olmaları.....	61

.2 Benî Süleym'in İslam Dönemindeki Rolü.....	66
a. Mekke'nin fethi.....	66
b. Huneyn ve Taif gazvesi	68
(1). Benî Süleym Kabilesinin Şairinin Ganimetten Hissesi	72
C. Gazve ve Seriyelere Katılımları.....	76

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HULEFÂ-İ RÂŞİDÎN DÖNEMİNDE BENİ SÜLEYM

I. RİDDE OLAYINDAKİ TUTUMU.....	81
II. FETİH HAREKETLERİ	85
A. İRAK VE İRAN FETİHLERİ	86
1. Mücâşi' b. Mes'ûd.....	86
a. Nihâvend'in Fethi	88
b. Tevvac'ın Fethi	89
c. Yezdücerd'i Takibi	90
d. Horasan Fetihleri.....	90
2. İbni Hâzim'in Heratlı Kârin'in İsyanını Bastırması	92
3. Utbe b. Ferkad	94
4. Âsım b. Kays	95
5. Irak Fetihlerinde Zikredilen Diğer Sülemîler	96
B. ŞAM FETİHLERİ	98
C. MISIR FERTİHLERİ	101
D. CEZİRE FETİHLERİ	105
1. Mardin Kalesi'nin Fethi.....	107
2. Resulayn Kalesi'nin Fethi	108
3. İrmîniye'nin (Samsat veya Sümeysât) Fethi	110
III. FİTNE OLAYLARINA KARŞI TUTUMU.....	111
IV. BENÎ SÜLEYM'DEN İDARECİLER	115
A. CAHLİYYE'DE KABİLENİN MEŞHUR LİDERLERİ	115
.1 Amr b. eş-Şerîd.....	115
2. Sahr b. Amr.....	116
B. ZEKÂT ÂMİLLERİ	119

1. Abbâs b. Mirdas.....	119
2. Mücâşi ‘ b. Mes‘ûd es-Sülemî.....	121
C. EYALET VALİLERİ	122
1. Utbe b. Ferkad	122
2. Kays b. El-heysem.....	123
3. Amr b. Süfyân.....	124
D. BENÎ SÜLEYM'DEN DİĞER MEŞHUR SAHABE	125
1. Amr Bin Abse : (Ebu Necih).....	125
2. Haccac b. İlât es-Sülemî	128
SONUÇ	132
BİBLİOGRAFYA	135

KISALTMALAR

(s.a.v.)	: sallallahü aleyhi ve sellem
a.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
b.	: Oğlu
Bkz.	: Bakınız
bt.	: Kızı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
haz	: yayına hazırlayan
Hz.	: Hazreti
nşr.	: Neşreden
s.	: Sayfa
t.y.	: Basım tarihi yok
thk.	: Tahkik
v.d.	: ve diğeri
y.y.	: Basım yeri yok

GİRİŞ

I. ARAŞTIRAMANIN METODU VE KAYNAKLARI

A. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ VE METODU

Tarihî olayları daha iyi anlayabilmek için o olayların aktörlerini tanımak gerekmektedir. İslam tarihinin daha iyi anlaşılabilmesi için İslam tarihini inşa eden toplum ve şahsiyetleri tanımak ve doğru anlamaktan geçer. Câhiliye dönemindeki Arap toplumu, İslam Peygamberi Hz. Muhammed (sav) ve ashabının yetiştiği ortam olmasının yanında Kur'an ve Hadisin ilk muhatap olduğu toplumdur. Bu yüzden İslamî ilimlerin temel kaynakları olan Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerin doğru anlaşılabilmesi için hitap ettikleri toplumun tarihi ve kültürünü anlamak gerekir. İslam tarihi alanında yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunda İslam'dan önceki Arap toplumuyla pek ilgilenilmemiştir. Zira araştırmacılar genelde Hz. Muhammed (sav) dönemi ve ondan sonraki süreç üzerinde yoğunlaşmışlardır. Hâlbuki Câhiliye dönemindeki birçok gelenekler, İslam döneminde de benimsenmiş ve sürdürülmüştür. Üstelik İslam dinini diğer toplumlara ulaştırma vazifesinde bulunan sahabenin büyük çoğunluğu ömürlerinin önemli bir kısmını Câhiliyye toplumunda geçirmişlerdir. Bu açıdan bu dönem İslam tarihinin önemli bir dönemi olduğunu söylemek mümkündür. İslam öncesi Arap toplumunun kapalı kalmış tarihi olayları araştırılıp gün yüzüne çıkartılması İslam tarihi araştırmacılarına düşen önemli bir görevdir. Çünkü bu toplumun tarihi aslında İslam tarihinin temelleri mesabesinde. Bunun için Arap toplumunun tarihi anlaşılmadıkça İslam tarihinin de doğru bir şekilde anlaşılması mümkün değildir. İslam öncesindeki Arap toplumunda hâkim olan siyasi sistem bu gün olduğu gibi ulus devlet değil, daha çok kabile reisi tarafından yönetilen kan bağı ile birbirine bağlanan aşiret ve kabileler idaresi yaygındı. Bu toplum, kabile sistemi üzerinde inşa edilmiş olmasından dolayı, toplumun unsurları mahiyetinde olan kabileler üzerinde özel çalışmalar yapılmasının gerektiğine inanıyoruz. Tabi ki bu kabilelerin tamamını araştırmak ferdî çabalarla gerçekleştirilmesi mümkün olmadığı için, bu alanda çalışmak isteyen bireysel araştırmacının yapması gereken şey de kabilelerden birini seçip tarihini inceleyerek kapalı kalan kısmını gün

yüzüne çıkarmaktır. Bu sebeple tezimizin konusu olarak bu toplumun önemli unsurlarından biri olan “Benî Süleym” kabilesini belirleyip tarihi sürecini incelemeye karar verdik. Fakat bu çalışmayı tamamlamak için bize tanınan sürenin kısalığından dolayı kabileyi tarihi süreç boyunca ele alma imkân dâhilinde olmadığını düşünüyoruz. Bundan dolayı, çalışmamızı sadece belli bir dönem içinde sınırlandırma yönüne gidilmiştir. Araştırmamıza konu olan kabileyi incelerken, Araplarda büyük önem taşıyan bir konu olan soy bilgisi ile başlayarak, önce kabilenin soyu ve alt kollarınının belirlenmesi amaçlanmıştır. Sonraki bölümlerde ise kabilenin coğrafi yerleşimi, sosyal ve siyasî durumları, diğer komşuları ile münasebetleri gibi konular ele alınmıştır. Ardından da kabilenin İslam’a karşı tutumu, İslam’ın ilk döneminde bu dine karşı sergiledikleri düşmanca tavır, daha sonra hicri yedinci yılından itibaren bu tavırdan tamamen vazgeçmeleri ve İslam’ın fetihlerinde orduların öncü birlikleri haline gelmeleri çerçevesinde konu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmamızda sosyal bilimler çalışmalarında kullanımı yaygın olan tümevarım metodu benimsenmiştir. İslam tarihi ile ilgili hem Müslümanlar tarafından hem de Batılı oryantalistler tarafından çok sayıda ve çok çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Fakat yukarıda bahis ettiğimiz gibi Arap kabileleri ile ilgili yapılan çalışılmalar yetersiz kalmıştır. Bu alan ile ilgili var olan çalışmalara baktığımızda, Fransız CL. Huart gibi Avrupalı oryantalistlerin dikkatlerini çekerken Arap ve Müslüman araştırmacıları tarafından ihmal edildiğini görülmektedir. Genelde Arap kabileleri özelde ise Benî Süleym kabilesi üzerinde yapılan çalışmalar eksik kalmış olmasından dolayı biz de bu boşluğu gidermek için ve buna katkıda bulunabilmek amacıyla araştırmamız Benî Süleym kabilesinin Cahiliye döneminden Emevîler dönemine kadar olan tarihi süreci ve İslam tarihindeki rolünü incelemek için konuyu ele aladık.

B. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Çalışmamızın amacını gerçekleştirmek adına, İslam Tarihi Temel kaynakları, Genel Tarih Kaynakları, Siyer ve Megâzi kaynakları, Arap nesep kaynakları, coğrafya kaynakları, Arap edebiyatı kaynakları, Tabakât ve Ricâl kaynaklarına müracaat edilmiştir. Ayrıca konumuzla alakalı tezler, makaleler, kitaplar gibi modern akademik çalışmalara da başvurmak suretiyle farklı kaynaklara başvurarak bilgi toplamaya

çalışılmıştır. Bu bilgiler üzerinde yorumlar yaparak doğru bilgiye ulaşmaya çalışılmıştır. Böylece, kabile hakkında genel bir sonuca varılmaya çalışılmıştır.

Çalışmamızın konusu olan Benî Süleym kabilesi ile ilgili müstakil çalışmalar olmaması ve konu ile ilgili bilgiler farklı bahislerde ana kaynaklar arasında dağılmış vaziyette bulunuyor olması, üstelik belirlenen çalışma dönemi uzun bir periyodu kapsayan bir süreç teşkil etmesi sebebiyle pek çok kaynağa müracaat edilmiştir. Özellikle İslam Tarihinin ilk dönemi ile ilgili araştırmaların ana kaynakları ve nesep kaynakları çalışmamızda ilk başvurulacak kaynaklar olacaktır. Bu tezimizde kullanılan başlıca kaynaklar şunlardır;

Arap soy bilimi temel kaynaklarından olan ve bu araştırmamızın ilk bölümünde çok istifade edilebilmiş başlıca eserlerden biri İbnü'l-Kelbi'nin *Cemheretü'n-neseb*¹ adlı eseri kabilenin nesebini ve alt kollarını belirleme konusunda büyük bir önem arz etmektedir. Bunun yanında İbnü Hazm'ın *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*² adlı eserinden de çok istifade edilmiştir. Nesep kaynakları arasından Kalkaşendî'nin *Nihayetü'l-ereb fi Marifeti'ensabi'l-Arab*³ eseri, Belâzûrî'nin *Ensâbü'l-eşraf*⁴ adlı eseri, Ömer Riza Kehhale'nin *Mu'cem kabâilü'l-Arabi'l-kadime ve'l-hadise*⁵, Cevâd Ali'nin *el-Mufassal fi tarihi'l-Arab kable'l-İslam*⁶, es-Seme'ânî'nin *el-Ensâb*⁷ adlı eseri, konumuz ile alakalı önemli malumatlar ihtiva eden başvuru kaynaklarımızdandır. İbnü'l-Kayserânî, *el-Mu'telif ve'l-Muhtelif*⁸ adlı eseri, el-Bağdadî'nin *Mu'telifü'l-kabâil ve Muhtelifuhâ*⁹ adlı kitabı, Abdülkuddûs el-Ensârî'nin *Benu Süleym*¹⁰ adlı çalışması gibi kaynaklar tezimizin birinci bölümünü oluşturan malumatları elde edebilmek için başvuru olan önemli

¹ İbnü'l Kelbî *Cemheretü'n-neseb*, thk. Naci Hasan, Mektebetü'n-Nehzati'l-Arabiyye, Beyrut, 1986.

² İbn Hazm, el-Endülüsî, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, thk. Âlimlerin heyeti, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1983.

³ Kalkaşendî, Ebu'l-Abbâs, *Nihayetü'l-ereb fi marifeti ensâbi'l-Arab*, thk. İbrahim el-İbyârî, Daru'l-kttâb el-Lubnâniyyîn, Beyrut, 1980.

⁴ Belâzûrî, *Cümelü min Ensâbü'l-Eşraf*, thk. Süheyl Zekkâr ve Riyâz ez-Zerkelî, Daru'l-fikir, Beyrut, 1996.

⁵ Ömer kahlale, *Mu'cemü kabâilü'l-Arabi'l-kadime ve'l-hadise*, Müessesetü'r-risele, Beyrût, 1994

⁶ Cevâd Ali, *el-Mufassal fi Târihi'l-Arab kable'l-İslam*, Darü's-sâkî, 2001.

⁷ Sem'ânî, Ebu Sead, *el-Ensâb*, thk. Abdurrahmân b. Yahya el-MuAllimî vd. Meclis Dairetü'l-Me'ârifü'l-Usmâniyye, Haydarabat, 1962.

⁸ Ebu'l-Fazl İbnü'l-kayserânî, *el-Mü'telif ve'l-Muhtelif*, thk. Kemâl Yusuf el-Hût, Dâru'l-kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1441h.

⁹ Bağdâdî, Ebu Cafer, *Mü'telifü'l-kabâil ve Muhtelifuhâ*, thk. İbrahim el-Ebyârî, Daru'l-kütübü'l-İslamiyye, Daru'l-kitâb el-Mısri, Kahire, Daru'l-kitâb elLubnânî, Beyrut, ts.

¹⁰ Abdülkuddûs el-Ensârî, *Benü Süleym*, tkdm. Salih es-Sülemî, Matbaatü'l-Mahmûdiyye, Medine, 2015.

kaynaklardır. Ayrıca bu çalışmamızda müracaat edilecek Nesep kitapları dışında Tabakât kaynakları da bu tür çalışmalar için son derece önem taşımaktadır. Bu tür kaynaklardan örnek vermek gerekirse, İbnü'l-Esîr'in *Usdü'l-ğabe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*¹¹ adlı eseri, İbn Hacer el-'askalânî'nin *el-İsâbe'si*,¹² İbn Sa'd'ın *et-Tabakât'ı* gibi kabilenin bazı şahsiyetleri ile alakalı malumat sağlanmak için başvurulacak önemli kaynaklardır. Kabilenin Hz. Peygamber (sav) ile olan münasebetleri ve onun döneminde meydana gelen olaylardaki yerlerini tespit etmek için son derece ehemmiyetli bilgiler içeren Siyer ve Megazi kaynakları da bu çalışmamızda müracaat edilmesi gereken temel kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu tür kaynaklardan başlıca şunları zikredebiliriz; İbn İshâk'ın *Megâzi'si*¹³, İbn Hişâm'ın *es-Sîretü'n-Nebeviyye*¹⁴ adlı eseri, el-Vâkîdî'nin *Megâzi'si*¹⁵, İbn Hazm'ın *Cevâmi's-Sîretü'n-nebeviyye'si*¹⁶ gibi kaynaklar önem arz etmektedir. Genel Tarih kaynaklarından da İbn Kesîr'in *el-Bidaye'si*¹⁷, Taberî'nin *Tarihi*¹⁸, İbn Esîr'nin *el-Kâmil fî't-Tarih*¹⁹ adlı eseri, İbn Haldûn'nun *el-İber*²⁰ adlı eseri, çalışma esnasında müracaat edilen ana kaynaklarımızdandır. Arap dil ve edebiyatı kaynakları da çalışmamız açısından büyük bir önem arz etmektedir. Zira kabilenin savaşları ve şiirleri ile ilgili malumat bu tür kaynaklarda daha geniş bir şekilde verilmektedir. Bu kaynak türünden başlıca şunları zikredebiliriz; İbn Abdurabbih'in *el-İkdü'l-Ferid*²¹ adlı eseri, İbn Yezîd el-Müberred'in *el-Kâmil fî'l-Luga ve'l-Edeb*²² adlı eseri, el-Bağdâdî'nin *Hizânetü'l-Edeb*²³ adlı eseri, İsfahânî'nin *el-Agânî*²⁴ adlı eseri, İbn Reşîk'ın *el-Umde*

¹¹ İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-ğabe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavviz- Âdil Ahmed Abdul-Mevcud, Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, yy. 1994.

¹² İbn Hacer el-'Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, thk. Adel Ahmed Abdul-Mevcud ve Ali Muhammed Mahfuz, 1.b. Beyrut, Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, 1415h.

¹³ Muhammed İbn İshâk, *kitabü's-Sîre ve'l-Megâzi*, thk. Süheyl Zekkâr, 1.b. Beyrut, Dârü'l-fikir, 1978.

¹⁴ Abdul-Melik İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sîka vd. 2.b. Mısır, Şeriketü Mektebe ve Matbatü Mustafa el-Bâbî el-halebî ve Evladihi, 1955.

¹⁵ Vâkîdî, *el-Megâzi*, thk. Marsedin Jones, 3.b. Beyrut, Dârü'l-'lemî, 1989.

¹⁶ İbn Hazm el-Endelüsî, *Cevâmi's-Sîretü'n-Nebeviyye*, b? Beyrut, Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, yy.

¹⁷ İbn Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, Dârü'l-fikir, 1986.

¹⁸ Taberî, *Tarihü'r-Rusul ve'l-Mulûk*, 3.b. Beyrut, Dârü't-Türâs, 1387h.

¹⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-Tarih*, thk. Ömer Abdussalam, 1.b. Beyrut, Dârü'l-Kitâb el-Arabî, 1997.

²⁰ İbn Haldun, *Divânü'l-mübtede ve'l-haber fî Tarhi'l-Arab ve'l-Berer ve men âserehum min zevi's-şe'ni'l-ekber*, thk. Halil Şehhâde, 2.baskı, Beyrut, Dârü'l-fikir, 1988,

²¹ İbn Abdurabbih, *el-İkddü'l-Ferid*, 1.b. Beyrut, Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, 1404h.

²² Ebu'l-Abbâs Müberred, *el-Kâmil fî'l-Luga ve'l-Edeb*, thk. Muhammed Ebu'l-Fadel İbrahim, 3.b. Kahire, Dârü'l-Fikir el-Arabî, 1997.

²³ Abdulkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-Edeb ve lübbü libâbi lisânü'l-Arab*, thk. ve şrh. Abdussalam Muhammed Harun, 4.b. Kahire, Mektebetü'l-Hânci, 1997.

²⁴ Ebü'l-Ferec el-Asfehânî, *Kitâbü'l-Egânî*, th. İhsân Abbâs, 3.b. Beyrut, Dârü Sâdir, 2005.

*adlı*²⁵ *eseri* gibi kaynaklar çalışmamız esnasında bize yol gösterecek dil ve edebiyat alanında bize yol gösterecektir.

II. ARAP KABİLELERİNİN TABAKALARI

Samî milletlerin en önemli temsilcisi ve Arap yarımadasının asıl sakinleri olan Arap milletinin isminin etimolojisi konusunda pek farklı görüşler zikredilmiştir. Fakat Arap dili ve edebiyatının kaynaklarında benimsenen görüşe göre Arap kelimesi, açıklamak (beyân etmek), açığa kavuşturmak anlamına gelen “i’râb”²⁶ kökünden türetilmiştir. Araplara da güzel, zengin, fasih ve açık bir dil ile konuştukları için ‘Arab (Arap) diye adlandırılmıştır.²⁷ Tarihçiler genel olarak Arap tarihinden bahsederken Arap milletini tarihî açıdan şu kısımlara ayırmışlardır: Arab-i bâide (nesli kesilmiş olan Araplar) ve Arab-i bâkiye (Soyu devam eden Araplar), Arab-i bâkiye de soy açısından iki gruba ayrılır, Arab-i Âribe (Asil Araplar) ve Arab-i müsta‘ribe (Araplaşmış Araplar)’dir. Tarih kaynaklarında yaygın olan Arap tabakâtları şu şekilde zikredilmektedir.

Birinci tabaka olan Arab-i bâide’den maksat, Âd, Semûd, Tasem, Cedîs, Emîm, Birinci Cürhüm, Amâlika, Câsim, Abdi Dahm, Ubeyl, Hazûra²⁸ ve Medyen gibi bir zamanlarda var iken Arabistan’da Suriye ve Mısır’a kadar sınırlarını uzanan çeşitli devletler kurmuşlar, fakat sonra farklı afet ve sebeplerden dolayı yok olup tarih sahnesinden silinmiş kavimlerdir. Bunlardan Âd, yerleşimi er-Rub‘u’l-hâli çölü ve Yemen dağları arasındaydı.²⁹ Kendilerine peygamber olarak Hz. Hûd gönderilmiştir. Semûd Medâin’de yaşıyorlardı ve kendilerine Hz. Salih peygamber gönderilmiş ve bunlar gibi bazılarının Kur’an-ı Kerim’de zikirleri geçmektedir.³⁰ Büyük bir kısmı hakkındaki bilgimiz ise sadece tarih kaynaklarında geçen efsanevî haberlerden ve eski Arap şiirlerinden aldığımız bilgilerle sınırlıdır.

Soyu hala devam eden Araplar ve Arab-i bâkiye ile bilenen grup ise yukarıda işaret ettiğimiz gibi soylarına nispeten Arab-i âribe veya Kahtânîler asıl toprakları Yemen ve Arab-i müsta‘ribe veya Adnânîler asıl toprakları Hicaz şeklinde onlar da iki ana kola

²⁵ İbn Reşik el-Kayrevânî, *El-Umde fî Mehâsinü’ş-Şi’r ve Adâbihi*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulmecid, 5.baskı, Dârü’l-Cil, 1981.

²⁶ Ebü’l-Berkât Kemâleddin, *Esrârü’l-Arabiyye*, 1. b. Dârü’l-Erkam b. Ebi’l-Erkam, 1999, s.44.

²⁷ İbn Haldun, *Tarih*, C.II, s.17; Kalkaşendî, *Nihâyetü’l-Ereb fî Me’rifeti Ensâbi’l-Arab*, thk. İbrahim el-İbyârî, 2.b. Beyrut, Dârü’l-Küttâbi el-Lübnâniyîn, 1980, C.I, s.11.

²⁸ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Tarihi’l-Arab Kable’l-İslam*, 4.b. Dârü’s-sâki,2001, C.I, s.295

²⁹ Tefvik Berû, *Tarihü’l-Arabi’l-kadîm*, 2.b. Dârü’l-fikir, 2001,s.55.

³⁰ Hûd süresi, 11/50-68.

ayrılmışlardır. Bunlar aynı zamanda coğrafi konumlarına göre Güney Araplar (Kahtânîler) ve Kuzey Araplar (Adnânîler) şeklinde de nitelendirilmişlerdir.

Arab-i âribe veya Kahtânîler, soyunun Hz. Nuh'un oğlu Sâm'dan geldiğine inanılır. Tevrat'ta da şöyle zikredilmiştir: Yaktân (Kahtân) b. Âbir b. Şâleh b. Erfekşâd b. Erâm b. Sâm b. Nûh³¹ (a.s.) Kahtân oğulları sayısı hakkında çok farklı rivayetler varit olmuştur. Aralarından Ya'rub, Hazramevt, Umân ve Cürhüm meşhur olmuştur.³² Yemen asıllı Arapların hepsi bu soydan gelmektedir. Şimdi mevcut olan Güney Arap kabilelerinin tamamı Kahtân oğullarından Ya'rub ve Cürhüm adlarını taşıyan iki ana koldan tenasül etmiş durumundadır.³³ Cürhüm kabilesi Mekke'ye yerleşmişler ve Hz. İsmail (a.s.) kendilerinden Seyyide bt. Muzâz b. Amru ile evlenmiş ve onlarla beraber yaşamak suretiyle Arap olmuştur.³⁴ Böylece, onun soyundan gelen Araplara Arab-i müsta'ribe denilmiştir.

Arab-i müsta'ribe, Hz. İsmail'in soyundan gelen Araplardan olup ataları Arap olmamakla beraber kendileri annelerinin ve kültüründe yetiştikleri Arap toplumunun etkisinin gereği Araplaşmışlardır. Hz. İsmail (a.s.) babası Hz. İbrahim (a.s.)'den sonra Amâlikalılar ve Yemenlilere gönderilmiş bir Peygamber olup 12 erkek evladı olmuştur.³⁵ İsmail oğulları çoğalarak Arap milletinin büyük bir kısmını teşkil etmişlerdir.

Malum olduğu üzere Hz. İbrahim (a.s.) oğlu İsmail ve annesi Hâcer'i Mekke vadisinde yerleştirmiştir. O esnada, Mekke vadisi çorak bir yerd. Fakat Zemzem Suyunun fışkırmasıyla beraber o çorak yer bereketlenmiştir. Aynı anda Yemende yaşanan kıtlıktan kaçarak otlak ve su yerlerini arayan Amâlikalılar Hacer'e gelerek Zemzem Suyundan istifade etmek için izin istemişlerdi. Bu sayede, Mekke'ye yerleşen Amâlikalılar (Benî Kerker) çok rahat ve bolluk içinde yaşamışlardı. Bu gelişmeden haberdar olan Cürhümlüler içinde buldukları kıtlıktan kurtulmak adına yurtlarını terk edip oraya gelerek Mekke'ye yerleşmişler³⁶, böylece Hz. İsmail de bu Arap kabileleri arasında büyüdüğü için Arapça konuşmuş ve onlardan evlenmek suretiyle Araplarla

³¹ Tevrat, Tekvin/10.

³² Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, C.II, s.9.

³³ Hakkı Dursun Yıldız, "Arap", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, (İSAM), 1991, C.III, s.273.

³⁴ Hemedânî, *Kitabü'l-İklil min Ahbâri'l-Yemen ve Ensâbi Himyer*, thk. Muhammed b. Ali b. el-Hüseyn, San'a, Kültür ve turizm Bakanlığı, yt. C. 1, s.137.

³⁵ Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zehab ve me'âdinü'l-cevher*, İran, Dârü'l-Hicre, 1984, C.I, s.75; C.II, s.480.

³⁶ Mes'ûdî, a.g.e. C.II, s.476.

akraba olmuştu ki onun neslinden gelenlerin de Arap olmaları kaçınılmaz hale gelmiştir. Araplaşmış Araplar hepsini Hz. İsmail'in soyundan gelmişler ama yaygın olarak onları Hz. Peygamber'in yirmi birinci göbekten atası olan Adnân'a nispet edilmektedirler. Nesep alimleri bu kabilelerin atalarını zikrederken Adnân'ın babası olan Aded'e kadar fikir birliğindedirler. Fakat Adnân ve İsmail arasında olan soy ağacı oluşturan atalar konusunda farklı rivayetler varid olmuştur.³⁷ Adnânî kabiler ve kolları şöyle sıralamak mümkündür: “Adnan › Mead › Nizar {İyad, Enmar. Rebla, Mudar}. **Rebia** {Esed, Aneze. Abdül kays, Vail }. **Mudar** {Kays-ı Aylan. İlyas} .**Kays-ı Aylan** {Süleym, Hevâzin. Gatafan},Gatafan {Abs, Zübyan}. **ilyas** {Temîm, Hüzeyl, Esed, Kinane}. **Kinane** {Kureyş}, **Kureyş** {Cemüh, Sehm, Adi, Mahzüm, Teym, Zühre, Kusay}, Kusay {Abdüddar, Esed, Abdüluzza, Abdümenaf}. Abdümenaf {Abdüşems, Nevfel, Muttalib, Hâşim }. Adnânîlerin nüfusları çoğalınca anayurtları Mekke'den çeşitli yerlere dağıldılar. Abdülkays kabilesi Bahreyn'e, Benî Hanife Yemame'ye, Bekir b. Vail'in bir kısmı Yemame-Bahreyn arasına, Tağlib el -Cezire'ye, Temim'in bir bölümü Bahreyn'e, bir kısmı da Basra 'ya, Süleym Medine yakınlarına, Sakif Taif'e, Hevazin Evtas'a, Esed Teyma - Kûfe'ye Zübyan da Teyma- Havran arasındaki bölgeye, Kinane Tihame'ye yerleşti. Başlangıçta, Mekke ve civarında yerleşik bir hayat süren Kureyş kabilesi hariç diğer Adnânî kabileler Tihame, Necid ve Hicaz'da göçebe veya yarı göçebe olarak yaşıyorlardı.³⁸

Daha önce ifade ettiğimiz gibi eski nesepler konusunda kaynaklarda farklı görüşler zikredilmektedir. Arap nesepleri bilgini İbn Hazm'a göre Tevrat'ta geçen bilgilere de pek güvenmemek gerekir çünkü elimizdeki Tevrat tahrife uğramıştır. Fakat soyu sağlam delillerle sabit olan kabileler, Mudar ve Rabia kabileleri ve onlara mensup kabilelerin soyu Hz. İsmail'e bağlanıyor olduğu kesindir ve bu konuda hiçbir şüphe yoktur.³⁹ Bizim çalışma konumuz olan ‘Benî Süleym Kabilesi de Mudar'ın alt kollarından biri olduğu için İbn Hazm'ın bu görüşüne dayanarak Süleym'in soyu kesin olarak Hz. İsmail'e kadar uzadığını söyleyebiliriz.

³⁷ Belâzûzî, *Ensâbü'l-Eşraf*, thk. Sühey Zekkâr ve Riyâz ez-Zerkelî, 1.b. Beyrut, Dârü'l-fikir, 1996, C.I, s.12.

³⁸ Hakkı Dursun Yıldız, “Arap”, DİA, C.III, s.273.

³⁹ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, thk. Âlimlerin heyeti, 1.b. Beyrut, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1983, s.10.

Aşağıda Dr. Ömer el-Hufâfi es-Sülemî'in tarafından hazırlanan kabilenin soy ağacı verilmiştir.⁴⁰

⁴⁰ Bu harita Ürdünlü Ebû Ferde, Fâiz b. Ahmed Sâlim hocam'ın bana göndermiş olduğu henüz yayımlanmamış *Kabâil Benî Süleym: Ems Telîd ve hazır Mecîd*, adlı kitabında yer almaktadır. Kendisine minnettarım.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMDAN ÖNCE BENÎ SÜLEYM

I. SOYU VE ALT KOLLARI

A. NESEBİ

Benî Süleym Kays b. Aylan soyuna mensup büyük bir Arap kabilesidir. Kaysî kabiler arasında en büyük kabiledir. Cahiliye döneminde de cesur ve mert savaşçı özellikleriyle ün salmışlardır. Bu kabile'ye mensup olan kimseye “Sülemî” denir.⁴¹ K

abile adını atası Süleym'den almıştır. Süleym, kelimesi Selem isminin küçülmüş halidir yani tasğir sığasıdır. Selem kelimesi şu anlamlara gelmektedir: Barış, örneğin: **أَنَا سَلَمٌ**;⁴² Araplar yaralı kimseye de iyi temennilerde bulunmak için Selim demişlerdir. Çünkü Selim sağlam manasına gelir. **فُلَانٌ مِنَ الْأَفَاتِ (سَلَمٌ)**, “falan belalardan kurtulmuştur” ifadesinde olduğu gibi kurtuluş anlamına da gelmektedir. Araplar, Selman, Eslem, Selime, Süleyme ve Süleym gibi birbirine yakınlık arz eden bu isimleri kullanmaktadırlar⁴³. Süleym'in nesebi şöyledir: Süleym b. Mansûr b. İkrime b. Hafsa b. Kays-i Aylan b. Mudâr b. Nizâr b. Mead b. Adnân'dır.⁴⁴ Süleym'in babası Mansûr b. İkrime'nin dört erkek oğlu zikredilir; Süleym, Selemân, Hevâzin ve Mâzin'dır.⁴⁵ Süleym, Hevâzin ve Mâzin üçünü birer kabile atası olmuşlardır. Benî Süleym kabilesi ise Kays soyundan gelen kabileler arasında en kalabalık sayılmaktadır. Süleym'in soyu, oğlu Bühse'nin vasıtasıyla devam etmiştir ve kabilenin tüm alt kolları ondan gelmektedir.⁴⁶

⁴¹ Sem'ânî Ebu Sead, *el-Ensâb*, thk Abdurrahman el-Yamenî, Meclis dairesi'1-Maarif el-Usmâniye, Haydarabâd, 1962,C.VII, s.200; İbnü'l-kayserânî, *el-Mü'telif ve'l-Muhtelif*, thk. Kemal Yusuf el-Hût, Darü'l-kütüb'ül-İmiyye, 1.baskı,1411, s.80&178; İbnü Manzur, *Lisanu'l-Arab*, Darü sâdir, Beyrut, 3.baskı, h.1414, C.12, s.299.

⁴² Kim benimle barışsın ben de onunla barışıyorum.

⁴³ Er-Razî, Muhammed b. Ebû Bekir, *Muhtârü's-Sihâh*, thk. Yusef eş-Şeyh Muhammed, el-Mektebetü'l-Asriyye- ed-Dârün-nemuziciye- Beyrut, 1999/1420, s.153.

⁴⁴ Kalkaşendî, *Nihaytü'l-ereb fi marifeti'ensabi'l-Arab*, thk. İbrahim el-İbyârî, 2. Baskı, Beyrut: Darü'l-Küttâb el-Lubnâniyîn, 1980. s. 271; Ibn Hazm, *Cemheretü Ensabü'l-Arab*, thk. Âlimler heyeti, Darül-kutubül-ilmîyye, Beyrut, 1983, s.261; Ömer Kahlâle, *Mu'cem kabailü'l-Arabü'l-Kadime ve'l-hadise*, 7. Baskı, Beyrut: Mües-Sesetü'r-Risele, ,1994,C.II, s.543.

⁴⁵ Cevvâd Ali, *el-Mufasssal fi Tarhi'l-Arab kable'l-İslam*, 4. b. Dârüs-sâkî, 2001, C.II, s.56

⁴⁶ Kalkaşendî, *Nihaytü'l-Ereb fi marifeti'ensabi'l-Arab*, s. 271.

Bühse, annesi el-Asmâ'u bt. Bühse b. Gânem b. Ganiy'dır. Bühse oğulları ise el-Hâris, Se'lebe, İmruülkays; Avf; Se'lebe ve Muaviye'dir.⁴⁷ Anneleri Hindu bt. Mâzin b. Mansûr.⁴⁸ Hz. Peygamber'in "Ben Süleym'den Âtika'ların oğluyum" dediğini rivayet edilmiştir. Kast edilen bu hanımlar Hz. Peygamber'in dedelerinin anneleri Âtika bint el-Avkas, Benî Zahra tarafından nenesi, Âtika bt. Hilal b. Vaili b. Abdul-Munaf ve Hz. Muhammed (s.a.v.) dedesi Haşim'in annesi Âtika'dır.⁴⁹

B. ALT KOLLARI

Ensab ve Tabakât uleması Benî Süleym kabilesinden bahsederken kabilenin soyu konusunda aynı şeyi söylerler. Fakat alt kolların tasnifinde bazı kişilerin isimleri ve bazen de alt kolların mensup olduğu kollar konusunda farklı kanaatlere sahip olmuşlardır. Bazıları kabilenin atası olan Süleym'in babasının adının Mansûr olduğunu savunurken diğerlerine göre ise "Manzûr"dur. Yine Süleym'in soyunu oğlu Bühse vasıtasıyla devam ettiğini konusunda görüş birliğinde olduklarını görüyoruz. Fakat Bühse'nin oğullarının sayısı ve isimleri konusunda ihtilafa düşerek Ömer Kehhâle gibi bazı tarihçiler Bühse'nin Mâlik isimli bir oğlu olduğunu zikretmiştir⁵⁰. İbnü'l-Kelbî ise Bühse'nin altı oğlunu ve onların çocuklarını saydığı halde Bühse'nin oğullarından aynı ismi taşıyan iki Se'lebe'yi de ayrı ayrı zikretmesine rağmen Mâlik'ten söz etmemektedir. Fakat İbü'l-Kelbî'nin rivayetini esas aldığımız takdirde Mâlik, Bühse'nin oğlu değil torunu olmalıdır. Zira Avf b. Bühse'nin Mâlik isimli bir oğlu olduğunu görmekteyiz. İbnü'l-Kelbî'nin *Cemheretü'n-neseb* adlı eserinde Benî Süleym kabilesi hakkında geniş çapta bilgi verilmektedir. Kabilenin alt kolları detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Genel kanaate göre, Bühse b. Süleym b. Mansûr b. İkrime b. Hafsa b. Kays b. Aylan b. Mudar b. Nizar b. Maâd b. Adnan'ın altı (6) oğlu vardır. Bunlar yukarda zikrettiğimiz gibi el-Hâris, Se'lebe, İmruülkays, Avf, Se'lebe ve Muaviye'dir. Anneleri Hindu bt. Mâzin b. Mansûr'dur.⁵¹ Mâzin b. Mansûr Süleym'in kardeşidir. Kabilenin büyümesi Bühse oğulların vasıtalarıyla gerçekleşmiştir. Ama bunun yanında kabileye

⁴⁷ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.261; Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab kable'l-İslam*, C.VIII, s.109

⁴⁸ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, thk. Naci Hasan, Beyrüt: Alemü'l-Kütüb mektebetü'n-nehzat'ü'l-arabiyye, s.395; Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab kable'l-İslam*, C.I.s.56.

⁴⁹ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.I, s.533.

⁵⁰ Ömer Kahhale, *Mu'cem kabâilü'l-Arab el-kadime ve'l-hadise*, C.II, s.543

⁵¹ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-Neseb*, s.395

başka kabilelerden, tehâlûf ve civar yoluyla katılanlar da olmuştur. Ensap kaynaklarında zikri geçen kabilenin meşhur alt kolları şunlardır:

Benî İmruülkeys, Benî Haris, Benî Se'lebe, Benî Nasra, Benî Hirâm, Benî Hufâf, Benî Semmâl, Benî Rial, Benî Zekvân, Benî Matrûd, Benî Kunfeze, Benî Rifâ'a, Benî Usayye, Benî Zafer, Benî Bucle, Benî Habib b. Mâlik, Benî eş-Şerid, Benî Kuteybe⁵², Benî Bahzu, Benî Avf, Benî Zağab b. Mâlik, Benî Zibâb b. Mâlik, Benî Gazab⁵³ Benî Süleyman b. Zibâb'dir.⁵⁴ Ama Kabilenin temel kollar üçtür: Se'lebe, El-Hâris ve İmruülkays'tir. Diğer alt kollar ise bunlardan gelmişlerdir. Biz de burada bu temel üç kolu zikretmeye çalışacağız.

1. Benî İmruülkays b. Bühse b. Süleym

İmruülkays b. Bühse b. Süleym'in üç oğlu vardır: Hufâf, Avf ve Teyme (ona aynı zamanda Bahzu da denilmektedir)'dir. Anneleri Mariye bt. el-Cu'aydi el-Abdiyye'dir. İmruülkays b. Bühse soyundan kabilenin birkaç alt kolu gelmiştir. Hufâf'ın oğulları: Amîre, Usayye, Nâsire, ve Mâlik'tir. Anneleri Selma bt. Zeyd b. Leys b. Kudâa'dır⁵⁵ Hufâf oğulları her birini bir batan (kabilenin alt kolu) haline gelmiştir. Özellikle Usayye, kabilenin en büyük alt kollarından biri olmakla beraber kendisinden Şerit gibi yönetici hanedan başka alt kollar türemiştir. Amîre b. Hufâf b. İmruülkays oğulları, Ka'b, Seleme ve Mürre'dir. Anneleri Leyla bt. el-Musallât b. Cuheyne'dir. Bu koldan tanınmış kimseler olarak, Bişr b. Kays b. Mâlik b. Ebi Nümeyle b. Ka'ab b. Amîre, onun oğlu Mâlik b. Bişr ve Ridde esnasında Hz. Ebû Bekir tarafından yakılan el-Fücâe (Bahire) b. İlyas b. Abdullahi b. Abdiyalîl b. Selme b. Amîre'dir. Hufâf b. Nedbe'nin Bişir b. Kays b. Mâlik şu beyt ile övmüştür.⁵⁶

وميت بالجناب أثل عرشي.... كصخر أو كعمر أو كبشر

Sahr, Amr veya Bişr gibi

⁵² Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Târîhi'l-Arab kable'l-İslam*, s.56; İbn Düreyd el-Ezdî, *el-İştikâk*, thk. Abdussalam Muhammed harun, darü'l-cil, Beyrut, Lubnan, 1991, h1411, s.307.

⁵³ Bağdadi, *Muhtalifü'l-kabail ve Mü'telifuhâ*, thk. İbrahim el-Ebyârî, Dârü'l-kütübü'l-İslâmiyye, Dârü'l-kitab el-Mısırî, Kahire, Dârü'l-Kitab el-lubananî, Beyrut, s.31.

⁵⁴ Ömer Kehhâle, *Mücem kabâilü'l-Arab el-kadime ve'l-hadise*, Müessesetü'r-Risele, Beyrut, 1994, II, s.543

⁵⁵ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s.395.

⁵⁶ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb* s.396.

El-Cenebi'de ölü arşını yıktı

Bu mısradaki ismi geçen kişiler Cahiliyye'de kabile liderleridir.

a. Benî Hufâf b. İmruülkays

Hufâf b. İmruülkays b. Buhse b. Süleym'in dört oğlu vardır: Amîre, Usayye, Nâsire, ve Mâlik'tir. Anneleri Selma bt. Zeyd b. Leys b. Kudâa'dır.

Amîre b. Hufâf b. İmruülkays oğulları, Ka'b, Seleme ve Mürre'dir. Anneleri Leyla bt. El-Musallât b. Cuheyne'dir. Bu koldan tanınmış kimseler olarak, Bişr b. Kays b. Mâlik b. Ebi Nümeyle b. Ka'ab b. Amîre ile oğlu Mâlik b. Bişr ve Ridde esnasında Hz. Ebu Bekir tarafından yakılan el-Fücâe (Bahire) b. İlyas b. Abdullahi b. Abdiyalîl b. Selme b. Amîre'dir⁵⁷.

Benî Mâlik b. Hufâf b. İmruülkays b. Buhse'dan: Dahhâk b. Süfyan b. el-Hâris b. Za'ide b. Abdullah b. Habib b. Mâlik b. Hufâf sahabelidir. Yezid b. el-Ehnes b. Habib b. Cüz'a b. Zagab b. Mâlik b. Hufâf ve oğlu Ma'n b. Yezid ikisi de sahabelerdir. Ma'n b. Yezid Hz. Ömer'in bürokratlarından biridir. Muaviye ile Sıffin savaşına ve Dahhâk b. Kays ile el-Marac savaşına katılmıştır.⁵⁸

Usayye b. Hufâf b. İmruülkeys'nin oğulları, Yakaze, Ravâhe ve Huleyl'dir. Yakaze b. Usayye oğulları ise Riyâh, Avf, Abdullah ve Mâlik (Rüfâ')'tir. Riyâh'ın oğulları ise Amr (kendisine aynı zamanda eş-Şerid⁵⁹ de denilmektedir) ve Ruveybe'dir. Anneleri Ta'cuz bt. Seleme b. Âmire b. Hufâf'tir.

Eş-Şerid (Amr)'in oğullarından El-Hâris kaynaklarda zikri geçmektedir. El-Haris b. Amr b. Riyâh oğulları ise Amr ve Umeyre'dir.⁶⁰ Amr oğulları, Sahr, Muaviye ve en büyük Arap şairlerinden biri olan el-Hansâ'dir.(asıl ismi Tûmâdır binti Amr)⁶¹.

İbnü'l-Kelbî, Amr b. el-Haris b. eş-Şerid oğulları hakkında şöyle bir rivayet aktarmaktadır; Amr b. el-Haris b. eş-Şerid, panayırda iki çocuğu Sahr ve Muaviyye'yi

⁵⁷ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s.398

⁵⁸ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.261

⁵⁹ *وغلّب الشريد على اسمه لقوله:*

تولّى إخوتي وبقيت فردا ... وحيدا في ديارهم شريدا

Bkz. Câhiz Amr b. Bahr, *el-Beyân ve't-tebyin*, Dar ve Mektebetü'l-hilal, Beyrut, 1423h. C.I, s.298

⁶⁰ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.261.

⁶¹ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s.398

ellerini tutup kaldırıyor ve şöyle sesliyordu: “*Ben Mudâr’ın en iyilerinin babasıyım bunu kabul etmeyen olup da farklı bir şey söyleyecek varsa söylesin*” diyerek sesleniyordu ama hiç kimse onun karşına çıkmıyordu diye zikredilmiştir.⁶² Bu aşiretten önemli kişiler daha, Hufâf b. Umeyre b. el-Haris b. eş-Şerid kendisine aynı zamanda İbnü Nedbe de denilmektedir. Nedbe de onun annesi Nedbe bt. Şeytân b. Kanan’dır. Kendisi büyük bir şair ve aynı zamanda yiğit ve kahraman bir savaşçıdır. El-Hansâ ve kardeşleri Muaviye ve Sahr onun kuzenleridir. Sahr b. Amr vefatından sonra kabile liderliğinin rekabetinden dolayı Abbâs b. Mirdas ile anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Hindu el’Agar b. Hâlid b. Sahr b. eş-Şerid de bu kolun önemli şahsiyetlerinden biridir. Murad Kabilesinden Farve b. Museyyik’i esir eden adamdır.⁶³ Onun kardeşleri Mâlik zü’t-Tâc, Keraz ve Amru’dur. Bunlar Hâlid b. Sahr b. Amru b. el-Hâris b. eş-Şerid oğullarıdır. Benî Süleym Mâlik b. Halid b. Sahr’ı kral ilan ederek ona taç takmışlar. Kinane kabilesinden Abdullah b. Cezil et-Ta’ân Süleym ile aralarında çıkan bir savaş esnasında Mâlik ve kardeşi Keraz’ı öldürmüştür.⁶⁴ Beni Süleym kabilesi Cahiliyye döneminde uzun süredir eş-Şerid oğulları tarafından yönetilmiştir. Daha sonra da Benî eş-Şerid kolu Hicri 8. Yüzyılına kadar Afrika’da güçlü saltanatları vardı⁶⁵

Avf b. Yakaza b. Usayye oğulları: Mâlik ve Vahab’dır. Basra valisi Ebü’l-Âc Kesîr b. Abdullah b. Farva b. el-Haris b. Cuşem b. Abdi b. Habib b. Mâlik b. Avf b. Yakaza onlardandır.

Mâlik b. Yakaza oğulları, Riyâh ve Riâbe’dır. Hz. Peygamber (s.a.v.)’e gelen K1ded b. Ammare onlardandır.⁶⁶

Abdullah b. Yakaza’nın oğulları: Muayta ve Ucra’dır. Kendilerinden Mekke Fethine katılan ve Hz.Ömer döneminde bayrak taşıma konusunda bir akrabasıyla tartışan Havza b. el-Haris b. Ucra b. Abdullah b. Yakaza zikredilir.

⁶² İbnü’l-Kelbî, *Cemheretü’n-nesb*, s.398; Belâzürî, *Cümel min Ensâbul’eşrâf*, C.XIII, s.304; Kalkaşenî, *Nihayetü’l-Ereb*, s.61

⁶³ İbnü’l-Kelbî, *Cemheretü’n-nesb*, s.398; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü’l-Arab*, s.261

⁶⁴ İbn Hazm, *Cemheretü Ensabü’l-Arab*, s.261

⁶⁵ Ömer kahâle, *Mu’cemü kabâili’l-Arab el-kadime ve’l-hadise*, C.II, s.591

⁶⁶ İbnü’l-Kelbî, *Cemheretü’n-nesb*, s.398; İbnü Hacer el-Eskalânî, *el-İsabe fi temyizi’s-Sahabe*, thk. Adel Ahmed Abdul’mevcud ve Ali Muhammed Marud, Darü’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut, 1. Baskı, 1415h, C.5, s.325.

Muleyle b.Usayye oğulları: Ravaha onlardan Ebu Şacre Amr b. Abdüluzzâ b. Abdullah b. Ravaha b. Muleyle b. Usayye kendisi şairdir. Annesi el-Hansâ bt. Amr b. el-Haris b. eş-Şerid'dir.

Kinâne kabilesinin kahramanı Rabia b. el-Mukaddem'i öldüren ve kendisi de bir kahraman olan Nübeşe b. Habib b. Riab b. Ravaha b. Muleyl da bu koldandır⁶⁷.

b. Benî Avf b. İmruülkays

Avf'in oğulları, Sammâl, Gayza ve Mâlik'tir. Semmâl b. Avf oğulları ise Harâm, Yebu', Ubeyde b Semmel; Cundebe ve Azîme'dir. Yebu' oğullarından Mucâşi' b. Masûd Basralılardandı. Cemel olayında Hz. Ayşe'nin yanında idi, kendisine isabet eden bir ok sonucunda vefat etmiştir.

Harâm b. Semmel'in oğulları ise, Hilal, Abs ve Ravaha'dır. Onlardan, Abdullah b. Hazin b. Esmâ' b. es-Salt b. Habib b.Harise b. Hilal b. Semmel meşhurdur.⁶⁸ Hicri 29 senesinde Abdullah b. Âmir Horasan fethine çıktığında onu öncü birliği komutanı tayin etmiş ve Abdullah b. Hâzim'ı Tabasın şehrine göndererek orayı yeniden itaat altına alabilmiştir.⁶⁹ Hicri 64 senesinde horasana vali olmuştur.⁷⁰ Bu aileden daha Abdullah b. Hâzim'in amcası Urva b. Esmâ, Bi'rîmaûne vakasında şehit olmuştur. Basra ve Horasan'da valilik yapan, Basra'da Abdullah b. Zübeyr davacısı Kays b. Haysem ve Huneyn savaşında Durayd b. Sımma'yı öldüren Rabi' b. Rabi'a b. Rufey' b. Uhbân b. Se'lebe b. Dubay'a b. Rubey'a b. Rabi'a b. Yarbu' b. Semmel de bu kola mensup bir sahabedir.⁷¹

Mâlik b. Avf'in oğulları: Ri'l; Matrud ve Kunfed. Ri'l'in de Hayye, Seleme (Seleme'nin onun oğlu mu yoksa mevlesi mi konusunda şüphe vardır.) ve Nüşbe'dir⁷². Mâlik b. Avf oğulları Seleme dışında her birini bir alt kolunu teşkil etmiştir.

⁶⁷ İbnü'l-kelbî, *Cemheretü neseb*, s.396

⁶⁸ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s.401; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.262.

⁶⁹ Belâzûrî, *Futûhü'l-Buldan*, Beyrût: Darü mektebetü'l-Hilâl, 1988, s.390

⁷⁰ Taberî, *Tarihü'r-Rusul ve'l-Mulûk*, Darü't-Turâs, Beyrut, 2. Baskı, 1387h. C.V, s.546

⁷¹ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s.401; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.262.

⁷² Nuşbe oğullarından, Şakîkın El-horasânî oğulları, Mezyedu ve Kureys'tir. Onlardan Horasana valilik yapan Mansûr b. Amr b. Ebi el-Hurkâi'dir. (bkz. Teberi,8/173)

Ri'l'in oğullarından zikredilebilecek Enes b. Abbâs b. Âmir b. Hibeyyi b. Ri'l Kabilesinin reisi idi ve Has'am Kabilesi tarafından öldürülmüştür. Benî Rial kabilesi Bi'ri Maune'de sahabeleri öldürme olayına iştirak eden kabilerdendir.⁷³

Matrud b. Mâlik oğulları: Kays, Kuyays, Hadde ve Zubeyye'dir. Onlardan İbni Karkara ile bilinen şair Zur'a b. es-Selî b. kays b. Matrud meşhurdur.

Kunfuzu b. Mâlik'in oğulları: Câbir ve Abdullah'tır. Anneleri el-Cu'ayde bt. elkayzubâni el-Muharibî'dir. Selme b. Kunfuz önce köleyidi sonradan Cizre'de Kunfuz oğullarına katılarak onlardan sayılmıştır.

Câbir b. Kunfuz oğulları: Harmiyye, Rabia, Esîd ve Kunfuz'dir. Onlardan el-A'rec diye bilinen Amr b. Avf b. Vahab b. Harmiyye b. Cabir b. Kunfuz kendisi eşraflardandır ve Yazid b. Asîd b. zafir b. Esmâ' b. Esîd b. Kunfuza b. Cabir b. Kunfuza'dır.⁷⁴ İbni Hazm'a göre ise Yazid b. Asîd b. Zafir b. Ebi Esmâ' b. Ebi es-Seyyid b. Menkiz b. Mâlik b. avf b. İmra'u-l'kays, el-Kavvaz Benî El-Abbâs'dandır.⁷⁵ Cafer ve Mahdi dönemlerinde Ermenistan'da valilik yapmıştır. Oğlu Ahmed de Musul ve Ermenistan'da valilik görevini üstlenmiştir.

Abdullah b. Kunfuz oğulları, Huzayme el-Haris, Vahb, Vuhayb ve Abdenuhem onlardandır. El-Minhâl b. Kanan b. Şerik b. Zerih b. el-Ahtem b. Vahab b. Abdullah b. Kunfuz Cafer'in komutanlarındandır. İşte bunlar İmruülkays'ın oğlu Avf'in oğullarıdır.

c. *Benî Bahzu b. İmruülkays*

Bahzu oğulları, Amr; Avze; ve Vaile'dir. Amr'ın da, Sa'd adında bir oğlu olmuştur. Sa'd'ın oğulları: Âmir; Mâlik ve Zafer'dir. Âmir'in de Nase ve Darime isimli oğulları vardır. Şair Süveyd b. Ruayn onlardandır. Mâlik b. Sa'd'ın Avf adlı bir oğlu vardır.

Zafer b. Sa'd oğullarından Abde; onlardan: Elhaccâc b. İlât, b. Halid b. Nuveyre b. Hanser b. Hilal b. Abd b. Zafer Hz. Peygamber ile beraber Hayber ve Huneyn gazvelerine katılmıştır.⁷⁶ İbni Hazm'a göre ise el-Haccac b. İlât b. Halid b. Süyere b. Ceser b. Hilal bin Abd b. Zafer b. Sa'd b. Amr b. Temîm b. Bahz b. İmruülkays en büyük

⁷³ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.262

⁷⁴ İbnü'l-Kalbî, *Cemheretü'n-neseb* s. 400-2

⁷⁵ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 262

⁷⁶ İbnü'l-Kalbî, *a.g.e.* s. 403

sahabalardan biridi, Benî Süleym'in yurdundaki Atlın madeni ona aitti.⁷⁷ Haccâc b. İlât'in oğlu Nasr b. ElHaccâc, çok yakışıklı biri idi onun hakkında bir bayan şiir söylediği için Hz. Ömer tarafından Medine'den Basra'ya gönderilmiştir. İşte bunlar İmruülkays b. Buhse'nin oğullarıdır.

2. Benî el-Hâris b. Buhse b. Süleym

El-Hâris b. Buhse oğulları: Hüyayye; Rifaa; Ka'ab (ünlü idi); Zafer; Vaile; Ubede ve Abde'dir. Anneleri er-Rabbâb bt. Zeydullah b. Rufeyd b. Sevr b. Kelb.

Hüyeyye'nin oğulları: Abdullah kendisine Hinne denilir; Gatbân; Amr ve el-Haris. Rifaa b. el-Haris'in oğulları: Abse; Rabia; Âmir; Cuşem; Zekvân ve Büceyre'dir.⁷⁸ Bunlar Benî zekvan b. Rifaa b. el-Haâris b. Buhse adı altında bilinirler. Bi'rîmaûne Vakıasına iştirak edenlerdendir.⁷⁹ Bu koldan, Kahraman ve şair olan sahabe Abbâs b. Mirâs b. Ebi Âmir b. Cârîye, Müslüman oldu ve Hz. Peygamber ile beraber el-Ubeyd adlı atı üstünde Hüneyn savaşına katılmıştır. Babası Mirdas b. Ebi Âmir meşhur şaire el-Hansâ ile evlenmiş ve ondan: Hübeyre, Cuz'a ve Muaviye oğulları dünyaya getirmiştir. Abbâs b. Mirdas'ın da, Celheme, Saîd, Abdullah ve Ubey gibi oğulları vardır. Abbâs soyundan: Bekkâr b. Ahmed b. Bekkâr b. Abdullah b. Seîd b. Abbâs b. Mirdas, ibadete düşkün bir hadisçi idi Mısır'da vefat etmiştir. Abdülmelik ve Harun Habib b. Süleyman b. Harun b. Celheme b. Abbâs oğullarıdır.⁸⁰ Mürre b. Abse'in oğulları, Sêlim; el-Haris ve Attêb'dir. Bunlardan Abbâd b. Câbir b. Sêlim b. Mürre, Hz. Peygamberin amcası el-Haris b. Abdi'l-Müttalib b. Haşim'in müttelikidir. Onun dışında Dübeyye b. Hareme, Nahle vadisinde Uzza putuna bakma görevini yapıyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) Hz. Halid b. Velîd'i Uzza putunu yıkmaya gönderdiğinde putun hizmetkârlığını (*sidâne*) yapan bu zat idi. Rivayete göre, Hz. Halid'in gelişinin haberi aldığı anda puta bir kılıç asarak dağa çıkıp şöyle demeye başladı: "Ey Uzza eğer bu Halid'i öldüremiyorsun, günahlarınla defol veya Hıristiyan ol" diye zikredilmiştir.⁸¹

⁷⁷ İbn Hazm, *a.g.e.* s.262.

⁷⁸ Buceyre kolu Beni Süleym'den ayrılarak Hevâzin Kabilesinden Zureyk b. Muaviye b. Bekr b. Hevâzin'a katılmışlardır.

⁷⁹ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.263

⁸⁰ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 404; İbn Hazm, *a.g.e.* s.263

⁸¹ İbnü'l-Kelbî, *a.g.e.* s. 404

Âmir b. Rifaa'nın oğulları: Habeş; Şavke ve Ukade'dir Habeş onların Lider'di. Habeşin oğulları, Riâb; Zevvak; Naşib; Vuhaybe; Ucaybe; Bureyme ve Cerece'dir. İbnü'l-Kelbî, diyor ki "İbn Dâb, bu Riâb, Haşim b Abdi Menef'in anne tarafından kardeşi olduğunu söylüyor ama onun dışında kimseden böyle bir şey duymadım." demiştir. Rabia b. Rifaa'nın oğulları: Rifaa; Cabir; Âiz; Zâlim; Halid; Mâlik; Fayyaz ve Vuhaybe'dir. Kendilerinden, Utbe, aynı zamanda Yarbu' b. Ferkad⁸² b. Habib b. Mâlik B. Es'ad b. Rifaa b. Rabia'dir. Kûfe'de el-Farâkıde denilen bir aşiretin lideriydi ve onlardan Mansûr b. el-Mu'temir b. Abdullah b. Rubey'a b. Habib b. Mâlik elfakîh meşhur bir fıkıhçıdır.⁸³ Cemheretü Ensâbü'l-Arab de ise Mensûr b. el-Mu'temir b. Abdullah b. Attêb b. Rubey'ia b. Ferkad.⁸⁴

Ka'b b. el-Haris b. Buhse'in oğulları; Amel ve Gazab'dır. Ka'b b. el-Haris oğulları Kûfe'ye yerleşmişlerdir. Araplarda Gazab isminde iki kişi vardır bunlardan birisi bu zat olup öbürü ise Ensâr'dan olan Gazab b. Cuşem b. el-Hazrec'dir.⁸⁵

Amel'in oğulları: Amr; Mâlik; Millâl; Müleyl ve Hübeyb'dir. Bunlardan, el-Abbâs b. Mirdâs şiirlerinde zikrettiği El-Munka'u b. Mâlik b. Umeyye b. Abdüluzâ b. Milân Hz. Peygambere gelen heyet liderlerinden biriydi.

Yukarda el-Haris b. Buhse'nin oğullarının kolları zikredilmiştir.

3. Benî Se'lebe b. Buhse b. Süleym

Se'lebe b. Buhse'nin oğulları: Zekvân ve Mâlik (Becele)'tir. Zekvân'nın: Fâlic, Falic'ın da: Hilal; Huzaay; Avf; Rabia ve Nasra oğulları vardır. Hilal'in oğulları: Mürre; Mühârib; Hayyan ve Ka'b'dir. Bu koldan, Hakîm b. Umeyye b. Harise b. el-Avkaş b. Mürre b. Hilal, Benî Ummeyye'nin müttefikî, Cahilye döneminde Muhtesib biri idi.⁸⁶ Yani kötülüklerden alıkuyor ve iyiliğe emrediyordu. Ayrıca bu koldan Muaviye b. Ebû Süfyan'ın arkadaşı olan, Ebu el-A'var Amr b. Süfyan b. Said b. el-Kânif b. el-Avkaş b. Mürre b. Hilal da meşhur biriydi. El-Hubbâbi b. Ce'de b. İyâs b. Huzabe b. Muharibiy

⁸² Hz. Peygambere biat etmiş bir sahabe, uyuz hastalığına yakalanmış ve Hz. Peygamber ona tükürüğünü sürmüş böylece şifa bulmuştur.

⁸³ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 405

⁸⁴ İbn Hazm, *Cemhere*, s. 263

⁸⁵ İbnü'l-Kelbî, *a. g. e.* s. 406.

⁸⁶ Muhtesib: Allah'ın rızasını riayet ederek hiçbir dünyevî manfat beklemeksizin bir işi aypan kimseye denilir. Bkz. Ahmed Muhtâr Abdulhamîd Ömer, *Mu'cemü'l-Lugatü'l-Arabiyye el-Muâsıra, Âlemü'l-Kütüb*, 1.baskı, 2008, C.I, s.489.

b. murra b.hilal b. Falic b. Zekvân da zikredilmesi gereken isimlerdendir.⁸⁷ İbn Hazm'ın rivayetine göre ise, bunun ismi Umeyr b. el-Hubbâb b. Ce'de b. İyyâs b. Huzêfe b. Muharib b. Hilal b. Falic'tir.⁸⁸ Meşhur komutan sahabe, Safvan b. Muattal b. Rahza b. Muammal b. Kuzaî b. Muharibiy b. Murra b. Hilal b. Fâlic da koldandır. Kendisine ifk olayında Hz. Ayşe ile beraber iftira edilen sahabedir. Hz. Peygamberle beraber tüm savaşlara katılmıştır.⁸⁹

Mâlik b. Se'lebe b. Buhse'nin oğulları: Kusayye; Mazin ve Fityan'dır. Annleri Becele bt. Hunâa b. Mâlik b. Fahm el-Ezdî kendilerine annelerine nispet ederek Becele oğulları da denilmektedir. Bunlardan: el-Vardu b. Haşlid b. Huzeyfe b. Amru b. Halef b. Mazin b. Mâlik b. Se'lebe meşhurdur. Mekke'nin fethinde Hz. Peygamberin ordusunun sağ kanadının komutanıydı ve İslam'a giren dördüncü kişi olarak bilinen sahabe, Amr b. Abse b. Halid b. Huzeyfe de bu kola mensuptur.⁹⁰ İbn Hazm'a göre Amr b. Abse'nin soyu şöyledir: Amr b. Abse b. Munkız b. Halid b. Huzeyfe, Cahiliye döneminden beri Hz. Peygamberin arkadaşı ve İslam'ın ilk ortaya çıkışında Hz Ebu Bekir ve Hz. Bilal'ın hemen ardından Müslüman oldu hatta kendisinin şöyle bir sözü vardır: “İslam'a girenlerin dördüncüsü idim” diyordu.⁹¹ Bunlar Benî Süleym Kabilesinin Buhse b. Süleym soyundan gelen alt kollarıdır. Fakat Nesep vasıtasıyla değil anlaşma (hulf) ve korunma (civâr) yolu ile Benî Süleym Kabilesine dâhil olan başka kollar da zikredilmektedir.

4. Sonradan İltihak Eden Kollar

Cahiliyye döneminde Arap yarımadasında devlet yerine kabile sistemi hâkim idi, aynı zamanda kabile kendi üyelerini korumakla mükellef idi. Kabilesi olmayan kişiler birçok tehlikeye maruz kalmaktaydı. Bunun için bu dönemde herkes bir kabileye bağlı olmak zorundadır. Kabileye üye olabilmek için ya aslen o kabilenin çocuğu olmak veya anlaşma (tehâlûf) veyahut korunma (civâr) yolu ile o kabilenin himayesini kazanmış olmak gerekirdi. Bu anlamda Benî Süleym Kabilesi de çok kalabalık, güçlü, cesur ve mert adamlara sahip olması yanında verimli topraklar ve bol su ve madenlere sahip olması

⁸⁷ İbnü-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 407

⁸⁸ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 264

⁸⁹ İbnü-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s. 407; Usedü'l-gabe, C.III, s. 27?

⁹⁰ El-Kelbi, *Cemheretü'n-neseb*, s.408

⁹¹ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbi'l-Arab*, s. 264

nedeniyle dışarıdan başka kabilelerden birkaç kol, evlilik yolu ile veya tehâlüf ve civar yolu ile onlara katılarak kabileye üye olmuşlardır. Bu kollardan şunları zikredebiliriz:

- Benî Farânu b. Bilay b Amru b. El-Hâf b. Kudâa ‘dir. Asılları Kahtanilerden Kudâa Kabilesindedir.⁹² Benî Süleym yurtlarına yerleşip onlara katılmışlardır. Benî Süleym yurtlarında meşhur Farân madeni de bu kabileye nispet edilirdi⁹³.
- Benî Mevhibe b. er-Rub’a b. Hevâzin b. Arine⁹⁴;
- Benî Gâdıra ve Benî Atibe, en-Nimr b. Vebra b. Tağlim b. Hilvan b. İmran b. el-Hâf b. Kudâa, Kudâa kabilesinden idi sonradan Benî Süleym’e katılmışlardı.⁹⁵

Bu kabilelerin Benî Süleym’e katılma sebebine kaynaklarda rastlamadık ama daha önce bahsi geçtiği gibi Benî Süleym hem büyük ve güçlü bir kabile hem de hayvancılık ve tarım için verimli topraklara sahiptirler. Üstelik bu kabilenin madenleri de vardır. Hem de rivayetlere göre maden el-Haccâc b. İlat’a ait olmakla beraber madende çalışanlar Benî Farân b. Bilay idi ve bu yüzden maden onlara nispet edilmiştir.⁹⁶ Bundan hareket ederek bu yabancı kollar Benî Süleym’e katılmaya sevk eden faktörler arasında ekonominin de dâhil olduğunu düşünebiliriz. Lakin o zaman ki Araplarda, bir bireyin veya bir grubun kendi kabilesinden kendi isteğiyle veya kabilesinin diğer üyeleriyle anlaşmaması veyahut herhangi bir nedenle kabilesinin himayesini kayıp etmesi gibi mecburiyetten dolayı ayrılıp başka bir kabileye üye olması gibi olaylar gayet mutad ve normal olan bir şeydi. Bu açıdan tıpkı bu kollar Benî Süleym kabilesine iltihak edenler olduğu gibi Benî Süleym’den ayrılıp başka kabilelere katılan gruplar da olmuştur. Ki bunlar:

Benî Bucle⁹⁷, Benî Ukayl kabilesine katılmışlardır. Benî Ukayl, Âmir b. Sa’sa’a kabilesinin bir alt koludur. Meşhur Mecnun şair Kays b. Muaviye’nin kabilesidir.⁹⁸

⁹² Ömer b. Rıza Kahhâle, *Mü’cem Kabâilu’l-Arab el-Kadime ve’l-Hadise*, Müessesetü’r-Risele, Beyrut, 1994, 7.baskı, III, s.912

⁹³ Yakut el-Hamavî, *Mu’cemü’l-Buldân*, Darü Sâdir, Beyrut, 2.baskı,1995, C.IV, s.245; Ebu Ubeyd el-Bekrî, *Mucem Meste’cem min Esmâu’l-Buldân ve’l-mevâzi*, Alemü’l-Kütüb, Beyrut, 3.baskı, 1403h, C.I, s.28-29.

⁹⁴ Bekrî, *Mucem Meste’cem*, C.I, s.61

⁹⁵ İbnü’l-Kelbi, *Neseb Maad ve’l-Yemen el-Kebir*, C.II, s.689; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü’l-Arab*, s.454

⁹⁶ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Tarihi’l-Arab Kable’l-İslâm*, C.XIV, s.202.

⁹⁷ Bucle onların anneleridir. Babaları Mâlik b. Se’lebe b. Buhse’dır. Bkz. İbnü’l-Kelbî, *Cemheretü’n-neseb*, s.407

⁹⁸ Kalkaşandî, *Nihayetü’l-Ereb fî ma’rifet Nesebü’l-Arab*, s.366

Benî Rifaa b. el-Haris b. Buhse, Benî Zurek b. Muaviye b. Bekir b. Vail b. Hevâzin kabilesine katılmışlardır⁹⁹.

El-Abbâs b. Enes er-Ri'li, Fezâre Kabilesine katılmıştır.

Bunların da Abbâs dışında kendi kabilelerini terk etmeye sebep olan şey bilginimiz dâhilinde değildir. Abbâs ise, kabilenin reisi Sahr'ın ölümünden sonra onu kabile reisi seçerek taç giydirmişler ama kısa süre sonra onunla bazı konularda anlaşamadıkları için, onu azl etmişler ve bundan dolayı o da kabilesine kızarak akrabalarıyla beraber çıkıp Benî Fezâre'ye yerleşmiştir. O sırada Benî Nübhân ile Fezâre arasında meydana gelen savaşta Abbâs b. Enes Fezâre'ye yardım etmiştir.¹⁰⁰ Fakat daha sonra kavmine geri dönmüştür. Zira Hendek savaşında Benî Süleym ile katıldığı¹⁰¹ ve Mekke fethi seferinde Abbâs b. Mirdas ile beraber onun oğlu Enes b. Abbâs b. Ri'l zikre edilmektedir.¹⁰² Kanaatimize göre kabile liderliğinden haleden Benî eş-Şerid olmalıdır ki Abbâs b. Mirdas onlarla savaşa girdiğinde o da onun yanında yer almıştır. Zira Abbâs b. Enes aşireti az olduğu için Abbâs b. Mirdas gibi Benî eş-Şerid ile baş edememiştir. Çünkü onun adamları azdır ve aşireti kalabalık değildirler. Abbâs'ın kavminden ayrılırken söylediği şiirden bunu anlaşılmaktadır.¹⁰³

C. KABİLENİN YÖNETİMİ

Kabilenin yönetimi ile ilgili ulaşabildiğimiz kaynaklarda zikri geçen en eski yönetim Benî Usayye kolundan eş-Şerid tarafından icra edilirdi. Şerid'den önceki dönemde kabilenin kimler tarafından yönetiliyor olduğu konusunda herhangi bir bilgiye ulaşılmamıştır. İbni Haldun Benî Süleym'den bahsederken “*Cahiliyye döneminde riyasetlerin Benî eş-Şerid b. Riyah b. Se'lebe ellerindeydi ve Amru b. eş-Şerid Mudâr'ın büyüğü*” demiştir.¹⁰⁴

⁹⁹ İbü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-nesb*, s.404

¹⁰⁰ El- İsfahânî, *Egânî*, C.XVII, s.171.

¹⁰¹ İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-ğabe fi ma'rifeti's-sahâbe*, C.III, 162.

¹⁰² Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, C.VII, 259

¹⁰³ Câhiz, *el-Hayvan*, Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, 3. Baskı,1424h. C.I, s.239.

¹⁰⁴ İbn Haldun, *Tarih*, C.VI, s.94.

İlk önce, Amru b. Riyah b. Yakaze b. Usayye¹⁰⁵'ye taç giydirerek kabile başına getirilmiştir. (eş-Şerid denilen kişi budur) o, Zü't-Tac de diye adlandırılmaktadır¹⁰⁶ Ondan sonra sırasıyla soyundan olan şu kişiler yerine geçmişlerdir. Önce Amru b. el-Haris b. Amru, b. Riyah b. Yakaze b. Usayye¹⁰⁷ kabile yönetimine gelmiştir. Kanaatımıza göre bu zatın dedesi de kabilenin reisi olduğu için ve hem de aynı ismi taşıdıkları için, İbn Haldun da dâhil olmak üzere bazı yazarlar tarafından karıştırılmıştır. Ama aslında eş-Şerid denilen kişi birinci Amru b. Riyâh b. Yakaze b. Usayye'dir¹⁰⁸. İkinci Amr ise meşhur sair sahabe el-Hansâ'nın babası olan Amr b. el-Hâris b. eş-Şerid'dir. Fakat eş-Şerid oğulları bir aşiret oldukları için onlara soyadı gibi Benî eş-Şerid denilmektedir. Bu yüzden aşağıdaki beyitte şair Sahr'dan bahsederken Sahr b. Amr b. eş-Şerid demektedir hâlbuki Sahr'ın babası Amr b. el-Hâris olduğu malumdur.

وصخر بن عمرو بن الشريد كسونه ... بمنعرج العرفاء ثوبا معصفرا

Mün 'aricu'l 'irfâi'de Sahr b. Amr b. eş-Şerid'e

Kanla boyanmış bir elbise giydirdik

Mâlik b. Haid b. Sahr dan sonra kabile yönetimi için Abbâs b. Mirdas ile rekabete giren Hufah b. Umeyre b. el-Haris b. eş-Şerid birinci Amr'in soyundandır. Muhtemelen Hufâf b. Ne ikinci Amrun oğullarından olsaydı kabile yönetimi onun hakkı olurdu ve Abbâs bu konuda onunla rekabete girmezdi. Amr b. el-Haris Araplar arasında en güzel hitabet yapanlardan biridir¹⁰⁹. Ondan sonra oğlu Muaviye b. Amr, Muaviye'den sonra kardeşi Sahr b. Amr yönetime geçmiştir. Sahr Yevmü'l-Esel diye bilen savaşta aldığı ağır yaranın sonucunda vefat etmiştir¹¹⁰. Bu sefer Benî Süleym Ri'l kolundan Abbâs b. Enes'i seçmişler fakat bir süre sonra kendisi ile bazı konularda görüş birliği sağlayamadıkları için onu azl etmişler. Bunun için o da aşiretiyle beraber kavmini terk ederek Fezâre kabilesine katılmıştır. Abbâs b. Enes Cahiliyye döneminde Hz. Peygamberin babası Abdullah b. Abdülmuttalib'in ortağıydı. İslam dini gelinceye kadar yaşamış, Hendek

¹⁰⁵ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s.397

¹⁰⁶ İbn Haldun, *Tarih*, C.VI, s.94; Ebü'l-Bakâ' Hibetü'l-Allah, *el-Menâkıb el-mezdîyye fî Ahbâri'l-Mülükü'l-Esediyye*, thk. Muhammed Abdul-Kâdir Harisât ve Salih Musa, Mektebetü'r-Risele'l-hadîse, Umman, Ürdün, 1.baskı, 1984,C.I,s.72

¹⁰⁷ Belâzûrî, *Cümel min Ensâbul'eşraf*, C.XIII, s.303; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.261

¹⁰⁸ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.261

¹⁰⁹ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî tarihi'l-Arab kable'l-İslam*, C.V, s.297

¹¹⁰ İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferid*, Dârül-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1.baskı,1404h, C.VI, s.31

savaşına Müşriklerin tarafında katılmış ondan sonra Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber zamanında vefat etmiştir.¹¹¹ Benî Süleym onu azl ettikten sonra kabile liderliği yeniden eş-Şerid aşiretine dönmüş ve eski liderin torunu Mâlik b. Halid b. Sahr kabile reisi olmuştur. Mâlik zamanında kabile çok büyük zaferler kazanarak kabilenin gücü daha da artmıştır. Mâlik b. Halid kendini kral ilan ederek tüm Arapları kendine bağlamak istemiştir. Ama hedefine ulaşmadan Kinane kabilesinden Abdullah b. Cezel et-Ta'ân tarafından öldürülmüştür.¹¹² Rivayetlere göre Benî Süleym kabilesinde reisine taç giydirmek bir gelenek idi. Zira tüm kabile liderleri seçildiklerinde onlara taç takıldığı zikredilmiştir.

Yevmü Burze diye bilinen savaşta Halid b. Sahr oğulları öldürüldükten sonra hem eş-Şerid kolundan Hufâf b. Umeyr b. el-Haris b. eş-Şerid ve el-Hâris b. Buhse kolundan Abbâs b. Mirdas kabile reisliğine aday olmuştur. Her biri bu makama en layık kişinin kendisi olduğunun kanaatindeydi. Çünkü ikisi de şair, cesur ve benzer liderlik özelliklerine sahiptirler. Bir anlaşmaya varamayınca birbirini hicvetmeye başladılar¹¹³ daha sonra bu gelişmeler kabileyi ikiye bölüp birbirine vurduracak boyuta kadar ulaşmıştır.¹¹⁴ Böylece kabileyi çok kanlı bir iç savaşa getirmişlerdir. Bu mücadeleden Abbâs b. Mirdas daha büyük bir destek sağlayarak Benî Süleym kabilesinin önemli bir kısmı onun liderliğine kabul ederek yönetimine tabi olmuşlardır. Bazı yazarlar bu olayı şöyle yorumlamışlar: Hufâf 'in annesi siyahi bir cariye olduğu için ona Abbâs'ı tercih etmişlerdir. Fakat bu görüş ne kadar isabetli olabileceği belli değildir. Zira Benî Süleym'in büyük bir kısmı siyah idi bu da Benî Süleym Harresinin doğal özelliklerinin gereğidir¹¹⁵. O Harre'da yaşayan hayvanlar da dâhil olmak üzer her şey siyahtır. Hatta oraya madenlerde çalışmak üzere dışarıdan gelen yabancıların da belli bir süreden sonra renkleri değişiklik arz etmiştir¹¹⁶. Hufâf'ın annesi ise Nedbe bt. Şeytân b. Kınan Benî el-Haris b. Ka'b kabilesinden bir cariye'dir¹¹⁷

¹¹¹ İbni Hacer, *el-İsâbe fî temyizi's-sahâbe*, C.III, s.510

¹¹² Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî tarihi'l-Arab kable'l-İslam*, C.VIII, s.109

¹¹³ Birbirine o kadar hiciv etmişler ki, hicivlerinden Arap ebediyetinde önemli bir yere sahip şiirler geride bırakmışlardır.

¹¹⁴ İsfahânî, *el-Eğânî*, C.XIV, s.134-136.

¹¹⁵ Seâlibî, *Simâri'l-kulub fî'l-muzaf ve'l-mensûb*, Dârü'l-mearif, Kahire, s.159-160

¹¹⁶ Câhiz, *er-Resâil*, thk. Abdussalâm Muhammed Harun, Mektebetü'l-Hanci, Kahire, 1964, C.I.s.219

¹¹⁷ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, C.XIII, 305

Hufâf b. Nedbe ve Abbâs b. Mirdâs arasındaki durum bu hale geldiğinde komşu kabilelerden Hevâzinin ileri gelenlerinden Düreyd b. Simme ve Mâlik b. Avf en-Nasri gibi müdahale ederek buldukları durumun vahametinden söz edip aralarını bulmaya çalışmışlardır. Bu müdahaleler vasıtasıyla Abbâs b. Mirdas kendilerinin kabilelerine yaptıklarından dolayı pişmanlığını şu şiirde ifade etmiştir¹¹⁸:

ألم تر أنّي كرهت الحروب ... وأنّي ندمت على ما مضى
ندامة زار على نفسه ... لتلك التي عارها يتّقى
وأيقنت أنّي لما جئته ... من الأمر لابس ثوبي خزي
حياء، ومثلي حقيق به ... ولم يلبس القوم مثل الحيا
وكانت سليم إذا قدّمت ... فتى للحوادث كنت الفتى
وكنت أفيء عليها التّهاب ... وأنكى عداها وأحمى الحمى
فلم أوقد الحرب حتى رمى ... خفاف بأسهمه من رمى
فألهب حربا بأصبارها ... فلم أك فيها ضعيف القوى «2»
فإن تعطف القوم أحلامها ... ويرجع من ودّهم ما نأى
فلمست فقيرا إلى حريمهم ... ولا بي عن سلمهم من غنى

Savaşlardan nefret ettiğimi görmez misin?

Olup bitene pişman oldum

Tıpkı utancından kendini kınayan kimsenin pişmanlığı gibi

Öyle olaylar ki utançlarından sakınırdım

Yaptıklarından dolayı iki utanç gömleği giydiğime kani oldum

Öyle bir hayâ ki, Benîm gibiler hayâ etmelidir.

İnsanlar asla hayâ kadar güzel bir elbise giymemiştir.

Süleym büyük olaylara bir delikanlı önerdiğinde.

O önerilen genç hep ben idim.

¹¹⁸ Abdülkuddûs el-Ensârî, *Benû Süleym*, s.255

*Ganimetleri paylaşırır düşmanı bozguna uğrattırım.
Ve sınırları korurdum.
Hufâf okları fırlatana kadar ben savaşı başlatmadım
O, büyük bir savaşın alevlerini yakmıştır
Ben de savaşta asla gücü zayıf olan biri değilim.
Eğer insanlar duygularını kontrol edip sempati kurabilseler
Birbirlerine karşı sevgi ve şefkatleri geri gelebilse
Ben onlarla savaşmaya muhtaç değilim.
Onlarla barışmaktan da müstağni değilim.*

Fakat Hufâf barışa yanaşmayıp Abbâs'ı korkmakla suçladı ve savaşa devam etmek istediğini beyan eden bir şiir ile cevap verdi. Hal böyle olunca Benî Süleym kabilesi Abbâs ve Hufâf ikisini azledip Dahhâk b. Süfyân¹¹⁹ liderliği altında yeniden birleşmişlerdir. Sonunda Düreyd ve Mâlik de Hufâf ve Abbâsı barıştırmaya muvaffak olmuşlardır.¹²⁰ Benî Süleym Müslüman olduklarında kabilenin lideri Dahhâk b. Süfyân idi. Mekke'nin fethi seferinde Benî Süleym Resulullah'a geldiklerinde "*Ya Resulallah bizim bayrağımızı siz bağlayın ve istediğinizkimseye verin*" demişler. Hz. Peygamber "*Daha önce bayrağınız kim taşıyorsa bu gün de o taşıyacak*" buyurarak onların bayrağı bağlamış ve Dahhâk'a teslim etmiştir. İbn Hacer Dahhâk'tan bahsederken Benî Süleym'in reisi ve bayraktarı olduğunu zikretmiştir.¹²¹ Mekke'nin fethi seferinde Hz. Peygamber (s.a.v.) Benî Süleym kabilesi, başında Hz. Hâlid b. Velid olduğu öncü birliğe katmıştır. Dahhâk, Mekke'nin fethinde ve Huneyn savaşında Süleym kabilesinin başındaydı.¹²²

D. YURTLARI

İslam öncesinde Arap Yarımadası'ndaki kabilelerin yurtlarını belirlemek ve modern anlamda coğrafi sınırlarını çizmek zor bir meseledir. Özellikle göçebe kabileler su ve otlak yerlerini takip ederek sürekli hareket halinde olmaları nedeniyle yerleşimleri

¹¹⁹ İbn Kuteybe Dahhâk b. Abdullah diye zikretmiş fakat doğrusu Dahhâk b. Süfyân b. el-Hâris b. Zâide b. Abdullah b. Habîb b. Mâlik b. Hufâf'tır. Bkz. İbn. Hazem, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.261; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.207; 274; İbnü'l-Esîr, *Üsdül-gâbe fi Me'rifeti's-Sahâbe*, C.III, s.47.

¹²⁰ İbn Kuteybe ed-Dînurî, *eş-Şiir ve 'ş-suarâ*, Dârü'l-Hadis, Kahire,1423, C.II, s.734

¹²¹ İbn Hacer el-Eskalânî, *el-İsâbe fi temyizi's-Sahâbe*, C.III, s.385;

¹²² İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser fi Funûnü'l-Megâzi ve eş-Şemâil ve's-Siyer*, thk. İbrahim Muhammed Ramazan, 1.baskı, Beyrut: Dârü'l-Kalem, 1990, CII, s.248.

sürekli değişlik arz etmiş ve birbirine karışmıştır. Benî Süleym kabilesi de bu kabilelerden biri olarak tarih süreci içinde edindikleri farklı yurtlar bulunmaktadır. Bunun nedeni bu kabilenin bedevi oluşunun yanında İslam fetihlerinin başlamasıyla beraber büyük bir kısmının fethedilen yerlere yerleşerek yeni yurtlar edinmeleridir. Üstelik siyasi yönetim değişikliği ve meydana gelen farklı siyasi olaylar da bu nedenler arasında yer almaktadır. Lakin burada öncelikle kabilenin Arap Yarımadası'ndaki asıl yurtlarından söz edip sonradan edindikleri yeni yurtlara da değinmeye çalışacağız.

Coğrafi kaynaklara baktığımızda Benî Süleym'in asıl yurtları Hicaz bölgesinin kuzeyinde Necid'in yakınlarındaki bölgelerde olup Cidde'nin kuzeydoğusunda, Medine güneydoğusuna ve Hayber civarlarında olan bölgelerin büyük bir kısmını teşkil etmektedir. Onlara komşu olarak Hevâzin ve Luhyan gibi kabileleri bulunmaktadır. İslam ortaya çıktığında Benî Süleym kabilesi bu yurtlarda ikamet etmekteydi ve şu ana kadar da kabilenin önemli bir kısmı eski yurtlarını benimsemektedirler. Bu gölgedeki yerlerin büyük bir kısmı da İslamdan önceki isimlerini hala muhafaza etmektedir. Kabilenin diğer kısmı ise tarihi seyir içinde tam belirlenmesi zor olan farklı zamanlarda asıl yurtlarından ayrılarak fetih seyirleriyle beraber farklı memleketlere yerleşmişlerdir¹²³. Benî Süleym kabilesinin asıl yurtları dağlardan oluşan doğal bir kale içinde olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü bu kabilenin yerleşimi yüksek dağlarla kuşatılmış vadiler ve tepelerden oluşmaktadır¹²⁴. İstahrî Arap yurtlarından bahsederken Benî Süleym yurtlarını da zikrederek şöyle buyurmuştur: “*Medine'nin sol tarafından Nakrâ madenini geçtiğinde Benî Süleym'in yurtlarında olursun ...*”.¹²⁵ Bundan Medine'nin Benî Süleym yurtlarının Batı sınırlarını temsil ettiğini anlaşılmaktadır. Aynı zamanda bu ifade coğrafi kaynaklarda Süleym'in yurdunun Mekke ve Medine'nin doğusunda olduğunu zikrini teyit etmektedir.¹²⁶ İbn Haldûn da kabilenin yurtlarından bahsederken “*Memleketleri Necid'in üst tarafında batı'ya yakın, Hayber bölgesi, Vadi'l-Kura ve Tîmâ' arasında yer almaktadır. Harretü Benî Süleym, Harretü'n-Nar, onların topraklarındandır. Kendilerinden asıl yurtlarında kimse kalmamıştır*”¹²⁷ demiştir. Fakat Benî Süleym

¹²³ Abdülkuddûs el-Ensârî, *Benî Süleym*, s.19.

¹²⁴ Abdülkuddûs el-Ensârî, *Benî Süleym*, s.24.

¹²⁵ İstahrî, *Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-memâlik*, Beyrut: Dârü Sâdir, 2004, s.22

¹²⁶ Abdolvahhâb İzâm, *Mehedü'l-Arab*, Mısır, Hindâvî, 2012, s.36; Ezhâr er-Rabiû, *Kabiletü Beni Süleym ve Mekânetühâ fi Tarihi'l-Arab kabla'l-İslam*, (Yüksek Lisans tezi), İrak: Bağdâd Üniverstesi, Eğitim Fakültesi, 2002, s.6

¹²⁷ İbn Haldun, *Tarih*, Dârü'l-Fikir, Beyrüt 1988,C.II, s.369.

kabileleri hala eski topraklarında varlığını sürdürdüğünü kesindir. Bu sözden de kabilenin yurtları Necid bölgesinin yukarısında olduğunu anlaşılmaktadır. El-Hamedânî de kabilenin yurduna sınır çizmek çalışırken, “Vadi’l-Kura’dan, Hayber’e, Medine’nin doğusuna kadar, Cebeleyne kadar, Harre’ya varıncaya kadar, bu bölgede Benî Süleym dışında Ensâr’dan göçebe bir topluluk müstesna neredeyse kimse yoktur”¹²⁸ demiştir. Başka bir bahiste de çizgisini şöyle çekmektedir: “ Hayber’den, Fedek’e, Harretü’n-Nar’a kadar, Yîn’e, er-Rübze’ye, Nakra’ya, İrin’e, Sufeyne’ye ve Savarıkiye’ye kadar olan bölgeyi Benî Süleym’in köyleridir”¹²⁹ demiştir. Abdülkuddûs el-Ensârî bunu yorumlarken, Hamedânî Savarıkiye ve Sufeyne Benî Süleym yurtlarına dâhil etmiş ama sonradan bu yerleşime Katafan’dan Benî Amr b. Abdullah hâkim olduğunu söylemiştir.¹³⁰ Bu değişiklik sonradan olmuş olabilir ama baktığımız kaynaklardan hareket ederek zikri geçen bu yerleri Benî Süleym asıl yerleşimlerinden olduğunu söyleyebiliriz. Zira Hamevî’ye göre Savarıkiye Benu Süleym Memleketine dâhil ve içinde Mugâr denilen bir dağ bulunur bu dağ’dan su kaynakları fışkırmış.¹³¹ El-harbî’ye göre Benî Süleym Harresi, Hicaz’da en büyük Harre, Taif’in Kuzeyinden Medine’ye kadar uzar ve Medine’ye varınca ikiye ayrıldığını illeri sürmektedir.¹³² Ebû Ubeyde el-Bekrî de Hicaz’dan bahsederken, Ömer b. Şebbe’ye göre, on iki beldeden oluştuğunu ve bu beldeleri zikrederken Benî Süleym’in çoğunu bu bölgede olduklarını görüşünü savunmuştur.¹³³ Bu görüş de kabilenin yerleşimi Hicâz ve Necid bölgeleri arasında olduğunu dair kanaati güçlendirmektedir. Zira yazar Hicâz’daki kabilelerin yurtlarından bahsederken “Süleym’in çoğu (وجرل سليم) ifadesini kullandığını görüyoruz ki kabilenin Hicâz dışında da bir kısmının olduğunu anlaşılmaktadır. Abdülkuddûs el-Ensârî’ye göre İslamın ortaya çıkışına yakın zamanda Benî Süleym kabilesi, Hicâz ve Necid bölgeleri arasında Cidde’nin Kuzey-Doğusu ve Medine’nin Güney doğusunda ikamet ediyorlardı, bazıları da Irak’taki Hira bölgesine geçmişlerdir. Daha sonra asıl yurtları genişleyerek Kuzey’e doğru Vadi’l-Kura, Hayber ve o civardaki köy ve vadiler, Medain Salih’e kadar olan bölgelere yerleşmişlerdir.¹³⁴ Arap Yarımadası’nın büyük

¹²⁸ Hemedânî, *Sıfatü Cezireti’l-Arab*, s.131

¹²⁹ Hemedânî, *Sıfatü Cezireti’l-Arab*, Matba’atü Beril, 1884, s.171.

¹³⁰ Abdülkuddûs el-Ensârî, *Benû Süleym*, s.28

¹³¹ Hamevî, *Mu’cemü’l-Buldân*, Darü Sâdir, Beyrût,1995, s.160.

¹³² Harbî, *Mu’cem el-Meâlim elcuğrafiye fi’s-Sireti’Nebeviyye*, s.184.

¹³³ Bekrî, *Mu’cem Meste’cem min’l-Esmâi ve’l-Buldân*, C.I, s.10.

¹³⁴ Abdülkuddûs el-Ensârî, *Benû Süleym*, s.19.

tarihçisi şeyh Hamed el-Casir'nin “*el-Katâi 'ün-Nebeviye fi bilâdi Benî Süleym*” adlı çalışmasında Hz. Peygamber döneminde bu kabilenin yurtları belirleme konusunda büyük bir önem arz etmektedir. Bu yazara göre kabilenin yerleşimi Yarımada'nın Batı kısmında Güneyden Kuzeye doğru Üşeyre yakınlarından Medine yakınına kadar varana Harre boyunca uzanır. Yurtları Necidin yukarısında ed-Dariye yaylalarının batısında olan er-Rebze yaylalarına kadar ve bu yaylaların batı kısmını da içine almış şekilde etek ve vadilerden oluşan geniş bir yelpaze teşkil etmektedir. Güney yönünden ise şimdi bir köy olan Menhel'ü-ddefine'yi içine alacak kadar uzanır. Güney taraftan Harre'nin güney kenarında Benî Âmir, Benî Cuşem gibi Hevâzin kabilelerinden bazıları; Rakine'nin güney kısmında Benî Kilâb; Kişib tarafında Marrân ve çevresi olan bölgede Benî Hilâl ikamet ederlerdi. Doğu'dan Rebze yanında ve Kuzey taraftan Benî Süleym'in komşuları ise Kays Aylan soyundan Benî Muhârib'dir. Kuzey-Batı yönünden Mezine kabilesi bulunur. Batı'dan Huzâa ve Hüzeyl kabilelerin bir kısmı Benî Süleym Harresinin Batı vadilerinde yayılmış bulunur.

Klasik metinleri esas alarak Benî Süleym'in coğrafi konumunu modern bir anlayışa göre belirlemeye çalışırsak, 42° ve 00/39° meridyenler ve 50/21° ve 20/24° enlemlerin arasında yer aldığı görünür. Öyle ki 00/39° boylamı doğu- batı yönünde Benî Süleym Harresi ikiye ayırmaktadır. Onlar da bu Harre'nin doğu kısmında yayılmış bir şekilde bulunmaktadır. Zira topraklarından olan ve memleketlerinin doğu sınırını teşkil eden Düfeyne de 00/42° boylamının yanında yer almaktadır. Enlemler açısından gelince ise, Bus ismi ile bilinen ve Uşeyre köyünün kuzey yanında olan Harrelerinin güney tarafı 50/21° enlemin üzerindedir. Harre'nin Medine'nin güneyinde olan sınırı ise 20/24° enleminde son bulmaktadır. Zikretmiş olduğumuz bu bölgenin tamamı yalnızca Benî Süleym kabilesine mahsus bir yer olduğunu anlamına gelmez, fakat Hz. Peygamber zamanında bu kabilenin yerleşimleri bu sınırlar içinde olduğu kastedilmiştir.¹³⁵

Benî Süleym toprakları çok geniştir. Medine'nin güneyinden Mekke'nin kuzeyine kadar olan Hicâz harresi'nin büyük bir kısmını kapsamaktadır. Bu bölgenin ismi de Benî Süleym harresi diye bilinir. Kabilenin toprakları Doğu yönünden ed-Dufeyne ve keşeb Harresi içine alacak şekilde Rebze yakınında olan yüksek yerlere kadar uzanmaktadır.¹³⁶

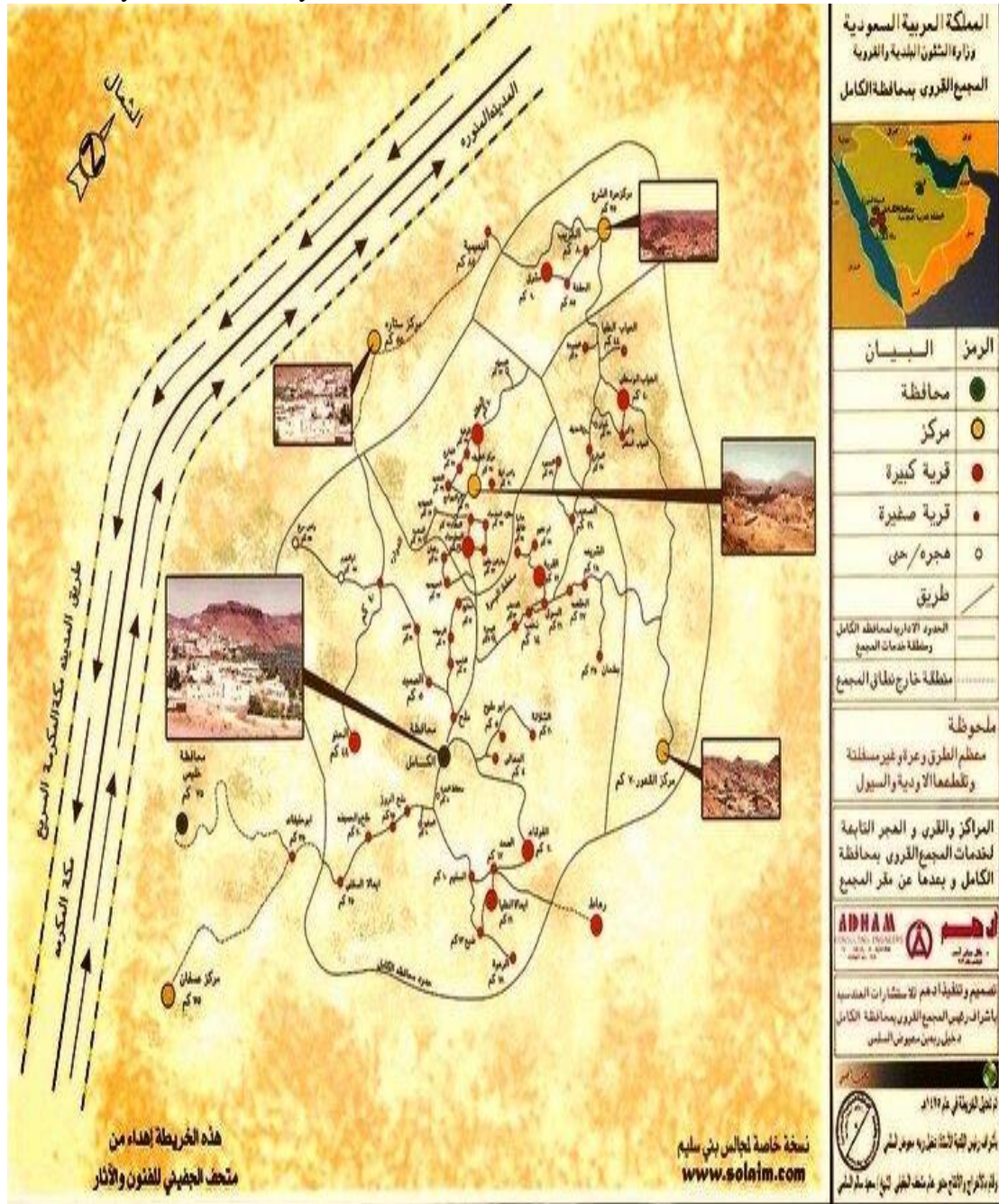
¹³⁵ Hamed el-Câsir, *el-Katâi 'n-Nebeviyye fi bilâd Benî Süleym*, thk. Salih es-Sülemî, Mektebetü tekaddum, Mektebetü'l-Melik Fehed,2017, s.11-12

¹³⁶ El-Harbî, *Mu'cem el-Meâlim elcuğrafiyye fi s-Siretü'Nebeviyye*, Dar Mekke, 1982,s.26

Ömer Kahale de bu kabileden bahsederken, yerleşimleri Haybere yakın olduğunu söyleyerek yerleşimlerinden, Benî Süleym Harresi, Nâreyn Harresi, Vadi'l-kura, Tîmâ', el-Hicer: Kalha ve Zirulan denilen yerlere yakındır, el-Cumum ve Savarikiyye (Aynün-naziye'ye üç mil mesafesinde bulunur), Rahzıyye gibi yerleri zikretmiştir.¹³⁷

¹³⁷ Ömer Kehhâle, *Mücem kabâilü 'l-Arab el-kadime ve 'l-hadise*, C.II, s.543

Benî Süleym kabilesinin yurdunu temsil eden harita

138

II. SOSYAL İLİŞKİLER

A. KUREYŞ VE DİĞER KABİLELER İLE İLİŞKİLERİ

1. Kureyşe İlişkileri

Benî Süleym kabilesi, Arap Yarımadasındaki coğrafi konumunun ticaret yollarının üzerinde olması, yurtlarının maden, su kaynakları, tarım yerlerinin verimlilikleri, hayvan servetleri ve kabilenin çokluğu ve gücü vasıtası ile diğer Arap kabileleri ile farklı ilişkiler kurmalarına zemin sağlamıştır. Bu ilişkiler bazen hilf ve ittifak kurmak suretiyle, bazen kız alıp vermek ve akrabalık bağı kurmak yoluyla ya da bunun aksine olarak gerekli olduğunda savaş yolu ile diğer komşu kabileler ile olan ilişkilerini olumlu veya olumsuz bir şekilde sürdürmüşlerdir. Üstelik soy açısından bir kaç kabile ile akrabalık bağları bulunmaktadır. Zira kabilenin atası, Süleym'in Hevâzin, Mâzin, Selemân gibi aynı anne ve babadan kardeşleri dışında başka kardeşleri de vardır. Çünkü annesi, Tekme bt. Mürre üç defa farklı kocalarla evlenmiş ve bütün kocalarından çocukları olmuştur. Süleym'in annesinden olan kardeşleri, Benî Behrâ' b. Amr kabilesini teşkil eden, Ahved, Kasıt, Abde, Murâhiye, Mübeşşir ve Udey bunlar Behrâ' b. Amr b. El-Hâf b. Kudâa'dan kardeşleridir ve annesinin Sa'd b. Kays'ten de A'sar ve Gutfan iki çocuğu vardır.¹³⁹ Bu açıdan Benî Mazin, Hevâzin, Benî Behrâ' ve Gatafan kabileleri ile Süleym kabilesi aralarındaki ilişkiler akrabalık bağlarına dayanır ve kardeş kabilelerdir. Üstelik bu kabilelerin bir kısmı onlarla aynı coğrafyayı paylaşan komşularıdır.

Benî Süleymin Kureyş ile ilişkileri de çok çeşitli ve çok eskiye dayanır. Zira aralarında kız alıp verme olayı erken bir zamanda başlamıştır. Kurayş kabilesinden Hirak b. Temim el-Edrem, el-Hâris b. Bühse'nin kızıyla evlendiği ve ondan dokuz (9) oğlu olduğunu rivayet edilmektedir.¹⁴⁰ Daha sonraki jenerasyonlarda bu ilişkiler daha da gelişerek çok çeşit boyutlara bürünmüştür. Bu iki kabile arasındaki ilişkiler hem kız alıp verme sosyal ilişkiler hem de ticaret ve işbirliği yapmak ekonomik ilişkiler ve antlaşmalar (hulf) gibi siyasi ilişkilerde bulunmuştur. Çünkü Süleym kabilesi Kureyş gibi güçlü kabilelerle ciddi ilişkiler kurmayı sağlayan önemli avantajları vardır. Zira Benî Süleym kabilesi zengin kabilelerden biri olup madenler, verimli tarım arazileri, su kaynakları,

¹³⁹ İbnü'l-Kelbî, *Neseb Maad ve 'i-Yemen el-Kebir*, thk. Naci Hasan, Alemü'l-kütüb – Darü'n-nehzatü'l-arabiyye, 1.baskı, 1988, C.II, s.700; İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-neseb*, s.413

¹⁴⁰ İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-nesb*, s.119

meyve bahçeleri, atlar (ki o zamanda atlar güç ve zenginliği temsil ediyordu) ve diğer hayvan servetlerine sahiptir. Üstelik kabilenin yurdu Neced, İran körfezi ve Mekke'nin ticaret yolu üzerinde buluyor ki bu da Kureyş gibi ticarete önem veren bir kabile ile iyi ilişkiler kurmaya sevk eden önemli etkenlerden biri olmalıdır.¹⁴¹ Bunun yanında Süleym kabilesi güçlü ve savaşçı bir kabiledir. Mütteliklerinin ticaretlerini diğer kabileler tarafından veya her türlü eşkıya tarafından uğrayabileceği saldırılara karşısında korur. Hîre hükümdarları da ticaret kervanları korumak için onlarla işbirliği yapmışlardır.¹⁴² Benî Süleym de maden ve tarım ürünlerini Mekke pazarında satarlardı.¹⁴³ Bu ve benzeri etkenler vasıtasıyla Mekkelilerin bazıları bu kabile ile ticaret ve tarım yapmak için maden ürünleri çıkartmak için işbirliği anlaşmaları yapmışlardır. Bu maddi ilişkiler dışında bu iki kabile arasında dostluk gibi samimi ilişkiler de mevcuttur. Zira Abbâs b. Enes er-Ri'lî, Hz. Peygamber'in babası Abdullah b. Abdülmuttalib ile ortaklıklar¹⁴⁴ ve Amru b. Abse İslam'dan önce Hz. Peygamber ile arkadaş oldukları zikredilir.¹⁴⁵ Meşhur sahabe Abbâs b. Mirdâs'ın babası, Mirdâs b. Âmir ve Harb b. Umeyye b. Abdüşems aralarında ciddi arkadaşlık ve ticari ilişkileri vardı. Benî Süleym topraklarında olan el-Karye denilen bir yerde suyu ve ağaçları bol çok verimli bir tarım arazıları beraber satın alarak yatırım yapmışlardır.¹⁴⁶ El-Haccâc b. İlat de Mekke'de kendileriyle beraber ticaret yaptığı Kureyşlilerde çok malları vardı. Müslüman olduğunda Hayber fethinden sonra malları Mekkelî Müşriklerin ellerinden almak için Müslümanlığı gizleyerek hile yollu ile onlardan mallarını alabilmiştir.¹⁴⁷ Ayrıca el-Haccâc b. İlat Mekkelilerden, Ebi Talha b. Abdüluzâ b. Osman b. Abduddâr'ın kızı Safiyye ile evliydi ve ondan iki oğlu vardır. Oğulları daha sonra dayılarının kabilesine dâhil olmuşlardır.¹⁴⁸ Benî Süleym Hz. Peygamber'in dedeleri ile de doğrudan akrabalık bağları bulunuyordu. Zira Abdümenâf'ın annesi Âtike bt. Hilâl b. Fâlic ve el-Haris b. Haneş ve Abdümenâf oğulları, Haşim, Abdüşems ve el-Müttalib anne tarafından kardeşirler, anneleri Âtike bt. Mürra

¹⁴¹ Abdullah Hurşid, *el-Kabailü'l-Arabiye fî Mısır fî'l-kurunü's-selâsetü'l-ulâ li'l-hicre*, el-Heyetü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-kitâb, 1992, s.135-136

¹⁴² Ebü'l-Bekâ Hibetullah, *El-Menâkıbü'l-Mezdiyye fî Ahbâri'l-Mülükü'l-Esediyye*, C.I, s.375

¹⁴³ Mehmet Azimli, "Benî Süleym" Türkiye diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: 2010, C.38, s.55-56.

¹⁴⁴ İbnü Hacer el-Eskalânî, *el-İsabe fi temyizü's-sahabe*, C.III, s.510

¹⁴⁵ İbnü Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.264, İbnü Haldun, *Tarih*, C.II, s.452

¹⁴⁶ İbnü Habib, *El-Münemmak fî Ahbari Kureyş*, thk. Hurşid Ahmed Faruk, 1.b. Beyrut, Alemü'l-kütüb, 1985, s.140

¹⁴⁷ Taberi, *Tarihi*, C.III. s.17-19; İbnü'l-Esîr, *Usdü'l-ğabe*, C.I, s.457.

¹⁴⁸ İbnü Habib, *el-Munemmak fî Ahbâri Kureyş*, s.253

b. Hilâl b. Falic b. Zekvân b. Se'lebe b. Buhse b. Süleym'dir.¹⁴⁹ Hz. Peygamber'in anne tarafından dedesi Vahab'ın annesi de Âtike bt. El-Avkaş b. Hilâl'dir.¹⁵⁰ Bunun için Hz. Peygamber “ *Ben Kureyş'ten Fatime'ler ve Süleym'den Âtikeler'in oğuluğum ve Süleym'de büyük şeref vardır*” diye buyurmuştur.¹⁵¹ Benî Süleym kabilesi övündükleri özelliklerinden biri Hz. Peygamber (s.a.v.)'e olan akrabalığıdır. Sahabe Seyyâm b. Âsım rivayet ettiği hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Huneyn Savaşı gününde “ *Ben Süleym'den Âtika'ların oğluyum*” diye buyurmuşlardır. Bu hadiste bahsi geçen Âtikalar, Hz. Peygamberin anaları olan Benî Süleym kabilesine mensup üç kadın ve üçünü Âtika ismin taşıyordu. Birincisi Abdümenâf b. Kusay'ın annesi olan Âtika bt. Hilâl b. Fâlic b. Zekvân'dır. İkincisi, Hâşim b. Abdümenâf'ın annesi Âtika bt. Mürre b. Hilâl b. Fâlic'dir. Üçüncüsü ise Hz. Peygamberin anne tarafından dedesi yani Hz. Âmine bt. Vehab'ın babasının annesi Âtika bt. El-Avkaş b. Mürre b. Hilâl'dir.¹⁵²

Hakîm b. Umeyye b. Harise de Benî Süleym'den biri olarak Mekke'de ikamet ediyordu, orada bir evi vardı. Kureyş'in sefihlerini islah etmeye çalışıyordu.¹⁵³ Hakîm, Zayife bt. El-Âsî b. Umeyye ile evliydi. Osman b. Mazun da Hakîm'in kızı Havle bt. Hakîm ile evlenmiştir¹⁵⁴. Hakîm b. Umeyye Hz. Peygamber'e iman etmiş ve Resulullah düşmanlık eden kavmini İslam'a çağırarak için onlara şiir söylemiştir.¹⁵⁵

Aşağıdaki tabloda bu iki Kabile arasındaki evlilik ilişkilerini daha detaylı ve açık bir şekilde verilmiştir:

¹⁴⁹ İbnü Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.I, s.52; İbnü Habîb, *el-Münemmek*, s.43; İbnü Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.I, s.106

¹⁵⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C. I, s.636; Abdülmelik el-İsâmî, *Semtu'n-Nucûm'l-Avâlî fi Enbâi'l-Avâil ve't-Tevâlî*, thk. Adel Ahmed Abdü'l-Mevcud – Ali Muhammed Muavvez, 1.b. Beyrut Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye,1998, C.I, s.310; Celâleddin es-Süyûtî, *el-Câmiu'l-Kebîr*, thk. Muhtâr İbrahim vd. 2.b. Kahire, Ezherüş-Şerif, 2005, C.XXIV, s.73

¹⁵¹ Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, C.VII, s.168; İbrahim b. Ali el-Kayravânî, *Zehrü'l-Adâb ve Semerü'l-Elbâb*, Beyrut, Dârü'l-Cil, yy. C.IV, s.1001

¹⁵² İbn el-Ezherî el-Heravî, *Tehzîbü'l-Luga*, thk. Muhammed Avad Mur'ib, 1.baskı, Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâs el-Arabî, 2001, C.I, s.197; İbn Himâd el-Cevherî, *es-Sihâh Tacü'l-Luga ve Sihâhu'l-Arabiyye*, thk. Ahmed Abdulgafur Attâr, 4.baskı, Beyrut: Dârü'l-İlim lilmelâyîn, 1987, C.IV, s.1598; Ebü'l-Kâsim el-Zemahşerî, *el-Fâik fi Garibi'l-Hadis ve'l-Eser*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, 2.baskı, Lubnan: Dârü'l-Ma'rife, y.t. C.II, s.390; Cemalüddîn ibn Menzûr, *Lisânü'l-Arab*, 3.baskı, Beyrut: Dâr Sâdir, h.1414, C.X, s.464; Ebü Ubeyde Muammer b. el-Müsennâ, *Şerhu Nekaid Cerir ve'l-Ferezdik*, thk. Muhammed İbrahim Hür ve Velîd Mahmud Hâlis, 2.baskı, Ebûzabi: el-Mücemmi 'us-Sekâfi, 1998, C.II, s.570.

¹⁵³ Ezrakî Ebü'l-Velîd, *Ahbârü Mekke ve Mâfihâ mine'l-Eser*, thk. Raşid Sâlih, Beyrut: Dârü'l-Endülüs lin-Neşer, C.II, s.242; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C.II, s.97.

¹⁵⁴ İbnü Sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, C.VIII, s.124

¹⁵⁵ İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.I, s.288; İbnü'l-Esîr, *Usdül-ğâbe*, C.II, s.57.

Süleym kabilesinden Kureyşli kadınlarla evlenenler:			
	SÜLEYM KABİLESİNDEN	KUREYŞ KABİLESİ	Kaynak
1	El-Haris b. el-Avkaş b. Murra b. Hilâl b. Falic	Emime bt. Abdüşems b. Abdulmunâf	Zübeyrî, <i>Nesebü kureyş</i> , s.97
2	Umeyye b. Harise b. el-Avkaş	Umma bt. Nevfel b. Abdul-Munâf	Zübeyrî, <i>Nesebü kureyş</i> , s.198
3	Yarbu' b. Habib b. Mailk b. Es'ad b. Rifaa b. El-Haris	Emine bt. Amru b. Alkame	İbn Hayyât <i>et-Tabakat</i> , I, s.116
4	İbâd b. Halid b. Salim b. Murra b. Abes b. Rifaa b. el-Haris	Erva bt. Abdülmuttalib b. Haşim	İbn Hayyât <i>et-Tabakat</i> , I, s.116
5	Süfyân b. Saîd b. Kaif	Karibe bt. Bişir b. Abd	İbn Hayyât <i>et-Tabakat</i> , I, s.118
6	Hakîm b. Umeyye b. Harise b. el-Avkaş	Zaîfe bt. El-Âsî b. Umeyye	Zübeyrî, <i>Nesebü kureyş</i> , s.173
7	Evfâ b. Hakîm b. Umeyye	İzze bt. Ebi Leheb b. Abdülmuttalib	İbnü'l-Kelbî, <i>Cemheretü'n-neseb</i> , s.303; İbn Habîb, <i>el-Muhabber</i> , s.65.
8	El-Haccâc b. İlat	Safiyye bt. Ebi Talha b. Abdi'd-dâr	İbnü Habîb, <i>el-Münemmak</i> , s.306
9	Şeybân b. Dübeyye b. Harmî	Umu hakîm bt. Ez-Zübeyr b. Abdülmuttalib	İbnü Habîb, <i>el-Münemmak</i> , s.289

Benî Süleymden bazıları Mekke'de ikamet etmişler bazıları ise ticaret yaptıkları için Mekke'ye sürekli gidip geldikleri için Mekkeli Kureyşliler ile çok önemli irtibatları olmuştur. Ayrıca bu ilişkiler sadece ticaret muameleleri ile sınırlı kalmayıp hem antlaşmalar (hilfler) yapmışlar hem de Kureşlilerden evlenmişler ve onlara kız vermişlerdir. Hz. Peygamber'in dedesi sayılabilecek olan Mürre b. Hilâl Mekke'ye geldiğinde Abdümenâf b. Kusey ile hilf yaptıktan sonra Abdümenâf onun kızı Âtike ile evlenmiştir. Bu evlilikten de Abdülmuttalib babası Haşim b. Abdümenâf dünyaya gelmiştir¹⁵⁶. Benî Süleym'den evlenen diğer Kureyşliler de aşağıdaki tabloda verilecektir:

¹⁵⁶ İbn sa'd, *et-Tabakâtü'l-kübrâ*, C.VIII, s.125

Kureyş Kabilesinden Süleym'li kadınlarla evlenenler			
	KUREYŞ KABİESİNDEN	SÜLEYM KABİLESİNDEN	KAYNAK
1	Abdümenâf b. Kusey b. Kilâb	Âtike bt. Murra b. Hilâl b.Fâlic b. Zekvân	İbnü'lkelbî, <i>Cemheretü'n-neseb</i> , s.26; Belâzûrî, <i>Ensâbü'l-Eşrâf</i> , C.I,58
2	Hirak b. Temim el-Edrem b. Galib	El-Haris b. Bühese'nin kızı	İbnü'l-Kelbî, <i>Cemheretü'n-neseb</i> , s.29
3	Udey b. Nevfel b. Abdümenaf	Fâhite bt. Abbâs b. Âmir	Zübeyrî, <i>Nesebü kureyş</i> , s.198
4	Muît b. Ebi Amr b. Umeyye	Sâlime bt. Umeyye b. Harise	Ez-zübeyrî, <i>Nesebü kureyş</i> , s.138
5	Munkiz b. Amru b. Muîs b. Âmir b. Luay	Meymune bt. Revaha b. Usayye b. Hufâf	Zübeyrî, <i>Nesebü kureyş</i> , s.437
6	Utbe b. Rabia b. Adüşems	Safiyye bt. Umeyye b. Harise	İbnü'l-Kelbî, <i>Cemheretü'n-neseb</i> , s.56; Ez-zübeyrî, <i>Nesebü kureyş</i> , s.153
7	Âmir b. Kerîz b. Rabia b. Habib b. Abdüşems	Decâce bt. Esmâ b. Silet	İbnü'l-Kelbî, <i>Cemheretü'n-neseb</i> , s.54
8	Osman b. Maz'un b. Habib	Havle bt. Hakîm b. Umeyye	İbnü Habib, <i>el-Muhabber</i> , s.407
9	El-Haris b. Talha b. Ebi Talha b. Abdüluzâ	Barra bt. Süfyân b. Seîd	Zübeyrî, <i>Nesebü kureyş</i> , s.252
10	Cübeyr b. Mut'im b. Udey b. Nevfel	Kavvâle bt. El-Hakîm b. Kari' b. Hakîm	Zübeyrî, <i>Nesebü kureyş</i> , s.201

Hizmet Peygamber (s.a.v.)'in de Benî Süleymlî Senâ bt. Esmâ b. Sîlt adında bir bayan ile evlendiğini rivayet edilmektedir.¹⁵⁷

Yukarıdaki tablolarda İslam'dan önce Süleym ve Kureyş kabilelerin karşılıklı kız alıp vermelerini ve bu evlilik suretiyle oluşan akrabalık bağları değinilmiştir. Araştırmamız süresinde baktığımız kaynaklara göre Benî Süleym en çok ciddi ilişkiler kurduğu ve karşılıklı evlilikler gerçekleştirdiği kabile Kureyş Kabilesidir. Bu sıkı ilişkiler nedeniyle, Süleym kabilesi, İslam ilk yıllarında Hz. Muhammed (s.a.v.)'e karşı Mekkeliler saffında yer almışlardır. Bunu daha iyi anlayabilmek için Bi'rimeûne olayına bakmak gerekir. Çünkü Tuayme b. Udey Bedir gününde Müslümanlar tarafından öldürülenler arasında idi annesi Fahite bt. Abbâs b. Ri'l, Süleym'in Ri'l koluna mensuptur. Tuayme'nin dayısı olan Enes b. Abbâs, Ri'l'in ileri gelenlerinden biriydi,

¹⁵⁷ Taberî, *Tarih*, C.III, s.166.

bunun için Müslümanlara saldırmak için Âmir b. Tüfeyl çağrısına icabet ederek Süleym'in Zekvân¹⁵⁸ ve Usayye kolları onlarla beraber harekete geçirmişlerdir. Üstelik Enes b. Abbâs Müslümanlardan Nafi' b. Bezil öldürdüğünde şu beytleri söyleyerek onu Tuayme intikamını almak için öldürdüğünü dile getirmiştir.¹⁵⁹

تركت ابن ورقاء الخزاعي ثاوياً ... بمعتك تسفي عليه الأعاصرُ

ذكرت أبا الريان لما رأيتهُ ... وأيقنت أيَّ يوم ذلك نائراً

Bıraktım İbni Varka el-Huzâi yatıyor,

Savaş meydanında üzerinde rüzgârlar esiyor,

Onu bu halde gördüğümde, Ebu er-Rayyân (Tuayme) 'i hatırladım,

Ve o günde inandım ki intikamımı aldım.

Süleym ve Kureyş kabileleri arasındaki ilişkiler akrabalık ve dostluk alanlarında olduğu gibi ticaret, hilf ve civar şeklinde de önemli münasebetleri vardır. Bunu ve benzeri ittifaklar iki tarafa da önemli avantajlar sağlar ve büyük fırsatlar sunardı. Kureyş'liler, Arap Yarımadası bölgesinin hem maddi hem de manevi açıdan son derece önemli bir merkezi teşkil eden Mekke'nin vatandaşlarıdır. Benî Süleym kabilesi ise bölgenin diğer bölgeler (Irak, Şam ve Faris körfezi)'e bağlayan ticaret yolunu kontrolü altında tutuyordu. Ayrıca madenler, hayvan servetleri, tarım ürünleri gibi bölgenin önemli gelir kaynakları sahip oluyordu. Bu nedenle bu iki kabile birbirlerini tamamlamak için işbirliği yapmaya ve iyi ilişkiler geliştirmeye mevcut şartlar onları mecbur bırakıyordu. Dışarıdan mallarını satmak için Mekke'ye gelen kimseler Kureyş'in sefihleri tarafından zulme maruz kaldıklarını malumdur. Bu ve benzeri kötü hallerden korunabilmek için Mekke'lilerle Hilf veya Civar gibi bir anlaşma yapmak zorunludur. Örneğin Benî Süleym'den Kays b. Şeybe Mekke'de mallarını satmaya geldiğinde onun malını alan Ebey b. Halef hakkını vermeyince, Abbâs b. Mirdâs'ın yönlendirmesiyle Abbâs bin Abdülmuttalib ve Ebi Süfyan b. Harb'a başvurarak onların civarlarına girmiş ve böylece hakkını alabilmiştir.¹⁶⁰ Aşağıdaki tabloda ise bu ve benzeri anlaşmaları arz etmeye çalışacağız:

¹⁵⁸ Zübeyrî, *Nesebü Kureyş*, s.199.

¹⁵⁹ Ebü'l-Bekâ Hibetüllah, *El-Menâkıbü'l-Mezdiyye fî Ahbâri'l-Mülükü'l-Esediyye*, C.I, s.57-59

¹⁶⁰ Yahya el-Cübeyrî, *Divânü'l-Abbâs b. Mirdâs*, 1.b. Müessesetü'r-Risâle, 1991, s.15.

BENİ SÜLEYM VE KUREYŞ ARALARINDAKİ İTTİFAKLAR			
	Süleylm	Kureyş	İttifak Açıklaması
1	Hakîm b. el-Avkas ailesi	Benî Haşim	hilf ¹⁶¹
2	Mirdâs b. Âmir	Harb b. Umeyye	Ortaklık ¹⁶²
3	Benî Rial ve Benî Zekvân	Benî Nevfel	Hilf ¹⁶³
4	Benî Ütbe b. Farkad	Benî Abdülmuttalib	hilf ¹⁶⁴
5	Süleym b. Abbâd	Benî Ebi Talim	Hilf, Süleym b. Abbâd oğulları Benî Ebi Tâlib'den sayılıyor olmuşturlardır ¹⁶⁵
6	Benî Şeybân	Benî Ebi Tâlim	Hilf, ¹⁶⁶
7	Enes el-Asam es-Sülemî	Benî Nevfel b. Abdi-Münâf	Hilf, ¹⁶⁷
8	El-Haris b. el-Avkas	Umeyye b. Abdüşems	Dinî hilf ¹⁶⁸
9	Abbâd b. Şeybân b. Cabir b. Mürre	El-Hâris b. Abdülmuttalib	Hilf ¹⁶⁹

Benî Süleym kabilesinden Benî Şeybân ve Benî Abdülmuttalib'in aralarındaki anlaşma olayı şöyle anlatılmaktadır: el-Ğidâk b. Abdülmuttalib'in¹⁷⁰ annesi diğer çocukların annelerinden ayrı idi ve babası vefat edince baba tarafından kardeşleri onu mirastan mahrum bırakmışlardır. O da hakkını almaya yardımcı olabilecek umuduyla anne tarafından kardeşi Avf b. Abdî Avf b. Abdül-Haris b. Zahre b. Kilâb'in yanına gitmiştir.¹⁷¹ (İkisinin annesi Mumnia bt. Amru b. Mâlik b. Mu'mil b. Siveyd b. Es'ad b. Meşnû' Kuzaalı'dır.) kardeşi ona: “ *Benîm onlara gücüm yetmez kavmim de bana bu konuda bana yardım etmeyecekler*” demiştir. Böylece Ğidâm b. Abdülmuttalib Şaybân yanına gitmiştir. O esnada Şeybân, el-Mefcer denilen Mekke'ye yakın bir yerde ikamet etmekteydi. Ez-Zübeyr b. Abdülmuttalib kızı ummu hakîm ile evliydi ve ondan Ma'bed, Ubeyd ve Âbid gibi oğulları vardı. Ona geldiğinde onunla hilf (anlaşma) yapmış ve

¹⁶¹ Azrakî, Ebu'l-velid, *Ahbârü Mekke ve Mâ câa fihâ minel'Eser*, thk. Rûdi Salih, Beyrut, Darü'l-Endülüs lin-neşer, II, s.234.

¹⁶² Yahya el-Cübeyrî, *Divânü'l-Abbâs b. Mirdâs*, s.8.

¹⁶³ Zübeyrî, *Nesebü Kureyş*, s.198.

¹⁶⁴ Azrakî, *Ahbâr Mekke*, C.II, s.235; Utbe b. Farkad Mekke'de arazısı vardı, bu arazi konusunda Ebu Süfyan ile anlaşmazlığa düşmüştür. bkz. *a.e.* s.237.

¹⁶⁵ İbnü Düreyd, *el-İştikâk*, s. 311.

¹⁶⁶ İbn Habîb, *el-Münemmak*, s.239.

¹⁶⁷ İbni Hişam, *es-Sîyere*, C.III, s.179.

¹⁶⁸ İbn Habîb, *a.g.e.* s. 237.

¹⁶⁹ Belâzrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.XIII, s.321

¹⁷⁰ Cömertliğinden dolayı, El-Ğidâk lakabıyla bilinir ama gerçek ismi Mus'ab'idi. Zübeyrî, *Nesebü Kureyş*, s.18; İbnü'l-kelebî ise ismi nevfel olduğunu söylüyor, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.4.

¹⁷¹ Amru b. el-Hâris es-Südüsî, *Hazefün min Nesebi Kureyş*, s.12.

kardeşlerinden miras hakkını alabilmiştir. Daha sonrası da bu hilf aralarında devam etmiştir.¹⁷²

Bu anlaşmadan Benî Süleym kabilesi ne kadar güçlü olduğu ve Arap kabilelerinde nasıl bir yer teşkil ettiğini anlaşıyor. Zira bu olayda gördüğümüz gibi Kureyşlilerin iç ihtilaflarına da müdahale edebilmiş onların mazlumlarının zalimlerine karşı hilf'te bulunmuş ve mazlumun hakkını savunabilmiştir. Hâlbuki Kilâb'dan mazlumun kardeşi ona ve kavmine yardım etmekten çekinmişlerdir. Süleym kabilesi Arap kabileleri arasında en güçlü ve en büyük kabile olan Kureyş kabilesi ile denk denilebilecek bir konumda olduğuna kendisini ispat etmiştir.

Benî Süleym kabilesinin Yahudiler ve diğer Arap kabileleri ve Hîre hükümdarı ile de güzel ilişkileri olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Benî Nadîr sürgün ettiğinde Abbâs b. Mirdâs onların acılarını paylaşmak için kendilerini öven bir kaside söylemişti¹⁷³ bu da onlarla güzel ilişkileri olduğu, kendileriyle hem arkadaşlık hem de ticari münasebetleri olmasından dolayıdır. Zira daha sonra Abbâs, Yahudiler hakkında söylediği bu şiir sorulduğunda “Cahiliyyede arkadaşlığımız vardı ve onlara misafir olurduğumda bana güzel davranırlardı. Benîm gibi kimseye de iyiliği iyilikle karşılması yakışı” şeklinde cevap vermişti.

Benî Süleym Hîre ile olan ilişkileri çerçevesinde Lahmîlerin Ukaz panayırına gidecek kervanları Benî Süleymin koruması altında olur ve bu ticaretin kârlarından Benî Süleym'in de Lahmîlilerin kervanını korumak karşılığı bir gelir elde ettiklerini rivayet edilmektedir. Bunun yanında Nu'man b.Münzir'i İran kralı Kısra'ya gitmek için oluşturduğu Arap liderler heyeti arasında Benî Süleymin reisi Amru b. eş-Şerid de bulunur ve Kısra'nın meclisinde önemli bir konuşma yaptığını zikredilmektedir.

Nu 'mân b. Münzir Kısra'nın huzurunda her milletten, Rumlardan, Hintlerden, Çinlilerden farkı heyetlerin bulunduğu bir toplantı da Arapları övmüştü ve Arapların bütün milletlerden daha faziletli olduklarını söylemişti. Fakat bu davranış Kısra'nın zoruna gitmişti ve Arapları küçümseyecek ifadeler sarf etmişti. Nu'mân Kısra'nın Araplara yönlendirmiş olduğu ithamını reddetmekle yetinmeyerek, Arapların ileri gelenlerini toplayıp, Kısra'ya Araplar zan ettiğini gibi olmadıklarını ispatlamak için ona

¹⁷² İbn Habib *el-Münemmak*, s.239-240.

¹⁷³ Yahyâ el-Cebbûrî, *Divânü'l-Abbâs b. Mirdâs*, s.38.

heyet göndermişti. Kısra'ya gelen Arap reisleri heyeti Kısra'nın meclisinde birer birer söz alarak konuşma yapmışlardı. İlk olarak aralarında en büyük olan Eksem b. Sayfi sözü başlatmıştı ve ondan sonra sırasıyla devam etmişlerdi. Bizim çalışmamızın konusu olan Benî Süleym kabilesinin reisi ve Mudâr'ın büyüğü olan Amru b. eş-Şerîd de o heyette bulunan reislerden biriydi. Amru b. eş-Şerîd'in o toplantıda yaptığı konuşmasının ana başlıkları şöyleydi;

Kralı güzel sözlerle selamladıktan sonra, şöyle demişti “*Sözlerin sonucu düşünülür, her işten ibret ve dersler çıkartılır, uzun konuşmalar ağır gelir, meramı anlatan kısa ve açık sözlerde fayda vardır, kralların makamlarında şeref ve izzet vardır. Bu oturumun bir etkisi ve sonucu vardır. Burada aziz olan kimse aziz kalacak, burada rezil olan kimse ise rezil olacaktır. (bunun için her kesin sözlerini en güzel şekilde ifade etmesi gerekmektedir.) Ey kral seni bir şeye zorlamak veya seni kızdırmak için gelmedik, ya da bağışlarını istemek için de gelmedik. Çünkü mallarımızda üstüne yatığımız ve onunla övündüğümüz büyük servetlerimiz var ve dayandığımız ve güvendiğimiz necip şerefimiz vardır. Savaşlarda çok şiddetliyiz, eğer bir savaş ateşi yakılırsa dağları yıkarız. Şayet bir zamanda işlerimiz kötüye giderse fazla kötü olmadan telafi ederiz. Ama buna rağmen komşuluğunuzu koruyoruz ve size kötülükle yaklaşanların karşısına dikiliriz ve onu geri çeviririz bu yolla memleketinizin onurunu koruruz, düşmanlarınızın hak ettikleri cezayı verilene kadar...*”

Kısra “Bu sözlerinde bir abartma veya ifrat olmasın yahut beni överken aynı zamanda zem etmiş olmayasın” demişti.

Amru de Kısra'ya “ Bu kısa sözlerimle muradımın anlaşılması ve iletmek istediğim mesajın ulaşmış olması yeterlidir. Bir insanın söylemek istemediği bir şeyden dolayı kınanmamalıdır” diye cevap vermiştir.

Kısra da onun söylediklerini teyit ederek “ İnsan her bildiklerini söylemez” demiştir.

Beni Süleym kabilesinin Yemendeki Habeşîler ile de ilikleri olmuştur. Zira fil olayında Ka'be'yı yıkmak için Mekke'ye yönelen Ebrehe Benî Süleym kabilesine mensup bir adamı, Ebrehe'nin bina etmiş olduğu kilisine hac etmeye çağırarak için Araplara göndermiştir. Fakat Kinane kabilesinden bu adamı öldürmesi ile beraber Ebrehe

daha da öfkelenmiş ve Ka 'be'yi yıkmak için acele etmiştir.¹⁷⁴ Bağdâdî'ye göre ise Ebrehe bu adamı sadece insanlara çağırarak için değil, Benî Kinâne'yi saldırmak için göndermiş ve Benî Kinâne onu öldürmüştür.¹⁷⁵

B. SAVAŞLARI (EYYÂM)

Tarih genelinde savaşlar çok önemli bir yer teşkil etmektedir. Başka bir deyişle siyasi tarihin bir nevi savaşların tarihi denilebilecek kadar bu alanın büyük bir kısmını savaşlar teşkil eder. Zira savaşlar tarihi değiştiren, farklı devletler ve milletlerin yok oluşuna veya kuruluşuna sebep olan tarihin en önemli olaylarındandır. Özelde ise İslam öncesi Arap toplumunun tarihinde savaşların ayrı bir yeri vardır. Egemen bir otoritenin yokluğunun yarattığı istikrarsızlığa ilaveten yağmalama ve savaş ganimetlerinin bazıları tarafından bir geçim kaynağı olarak değerlendirilmesi, savaşların sürekli gündemde olmasına yol açmıştır. Yan yana yaşayan kabilelerde bazen otlak yeri ve su yüzünden bazen de bundan daha basit bir mesele yüzünden savaş çıkabilirdi. Bazen de bir grup sırf ganimet elde edebilmek için saldırıya geçebilirdi. Arap kabileleri arasında meydana gelen bu tür savaşlara “*Eyyâmü'l-Arab*” denilmiştir. Fakat bu terim Arap savaşları anlamına gelse de geçek anlamı sadece Arapların kendi aralarında yaptıkları savaşlar ile sınırlı değildir. Çünkü bu ifade ile Kuzeyli ve Güneyli Arap kabilelerinin aralarında ya da Güneyliler veya Kuzeyliler kendi aralarında yaptıkları savaşlar kast edildiği gibi Farisîler ve Bizanslı Rumlara karşı yapılan savaşlar da kast edilmiştir. Eyyâmü'l-Arap savaşları, savaş süresi, katılımcıları, sebep ve sonuçları gibi özellikler açısından farklılık arz etmektedir. Bazen birkaç kabilenin ittifak kurması suretiyle başka bir kabile veya kabile grubu karşı savaş açması gibi, daha küçük gruplar sadece bir kabilenin iki kolu arasında ve daha az kayıplı da olabilirdi. Süre açısından da bir iki gün süren çatışmalar ve ardından anlaşmaya varılarak sulh yoluna gidilmiş savaşlar olduğu gibi kırk yıl kadar süren ve yüzlerce insanın canına mal olan savaşlarda olmuştur. Şöyle bir ortamda yaşayan insanların canları, malları ve şereflerini koruyabilmeleri için güçlü cesur ve her zaman savaşa hazır olmaları gerekmektedir.

¹⁷⁴ İshâk, *kitâbü's-Sîre ve'l-Megâzî*, thk. Süheyl Zekkâr, 1.baskı, Beyrut: Dârü'l-Fikir, 1978, s.61.

¹⁷⁵ Abdulkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-Edeb ve Lübbü Libâbi Lisânü'l-Arab*, thk. ve şrh. Abdussalam Muhammed Harun, 4.baskı, Kahire: Mektebetü'l-Hânci, 1997, C.III, s.361.

Benî Süleym kabilesi Arap kabileleri arasında süvarileri ile şöhret salmış kabilelerden biridir. Tüm Arap kabileler arasından kahramanlık, cesaret, mert ve savaşçı özellikleri ile meşhur üç kabile zikredilmektedir: Kays Aylan'dan Benî Süleym; Temimlilerden Benî Yerbu'; Rabia'dan Benî Şeybân'dır. İbnü'l-Kelbî'nin bu konu ile ilgili şöyle demiştir: “*Temim'in en kalabalık boyu Benî Sa'd, lider boyu Benî Dârim, süvari boyu Benî Yerbu'dir. Kays'ten ise lider Katafan boyu, sonra Fezâre boyu, en kalabalık boy Benî Âmir ve süvari boy ise Benî Süleym'dir. Rabia'dan ise en kalabalık Bekir boyu, lider ve süvari boy ise Benî Şeybân'dır*”¹⁷⁶. Araplar da önemli olaylar, isimler ve bazı yaygın olan algılar ile ilgi her zaman şiirler, misaller ve atasözleri gibi edebi söylemler vasıtasıyla Tarih'e miras bırakmışlardır. Bu açıdan Süleym kabilesi ile ilgili şu sözler zikredilir: “***Bir savaşa girecek olursan, Süleym, Şeybân ve Amr kabileleriyle beraber ol***”.¹⁷⁷ “***Kays'li iesen Katafan ile övün, Hevâzin ile kalabalığı göster ve Süleym ile savaş***”¹⁷⁸. Bu ve benzeri ifadeler kabilenin güçlülüğüne ve savaşçılığına işaret etmektedir. Benî Süleym kabilesinin katıldığı savaşların çokluğu nedeniyle onlara “***kızıl bayraklılar denilmiştir***”¹⁷⁹

Benî Süleym kabilesinin diğer Arap kabileleri ile yaptığı savaşları kendilerine akraba veya soydaşı olan Adnânî kabileler ve Yemen menşeli Kahtânî kabileler ile vuku bulan savaşlar şeklinde ikiye ayırmak mümkündür.

¹⁷⁶ İbn Reşîk, *El-Umde fî Mehâsinü's-Şi'r ve Edâbihi*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulmecid, 5.baskı, Dârü'l-Cil, 1981, C.II, s.191; Abdul-Hüseyin el-Haddâd, “*el-Mustedrek 'alâ Şi'ri Süleym*”, Misan Üniversitesi Eğitim fakültesi, Mecelletü'lugatü'l-Arabiyye ve Adâbuhâ, C.I, No22 (2015), s.393.

¹⁷⁷ حارب بسليم و شيبان و عمرو

¹⁷⁸ İbn Reşîk, *el-Umde fî Mehâsinü's-Şi'r ve Edâbihi*, C.II, s.192; وكاثر بهوازن، وفاخر بغطفان، واذا كنت من قيس ففاخر بغطفان، وحارب بسليم

¹⁷⁹ İbn Asâkir, *Tarih Dimaşk*, thk. Amru b. Garâme el-Amravî, Dârü'l-Fkir ve't-Tıbbâ'a ve't-Tevzi', 1995, C.24, s.371.

1. Adnânîler ile Savaşları

a. *Benî Süleym kabilesi tek başına girdiği savaşlar*

(1). *Hüzeyl kabilesiyle savaşları*

Benî Süleym en çok yurdunun Batı sınırında bulunan Hüzeyl kabilesi ile savaşmıştır. Bu iki kabile arasında meydana gelen çok sayıda savaşları vardır.¹⁸⁰ En meşhur savaşlarından şunları zikredebiliriz:

Yevmü Seniyyetü'l-'akık Benî Süleym'den Benî Usayye boyu Benî Âmir b. Sa'saa'ya saldırmak için cenge çıkmıştılar daha sonra fikirlerini değiştirip Taife geldiler oradan azıklarını alıp ayrılmışlardı. Fakat o sırada kendileriyle barış olmayan Benî Kuraym durumlarını öğrenmişler ve onlara saldırarak üç kişi dışında 50 veya 60 kişilik ekibi tamamını öldürmüşlerdi.¹⁸¹, Yevmü'l-Curuf, el-Curuf Benî Hüzeyl topraklarında bir yer ismiydi ve savaş o mekânda gerçekleştiği için mekânın adıyla anılmıştır. Bu savaşın sebebi daha önce Benî Hüzeyl Amr b. Âsiye öldürmüşlerdi ve onun kardeş Ar'ara b. Âsiye intikamını almak için onlara saldırı düzenlemiştir.¹⁸² Yevmü Sümâ, o günde Benî Süleym'in erkekleri bir cenk için köyden ayrılmışlardı. O esnada Hüzeyl kabilesinden bir grup gece ortasında köye baskın yaparak malları ve bayanlarını almışlardı. Sabaha doğru köye gelen Benî Süleym kadınlarını ve mallarını kurtarmak için hemen yola koyulmuşlardı. Sümâ denilen yerde onlara yetişmişler ve aralarında bu savaş gerçekleşmişti¹⁸³, Yevmü'l-kudüm (leyletü Midfâr), Süleym'den Zafer kolu Hüzeyl'den Benî Vâsile b. Mutlahi saldırmışlardı.¹⁸⁴, Yevmü'l-Matâhil (yevmü Enfi Âzin), Benî Süleym'den bir grup Hüzeyl köyüne saldırmışlardı. O günde Benî Sülaym'e kilavuzluk yapan Dübeyye annesi Hüzeyl kabilesindendi. Dübeyye, dayılarına ziyarete gelmiş gibi davranarak, önce oraya gidip yerlerini tespit ettikten sonra gece ortasında kavmine gelmiş ve beraber saldırıya geçmişler ama Hüzeyl'den Benî Kırd koluna mensup bir adam Dübeyye'den Şübhe edip oyunu bozmuştur. Bu savaşta Benî Süleym yapmış olduğu

¹⁸⁰ Bkz. Büşra Cafer Ahmed, *Kabiletü Hüzeyl ve Eserühâ fi'l-Hayati'l-Arabiyye Kable'l-İslam*, Dar Al-kotob Al-ilmiyah, 2016.

¹⁸¹ Sükkri, *Şerhü Eş'ârü'l-Hezeliyîn*, s.850.

¹⁸² Bekri, *Mu'cemü Mâ'ste'cem min'esmä'il-Buldân ve'l-Mevâzi*, C.II, s.377.

¹⁸³ Sükkri, *Şerhü Eş'ârü'l-Hüzeliyyin*, s.769.

¹⁸⁴ Sükkri, *Şerhü Eş'ârü'l-Hüzeliyyin*, s.678.

planın açığa çıktığı için savaşı kayıp etmişlerdir.¹⁸⁵ Yevmü Nebt, bu savaşta da Benî Süleym'den bir grup el-Camuh komutanlığı altında "Nebt"¹⁸⁶ isimli bir yerde Hüzeyl'den Benî Lihyân ve Benî Sehm'i saldırmışlardı¹⁸⁷, Yevmü Felc, bu savaşta Hüzeyl Benî Süleym'e saldırmış ve "Felec"¹⁸⁸ denilen bir yerde karşılaşmış ve savaşmışlardır. Bu savaşta Benî Süleym kazanmıştır.¹⁸⁹ Yevmü zehrü'l-Harre, bu savaşta da saldıran Hüzeyl olmuş ve sanavş Hüzeyl zaferi ile sonuçlanmıştır.¹⁹⁰ Yevmü Sâye'de yeni Hüzeyl kabilesi Süleym'e saldırmış ama bu sefer savaşı kayıp etmişlerdi.¹⁹¹ Yevmü Maktal Amru b. Âsiye es-Sülemî, Amr kavmiyle Hüzeyle baskın yapmaya giderken uğradığı bir su yerinde ona tuzak kurarak öldürmüşlerdi.¹⁹²

Süleym Komşusu olan Hüzeyl kabilesi aralarında meydana gelen savaşlar çoktur. Bu savaşların bir kısmı ganimet elde etmek amacıyla düzenlenen baskın sebebiyle cereyan etmiştir. Fakat kan davası ve intikam almak isteği bu iki kabile arasında uzun zaman sürmesine sebebiyet vermiştir. Zira İslam'a girene dek Süleym ve Hüzeyl düşman kalmışlardır.

(2). *Gatafan kabilesiyle savaşları*

Benî Süleym ve Gatafan kabileleri arasında cereyan ettiği zikredilen savaşlarından örnek olarak şunları verebiliriz: *Yevmü Hevze'l-Evvel*, Benî Süleym reisi Muaviye b. Amru b. eş-Şerid ile Gatafan reisi Haşim b. Harmele Ukaz'da aralarında bir tartışma olmuştu. Daha sonra Muaviye Gatafa'ya saldırmak istemiş kardeşi Sahr onu engellemek istese de ısrar edip kararını değiştirmemişti. Savaşta Muaviye ve Haşim çatışırken, Haşim'in kardeşi Derid b. Harmele Muaviye'yi arkadan vurup öldürmüştür.

Yevmü Hevze's-Sânî savaşında ise Sahr b. Amru abisi Muaviye'nin intikamını almak için Gatafan'a saldırarak abisinin katili Derid b. Harmele'yi öldürmüştür.¹⁹³

¹⁸⁵ Sükkerî, *Şerhü Eş'ârü'l-Hüzelîyyin*, s.682.

¹⁸⁶ Nebt, Hüzeyl kabilesine ait bir su kuyusudur. Bkz. Yâkût el-Havemî, *Mu'cemu'l-Buldân*, C.V, s.258.

¹⁸⁷ Sükkerî, *Şerhü Eş'ârü'l-Hüzelîyyin* s.871.

¹⁸⁸ Kays-i Aylan'a ait bir memleketdir. Bkz. Yâkût el-Havemî, *Mu'cemu'l-Buldân*, C.IV, s.271

¹⁸⁹ Sükkerî, *Şerhü Eş'ârü'l-Hüzelîyyin*, s.470.

¹⁹⁰ Sükkerî, *Şerhü Eş'ârü'l-Hüzelîyyin*, s.763.

¹⁹¹ Sükkerî, *Şerhü Eş'ârü'l-Hüzelîyyin*, s.455.

¹⁹² Sükkerî, *Şerhü Eş'ârü'l-Hüzelîyyin*, s.864.

¹⁹³ İbn Abdurabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, C.VI, s.29; Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Tarihi'l-Arab Kable'l-İslâm*, C.X, 35; Yahya el-Cebûrî, *Divânü'l-Abbâs b. Mirdas*, s.13.

Yevmü Adniyye (Yevmü Milhân), Zetü'l-Esel savaşından daha önceydi. O günde Sahr kavmiyle birlikte bir cenk için çıkmıştı. Obanın boş kalmasını fırsat bilen Gatafan saldırıya geçmişti. Fakat çocuklar, bayanlar ve geride kalan birkaç adam onlara direnerek mağlup etmişlerdi. Sahr bu olayı anlatan ve çocukları öven bir şiir söylemişti.¹⁹⁴

(3). *Temim kabilesiyle savaşları*

Benî Süleym ve Temim kabileleri de aralarında savaşlar meydana gelmiştir. Bu savaşlardan Yevmü'd-Define¹⁹⁵, Benî Mazin b. Amru b. Temim ile yapılan bir savaşı. Bu savaşta Süleym'e karşı Benî Mazin galip olmuştu¹⁹⁶. Yevmü'l-Cüneyn (Yevmü'r-Rakâm), Yevmü Kutâd¹⁹⁷, Temim'den Benî Yerbü' kolu ile meydana gelen bir savaştır.¹⁹⁸

(4). *Hevâzin kabilesiyle savaşları*

Hevâzin kabilesi ile Süleym hem soy açısından akraba hem de coğrafi konum açısından komşu ve aralarında olan iyi ilişkilere rağmen aralarında krizler yaşanmış ve kanlı savaşlar da cereyan etmiştir. Bu iki kabile arasında gerçekleşen savaşlardan şunları zikredebiliriz. *Yevmü Benî Nasr* (*Yevmü lislân*), Benî Nasr, Benî Süleym topraklarından bir bölgeye saldırmışlar ve bunu haberi Abbâs b. Mirdâs'a ulaşınca hemen onlara alıkoymak için kavminden bir grupla yola çıkmıştı. Aralarında meydana gelen savaşın sonucunda Benî Süleym galip gelerek karşı tarafa büyük bir kayıp uğratmışlardır.¹⁹⁹

(5). *Bekir b. Vâil kabilesiyle savaşları*

Bir gün Benî Süleym'den başında en-Nesîb es-Sülemî bir grup, Bekir b. Vâil kabilesinden Benî Şeybân'a saldırmak için çıkmıştı. Yolda Benî Şeybân'den Salî' b. Abdiganem isimli bir adamın el-Behrâ adlı atının üstünde harama giderken Benî Süleym ile karşılaşmıştı. Onlara kimliğini gizleyerek nereye gideceklerini öğrenmeye çalışmıştı.

¹⁹⁴ İbn Abdurabbih, *el-İkdü'l-ferîd*, C.VI, s.32.

¹⁹⁵ Define, Benî Süleym topraklarında Mekke'den Basra'ya giden yolu üzerinde bir yer ismidir. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Buldân*, C.II, s.458.

¹⁹⁶ Yakut, *Mu'cemü'l-Buldân*, C.II, s.458; el-Mîdânî, *Mecme'ül-Emsâl*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Beyrut, Dârü'l-Ma'rife, C.II, s.439; Ebu Ubeyde Muammer b. el-Mussenâ, *Şerhü Nekâizi Cerir ve'l-Ferzidak*, C.II, s.560.

¹⁹⁷ Hicaz'de Benî Süleym topraklarından bir yer ismidir. Bkz. Yakut, *Mu'cemü'l-Buldâni*, C.IV, s.310.

¹⁹⁸ Ahmed Ebu Ferde, *Benü Süleym Hâzir Mecîd ve Ems Telid*, s.126.

¹⁹⁹ Abdülkuddûs el-Ensârî, *a.g.e.* s.110

Kendi kavmine saldıracaklarını öğrenince, onlara nasihat ediyormuş gibi davranarak “Ben size tavsiye ederim ki Benî Şeybân’dan uzak durun, yemin ederim ki sadece kısırlaştırılmış atları üçyüze bulur bunlar çok güçlüdirler diyerek fikirlerini değiştirmek çabalamıştır. Fakat Benî Süleym onun söylediklerine kulak asmayarak kararları kesin saldırı yapmaya ısrarlı olduklarını görünce hemen yolunu değiştirerek kavmine geri dönmüştür. Benî Şeybân erken davranarak baskıncılar gelmeden evvel hazırlıklarını yapıp savunma vaziyetine geçmiştiler. Süleymliler gelindiklerinde ise bunlar çoktan gereken tedbirlerini almışlardı. O gün çok çetin bir vuruşamadan sonra Süleymliler savaşı kayıp etmişlerdir.²⁰⁰

(6). Benî Âmir kabilesiyle savaşları

Yevmü Zâtü’r-Ramram Benî Süleym’den Benî Abs kolu ile Benî Âmir’den Benî Mazin kolu aralarında gerçekleşen bir savaştı. Bu savaşta Benî Süleym Benî Mazin tarafından yenilmişlerdir.²⁰¹

b. Kaysî kabilelerin yanında yer aldığı savaşlar

(1). Kinâne kabilesiyle savaşları

Süleym ve Kinâne aralarında meydana gelen savaşlar sadece Kinâne ile Süleym arasındaki savaşlar ve Kinâne-Kureyş birliği ile Kays birliği arasındaki savaşlar şeklinde iki ayırmak mümkündür.

Yevmü kedîd, Benî Süleym’den bir grup ile Faris b. Kinâne’den bir grup aralarında anlaşmazlık çıkmış ve Kinâne Süleym’den iki adamı öldürmüşler sonra diyetlerini ödemişlerdi. Fakat bir süre sonra Benî Süleym’den bir grup Nübeyşe b. Habib liderliği altında cenge çıktıklarında Kinâne’den içinde bayanların da bulunduğu bir grupla ile karşılaşmışlardı. O sırada aralarında meydana gelen çarpışmalar sonucunda Kinâne kahramanlarından biri olan Rabia b. Mekdem bayanları korumak için mücadele ederken

²⁰⁰ İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, C.I, s.544; İbrahim Şemsüddin, *Eyyâmü’l-Arab fi’l-Cahiliyye ve’l-İslam*, 1.b. Beyrut, Darü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 2002, s.83.

²⁰¹ Mîdânî, *Mecme’ül-Emsâl*, C.II, s.440; Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Tarihü’l-Arab kable’l-islam*, C.8,s.110; Ebu Seîd el-Mısırî, *el-Mevsû ‘atü’l-Vecize fi’t-tarih el-İslâmî*, C.12,s.51; Abdü’l-Kudûs el-Ensârî, a.g.e. s.110.

öldürülmüştü. Diğerleri içinde Haris b. Mekdem, Abdullah b. Cizil de bulunduğu kimseler kaçmışlardı.²⁰²

Yevmü Bürze Kedid savaşından bir süre sonra Burze savaşı'nda, Benî Süleym Kral tayin ederek Taç taktırdığı ve bu nedenle zü't-tâc denilen Mâlik b. Sahr b. Eş-Şerîr, Benî Kinane savaşmasından sonra Benî Fâris b. Mâlik'i saldırmıştır.²⁰³ O sırada Benî Faris'in lideri Abdullah b. Cizil et-Taân idi. İki taraf karşı karşıya geldiklerinde Abdullah b. Cizil Mâlike mubâreze'ye çağırmıştır. O vuruşmada sırayla Mâlik ve kardeşi kerez ikisini de öldürmüştü. Böylece o gün Kinâne için daha önce Kedid'de öldürülen kahramanı Rabia b. Mikdâm'in intikamını alma günü olmuştu.²⁰⁴

Yevmü'l-Fife, Yemü Bürzeden sonra Benî Süleym kendilerine Kinâne kabilesinden öçlerini alıncaya kadar yağ sürmeyi ve eşleriyle beraber olmayı haram kılmışlardı. Daha sonra Amru b. Halid b. Sahr Kinâne'yi saldırarak onlardan çok kişi öldürmüş ve ganimet almıştı. Aldığı ganimetler arasında Mekdem'in kızı yevmü Kedid savaşında öldürülen Rabia'nın kız kardeşi da bulunuyordu.²⁰⁵

Bu yukarıda zikri geçen savaşların Kinâne ve Süleym arasındaki savaşlarından örnek olarak veriliştir. Süleym de katılımcısı olduğu Kays ve Kinâne - Kureyş ittifakı aralarında cereyan etmiş savaşlar ise, Ficâr, Ukaz gibi savaşları zikredebiliriz.

Yevmü'l-Ficâr, İslam'dan önce Arap kabileleri arasında meydana gelen savaşlardan dördü "ficâr savaşları" (eyyâmü'l-Ficâr) diye isimlendirilmiştir. Bu adlandırma sebebi ise bu savaşların haram aylarda gerçekleşmesiydi²⁰⁶. Bu bahsedeceğimiz savaş ise dördüncüsü ve sonuncu olan savaştır. Aynı zamanda bu savaş diğer üç savaştan daha şiddetli olup birbiriyle müttelik Kureyş-Kinâne ve Kays Aylan kabileleri arasında cereyan etmiştir.²⁰⁷

²⁰² Abdulkuddüs el-Ensârî, *a.g.e.* s.116-117.

²⁰³ Hamedenî, *el-Emâkin*, thk: Hamad b. Muhammed el-Câsir, Darü'l-Yamâme, 1415h,s.117; Yakût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-buldân*, s.383.

²⁰⁴ Muhammed Câdü'l-Mevlâ, *Eyyâmü'l-Arab fi'l-Cahiliyye*, haz. İsa El-Bâbî el-Halebî, 1.b. y.y. 1942 s.319; İbn Abdurabbih, *el-İkdü'l-ferid*, C.VI, s.38.

²⁰⁵ İbn Abdurabbih, *a.g.e.* s.39

²⁰⁶ Haram ayları: zilkade, zilhicce, muharrem ve receb'dir. İslam'dan önce Arapların inancına göre bu aylarda kötülük yapmanın ve kan dökmenin haramdı. Başka bir görüşe göre ise Kinâne ve Kays Aylan aralarındaki hürmeti ihlal etmesinden dolayıdır. Bkz. İbn Hişam, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.I, s.170.

²⁰⁷ Hüseyin Algül, "Ficâr", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1996, C.13, s.52

Lahmîlerin hükümdarı Nu'mân bin Münzir ticaret amacıyla Ukaz panayırına bir kervan göndermişti. Bu kervanı koruması için de er-Rehâl, Urve b. Utbe b. Câbir b. Kilâbî (Kays-i Aylan'dan) ile anlaşma yapmıştır. Urve kervan ile beraber "Evâre" denilen bir su yanına inmişlerdi. O sırada Kinâne kabilesin Benî Bekir b. Abdulmunâ koluna Mensup olan Berrâd b. Kays Urve'yi öldürüp Haybere giderek oraya sığınmıştı. Orada Bişir b. Ebi Hâzim el Esedî ile görüştüğünde ona olup bitenleri anlattı ve kendisinden, Abdullah b. Cud'ân, Hişâm b. el-Mügîre, Harb b. Ümeyye, Nevfel b. Muaviye ed-Deylî ve Bel'âu b. Kays'e bildirmesini istemişti. Böylece Bişir Ukaz panayırına vararak durumu zikri geçen adamlara anlatmıştı. Kezalik Kaysliler de olayın haberini almışlar ve Berrâd'ı aramaya çıkmıştılar. Fakat Kurayş ve Kinâne Kays onlara yetişmeden önce harama girmişler. Kays oraya varınca onları harama girdikleri için ve haramda aylarda savaş yapılmayacağı için ertesi yıl buluşup savaşmak üzeri sözleşmişlerdi. Bir sene boyunca savaşa hazırlanıp bekledikten sonra ertesi sene aynı tarihte sözleştikleri gibi savaşmak üzere bir araya gelmişlerdi. Kays Aylan lideri Ebü'l-Berâ Âmir b. Mâlik b. Cafer idi ve Kays'in komutanlarından biri Abbâs b. Rial es-Sülemiydi. Kureyş ve Kinâne başkomutanlığına Harb b. Ümeyye getirilmişti. Saflar dizildikten sonra gün boyunca savaşmışlardı. Günün ilk kısmında Kays Aylân üstünlük sağladıysa da savaş akşama doğru Kureyş ve müttefiki Kinâne'nin zaferiyle sonuçlandı. Daha sonra Utbe b. Rebîa'nın çabasıyla taraflar arasında anlaşma sağlandı. Çarpışmalar bittikten sonra ölüleri sayıldı ve Kays Aylân'ın kaybı daha fazla olmuştu. Fazladan ölenlerin diyeti Kureyş ve Kinâne tarafından ödendi. Yapılan anlaşma gereği Berrâd ve Urve isimleri bir daha ağza alınmayacaktır.²⁰⁸ Tefvik Beru yazarına göre ise bu savaş üç aşamada olmuştur, Yevmü Nehle, Yevmü Şemta ve Yevmü'l-Ablâ bunlar üçünde Kays kabileleri kazanan olmuştur.²⁰⁹

Rivayete Hz. Peygamber (s.a.v) de genç yaşta (15-20 yaş arasında) olarak amcalarıyla bu savaşa katılmıştır. Fakat ok atıp atmadığı konusunda ihtilaf olmuştur.²¹⁰

Yevmü Ukaz, Bu da Kinâne- Kureyş ile Kays arasında meydana gelen bir savaştı. Bu savaşta Kaysliler Kinâne ve Kureyş tarafından yenilmişti.²¹¹

²⁰⁸ Abdülkuddüs el-Ensârî, *a.g.e.* s.111.

²⁰⁹ Tefvik Beru, *Tarhü'l-Arbü'l-Kadim*, 2.baskı, Dârü'l-Fikir, 2001, s.218-220.

²¹⁰ İbn Hişâm, *a.g.e.* s.149;

²¹¹ Muhammed Câdü'l-Mevlâ, *Eyyâmü'l-Arab fi'l-Cahiliyye*, s.334.

2. Kahtânîler İle Savaşları

Benî Süleym Kahtânî kabileleri ile de birkaç savaş yapmışlardır. Fakat Adnânî kabileleri olan savaşlarına nazaren Kahtânî kabileleri ile daha az savaşmıştır. Bu savaşlardan:

Yevmü Teslîs: Bu savaş Benî Süleym ve Benî Murad arasında gerçekleşmiştir. Benî Süleym Abbâs b. Mirdâs liderliği altında Benî Murad'a saldırmışlardı. Karşı tarafın reisi Amr b. Maadiyekrib bu saldırı haberi erkenden almış ve hazırlıklarını zamanında yapmıştı. Teslis isimli bir yerde bu iki ordu karşılaştıklarında güçleri denk gelmişti. Her iki taraf da sabırla savaşı devam etmiştir. Bu sebeple bu savaşta hiç kimse galibiyeti sağlamadan sona ermişti. Şair Abbâs b. Mirdâs o günü anlatan bir kaside söylemişti.²¹²

Yevmü Mizâb: Benî Süfyân b. Erhab'a karşı bir savaştı. Benî Süleym Benî Âmir ile beraber Benî Süfyan b. Erhab topraklarına saldırı yaparak mallarını götürmüşler fakat Benî Erhab onlara yetişip mallarını geri almışlardı.²¹³

Yevmü Şukra: Benî Süleym ve Becile kabilesi aralarında cereyan etmiş bir savaştı. Bu savaşın gelişi şöyledir, Becile kabilesinden el-Hasın b. Amru el-Beceli Benî Süleym mallarını yağmalamak çıkmıştı Benî Süleym de onun haberi aldıklarında peşine koyulmuşlardı. Şukra denilen yerde karşılaşmışlardı ve savaş bu yerin adıyla anılmıştır.²¹⁴

Yevmü İlâf: Benî Süleym ve Kinde kabileleri aralarında vuku' bulan savaştır. Kinde kabilesinin kralı Benî Süleym saldırmıştı. Fakat Benî Süleym Kinde'lileri mağlup ederek Kinde kralı'nın atı el-A'vac ondan almıştı. Bu at Arap meşhur atlarının en iyisiydi.²¹⁵

Yevmü'l-Milh: Benî Süleym ve Tay kabilesi arasında meydana gelen savaştır²¹⁶

²¹² İbn Reşîk el-Kayravânî el- Ezdî, *el-Umde fî Mehâsini's-Şi'r ve Edâbihi*, C.II, s.217.

²¹³ Hamedânî, *el-İklîl*, C.I, s.44; el-Bekrî, *Mu'cem meste'cem min Esmâi'l-Buldân ve'l-Mevâki'*, C.IV, s.1202.

²¹⁴ Yakût el-Hamevî, *Mücemu'l-Buldân*, C.III, s.355.

²¹⁵ İbnü'l-Kelbî, *Ensâbü'l-Hayl fi'l-Cahiliyyeti ve'l-İslam ve Ahbâruhâ*, thk. Hâtim Salih ez-Zâmin, 1. Baskı, Suriye-Dimaşk, Dârü'l-Beşâir, 2003, s.32; Ebu Ubeyde, *Şerhu nakaid Cerir ve'l-Ferkad*, C.II, s.476.

²¹⁶ Bekrî, *Mu'cem Meste'cem*, C.IV, s.1340.

En-Nu'mân b. el-Munzir ile savaşları: Bu Benî Süleym en meşhur savaşlarından biriydi, Benî Süleym açısından bu bir savunma savaşıydı. Zira o günde iki ordu karşında bulunmuşlardı. Hıre'deki Lahmilerin hükümdarı Nu'mân b. Münzir Benî Süleym'e kızmıştı ve onları tedip etmek için bir ordu göndermişti. Lahmiler ordusu Gatafan kabilesine de uğrayarak kendileriyle birlikte Benî Süleym'in karşına savaşmaya harekete geçirmişlerdir. Böylece iki ordu birleşip Benî Süleym'e saldırmışlardı. Fakat Benî Süleym de çok sert bir direnişle etin bir savaşın sonucunda iki orduyu da hezimete uğratarak Nu'man'ın öncü birliğinin komutanı Amru b. Firtina esir etmişlerdi.

Savaşı kaybeden Gatafanlılar esirlerin serbest bırakılması için Benî Süleym'e elçi göndererek iki kabile arasındaki akrabalık bağlarına tevessül etmeye çalışmışlardı. Ama Benî Süleym bunu kabul etmeyip, "Siz bize karşı düşmana yardım etmek suretiyle bu bağları çoktan koparmışsınız" diye cevap vermişlerdir. Çünkü Süleym ve Gatafan hem akraba hem de komşu olmalarına rağmen Gatafan bunu hiç sayarak onlara karşı Nu'man b. Münzir'e yardım etmişlerdir. Bu bağlamda meşhur şair sahabe Abbâs b. Mirdâs dedesi Ebu Âmir söylediği kasiden bir beyit şöyledir:²¹⁷

لانسب اليوم ولا خلة إتسع الفتق على الراقع

Bugün ne akrabalık ne de arkadaşlık kalmış

Tamirciye söküm geniş olmuş

Yevmü Zâtü'l-Esel: Yevmü zâtü'l-Esel ikinci Hevze savaşından sonra Benî Süleym ve Benî Esed b. Hüzeyme arasında meydana gelen bir savaştır. Bu savaşın sebebi, Sahr b. Amr b. eş-Şerid, Benî Esed b. Hüzeyme'yi saldıracak develerini götürmüştü. Benî Esed imdat haykırışını duyunca hemen hazırlıklarını yapıp Zâtü'l-Esel denilen yerde Süleymlilere yetişmişler ve aralarında çok etin atışma gerçekleşmiştir. Bu atışma esnasında Rabia b. Sevr Sahr'ı hançerleyerek ağır bir şekilde yaralamıştır. Ama Benî Esed develerini geri alamamışlar çünkü onlar çatışırken Süleym'den Bir grup yola devam ederek develeri götürmüşlerdir. Sahr da o günde aldığı yara yüzünden yaklaşık bir sene yatağa kaldıktan sonra vefat etmiştir.²¹⁸

²¹⁷ Abdülkuddûs el-Ensârî, *a.g.e.* s.109.

²¹⁸ Muhammed Câdü'l-Mevlâ, *Eyyâmü'l-Arab fi'l-Cahiliyye*, s.399; İsfahânî Ebü'l-Ferec, *el-Ağânî*, C.15, s.56; Abdülkuddûs el-Ensârî, *a.g.e.* s.115.

C. İNANÇLARI

İslam'dan önce, Arap Yarımadası'ndaki insanlar genel olarak Allah'a inanmakla beraber putperestlik inancını da benimsiyordu. Fakat her zamanda olduğu gibi istisnâî durumlar da mevcuttur. Özellikle Bizans imparatorluğu ile irtibatı olan Arap kabilelerinin önemli bir kısmı Hristiyanlık inancını benimsemişlerdir. Az sayıda bazı kimseler ise Hz. İbrahim getirdiği tevhit inancına sabit kalarak Hanif olarak zikredilmişlerdir. Benî Süleym kabilesi de bu ortamın bir parçası olarak, büyük bir kısmı Uzzâ (العزى), Zımâr (ضمار) ve Süvâ' (سواع) gibi putlarına taparlardı. Zımâr sadece Benî Süleym özel putu idi ve bakımı

Mirdâs b. Âmir tarafından icra edilirdi. Mirdâs'ın ölümünden sonra oğlu meşhur şair sahabe Abbâs b. Mirdâs bu görevi üstlenmiştir. Abbâs'ın İslam'a girişinden bahsedilirken, babası Mirdâs'ın Zımâr adında taptığı bir putu olduğu ve öleceği zaman Abbâs'a bu puta tapmayı tavsiye etmiştir. İslam çağrısı ortaya çıktığı esnada, bir gün Abbâs putun yanında iken şu sözleri duymuştur:

قُلُّ للقبائل من سُلَيْمٍ كَلِّهَا: ... أَوْدَى ضِمَارُ وَعَاشَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ

إِنَّ الَّذِي وَرِثَ النَّبُوَّةَ وَالهُدَى ... بَعْدَ ابْنِ مَرْيَمَ مِنْ قَرِيْشٍ مُّهْتَدٍ

أَوْدَى ضِمَارُ وَكَانَ يُعْبَدُ مَرَّةً ... قَبْلَ الْكِتَابِ إِلَى النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ

Bütün Süleym kabilelerine de ki:

Zımâr helak oldu, mescit ehli yaşadı.

Meryem'in oğlundan sonra Peygamberliği

Kureyş'ten alan hidayete ermiştir

Zımâr helak oldu, bir zaman Peygamber

Muhammed'e kitap inmeden önce ona taparlardı

Daha sonra Abbâs develeri otlatırken bir daha yeni garip olayı müşahede etmişti ve bundan sonra Hz. Muhammed (s.a.v.)'in gerçek bir peygamber olduğuna inanarak

huzuruna gelip Müslüman olmuştur.²¹⁹ Evine geri dönüce Zımâr'ı ateşte yakmıştı.²²⁰ Sivâ' putu Ğâvî b. Zâlim adli bir adam tarafından bakılırdı. İslam ortaya çıktığı dönemde bir gün Ğâvî putun yanına giderken iki tilkinin putun üstüne oynayıp bevl ettiğini görmüştür. Bu olay Ğâvî'yı etkilemiş ve düşünmeye başlamıştır. Bu put kendisinden tilkileri bile def edemezken bana nasıl bir faydası veya zararı olabilir ki? Diyerek aşğıdaki beyitleri dile getirmiştir:

أربّ يبول التعلبان برأسه ... لقد هان من باله عليه الثعالب

Nasıl olur da bir rabbin başına tilkiler bevl eder?

Üstüne tilkiler bevl eden kimse ne kadar da alçak olmuştur.

Bundan sonra putu kırmış ve İslama girmek için Medine'ye Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yanına gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu adamın ismini değiştirerek Raşid²²¹ b. Abdi-Rabbih ismini koymuştur.²²² Benî Şeybân b. Cabir b. Mürre b. Abse b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Büse b. Süleym'in kolu ise Kureyş, Katafan ve diğer Arap kabileleri ile beraber vadi'n-nahle'de bulunan meşhur Uzza putuna taparlar ve bakım hizmetini (*sidanesini*) de onlar üstleniyorlardı²²³. Onlardan Eflah b. en-Nasar es-Sülemî el-Uzza putuna bakma görevini yapıyordu. Bu adam bi'setin ilk yıllarında ölmüştür. Ölüm döşeğine yattığı zaman Ebu Leheb onun ziyaretine gelmişti ve Ebu Leheb'e şöyle demiştir: “*Benden sonra el-Uzzanın yok olacağını düşünürüm.*” Ebu Leheb de onu teselli etmek amacıyla “*Hayır, ben onu koruyacağım, şayet Muhammed muzaffer olursa ki olmayacak, o benim yeğenim; el-Uzza galip gelirse ki gelecek, keşke onun katında bir bağlantım olsaydı*”. Bunu üzerine Tebbet süresi nazil olmuştur.²²⁴ Ondan sonra ise Dübeyye b. Harmî²²⁵ bu görevi üstlenmiştir.²²⁶ El-Uzza putunun bakımını yapan en son

²¹⁹ Yahya el-Cebbûrî, *Divânü'l-Abbâs b. Mirdâs*, s.21.

²²⁰ İsfahânî, *Delâilü'n-Nübüvve*, thk. Muhammed Revâs Kaleci, Abdulbar Abbâs, 3.b. Beyrut, Darü'n-Nefâis, 1986, C.I, s.118.

²²¹ Buharî, *et-Tarihü'l-Kebîr*, Haydarabad, Dâiretü'l-Me'ârif el'usmâniyye, t.y. C.III, s.291-292; İbn Ebi Hatim, *el-Cerh ve't-te'dîl*, C.III, s.483; Salahüddin Halil, *el-Vâfi bi'lvişeyât*, thk. Ahmed el-Aravuti ve Türkî Mustafa, Beyrut, Darü ihyâi't-türâs, 2000, C.XIV, s.45.

²²² İbn Hacer el-Askalânî, *el-İsâbe fi'temyîzi's-Sahâbe*, C.II, s.361.

²²³ İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Asnâm*, thk. Ahmed Zeki Paşa, 4.b. Kahire, Darü'l-kütübü'l-Mısriyye, 2000, s.22.

²²⁴ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.I, s.121.

²²⁵ Bazı kaynaklarda bu isim Harfî diye geçmektedir. Bkz.Seadü'l-Allah İbn Mâkulâ, *El-İkmâl fi ref'il-İrtiyâb*, C.III, s.311.

²²⁶ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.XIII, s.321.

adam olmuştur.²²⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'yi fetih ettiğinde el-Uzza yıkmak için Hz. Halid b. Velid'i görevlendirmişti. O esnada putun bakıcısı Dübeyye b. Harmî'ydi. Hz. Hâlid oraya gelince Dübeyye'yi öldürmüş ve putu kırmıştır.²²⁸ Bundan sonra Uzzaya tapılmamıştır.

Ayrıca Benî Süleym kabilesine mensup kimsenin dinî nitelikli bir görevi icra eden birkaç kişi daha zikredilmektedir. Avf b. Bühse b. Süleym kâhin idi. Kâhinler gelecek ile ilgili gizli haber veren kimsedir. Câhiliyye döneminde kehânet yaygındı, kâhin olan kimseye cinler görünür ve ona hizmet ederler. Cinler ona gökten haber getirirler kâhin de bu haberleri süsler ve yorumlayarak insanlara anlatırdı. Şayet kâhin verdiği haber gerçekleşirse, insanlar o gaybtan haber verdiği için onu yüceltir ve tazim ederlerdi. Câhiliyye dönemindeki Araplarda kehânet mutat bir olay olması nedeniyle Hz. Peygamber (s.a.v.) da vahiy getirdiğinde bir kısmı ona inanmayıp red etmişler ve getirdiği şey kahânet olduğu ileri sürmüşlerdir.²²⁹ Câhiliyye insanları önemli işlerinde, hüküm vermelerinde anlaşmazlıklara çözüm bulmakta, rüyaları yorumlamakta gibi konularda kâhinlere müracaat ederlerdi. Tıpkı Abdülmuttalib'in yaptığı adak yerine getirmek için oğlu Abdullah'ı kurban etmemek için kâhine başvurması olayı²³⁰ ve bu olayın benzerleri Câhiliyye'de çoktur. Benî Umeyye müttefiki, Hakîm b. Umeyye b. Harise b. el-Evkaş b. Mürre b. Hilâl b. Fâlic b. Zikvân b. Se'lebe b. Bühse de Muhtesib idi, iyilikleri emreder kötülüklerden alıkoyardı. Kureyşli bir bayanla evliydi ve Mekke'de oturuyordu. Kureyşliler sefihlerine karşı onu görevlendirmişti. El-Haris b. Umeyye el-Asğar bir gün suç işlemiş ve Hakîm b. Umeyye onu yakalamasından korkarak kaçmıştır. Hakîm de onun evini yıkmıştır. El-Haris de bu olayı şu beyitte zikretmiştir.²³¹

أَطَوَّفُ فِي الْأَبَاطِحِ كُلِّ يَوْمٍ ... مَخَافَةَ أَنْ يَشْرِدَنِي حَكِيمٌ

*Hâkim Benî evsiz bırakmasından korktuğum için
Her gün el-Ebâtih'ta dolaşmaktayım*

²²⁷ İbnü'l-Kelbî, *Asnâm*, s.22.

²²⁸ İbnü'l-Kelbî, *Asnâm*, s.26.

²²⁹ Muhammed el-'Useymîn, *Tefsirü'lHucurât – el-Hadid*, 1. Baskı Riyâd, Dârü's-Süreyye lin-neşer ve't-Tevzi', 2004, s.190.

²³⁰ Kurtubî, *el-Mufhim limâ eşkele min Telhîsi Kitab Müslim*, thk. Muhyiddin Dîb Mistu vd. 1.baskı, Dârü İbni Kesîr, 1996; Ayrıca bkz. Âdem Apak, *Siyer Araştırmaları*, 1.baskı, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2016.

²³¹ Zübeyr b. Bekâr, *Cemheretü Nesebi kureyş ve Ahbâruhâ*, s.162; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.XIII, s.331; İbnü'l-Kelbî, *Cemheretü'n-Neseb*, s.395; İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.263.

Bunların dışında Benî Süleym'den Kays b. Nuşbe gibi dini kitaplar okumuş ve dini bilgilere sahip kişiler de bulunurdu. Kays b. Nüşeybe Cahiliyye'de yıldız bilimleri ve felsefe ile uğraşıyordu. Farsça ve Roma dilini biliyordu ve şairdi. Hendek savaşından sonra Kays b. Nuşbe Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelerek “ *ben kavmimin elçisiyim sana öyle meseleler soracağım ki bu mesaleleri ancak vahiy alan kimse bilebilir*” demiş ve Hz. Resulullah'a yedi gök ve içindekilerin neyi yeyip içtikleri ile yerlerin ile ilgili sorular sormuştu. Hz. Peygamber de onun sorularına cevaplayarak yedi gök, melekler ve ibadetlerini ona anlatmıştır. Bunun üzerine Kays Müslüman olmuş ve kavmine geri döndüğünde onlara şöyle demiştir:

"يا بني سليم، قَدْ سَمِعْتُ تَرْجِمَةَ الرُّومِ وَفَارِسَ، وَأَشْعَارَ الْعَرَبِ وَالْكَهَانَ، وَمَقَاوِلَ حَمِيرَ، وَمَا كَلَامَ مُحَمَّدٍ يَشْبَهُ شَيْئًا مِنْ كَلَامِهِمْ، فَأَطِيعُونِي فِي مُحَمَّدٍ فَإِنَّكُمْ أَخْوَالَهُ، فَإِنْ ظَفَرَ تَنْتَفَعُوا بِهِ وَتَسْعَدُوا، وَإِنْ تَكُنَ الْآخِرَى لَمْ تَقْدَمِ الْعَرَبُ عَلَيْكُمْ. فَقَدْ دَخَلْتُ عَلَيْهِ وَقَلْبِي عَلَيْهِ أَقْسَى مِنَ الْحَجَرِ، فَمَا بَرَحْتُ حَتَّى لَانَ بِكَلَامِهِ."

“Ey Benî Süleym! Ben Rumların ve Farisîlerin dillerini, Arapların şiirlerini, kâhinleri sözlerini, Himyerlilerin konuşmalarını, bunların hepsini duydum. Fakat Muhammed'in söyledikleri hiç birine benzemezdir. Bana Muhammed'e itaat edin zira siz onun dayılarısınız. Şayet muzaffer olursa size faydası dokunur ve mutlu olursunuz. Kayıp ederse de Araplar üstünüze gelmezler. Ben Muhammed'e gittiğimde kalbim ona karşı taş gibi (onu hiç sevmezdim) söylediği sözlerinin sebebiyle kısa bir süre soran kalbim yumuşadı.” ²³²

Anlaşıyor ki Kays Müslüman olduktan sonra kavmini de Müslüman olmaları istemiş ve bu uğurda gayret sarf ederek onlardan bir heyet teşkil etmiş ve Hz. Peygamber'in huzuruna getirmişti. Böylece kabilesinin İslam'a girmesine vesile olmuştur. Bu sebepten dolayı Hz. Peygamber kendisine “ *خير بني سليم*” yani “Benî Süleym'in en hayırlısı” derdi.²³³ Fakat bazı tarihçilere göre bu vasf Kays'a değil Raşid b.

²³² İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe fî Me'rîfeti's-Sahâbe*, C.IV, s.427; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, C. IV, s.172; Cevâd Ali, *el-Mufasssal*, C.XVI, s.347.

²³³ İbnü Habib, *el-Münemmak fî Ahbâri Kureyş*, s.145.

Abdirabbih'e verilmiştir. Kays b. Nüşeybe'ye verilen sıfat ise “حبر بني سليم” yani Benî Süleym'in bilgini'dir.²³⁴ Çünkü Kays çağında çok yaygın olmayan felsefe ve astronomi bilimlerinin yanında semavî kitaplar hakkında da bilgisi olan çok bilgili bir adamdı.

Kays b. Neşbe Hristiyanlık veya Yahudilik gibi bir semavî dine mensup olduğunu ifade eden açık bir bilgiye rastlamasak da, Hz. Peygamberin huzurunda Müslüman olduğunda söylediği şiire baktığımızda daha önceden gelecek bir peygamber beklentisinde olduğu anlaşılmaktadır. Kays'ın o günde söylediği şiirden şu mısraları örnek olarak zikredebiliriz:

قد كنت آمله وأنظر دهره ... فالله قدر أنه يهديني

أعني ابن آمنة الأمين ومن به ... أرجو السلامة من عذاب الهون

“ Onun geleceği umuyordum ve zamanını bekliyordum

O beni hidayete erdireceğini Allah takdir etmişti

Emine'nin oğlu Emin olanı kast ediyorum

O kimse ki sayısından alçaltıcı azaptan kurtuluşu umuyorum.”

Bu ifadelere baktığımızda Kays b. Nuşbe'nin Yahudilik veya Hristiyanlık gibi semavi bir inanca sahip olduğunu düşünebiliriz. Zira Benî Süleym hem Medine'deki Yahudiler hem de Hîre'deki Hristiyanlarla ilişkilerinin olduğu zikredilmektedir.²³⁵ Ayrıca Benî Süleym'den bir grup Hîre'ye yerleşerek oranın inancından etkilenip Hristiyan olduklarını rivayet edilmiştir.²³⁶

²³⁴ Cevâd Ali, *el-Mufassal*, C.XVI, s.347.

²³⁵ Cevâd Ali, *el-Mufassal*, C.VII, s.257.

²³⁶ Mehmet Azimli “*Süleym (Beni Süleym)*” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010, C.38, s.55-56.

İKİNCİ BÖLÜM

İSLAM'DA BENÎ SÜLEYM KABİLESİ

I. HZ. PEYGAMBER'İN DÖNEMİNDE BENÎ SÜLEYM

A. İLK DÖNEMDE İSLAM'A KARŞI TUTUMLARI

1. Karkaratülküdr Gazvesi

Benî Süleym kabilesinden birkaç kişi İslam'ın ilk yıllarında Hz. Muhammed (sav)'in getirdiği dine inanarak Müslüman olmuşsa da kabilenin büyük bir kısmı İslam'a karşı düşmanca bir tutum sergilemişlerdir. Zira daha önce bahsettiğimiz gibi Mekke ve Medine arasında yaşayan Benî Süleym kabilesi ile Kureyş kabilesi arasında çok eskiye dayanan ciddi ilişkiler olup her iki kabile de Uzza gibi ortak putlara tapıyorlardı. Bedir'de Müslümanlar, Arap yarımadasında hatırı sayılan ve Arapların arasında hem dinî hem de sosyal açıdan önemli bir yere sahip olan Kureyş kabilesini ağır bir şekilde yenerek Kureyş'in itibarını sarsmışlardı. Bu sebeple Kureyş, Müslümanlara karşı olan kinini daha da ileri bir boyuta taşıyarak kendisiyle müttefik olan kabileleri de İslam'a karşı kışkırtmaya başlamıştır. Müşrik Araplar İslam'ın çağrısının kendi atalarına, geleneklerine ve inançlarına bir tehdit olduğunu ve İslam'ın Medine'de gittikçe güç kazandığını görüyorlardı. Benî Süleym de İslam dininin yayılmasına engel olmak ve müttefikleri olan Kureyş yanında yer almak gerektiğini düşünüyorlardı. Bu nedenle Müslümanlara Medine'de aniden saldırmak için Gatafân ile birleşerek Karkaratülküdr'de toplanmışlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) hicretin ikinci senesinde, Ramazan ayının son haftasında, Bedir savaşıdan Medine'ye dönmüşlerdi. O sırada istihbaratçılarından Karkartülküdr²³⁷ denilen yerde Benî Süleym ve Gatafan'dan bir grubun Müslümanlara saldırmak için toplandığını öğrenmişti. Hz. Peygamber'in Medine'ye dönüşünden bir hafta sonra, Ramazan bayramı kutlanılmıştı. Hemen ardından Hz. Resûlullah (sav) yerine namaz kıldırmak için Abdullah b. Ümmü Mektum'u, idari işler için ise Sibâ'a b. 'Urfuta

²³⁷ Benî Âmir b. Sa'sa'a topraklarında Benî Süleym ve Huzâa kabilelerinin yurtları arasında bir yerin ismidir. Bknz. Yakût Hamevî, *Mu'cemü'l-Buldân*, C.III, s.74.

el-Gifârî bırakmıştı. Hz. Peygamber düşmanlar Medine'ye gelmeden önce toplandıkları yerde onlara saldırmak ve Müslümanların gücünü ispatlayıp, Müslümanlara savaş açmayı düşünenleri korkutmak istemiştir. Hz. Peygamber bu gazvede sancağını Hz. Ali'ye teslim ederek ordusuyla yola çıkmışlardır.²³⁸ Benî Süleym'e ait olan el-Küdür denilen suya varınca, Müslümanlara savaş açmak için toplanan kavimden kimseyi bulamamışlardır.²³⁹ Sadece Benî Süleym'e ait hayvanları otlatan köleleri bulmuşlar. Kölelere daha önce Medine'ye saldırmak için toplanan insanları sordular ama onlardan haber alamadılar. Çünkü köleler uzak bir yerde hayvanları otlatıyorlardı ve suya sadece beş günde bir gelirlerdi. Orada üç gün bekleyip hiç kimse ortaya çıkmayınca develeri ve köleleri alıp Medine'ye geri döndüler. Medine'ye üç mil uzaklıkta olan Sırâr isimli yere vardıklarında beş yüz deve olan ganimetin beşte biri ayrılmış daha sonra Müslümanların aralarında paylaşılmıştı ve birinin payına iki deve düşmüştü. Ganimet olan kölelerde Yesâr isimli biri vardı ki Hz. Peygamberin payına düşmüştü, Müslüman olmuş ve Resûlullah (sav) onu azat etmişti.²⁴⁰ Sahabeden Hz. Peygamber ile beraber bu gazvede isimleri zikredilen sahabeler arasında Hz. Ömer²⁴¹ ve Ebû Ervâ ed-Devsî da vardı.²⁴²

Hz. Peygamber bu seferinden Şevvâl ayında Medine'ye geri dönmüştü. Medine'ye geldiği gün, Benî Süleym ve Gatafân'a bir seriyye hazırlamış ve başında Abdullah el-Leysî'yi göndermişti. El-Leysî'nin komuta ettiği ordu ile müşrikler arasında savaş meydana gelmiştir. Müslümanlar üç şehit vermişler ama savaşı kazanarak galip gelmişler ve Şevvâl on altısında Cumartesi günü Medine'ye ganimetlerle dönmüşlerdir.²⁴³

2. Bahran Gazvesi

Hicretin üçüncü senesinde Cemaziye'l-evvel ayının 6'sında Beni Süleym kabilesi'nden bir grup Müslümanlara karşı savaşmak için Bahran denilen yerde toplanmışlardı. Hz. Peygamber bu gelişmeden haberdar olduğunda Medine'de İbn Ümmu

²³⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.II, s.43; el-Halebî, Ebü'l-Ferac, *es-Sîretü'l-Halebiyye: İnsânü'l-Uyûn fî Sîretü'l-Emîn el-Me'mûn*, C.II, s.281.

²³⁹ İbn İshâk, *es-Sîre ve'l-Megâzî*, s.309-310; İbn Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C.III, s.415.

²⁴⁰ İbn Sa'd, *et-Tabkâtü'l-kübrâ*, C.II, s.23.

²⁴¹ Ebu'l-Kâsim Abdurrahmân Es-Süheyli, *er-Revzu'l-Enef fî Şerhi es-Sîretü'n-Nebeviyye* I-İbni Hişâm, thk. Ömer Abdussalâm es-Sulâmî, 1.baskı, Beyrut, Dârü İhyâu't-turâs el-Arabî, 2000, C.V, s.270.

²⁴² Vâkîdî, *el-Megâzî*, C.I, s.182.

²⁴³ Taberî, *Tarih*, C.II, s.482-483.

Mektûm'u vali bırakarak Müslümanlardan 300 kişilik bir ordu hazırlamış ve nereye gideceğini de gizli tutarak yola çıkmıştı. Bahran'a yakın bir yerde Benî Süleym'den bir adam ile karşılaşmış ve ona toplanan insanlar ile ilgili soru sormuştur. Adam bir gün önce ayrıldıklarını söylemiştir. Bu adam gidip düşmanlara Müslümanların haberini vermesin diye tedbiren tutuklamıştır. Bahran suyuna geldiklerinde daha önce adamın söylediği gibi Süleym grubu Hz. Peygamber oraya gelmeden önce dağılıp oradan ayrılmışlardır. Hz. Peygamber ve arkadaşları Bahran'a vardıklarında kimseyi bulamadılar ve birkaç gün bekledikten sonra Medine'ye geri dönmüşlerdir.²⁴⁴ Bu gezvenin toplam müddeti on gün olmuştur.²⁴⁵

3. Bi'rîmaûne Vak'ası

Benî Süleym kabilesi Hicretin ilk yıllarında İslam'a en acımasız düşmanlık yapan kabilelerinden biri olmuştur. Zira hicretin yedinci senesine kadar Müslümanlarla hep savaş durumunda olmuşlar ve neredeyse her yıl onlara karşı bir sefer düzenlemişlerdir.

Hicretin 4.senesinde Âmir b. Sa'sa'a kabilesinin reisi Ebû Berâ' Âmir b. Mâlik, Medine'ye Hz. Resûllah'ın huzuruna gelmişti. Hz. Peygamber'e iki at hediye etmiş ama müşrik olduğu için Resûlullah onun hediyesini kabul etmemiştir. İslam ile ilgili sorular sormuş sorduğu sorulara cevap aldıktan sonra Hz. Peygamber onu İslam'a davet etmiş lakin o İslam'ı kabul edip etmeme konusunda kararsız kalmıştır. Bununla beraber İslam'a sempati duymuş ve Hz. Peygamber'e Necd halkını İslam'a çağırmak için sahabeden bir heyet göndermesi teklif etmiştir. Hz. Peygamber bu konuda, Necd'lilerin göndereceği arkadaşlarına zarar vereceğinden endişe ettiğini ifade edince, Ebû Berâ "*Ben onları koruyacağım*" demek suretiyle onların emniyetini garanti edeceğine söz vermiştir. O zamanda Araplar aralarında söz çok önemliydi ve kabileden bir kişinin verdiği eman bütün kabile fertleri için bağlayıcı olurdu. Kezalik birinin koruması altındaki kimseyi, herhangi bir sebepten dolayı düşmana teslim etmek de çok büyük bir ayıp olarak algılanırdı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v) sahabeden el-Kurrâ diye adlandırılan, İslâmiyet'i ve Kur'ân-ı Kerîm'i iyi bilen, çoğu Ensar'a mensup bir heyeti, Necd'e göndermek üzere hazırlamıştı. Heyetin başına Münzir b. 'Âmir'ı başkan tayin etmiştir. Hem Âmir b. Sa'sa'a kabilesini hem de civarındaki diğer kabileleri İslam'a çağırmak ve

²⁴⁴ Belazuri, *Ensâb 'ul-Eşraf*, s.311.

²⁴⁵ İbn Sa'd, *et-Tabkâtü'l-kübrâ*, C.II, s.27; Vâkıdî, *Megâzî*, C.I, s.196.

Müslüman olanlarına dini öğretmek için göndermiştir. Bu heyet arasında el-Hâris b. es-Simme, Harâmu b. Milhân, Benî Süleym kabilesine mensup olan sahabe Urve b. Esmâ b. Es-Silt, Nafi' b. Budeyl b. Verkâ el-Huzâî, Hz. Ebû Bekir'in mevlâsı (âzat edilen köle) Âmir b. Fûheyre, gibi isimler zikredilmektedir. Hepsi de sahabenin büyüklerindedir. Medine'den hareket eden heyet bir süre sonra Bi'rimaûne'ye varınca orada konakladılar. Bi'rimaûne, Medine-Mekke yolu üzerinde Benî Âmir toprakları ile Benî Süleym'in Harresi arasında bulunan bir su kuyusu olup Benî Süleym'in Harresine daha yakındır. Müslümanlar orada konakladıktan sonra Harâm b. Milhân Hz. Peygamber'in kendilerine verdiği mektubu Âmir b. Tufeyl'e ulaştırmak için gönderdiler. İslam'a karşı büyük bir nefret besleyen Âmir b. Tufeyl amcası Ebû Berâ'nın Müslümanlara vermiş olduğu koruma sözünü hiçe sayarak Araplarda mutad olmayan ve aşırı derecede onur zedeleyen bir girişimde bulunarak, kendine getirilen mektuba bakmaksızın elçiyi öldürttü. Daha sonra Bi'rimaûne'de bulunan İslâm heyetine saldırmak üzere kabile halkını harekete geçirmeye çalıştı. Ancak Ebû Berâ Hz. Muhammed (sav)'e arkadaşlarının koruması altında olacağına dair söz vererek heyettekilerin hayatını garanti altına aldığını önceden ilân ettiği için halk, "*Ebû Berâ'nın verdiği söze ihanet edemeyiz, zira o onlarla sözleşme yaptı ve koruyacağını söyledi*" diyerek Âmir b. Tufeyl'in çağrısını reddetti. Bunun üzerine Âmir b. Tufeyl, kendi kavmi koruma sözü verdikleri Müslümanlara saldırmayı uygun görmeyince komşuları olan Benî Süleym kabilesine başvurdu. Bu kabilelerden Ri'l, Usayye ve Zekvân kolları onun tekliflerini kabul ederek, heyeti konakladığı yerde kuşatmışlardı. Süleymlilerin Âmir b. Tufeyl'in çağrısına icabet etmelerinin sebebi daha önce de zikrettiğimiz gibi Bedir'de Müslümanlara esir düşüp Hz. Peygamber'in emriyle öldürülen Tuayme b. Adî b. Nevfel'in öz dayısı olan Ri'l reisi Abbas b. Enes'in oğlu Enes b. Abbas'ın yeğenin intikamını almak istemesidir. Enes sadece kendi boyunu değil, hem Benî Âmir'le hem de Mekke'deki Benî Nevfel ile ittifakı bulunan Süleym'in diğer kolları Zekvân ve Usayye'yi de harekete geçirdi. Gelişmelerden habersiz olan elçiler aniden kuşatıldıklarını fark edince silahlarını çektiler ve hepsi ölene kadar savaştılar. Aralarından sadece Neccârlı Ka'b b. Zeyd yaralı olarak bırakmışlardır. Bu sahabe daha sonra Hendek savaşında şehit olmuştur. Onun dışında saldırı esnasında heyetin develerini otlamakta olan Münzir b. Muhammed b. Ukbe el-Ensârî ve Amr b. Ümeyye ed-Damrî hariç hepsini şehid edilmişlerdir.

Kafilenin bineklerini otlamakta olan Münzir ve Amr, konakladıkları yerin üstünde dolaşan kuşları görünce ne oldu diye bakmak için gelmişler, oraya varınca feci' bir manzara ile karşılaşmışlardır. Arkadaşlarının kan içinde yattıklarını ve kendilerine saldıran atlıları görünce el-Ensârî, Amr b. Ümeyye'ye “*Sence ne yapmalıyız*” diye sormuştur. Amr “*Medine'ye gidip Hz. Resûlullah'a haber verelim*” demiştir. Ama Münzir b. Muhammed el-Ensârî “lakin Münzir b. Amr'ın öldürüldüğü yerde benim için yaşamamanın bir anlamı kalmadı” dedikten sonra Müşriklere saldırarak ölene kadar savaşmıştır. Bu heyette olan Urve b. es-Silt Benî Süleym kabilesine mensup bir Müslüman'dır. Müşrik kavimler, arkadaşlarını öldürdüklerinde ona emân vermiş ve teslim olmasına ısrar etmişlerse de Urve bu teklifleri kabul etmeyerek ölene kadar kabilesine karşı Müslüman arkadaşlarıyla beraber savaşmaya devam etmiştir.²⁴⁶ Amr b. Ümeyye'yi de esir etmişler fakat Mudar kabilesinden olduğunu söyleyince Âmir b. Tufeyl'in annesi bir köle azat etmek adağını yerine getirme için onu azat etmiştir. Serbest bırakıldıktan sonra Amr b. Ümeyye Medine'ye gelirken yolda dinlenmek için bir ağaç gölgesinde konakladığı sırada Benî Âmir kabilesinden iki adam yanına gelerek aynı gölgeye inmişlerdi. Amr onlara hangi kabileye mensup olduklarını sormuştu. Benî Âmir kabilesinden oldukları öğrenince Âmir b. Tufeyl tarafından öldürülen arkadaşlarının intikamını almak adına, kendilerine Hz. Peygamber (sav) tarafından eman verilmiş olduğundan da haberi olmadığı için onları öldürmüştür. Amr b. Umeyye Medine'ye vardığında Hz. Peygamber (s.a.v.)'e yolda Benî Âmir kabilesinden iki adam öldürdüğünü söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.) daha önce kendilerine eman vermiş adamları öldürdüğünü anlamıştır. Bu sebepten dolayı Resûlullah daha da üzülmüş ve kendilerine eman verdiği için diyetlerini ödemeye karar vermiştir.

Resûlullah Bi'rimaûne vakasının haberini alınca hiçbir felâket karşısında hissetmediği büyük bir üzüntü hissetmiş ve “*Bu Ebû Berâ'nin suçudur nitekim ben bundan endişeliydim*” demiştir. Otuz gün süreyle sabah namazlarında Kunut duası ederek Bi'rimaûne faciasına yol açan kabilelere beddua ettiği zikredilmiştir.²⁴⁷ Ebû Berâ da bu olaydan haberdar olunca mahcup olmuştur. Âmir b. Tufeyl'in sözüne ihanet etmesi ve

²⁴⁶ Vâkıdî, *Megâzî*, C.I, s.352.

²⁴⁷ İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebevîyye ve Ahbâru'l-Hulefâ'*, thk. Aziz Bek vd. 3.baskı, Beyrut, el-Kütübü's-Sekâfiyye,1417h. C.I, s.132; el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî: el-Câmi'ul-Müsned es-Sahîhu'l-Muhtasar min Umuri Resûlullah Salla Allahu aleyhi ve Sellem ve Sününühi ve Eyyâmih*, thk. Muhammed züheyr b. Nâsır, 1.baskı, Dârü Tûku'n-necât, 1422h. Cizye, 3170.

onun yüzünden Müslümanların böyle bir duruma maruz kalması Ebû Berâ'nın zoruna gitmişti.

Bi'rimaûne vakasında bir mucize olarak, Hz. Ebû Bekir'in mevlası Âmir b. Fühayr öldürüldüğünde, gökyüzüne doğru kaldırıldığı rivayet edilmiştir.²⁴⁸ Âmir b. Fühayr'i öldüren Benî Kilâb kolundan Cebbâr b. Selmâ, Âmir b. Fühayr'i mızrakla vurduğunda onun, “ *Ka'be'nin rabbine yemin olsun kazandım*” dediğini işitmiş ve bu duruma çok şaşırmıştır. Onu öldürdüğü halde “kazandım” demesine bir türlü anlam verememiştir. Bir süre sonra Medine'ye gelerek Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbi'ye Âmir b. Fühayr'in “kazandım” demesinin anlamını sormuştu. Dahhâk bunun “şehâdet” olduğunu anlattıktan sonra onu İslam'a davet etmiş ve bu vesileyle ile Cebbâru b. Selmâ Müslüman olmuştur.²⁴⁹

Kezalik, hicretin beşinci yılında Medine'den sürülen Hayber'li Yahudiler ile Mekkeli Müşrikler'in, Hendek savaşında İslam'ı ve Müslümanları tamamen ortadan kaldırmak için toplamış olduğu müşrik kabilelerin arasında Benî Süleym'in de var olduğu zikredilmektedir. Hz. Peygamber (sav)'in Benî Nadîr'i Medine'den sürdüğünde Yahudiler, Müslümanlara karşı savaşmak üzere Kureyş ile anlaşmış ve daha sonra Gatafân ve Süleym kabilelerine de gelerek, bir yıllık Hayber hurmaları karşılığı onlarla Müslümanlara karşı kendilerine yardım etmeleri hususunda anlaşmışlardı.²⁵⁰ Benî Süleym kabilesi Hendek savaşına Yahudilerin ve Kureyşlilerin tekliflerini kabul ederek, yedi yüz kişilik bir ordu ile Harb b. Ümeyye'nin müttefiki olan Süfyan b. Abduşşems'in²⁵¹ komutanlığı altında çıkmışlardı. Merrû'z-Zehrân denilen yerde Mekke'den gelen Kureyşlilerin birliğine katılmışlardır.²⁵²

4. Zeyd b. El-Hârise Seriyesi

Hicrî 6. yılda Rebiü'l-âhir ayında Hz. Peygamber Zeyd b. El-Hârise'yi bir seriye ile Benî Süleym'e göndermişti. Zeyd, el-Cemûm denilen suya varıncaya kadar yürümüştür. Oraya geldiklerinde Müzeyne kabilesinden Halime isimli bir bayanla

²⁴⁸ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.II, s.183-186.

²⁴⁹ Vâkıdî, *Megâzî* C.I, s.346-349.

²⁵⁰ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.I, s.343.

²⁵¹ Süfyan b. Abduşşems, Muaviye b. Ebi Süfyan'ın önemli komutanlarından biri olan Ebû'l-A'var b.Süfyanın babasıdır.

²⁵² Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Tarihu'l-Arab*, C.VII, s.253; İbn Seyyidünnâs, *Uyûnü'l-Eşer fî fînüni'l-Megâzî ve 'ş-Şemâ'il ve 's-Siyer*, C.II, s.85.

karşılaştılar ve o bayan onlara Benî Süleym'in bir yerini göstermişti. Müslümanlar da o yere gitmişlerdi ve oradan ganimetler ve esirler elde etmişlerdi. Esirlerin aralarında o bayanın kocası da buluyordu. Zeyd elde ettiği ganimetlerle Hz. Peygamber'e geldiğinde Resûllah Müzeyneli kadının kendisi ve kocasını serbest bırakmıştır.²⁵³

5. İbn Ebi'l-'Avce'nin Benî Süleym'e Seriyyesi

Hicretin 7. yılında Zi'l-Hicce ayında Hz. Peygamber kaza umresinden Medine'ye geri döndüğünde Benî Süleym kabilesine mensup olan İbn Ebi'l-'Avce es-Sülemî'yi 50 kişilik bir ordu ile Benî Süleym'e göndermişti.²⁵⁴ Fakat o esnada Medine'de bulunan Benî Süleym'in bir casusu vardı ve hemen kavmine varıp onlara haber vermiştir. Bunun üzere Benî Süleym toplanarak savaşa hazırlandılar. İbn Ebi'l-'Avce oraya vardığında onlar çoktan savaş vaziyetinde hazır bekliyorlardı. Sahabe, Benî Süleym'e varınca onları İslam'a davet etmişlerdi. Ama Süleymliler “*Bizi çağırdığınız şeye ihtiyacımız yoktur*” diyerek bu daveti reddetmekle kalmayıp Müslümanları ok yağmuruna tutmuşlardı. Belli bir süre ok attıktan sonra destekçileri gelip Müslümanları kuşatmışlardı. Çok çetin bir savaş meydana gelmişti. Bu savaşta Müslümanların çoğu şehit olmuştur. İbn Ebi'l-'Avce'de çok yaralanmış ve sağ kalan az sayıda arkadaşıyla Safer ayında Medine'ye geri dönmüşlerdi.²⁵⁵

B. BENÎ SÜLEYM KABİLESİNİN İSLAM'A GİRİŞİ VE İSLAM TARİHİN'DEKİ ROLÜ

1. Müslüman Olmaları

Benî Süleym kabilesi, hem Cahiliye döneminde Kureyş ile olan kadim ilişkileri hem de Mekke ve Medine'ye olan coğrafi konumunun yakınlığı sebebiyle İslam çağrısından erken dönemde haberdar olmuşlardır. Bu kabileden, Amr b. Abse²⁵⁶, Urve b. Esmâ b. Silt,²⁵⁷ Safvan b. Muattal gibi kişiler ilk yıllarda Müslüman olmuşlardır.

²⁵³ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.II, s.66.

²⁵⁴ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.I, s.379.

²⁵⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakât el-Kübrâ*, C.II, s.94; İbn Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C.IV, s.268; İbn Hibbân, *Es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.I, s.314.

²⁵⁶ Amr b. Abse, İslam'a giren dördüncü kişi olduğunu zikrediliyor.

²⁵⁷ Bi'rimâüne olayında şehit olmuştu.

Ayrıca Selmân-i Fârisî'nin Müslüman olduğunda özgürlüğüne kavuşmak için efendisi ile yaptığı mükâtebe (anlaşma) gereği efendisine ödemesi gereken 40 ukiyye altının, Benî Süleym madeninden Hz. Peygamber'e getirilen altınlardan ödendiğini rivayet edilmektedir.²⁵⁸ Bu rivayete göre o zamanda Benî Süleym kabilesine mensup maden sahiplerinden Müslüman olanlar olduğu ve madenlerinin zekâtlarını Hz. Peygamber'e getirmiş oldukları düşüncesi yaratmaktadır. İbn Mende'nin Bedir gazvesine katılan sahabeden bahsederken Benî Süleym'den Zülyedeyn isimli bir sahebe zikretmiştir.²⁵⁹ Fakat bazı kaynaklarda zikri geçen sahebe, Süleym'den değil, Huzâ'a kabilesinden olduğu savunan bir görüş de mevcuttur. Ama dikkat çekici husus, Zülyedeyn isimli biri Bedir'de şehit olduğu halde Hayberden sonra Müslüman olan Ebû Hüreyre'nin Zülyedeyn isimli bir sahabeden hadis rivayet etmesi birden fazla bu isim taşıyan sahebe var olduğunu kesindir.²⁶⁰ Benî Abduşşems'in müttelikleri Mâlik, Sekaf ve kardeşi Müdleç b. Amr isimli sahabenin Bedir gazvesine katıldıkları zikredilmektedir.²⁶¹ Kabilenin önemli şahsiyetlerinden biri olarak el-Haccâc b. İlat da Hayber Fethine Müslüman olarak iştirak etmiştir. Fetihten sonra Resûlullah'dan izin alarak Mekke'ye gitmiş, müşriklere hile yaparak kendilerinde olan mallarını toplayıp Resulullah'ın yanına Medine'ye gelip yerleşmiştir. Haccâc zengin bir tüccar olduğu için Müslüman olduktan sonra Medine'de bir camii inşa etmiştir.²⁶² Kabilenin birkaç üyesi ferdî bir şekilde erkenden Müslüman olmaya muvaffak olmuştur. Benî Süleym kabilesinin tamamının hangi tarihte İslam'a girmiş olduğu konusu ile ilgili İslam Tarihi kaynaklarında apaçık bir rivayet olmamakla beraber genel rivayetlere göre Mekke fethinden önceki dönemde Müslüman olduklarını anlaşılmaktadır. Üstelik Hayber fethinde de Benî Süleym'den Haccac b. İlat gibi önemli isimlerin Müslümanlar arasında olduğunu görüyoruz ki bu en düşük ihtimalle kabilenin küçümsenmeyecek kadar önemli bir kısmının İslamiyet'i kabul ettiğini göstermektedir. Zira Mekke seferi esnasında Rasûlullah'ın kendilerine haberciler göndererek İslam ordusuna katılma talimatı verdiği Müslüman kabilelerden birinin de Süleym kabilesi olduğu rivayet edilmektedir. Hicretin yedinci yılının son aylarına kadar

²⁵⁸ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, C.I, s.487.

²⁵⁹ İbn Mende, *el-Müstahric min Kütübü'n-Nâsi li't-Tezkire ve'l-Müstatrif min ahvâli'r-Ricâli li'l-Ma'rife*, C.I, s.261.

²⁶⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensâb*, s.534.

²⁶¹ İbn Hazm, *Cevâmi 'us-Sîret'n-Nebeviyye*, s.89; İbn Mende, *el-Müstehric min kütübü'n-Nâsi li't-tezkire ve'l-müstatrif min ahvâli'r-ricâli li'l-ma'rife*, C.I, s.310 ve 316.

²⁶² Taberi, *Tarihi*, C.III. s.17-19; İbnü'l-Esîr, *Usüdü'l-gabe fî Marifeti's-Sahâbe*, C.I, s.690.

Rasûlullah'ın onlara seriyeler gönderiyor olması, ancak sekizinci yılda İslam'ı kabul ettiklerini göstermektedir. Vâkıdî'nin rivayetine göre, Hz. Peygamber (s.a.v) Mekke fethine çıkmayı istediğinde tüm Müslüman kabilelere elçiler göndererek, askerî bir sefer için hazırlanıp, Medine'ye gelmelerini emretmiştir. Bunun Üzerine, Eslem, Gifâr, Müzeyne, Cüheyne ve Aşce'gibi kabilelerin çoğu Hz. Peygamber'e Medine'de yetişmişlerdir. Ama Süleym kabilesi Kudeyde denilen yerde kendilerine gönderilen elçiler ile beraber dokuz yüz veya bin asker ve hepsi atlı ve tam donanımlı olarak İslam ordusuna katılmışlardı. Benî Süleym orduya varınca Hz Peygamber'in huzuruna çıkarak, *“Ya Rasûlullah, biz Beni Süleym, geldik ve bugün ne kadar güçlü bir kavim olduğumuzu göstereceğiz. Muhakkak ki biz savaşta sabrederiz, karşılama sadık dururuz, atların sırtlarında yetenekliyiz”* demişlerdir. Bayraklarını da katlanmış şekilde getirdiler ve Hz. Peygamber'e vererek *“ Ya Resûlullah, bizim için bayrağımızı bağlayın ve uygun gördüğünüz kimseye teslim edin”* dediler. Hz. Resûlullah da onlara *“Cahiliyye'de iken bayrağınızı kim taşıyorduydu bu gün de o taşıyacak”* diyerek kırmızı bir sancak bağlamıştı. Bundan sonra onları Müslümanların öncü birliğinin komutanı olan Hâlid b. Velîd'in ordusuna katmıştır. O gün Rasûlullah'ın onları ordunun öncü birliğine göndermesi tarih boyunca kabile için bir övünç kaynağı olmuştur. Hz. Peygamber onlara *“Sizin heyetinizde geçen defa bana gelen hoş yüzlü ve güzel konuşan bir genç adam vardı, o nerede?”* diye sormuştu. Onlar *“ Vefat etti ya Resûlullah”* demişlerdir.²⁶³

Aynı haberin farklı bir rivayetine göre Hz. Peygamber ordusu ile Meşelle denilen yerden Mekke'ye doğru yürürken Benî Süleym onlara yetişerek, Resûlullah'ın önünde saf gibi dizilerek durmuşlardı. Resulullah'ın ordusunda Üyeyne denilen biri, *“ Ben Üyeyne! Ya Resûlullah bunlar Benî Süleym'dir, gördüğünüz gibi hazırlıklı ve silahlarla geldiler, onlar iyi atçılar, savaşçı adamlar ve yetenekli okçulardır”* diyerek Benî Süleym'e iltifatta bulunmuştur.²⁶⁴ Muhammed Hamidullah'ın Makrizi'ye dayanarak aktardığı bir rivayete göre, Hz. Peygamber Mekke Fethine hazırlık yaparken nereye gideceğini kimseye söylemediği için Hz. Ebu Bekir, Hz. Aişe'ye Resûlullah'ın niyetini sorunca Hz. Aişe şöyle bir cevap vermiştir: *“Bilmiyorum... Belki Benî Süleym'e gitmeyi düşünüyor belki de Sakifler, belki de Hevazin'e”*.²⁶⁵ Lakin yukarıda aktarmış olduğumuz

²⁶³ Vakidi, Megazi, s.799.

²⁶⁴ Vâkıdî, Megâzî, s.813

²⁶⁵ M.Hamidullah, İslam Peygamberi, çev. Mehmet Yazgan, Beyan yayınları, İstanbul, 2015, s.224.

rivayetlere göre Benî Süleym daha önce Müslüman olmuş ve Resûlullah onlara iki kişiyi haberci olarak yollayarak onunla beraber savaşa gitmeye çağırmıştır. Makrizî'nin bu rivayeti diğer kaynaklardaki rivayetlerle çeliştiği için pek bir önem arz etmemektedir.

Benî Süleym kabilesine mensup sahabenin hayatlarına baktığımızda bu kabile Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir heyet göndermeden evvel, kabile üyelerinin önemli bir kısmının İslam'ı kabul etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Daha önce zikrettiğimiz erkenden Müslüman olan sahabenin dışında muhtemelen Hicretin yedinci senesine doğru kabilenin ileri gelenlerinden birkaç isim ihtida etmiştir. Bu isimler arasında kabilenin meşhur şairi Abbas b. Mirdâs, Enes b. İyâz b. Ri'al, Râşid b. Abdurabbih ve Kays b. Nüseybe'yi zikredebiliriz. Kays b. Nüseybe, Rumlar ve Faslıların dilleri ve kültürlerini de iyi bilen ve ayrıca Arap şiirlerine de vakıf biri olarak o zamanının kültürü ile ilgili geniş bir bilgiye sahipti. Rumların, Fârisîlerin ve Arapların inanç ve ibadetlerini biliyordu.²⁶⁶ Hz. Peygamber (sav)'e gelerek Resûlullah'ın sözlerini dinlemiş ve birkaç konuda sorular sormuş cevaplarını aldıktan sonra Hz. Peygamber onu İslam'a girmeye davet etmişti. Böylece Müslüman oldu ve kavmine geri döndüğünde onlara: *“Ey Beni Süleym! Ben Rumların dilini, Farisîlerin mırıltıları ve dinî sözlerini, Arapların şiirlerini, kâhinlerin Sözlerini, Himyerlilerin konuşmalarını bunların hepsini duydum. Fakat Muhammed'in söyledikleri hiç birine benzememektedir. Muhammed'e itaat edin zira siz onun dayıdırınız. Şayet muzaffer olursa size faydası dokunur ve mutlu olursunuz. Kaybederse de Araplar üstünüze gelmezler...”* diyerek Hz. Muhammed'e tabi olmaya çağırıştı.²⁶⁷ Kays'ın bu çabalarının neticesinde Benî Süleym'in büyük bir kısmı Müslüman olmuş ve bir heyet teşkil edip Hz. Peygamber'e göndermişler. Bu heyette kabilenin ileri gelenlerinden, Abbas b. Mirdâs, Enes b. İyâz b. Rial ve Râşid b. Abdurabbih, gibi isimler zikr edilmiştir. Râşid b. Abdurabbih, Câhiliyye'de iken ismi Gâvî b. Zâlim idi ve Sivâ' putunun bakımını yapıyordu. Bir gün o putun üstüne tilkilerin bevl ettiklerini görünce bu putu kırdı ve heyete iltihak ederek Müslüman oldu. Müslüman olduğunda ismi kötü bir anlam taşıdığı için Hz. Peygamber (sav) onun ismini değiştirerek Râşid b. Abdurabbih ismini vermiştir.²⁶⁸ Bu heyetten sonra, muhtemelen Mekke'nin Fethinden önceki günlerde kabilenin ileri gelenlerinden biri olan Kıdır b. Ammâr Hz. Resûlullah'a gelip Müslüman olduktan sonra kendi kavminden Hz. Resûlullah'a bin kişilik bir ordu

²⁶⁶ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Tarihi'l-Arab kable'l-İslâm*, C.VII, s.257.

²⁶⁷ İbn Sa'd, *et-Tabkâtü'l-kübrâ*, C.I, s.233.

²⁶⁸ İbn Kesîr, *el-Bidâyetü ve'n-Nihâye*, C.IV, s.177.

getireceğine dair söz vermiştir. Kıdır b. Ammâr Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber'i aşağıdaki beyitlerle övmüştü,

شَدَدْتُ يَمِينِي إِذْ أَتَيْتُ مُحَمَّدًا ... بِخَيْرِ يَدٍ شَدَّتْ بِحُجْرَةِ مَنَزَرٍ
وَذَاكَ امْرُؤٌ قَاسَمْتُهُ نِصْفَ دِينِهِ ... وَأَعْطَيْتُهُ أَلْفَ امْرِيٍّ غَيْرِ أَعْسَرِ

Muhammed'e geldiğimde

En iyi ve gayretli el ile tokalaştım

O, dininde ortak olduğum bir adamdır.

Ona bin adam verdim hiç biri fakir değildir.

Medine'den ayrılıp kavmine döndüğünde daha önce söz verdiği gibi Hz. Peygamber'e götürmek üzere kabilenin savaşılabilecek kapasitede olan askerleri tam toplamış ve muhtemel her hangi bir saldırı karşısında ailelerini ve mallarını korumak için yüz kişilik bir bölük geride bırakarak tamamını atlı dokuz yüz askerlik bir ordu ile yola çıkmıştı. Fakat yoldayken hastalanarak yolda vefat etmiştir. Lakin ölmeden önce hazırlamış olduğu dokuz yüz askerlik ordunun başına el-Abbâs b. Mirdâs, Cebbâr b. El-Hakem ve el-Ahnes b. Yezîd'i her birini üç yüz kişilik bir ordunun komutanı tayin etmiş ve Hz. Peygamber'e gidip onun sözünü yerine getirmelerini tavsiye etmiştir.

Mekke'nin fethi seferinde Benî Süleym zikri geçen komutanların yönetiminin altında dokuz yüz kişilik bir orduyla yola çıkıp Hz. Peygamber (sav) Mekke yolunda Kadîd denilen yerdeyken ona yetişmişlerdi. Hz. Peygamber orduda Kidir'i göremeyince kavmine, “Sizin heyetinizde geçen defa bana gelen hoş yüzlü ve güzel konuşan bir genç adam vardı, o nerede?” diye sormuştu. Onlar “Vefat etti ya Resûllah” demişlerdir. Daha sonra Hz. Peygamber, Kidir'in kendisine getireceğine dair söz vermiş olduğu bin kişinin kalan kısmını sorunca, Benî Süleym, Kinâne ile aralarında savaş var olduğu için arkalarında obayı boş kaldığı takdirde saldırmazınlar diye yüz kişilik bir grubu obada bıraktıklarını söylemiştiler. Hz. Peygamber “Onlara bir kişi gönderin gelsinler zira bu yılda size kötü bir şey olmayacak” demiştir.²⁶⁹

Böylece Kidir b. Ammâr'ın obayı korumak için bıraktığı yüz kişilik ordu da el-Munekka' b. Mâlik b. Ümeyye komutanlığı altında Hz. Peygamber (sav)'in ordusuna

²⁶⁹ İbn Sa'd *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.I, s.234.

iltihak ederek bin kişilik bir orduya tamamlanmışlardır.²⁷⁰ Kabilenin şairi Abbâs b. Mirdâs, el-Munekka‘‘dan bahsederken şöyle demiştir,

القَائِدُ الْمِائَةِ الَّتِي وَفَى بِهَا ... تَسْعَ الْمِئِينَ فَتَمَّ أَلْفٌ أَقْرَعُ

Yüz kişilik bölüğün komutanı

Dokuz yüzü tam bine tamamladı

Farklı bir rivayete göre ise Hz. Peygamber onlara “Aranızda yüz kişiye denk bir adam var mı?” diye sormuş ve Dahhâk b. Süfyân’ı yüz kişiye denk kabul ederek onunla onları bine tamamlamıştır. Dahhâk kabilenin Reisidir ve onun hakkında Abbâs b. Mirdâs şu şiirleri söylemiştir:

إِنَّ الَّذِينَ وَفَوْا بِمَا عَاهَدْتُمْ ... جيش بعثت عليهم الضحاکا

أمرته ذرب السنان كأنه ... لما تكشّفه العدو يراکا

طورا يعانق باليدين وتارة ... يفري الجماجم صارما بتاکا

Sana verdikleri sözü yerine getirenin

Ordusunun başına Dahhâk’ı tayin ettin

Benî Süleym o gün Hz. Peygamber’den öncü birliğine alınmalarını, onlara kırmızı bayrak bağlamasını ve şîârlarının önde olmasını istemişler. Hz. Peygamber de onların bu isteğini kabul etmiştir. Böylece Benî Süleym Müslüman olarak Hz. Peygamber ile beraber İslam ordusunun öncü birliğinde Mekke fethine iştirak etmişlerdir. Fetihten sonra da Tâif ve Huneyn savaşlarına Hz. Peygamber ile katılmışlardı.²⁷¹

2. Benî Süleym’in İslam Dönemindeki Rolü

a. Mekke’nin fethi

Hicretin 6. Senesine imzalan Hudeybiye sulhunun gereği Müslüman olan Huzâa kabilesi Hz. Peygamber’in ittifakına girmişler, Bekir kabilesi ise Kureyş tarafına katılmışlardı. Huzâa ve Bekir kabileleri aralarında daha önceden husumet vardı. Bu

²⁷⁰ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Tarihi’l-Arab kable’l-İslâm*, C.VII, s.257-258.

²⁷¹ İbn Sa’d, *et-Tabakât el-Kübrâ*, C.I, s.234; İbn Kesîr, *el-Bidâyetü ve’n-Nihâye*, C.V, s.107.

düşmanlık Hudeybiye antlaşması gereği sona ermiş olmalıdır. Fakat iki sene sonra Bekirli müttefikleri Kureyşlilerin yardımıyla Huzâalılara saldırmak suretiyle Hüdeybiye antlaşmasını bozmuş oldular. Huzâa kabilesi de Hz. Peygambere gelerek anlaşma gereği kendilerine Bekir ve Kureyş'e karşı yardım etmesini istemişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (sav) Müslüman olan tüm kabilelere haber göndererek Medine'ye gelmelerini sağlamıştır. Benî Süleym bu kabilelerden biri olarak bin askerle gelmiştir. Onların hepsi atlı ve onlardan her biri tam silahlıydı. Hz. Peygamber (sav) Kudeyd'e vardığında ona yetişerek Mekke'nin fethine iştirak etmişlerdir. Hz. Peygamber Benî Süleym ordunun, başkomutanı Halid b. Velid'in olduğu öncü birliğine katmıştır. O gün Benî Sülem'in üç sancağı vardı. Bu sancakları taşıyan komutanların, el-Abbas b. Mirdâs'ın dışındaki isimlerin hakkında farklı rivayetler varid olmuştur. Yukarıda zikrettiğimizden farklı olarak, bir rivayete göre bu komutanlar, Hufâf b. Nedbe ve el-Hacâc b. İlât'tır. Fetih seferine kalabalık katılım gösteren kabilelerin başında Benî Süleym gelmektedir. Zira onlar bin savaşçı ve hepsi atlıydı, Müzeyne kabilesi de bin kişiydi fakat onlarda sadece yüz atlı vardı, diğer kabilelerin ise daha az bir rakamda oldukları zikredilmektedir.²⁷²

Burada Benî Süleym'in diğer kabilelerden ayırt edici özelliği çok kalabalık ve tamamının hem atlı hem de tam silahlı olmasıdır. Hâlbuki diğer kabileler onlardan daha az sayıda ve atlı olanları sayılıdır. Bundan Benî Süleym'in ne kadar zengin ve güçlü bir kabile olduğu aşikârdır. Ayrıca Benî Süleym'in yeni Müslüman olmalarına rağmen Hz. Peygamber'in onları öncü bölüğüne alması manidardır.

Mekke fethinden sonra Hz. Peygamber Mekke civarındaki kavimlere İslam'a davet etmek için seriyeler göndermiştir. Bu seriyeler sadece tebliğ heyetleri olarak görevlendirilmişler savaşmaları emredilmemiştir. Bu tür seriyelerden biri Hz. Halid b. Velid'in Benî Cezîme b. Mâlik'e gönderilmesidir. Bu heyette Benî Süleym kabilesi de buluyordu. Hz. Hâlid b. Valid Benî Cezîme ile savaşmış ve onlardan birkaç kişi öldürmüştür. Benî Süleym şairi Abbas b. Mirdâs bu olayı şu beyitleri ile anlatmıştır.²⁷³

فَان تَلِكْ قَدْ أَمْرَتْ فِي الْقَوْمِ حَالِدًا ... وَقَدَّمْتُهُ فَإِنَّهُ قَدْ تَقَدَّمَ

²⁷² Vâkıdî, *Megâzî*, C.II, s.819

²⁷³ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.II, s.431; Taberî, *Tarih*, C.III, s.66.

يُجْنِدُ هَدَاهُ اللَّهُ أَنْتَ أَمِيرُهُ ... نُصِيبُ بِهِ فِي الْحَقِّ مَنْ كَانَ أَظْلَمًا

Muhakkak ki kavimde Hâlid'i emir kıldın

Sen onu ordunun başına getirdin o da öne doğru gitti

Senin emiri olduğun ve Allah'ın kendisini hidayet ettiği bir ordu ile

Bu ordu ile hak yolunda zalimlere isabet ediyoruz.

b. Huneyn ve Taif gazvesi

Müslümanlar Mekke'yi fethettiklerinde Sakîf ve Hevâzin kabileleri Müslümanların kendilerine saldırmamasından endişe etmişlerdi. Bunun üzerine Hevâzin reisi Mâlik b. Avf büyük bir ordu hazırlamış ve ardından Taifli Sekîf kabilesi ile irtibata geçmişti. Mâlik b. Avf'ın savaş stratejisi olarak askerlerin hiç kaçmaya yeltenmemeleri için onlarla beraber mallarını ve çoluk çocuklarını da savaş yerine getirmişti. Aynı anda Taif'ten gelen Sakîf'liler ile Müslümanlara savaş açmak üzere birleşerek Huneyn vadisinde toplanmışlardı. Hevâzinliler'in aralarında 160 yaşında olan Benî Cüşem reisi Düreyd b. Simme vardı. O çok yaşlıydı ve gözleri görmüyordu fakat savaş taktiklerini çok iyi biliyordu. Tecrübeli olduğu için isabetli görüşlerinden istifa etmek niyetiyle onu savaşa getirmişlerdi. Düreyd, Hevâzin reisi Mâlik b. Avf'ın stratejisinden haberdar olunca Mâlik'i yanına çağırarak, neden böyle bir şey yaptığını öğrenmeye çalışmıştı. Mâlik askerlerin, arkasında malları ve çoluk çocukları varken onları korumak için savaşmak ve savaşı kazanmaktan başka bir seçeneği olmasın diye böyle bir strateji kurduğunu ifade etmiştir. Savaşı iyi bilen Düreyd hezimete uğrayan kimseyi hiçbir şeyin durduramayacağını dile getirerek bu gidişatın tehlikeli olduğunu ona bildirdikten sonra mallar ve aileleri geri göndermesini tavsiye etmişti. Fakat Mâlik, Düreyd'in nasihatine kulak asmayarak ısrarla kendi görüşüne uyumuştur.

Hız. Peygamber (s.a.v.) Sakîf ve Hevâzin kabilelerin hareketlerinden haberdar olmuş ve Mekke'nin fethinden 15 gün sonra onları karşılamak için 12 bin kişilik bir ordu ile harekete geçmişti. Benî Süleym Huneyn seferine çıktıklarında üç sancaktarları vardı. Bazı kaynaklara bunlar Abbâs b. Mirdâs, Hufâf b. Nüdbe ve Haccâc b. İlât'tır.²⁷⁴ Benî Süleym Hz. Hâlid b. Velîd'in başkomutanlığı altında üç bölük halinde olup bu bölüklerin

²⁷⁴ İbn Mende, *el-Müstehric min Kütübü'n-Nâsi li't-Tezkire ve'l-müstatrif min ahvâli'r-ricâli li'l-ma'rife*, C.II, s.13.

başına kabilenin Reisi olan Dahhâk b. Süfyân tayin edilmiş ve Hz. Peygamber'in ordusunun öncü birliğinde yer alıyorlardı. Bazı rivayetlerde Benî Süleym kabilesinin başına getirilen bu zat Dahhâk b. Süfyân el-Kilabî olduğu iddia edilmektedir.²⁷⁵ Fakat kanaatimizce Benî Süleym kabilesinin Reisi olan Dahhâk b. Süfyân es-Sülemî ve Dahhâk b. Süfyân el-Kelbî'nin isimleri benzerliğinden ve el-Kerlbî daha meşhur bir sahabe olmasından sebebiyle bazı yazarların tarafından karıştırılmıştır. Ayrıca o dönem anlayışına baktığımızda bir kabilenin kendi fertleri dışında başka birisine itaat etmesi güçtür. Bu nedenle bu adam Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî değil, Süleymlî olan Dahhâk b. Süfyân diye aktaran el-Berkî'nin görüşü daha isabetli olmalıdır.²⁷⁶

Benî Süleym kabilesinin ileri gelenlerinden ve şair olan Abbâs b. Mirdâs Huneyn Seferinde çok kasideler söylemiştir. Bu kasidelerden biri savaşa hareket ettiklerinde Hevâzin'e söylediği kasideden şu beyitleri örnek verebiliriz:

أَبْلُغْ هَوَازِنَ أَعْلَاهَا وَأَسْفَلَهَا ... مِئِي رِسَالَةَ نُصَحٍ فِيهِ تَبْيَانُ
إِنِّي أَظُنُّ رَسُولَ اللَّهِ صَاحِبَكُمْ ... جَيْشًا لَهُ فِي فِضَاءِ الْأَرْضِ أَرْكَانُ
فِيهِمْ سُلَيْمٌ أَحْوَكُمْ غَيْرُ تَارِكِكُمْ ... وَالْمُسْلِمُونَ عِبَادُ اللَّهِ عَسَّانُ
وَفِي عِضَادَتِهِ الْيَمْنَى بَنُو أُسْدٍ ... وَالْأَجْرُ بَانَ بَنُو عَبَسٍ وَذُبْيَانُ
تَكَادُ تَرْجُفُ مِنْهُ الْأَرْضُ رَهْبَتَهُ ... وَفِي مُقَدَّمِهِ أَوْسٌ وَعُثْمَانُ

Benden Hevâzin'in yukarısı ve aşağısına

Açıklama içeren bir nasihat mesajını ulaştır.

Umarım ki Resûlullah sabahleyin size gelecektir.

Temelleri fezada bir ordu ile size varacaktır.

İçinde kardeşleriniz Süleym de sizi bırakmayacaktır.

İçinde Allah'ın Müslüman kulları Gassân'lular da vardır.

²⁷⁵ Süheylî, *er-Revzu'l-Enef fi şerhi's-Sîretü'n-Nebeviyye l'İbni Hişâm*, C.VII, s.307.

²⁷⁶ Süheylî, *er-Revzu'l-Enef fi şerhi's-Sîretü'n-Nebeviyye l'İbni Hişâm*, C.II, s.308; İbn Seyyidü'n-Nâs, *Uyûnü'l-Eser*, C.II, s.248; Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fi Sîretü Hayri'l-İbâd*, thk. Âdil Ahmed Adbulmevcud ve Ali Muhammed Avaz, 1.b. Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1993, C.V, s.374.

Sağ tarafında Benî Esed'liler vardır.

Ve el-Ecrebân Benî Abs ve Zübyân vardır.

Yeri bu ordunun korkusundan nerdeyse titreyecektir.

Öncü birliğinde Evs ve Osman vardır.

Abbâs b. Mirdâs bu şiiri söylerken düşman ordusu üzerinde psikolojik bir etki yaratmak ve Müslümanları teşvik etmek istemiştir. Zira Müslüman ordusunu tarif ederken mübalağa sığasını kullanarak fezada temelleri olan bir ordu olarak nitelendirmiştir.

Bu savaş Huneyn vadisinde meydana geldiği için o vadinin ismiyle anılmıştır. Huneyn vadisi Tihâme vadilerinden, dar ve resifli bir vadiydi. Müşriklerin ordusu Müslümanlardan önce savaş yerinde bekliyorlardı. Daha önce Hevâzinliler, askerlerin savaş meydanından kaçmamalarını için oraya mallarını ve ailelerini de getirmişlerdir. Huneyn günü alacakaranlığında Müslümanlar Huneyn vadisine girerken, daha önce orada pusu kuran Hevâzin ordusunun saldırısına maruz kalmışlardı. Aniden saldırıya uğrayan İslam ordusunun öncü birliğini temsil eden Benî Süleym geri çekilmek zorunda kadılar.²⁷⁷ Benî Süleym geri çekildiklerinde arkalarından gelen diğer gruplar da arkaya doğru dönmüşlerdi. Hz. Peygamber (sav) ve yanındaki 100 kişi civarında bir bölük savaş meydanında kalarak düşmanlar ile savaşmaya devam etmişlerdir. Benî Süleym, Hz. Peygamberin savaş meydanında olduğunu görünce onu korumak için hemen harekete geçerek düşmanlara karşı hamle etmişler ve çok çetin bir şekilde savaşmışlardır. Onlardan böyle bir gayret ve fedakârlık gören Resûllah, onlara hitaben “*Ey Benî Süleym bugün sarfetmiş olduğunuz çabayı Allah unutmasın!*” buyurmuştur.²⁷⁸ Ardından Hz. Peygamber Hz. Abbas’a arkaya doğru dönenlere seslenmesini emretmiş ve bunun üzerine Müslümanlar tekrardan savaş meydanına dönerek müşriklerle vuruşmaya başlamışlardır. Bu sırada Hz. Peygamber mübarek eline bir avuç çakıl taşı ve toprak alarak düşmanların yüzlerine atmıştı. Hz. Peygamber’in fırlatmış olduğu çalık taşı ve toprakları tüm müşriklerin gözlerine değinmiş ve onların hezimetine sebebiyet vermiştir.²⁷⁹ Müşrikler yenildikleri için ordularının, aralarında Mâlik b. Avf’ın da bulunduğu bir kısmı Taif’e

²⁷⁷ Vâkıdî, *Megâzî*, C.III, s.897.

²⁷⁸ İbn Mende, *el-Müstehric min Kütübü'n-Nâsi li't-Tezkire ve'l-müstatirif min ahvâli'r-ricâli li'l-Ma'rife*, C.II, s.11.

²⁷⁹ Vâkıdî, *Megâzî*, C.III, s.899.

sığınmıştır. Bir kısmı Avtâs denilen yerde toplanmış ve başka bir bölük de Nahle vadisine gitmişlerdi. Benî Süleym de Nahle'ye giden Sakîfler ve Benî Gîre'ye takip etmişlerdi. Bu grupta yaşlı komutan Düreyd b. Sımme de bulunuyordu. Benî Süleym'den Rabia b. Rafî' Düreyd'i yakalamış ve onu tanımıyordu. Düreyd Rabia'ya kendisine ne yapacağını sormuştu Rabia onu öldüreceğini söyleyince, Düreyd genç adamın kimliğini öğrenmek istemişti. Kendisini öldürecek adamın Süleyimli Rabia b. Rafî' olduğunu öğrenince daha önce başka bir savaşta bu gencin annesi bulunduğu Benî Süleym'li üç kadın koruduğu için, Rabia'ya “*Annene gittiğinde Düreyd b. Sımme'yi öldürdüğünü söyle olabilir ki geçmişte bir gün bayanlarınızı korumuştum*” demişti. Daha sonra Rabia annesine gelip Düreyd'i öldürdüğünü söyleyince “Daha önce üç anneni azat etmişti” demiştir.²⁸⁰

Hevâzin'den ele edilen ganimetler Ci'râne'de toplanmıştı. Müslümanlar Taif kalesine sığınan müşrikleri 15 gün boyunca kuşatmışlardı. Bu sırada Taif etrafındaki diğer kabileler Müslüman oldukları için, Sakîflerin de artık Müslümanlara zarar verebilecek bir gücü kalmadığı için kuşatma kaldırılmıştır. Hz. Peygamber Taif'ten ayrıldığında ganimetlerin bulunduğu yere gelmişti. Ganimetlerde Hevâzinlilerin eş ve çocukları, altı bin deve ve sayılamayacak kadar koyun vardı. Bu ganimetler Müslümanlara dağıtıldıktan sonra Hevâzinliler Hz. Peygamber'e gelerek İslam'a girmişler ve Hz. Peygamber'den malları ve çoluk çocukların kendilerine geri verilmesini rica etmişlerdi. Hz. Peygamber onlara mallar ve çoluk çocuklar arasından birini seçmelerini söylemişti. Onlar da çoluk çocuklarını tercih etmişlerdi. Hz. Peygamber kendi payına ve Benî Abdulmuttalib'in payına düşenleri geri vereceğini söyleyerek onlara namaz kıldırıldığında cemaat içinde “Çocuklarımız ve eşlerimizin bize geri verilmesi için Müslümanlara Resûlullah ile şefaet ediyoruz ve Resûlullah'a da Müslümanlar ile şefaet ediyoruz” diyerek isteklerini dile getirmelerini emretmişti. Hz. Peygamber öğle namazını kıldırıldığında onlar da ailelerinin kendilerine geri verilmesi için Hz. Peygamberin onlara söylediği gibi yapmışlardı. Orada Resûlullah “*Bana ve Benî Abdulmuttalib'e ait olanları size geri veriyorum*” diyerek kendi payına ve Benî Abdulmuttalib'in payına düşenleri onlara geri vermişti. Ardından Mühâcirlerin de “*Bizim olanları Resulullah'a veriyoruz*” diyerek onlara geri vermişler, Ensâr da aynı şeyi yapmıştı. El-Akra' b. Hâbis “*Ben ve Benî Temîm vermiyoruz*” dedi. Uyeyne b. Hısn de “*Ben ve Benî Fezâre vermiyoruz*”

²⁸⁰ Taberî, *Tarih*, C.III, s.79.

diyerek imtina etti. Benî Süleym kabilesinden Abbâs bin Mirdâs da Temîm ve Fezâre kabilelerinin reislerinin yaptıkları gibi yapmaya kalkışsa da Benî Süleym ona itaat etmeyerek Hz. Peygamber'e uymayı tercih etmişler ve diğer kabilelerden farklı davranarak Muhacir ve Ensâr'ın yaptıkları gibi “ *Bizim olanları Resûlullah'a veriyoruz*” deyip Hevâzinlilerin ailelerini geri vermişlerdir. Burada Abbâs, Benî Süleym, kendisine uymadıkları için onları kınayarak “*Beni rezil ettiniz!*” demiştir. Paylarını vermek istemeyenlere Hz. Peygamber elde edilecek ilk ganimetten her kişi karşılığında kendilerine altı hisse verileceğini söyleyerek insanlara ailelerinin verilmesini sağlamıştır.²⁸¹

Hz. Peygamber Hevâzin heyetine Mâlik b. Avf'tan sormuş ve onlar da Taif'te olduğunu söylemişlerdi. Şayet Müslüman olup kendisine gelirse ona ailesiyle beraber yüz deve vereceğini bildirmişti. Bunu üzerine onlar Mâlik'e haber vermişlerdir. Böyle bir teklif kendisine gelen Mâlik, Sakîfliler onu engellemesinler diye gizlice Taif'ten ayrılarak Hz. Peygamber'in yanına gelmişti. Hz. Peygamber ona ailesini geri vermiş ve yanında da yüz deve vermiştir. Mâlik orada İslam'a girmiş ve iyi bir Müslüman olmuştu. Hz. Peygamber onu kavmi ve Taif civarındaki Müslüman olan Sümâle, Selime ve Fehm gibi kabilelere lider yapmıştı. Böylece Mâlik bu kabilelerle beraber Sakîf'a karşı savaşımaya başlamıştır.²⁸² Benî Süleym kabilesinin de Mâlik b. Avf ile beraber Sakîf'e karşı bu savaşa katıldığı zikredilmektedir.²⁸³

(1). Benî Süleym Kabilesinin Şairinin Ganimetten Hissesi

Hz. Peygamber (sav) Hevâzin'den ganimet olarak alınan deve ve koyunları Müslümanlara dağıttığında yeni Müslüman olan kabilelerin ileri gelenlerinin bir kısmına kalplerini İslam'a ısıtmak için yüz deve, bazılarına da daha az bir hisse vermiştir. Yüz deve alan kabile ileri gelenleri arasında Temîm kabilesinin reisi el-Akra' b. Hâbis ve Fezâre²⁸⁴ kabilesinin reisi Uyeyne b. Hısın de buluyordu. Benî Süleym kabilesinin şairi Abbâs b. Mirdâs'a kendisi ile aynı mertebe olanlara yüz deve verildiği halde ona daha az bir rakam sunulmuştur.²⁸⁵ Abbâs diğer arkadaşlarından daha az bir pay almasının

²⁸¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.II, s.489; Taberî, *Tarih*, C.III, s.86-87.

²⁸² İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.II, s.492; Taberî, *Tarih*, C.III, s.88-89.

²⁸³ İbn Hibbân, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbârü's-Sahâbe*, C.I, s.356.

²⁸⁴ Fezâre Gatafan kabilesinin bir koludur. Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.II, s.495.

²⁸⁵ Taberî, *Tarih*, C.III, s.90; İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.II, s.492.

onlardan daha aşağı bir mertebede olduğu şeklinde algılanmasından endişe ederek, Hz. Peygamberi uyarmak için şöyle bir şiir söylemiştir.

كَانَتْ نَهَابًا تَلَا فِيئُهَا ... بِكَرِّي عَلَى الْمُهْرِ فِي الْأَجْرِعِ
وَإِقَاطِي الْقَوْمِ أَنْ يَرْقُدُوا ... إِذَا هَجَعَ النَّاسُ لَمْ أَهْجِعِ
فَأَصْبَحَ نَهْيٍ وَهَبَ الْعَبِيدِ ... بَيْنَ عَيْنِنَا وَالْأَقْرِعِ
وَقَدْ كُنْتُ فِي الْحَرْبِ ذَا تُدْرٍ ... فَلَمْ أُعْطَ شَيْئًا وَلَمْ أُمْنَعِ
إِلَّا أَفَاتِلَ أُعْطِيَتْهَا ... عَدِيدَ قَوَائِمِهَا الْأَرْبَعِ
وَمَا كَانَ حِصْنٌ وَلَا حَابِسٌ ... يَفُوقَانِ مِرْدَاسَ فِي الْمَجْمَعِ
وَمَا كُنْتُ دُونَ أَمْرِي مِنْهُمَا ... وَمَنْ تَضَعَ الْيَوْمَ لَا يُرْفَعِ

*Bu mallar el-Ecre'de atımın üstünde düşmanlara saldırmak
Gece insanlar uyurken nöbet tutmak
İnsanlar uyduklarında uyandırmak suretiyle elde ettiğim ganimettir.
Sonunda benim payımı ve Ubeyd'in²⁸⁶ ganimetini,
Uyeyne ve Akra'dan daha az belirledin.
Hâlbuki savaşta ben kavmi koruyan biriydim.
Bana ne bir şey verildi ne de men'edildim.
Sadece birkaç yavru ki sayıları atımın dört ayağı kadardı.
Ne Hısn ne de Hâbis, daha önce,
Hiçbir toplantıda Mirdâs'tan üstün değillerdi.
Ben de o ikisinden aşağıda değilim.
Bugün alçalıtığın kimse, bir daha asla yükselemez.*

Abbâs böyle bir itirazda bulunduğu anda Hz. Peygamber ona diğer arkadaşları gibi razı olacağı bir rakam verilmesini emretmiştir.²⁸⁷ Temîm, Fezâre ve Süleym kabilelerinin

²⁸⁶ Ubeyd: Abbâs'ın atının adıdır.

²⁸⁷ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.II, s.493-494; Taberî, *Tarih*, C.III, s.91; Yehyâ el-Cebûrî, *Divânü'l-Abbas b. Mirdâs*, s.110.

hepsi önemli soylu Arap kabilelerindendir. Bu kabilelerin ileri gelenlerinin aralarında rekabet varmış gibi her birinin diğerlerinden daha faziletli olmaya çabasında oldukları anlaşılmaktadır. Cahiliyye geleneklerine göre aynı seviyede olan savaşçılar kazanılan savaş ganimetinden eşit bir paya sahip olurlardı. Aksi durumda kim daha fazla pay alırsa onun daha üstün olduğu kabul edilirdi. Zira reislerin paylaşım yapılmadan önce ganimetin dörtte biri veya onda biri gibi belli bir hissesi olduğu ve bu hissenin “es-Safi” diye isimlendirildiği zikredilmektedir.²⁸⁸ Bunun için Abbâs b. Mirdâs diğer arkadaşları Uyeyne ve el-Akra‘a’dan daha az bir rakam kabul etmek suretiyle onlardan daha aşağı bir seviyede olmasının kabul edileceğinden endişe etmiştir. Tıpkı yukardaki kasidesindeki şu beyitlerinde

*“Ne Hısn ne de Hâbis, daha önce,
Hiçbir toplantıda Mirdâs’tan üstün değillerdi.
Ben de o ikisinden aşağıda değilim.
Bugün alçalttığın kimse, bir daha asla yükselemez” dediği gibi.*

Uyeyne ve el-Akra‘ın babaları olan Hısn ve Hâbis’in Mirdâs’tan daha üstün olmadıkları gibi onlar da kendisinden üstün değillerdir.²⁸⁹ Bunu vurguladıktan sonra Abbâs Hz. Peygamber’e hitaben “Bu gün senin yükseltmediğin kimse bir daha yükselemez” demiştir. Abbâs b. Mirdâs’ın ganimetten kendisine verilen payı azımsamasının sebebi daha fazla mal kazanmak istemesinden çok kendine denk olan reislere nazaran daha aşağıda bir yerde sayılmasından endişe etmesidir. Başka bir deyişle o, ekonomik olmaktan çok sosyal bir sebepten dolayı bu hisseye rıza göstermemiştir. Hz. Peygamberin ise ona böyle bir pay vermesi onu diğer kabilelerin ileri gelenlerinden daha aşağı gördüğü için değil, aksine onun Müslümanlığına güvendiği içindir. Çünkü Resulullah İslam’a yeni giren ve henüz İslam kalplerinde iyi yerleşmemiş olan kabilelerin ileri gelenlerine “*Müellefe-i kulûb*” vermek suretiyle kalplerini İslam’a ısıtmak istemiştir. Cü‘ayle b. Sürâka ed-Damrî de Arapların ileri gelenlerinden olup Huneyn ganimetinden pay alamamış biriydi. Bu sebeptendir ki İslam’a ilk giren Muhacirler ve Ensârlara bir şey verilmemiştir. Sahabeden biri Hz. Resûlullah’a gelerek “*Ya Resûlullah Uyeyne b. Hısn ve Akra‘ b. Hâbis’e her birine yüz deve vermişsiniz ama Cü‘ayl b. Sürâka ed-Damrî’ye*

²⁸⁸ Abân b. Osman vd, “Hums”, *El-Mevsû‘atü’l-Fikhiyyetü’l-Küveytiyye*, Kuveyt: Vizâratü’l-Avkâf ve’ş-Şuûnü’l-İslâmiyye, 1404-1427h. C.XX, s.11.

²⁸⁹ Bu ifadelerde aynı zamanda İslam’dan önce Arapların neşe ve atalarla övünmelerine bir işaret vardır.

bir şey vermediniz” diyerek Hz. Peygamber’in dikkatinden kaçan bir mesele olduğunu zan ederek onu uyarmak istemişti. Resûlullah’in o sahabeye vermiş olduğu cevap şöyleydi “*Canım elinde olan Allah’a yemin olsun ki Cü’ayl b. Sürâka, Uyeyne b. Hısn ve Akra’ b. Hâbis gibi yeryüzündeki tüm insanlardan, daha hayırlıdır. Müslüman olmaları için onların gönüllerini almak istedim. Cü’ayle’yi ise kendi Müslümanlığına havale ettim”* diye buyurmuştur.²⁹⁰ Bu hadis ve benzeri rivayetlere baktığımızda Hz. Peygamber (s.a.v.) inancına güvendiği kimselere ya az bir şey vermiş ya da hiçbir şey vermemiştir. Bu açıdan Abbâs b. Mirdâs’ın da imanına güvendiği ve onu da kendi Müslümanlığına havale etmek istediği için ona az birkaç deve vermekle yetindiği anlaşılmaktadır. Zira Abbâs’ın Huneyn seferi esnasında ve daha önce söylemiş olduğu şiirlerden de imanının tam olduğunu anlaşılmaktadır. Bu şiirlerin birinde Huneyn savaşında Müslümanlarla beraber, Süleym’in soy açısından kendilerine akraba olan Hevâzinlilere karşı savaşmalarından bahsederken, İslam’a rıza gösterdikleri için onu dünyevî menfaatlere ve müşrik akrabalara tercih ettiklerini ve Allah’ın Hz. Peygamber ile kendilerini dalaletten hidayet ettiğini vurguluyordu.²⁹¹ Ayrıca Abbâs’ın itiraz ederken bile Hz. Peygamber’e imanının ve saygısının sonsuz olduğu “*Senin bugün alçalttığın kimse bir daha asla yükselemez”* ifadesinden anlaşılmaktadır. Abbâs, kaba ve hadsiz davranarak Resûlullah’a “*Adaletli olmadın”* diyen Temîm’li Zil’hudeyre²⁹² gibi değil; tıpkı Ensâr’ın da yaptıkları gibi, içinde olan duygu ve düşünceleri Hz. Peygamber’e doğrudan söylemiştir. Zira Ensâr da Huneyn ganimetinden kendilerine bir şey verilmeyince razı olmamışlar ve onların şairi Hassân b. Sâbit de Abbâs b. Mirdâs gibi bu konu ile ilgili şiir söylemiştir. Hz. Peygamber (sav) de Abbâs b. Mirdâs’ın samimiyetine muttali olduğu için Benî Süleym²⁹³ ve Benî Mâzin b. Mansûr kabilelerinin zekâtlarını toplamak üzere onu görevlendirmiştir.²⁹⁴ Abbâs b. Mirdâs Huneyn savaşının en önemli kahramanlarından biridir ve o gün ile ilgili en çok şiir söyleyen şairdir. Bu yüzden Abdulkuddûs el-Ensârî ona “*Huneyn şairi”* diye lakabı takmıştır.²⁹⁵ Bu şiirler genelde Hz. Peygamber’e övgü ve Müslümanları motive etmek amacıyla söylenmiştir.

²⁹⁰ Taberî, *Tarih*, C.III, s.91.

²⁹¹ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, C.II, s.464.

²⁹² Bkz. İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, C.II, s.496.

²⁹³ Halife b. Hayyât eş-Şeybânî, *Tarih*, tkh. Ekrem Ziyâ el-Umerî, 2.baskı, Beyrut- Dimaşka, Dârü’l-kalem, Müessesetü’r-Risâle, 1397,s.99.

²⁹⁴ Belâzûrî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, C.I, s.530.

²⁹⁵ Abdulkuddûs el-Ensârî, *Benî Süleym*, s.438.

C. Gazve ve Seriyelere Katılımları

Hız.Peygamber Medine’de site devleti kurduğunda ve hicretin ikinci senesinde Müslümanlara cihat etmelerine izin veren şu ayetleri “*Saldırıya uğrayanlara zulme mâruz kaldıkları için savaş izni verildi. Allah onları muzaffer kılmaya elbette kâdirdir. Onlar sırf "Rabbimiz Allah'tır" dediklerinden dolayı haksız yere yurtlarından çıkarılmış kimselerdir. Eğer Allah'ın, insanların bir kısmıyla diğer kısmını engellemesi olmasaydı, manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler -ki oralarda Allah'ın adı çokça anılır- yıkılır giderdi. Allah kendi dinine yardım edenlere muhakkak yardım edecektir. Kuşkusuz Allah güçlüdür, mutlak galiptir*”²⁹⁶ nazil olduğunda, Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine devletinin güvenini sağlamak ve düşmanların hakkında haber toplamak için etrafa gazveler düzenlemeye ve seriyyeler²⁹⁷ göndermeye başlamıştır. Daha önce zikrettiğimiz gibi Benî Süleym kabilesinden bazı kişiler erken dönemde Müslüman olmuşlardır. Bu nedenle gerek Hz. Peygamber’in bizzat kendisinin komutanlık ettiği gazvelere, gerekse başına arkadaşlarından biri getirdiği seriyyelere etkin katılım sağlamışlardır. Bu açıdan hicretin ikinci yılında keşif için Abdullah b. Cahş komutanlığında tamamı Muhacirlerden olmak üzere sayısı 12 kişiyi aşmayan bir grup, Kureyş ile ilgili istihbarat yapıp haber getirmeleri için Nahle vadisine gönderilmiştir. Bu seriyye’ye Benî Süleym’den Utbe b. Ferkad katılmıştır. (Utbe b. ferkad kavminin eşreflerindedir.)²⁹⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) Abdullah b. Cahş’ı seriyye’ye gönderirken ona bir mektup vermiş ve mektubu ancak iki gün yolculuk ettikten sonra açmasını, açtığında şayet arkadaşlarından dönmek isteyen olursa zorlamamasını emretmiştir. Mekke yönünde giden Abdullah b. Cahş iki gün sonra Hz. Peygamberin Mektubunu açıp okumuş ve mektuptaki talimata uyarak Taif ve Mekke arasında bir yer olan Nahle vadisine kadar ilerlemiştir. Oraya vardıklarında Kureyşli bir kabile ile karşılaşmışlar, kervandaki adamlardan biri öldürmüşler ve iki kişi de esir almışlardır. Bir kişi kaçarak kurtulmuştur. Müslümanlar esirleri ve malları alıp Medine’ye geri dönmüşlerdir. Bu olay recep ayının ilk gecesi veyahut son günü olduğundan dolayı müşrikler; Muhammed ve arkadaşları haram ayları ihlal ettiler diye Müslümanların

²⁹⁶ Hac, 22/39-40.

²⁹⁷ Gazve: Hz. Peygamber (s.a.v.)’in bizzat iştirak ettiği askeri seferdir. Seriyye ise Hz. Peygamber katılmadığı ve en az iki kişiden oluşan birliğe denilir. Bknz. Nureddin el-Halebî, *es-Sîretü'l-Halebiyye*, C.III, s.213.

²⁹⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdül-ğâbe*, C.III, s.561

aleyhine bir propaganda yapmaya başlamışlardır.²⁹⁹ Mekkeli müşriklerin Müslümanları suçlarken onların Müslümanlara neler yapmış olduklarını hatırlatan şu ayet nazil oldu “*Haram ayda savaşın hükmü nedir diye soruyorlar. De ki, o ayda savaş yapmak büyük bir günahtır. Fakat küfür ve inkâr ile insanları Allah yolundan çevirmek, Mescid-i haram’da tavaf ve namazdan alıkoymak, Peygamberin ve ashabını Mekke’den çıkartmak, Allah katında daha büyük bir günahtır. Allah’a ortak koşmak fitnesi, Müslümanların haram ayda yaptıkları savaştan daha beterdur.*”³⁰⁰

Utbe b. Ferkad Hz. Peygamber ile Hayber fethine de iştirak etmiştir. Hayber ganimetleri paylaşıldığında Hz. Peygamber Utbe’ye bir tarım arazisi veya meyve bahçesi vermiştir. Utbe bu arazinin mahsulünü bir sene amcalarına bir sene ise dayılarına verirdi. Utbe b. Ferkad’ın annesi Emine bt. İbâd b. Alkame, b. Abbâd b. el-Muttalib b. Abdimenaf’tır.³⁰¹ Müslüman olup Hz. Peygambere biat ettiğinde, kendisinde uyuz hastalığı vardı. Resûlullah ona iyileşmesi için tükürüğünden sürmüş, o bunla şifa bulmuş ve kokusu hep güzel olmuştur.³⁰²

Utbe b. Ferkad, Hz. Ömer zamanında Irak fetihlerinde önemli komutanlardan biriydi Hz. Ömer onu Azerbaycan valisi olarak istihdam etmişti ve o bölgenin fetihlerinde önemli katkıları olmuştur.³⁰³

Benî Süleym kabilesine mensup olanların önemli bir kısmı Bedir gazvesine iştirak etmişlerdir. Ma’n b. Yezid b. el-Ahnes, babası Yezid ve dedesi el-Ahnes hepsini beraber Bedir gazvesine iştirak etmişlerdir. Ma’n’dan başka babası ve dedesiyle beraber Müslüman olarak Bedir’e katılan kimse de bilinmemektedir.³⁰⁴

Mâlik b. Amr, Müdlic b. Amr ve Sekîf b. Amr b. Semî, üçü kardeşirler. Cahiliyye’de Benî Abdişems’in müttelikleriydiler, erken dönemde Müslüman oldular ve bu üçü kardeş Bedir gazvesine iştirak etmişlerdir.³⁰⁵ Sekîf Uhud ve Hayber gazvelerine de katılmış ve hicretinde yedinci yılında Hayber gazvesinde şehit olmuştur.³⁰⁶ Mâlik ise

²⁹⁹ İbn Hişâm, *es-Sîretü’n-Nebeviyye*, C.I, s.602; Taberî, *Tarih*, C.II, s.412.

³⁰⁰ Bakara, 2/217.

³⁰¹ El-Burrî, *Cemheretü’fi Nesebi’n-Nebî ve Ashâbihi’l-aşre*, C.I, s.376.

³⁰² Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, C.XIII, s.324.

³⁰³ Belâzürî, *Ensâbü’l-Eşrâf*, C.XIII, s.323.

³⁰⁴ İbn Ne’îm, *Ma’rifetü’s-Sahâbe*, C.V, s.2541; Zehebî, *Tarihü’İslam ve Vefeyâtü’l-meşâhîr ve’l-Alâm*, thk. Ömer Abdussalam et-Tedmirî, 2.baskı, Beyrut: Dâru’Kitâbü’l-Arabî, 1993, C.V, s.255.

³⁰⁵ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, C.III, s.72, 98; İbn Abdülber, *el-İstiâb*, C.III, s.1355.

³⁰⁶ İbn Sa’d, *et-Tabakâtü’l-kübrâ*, C.III, s.72, 98.

daha sonra Yememe savaşında şehit olmuştur.³⁰⁷ İbnü'l-Esir'in Üsdü'l-gâbe eserinde bunların Safvân b. Amr adında dördüncü bir kardeşi olduğu da zikredilmektedir. Safvân Uhud savaşına katılmış ancak Bedir Savaşına katılmamıştır.³⁰⁸ Bu sahabe genel olarak Benî Süleym kabilesine nispet edilmekle beraber bazı yazarlar Selemî (yani Benî Selme kabilesinden) olduklarını iddia etmişler bunun dışında bir grup da onların Esed kabilesine mensup olduklarını savunmuştur.³⁰⁹ Benî Süleym kabilesine mensup olan kimseye Sülemî ve Ensâr'dan Benî Selme kabilesine mensup olan kimseye Eslemî veya Selemî denildiği için çoğu zaman bunlar birbirine karıştırılmıştır. Bu sahabenin de kaynaklarda bu nedenle bu iki kabileye nispet edildiklerini kanaatındayız. Benî Esed'e nispet edilmesini İbnü'l-Esir el-Kelbî'den naklen şöyle açıklamaktadır: Onlar Benî Ganem b. Udvân b. Esed'in müttetikleri oldukları için hem Benî Udvân müttetiklerine hem de Benî Süleym kabilelerine nispet edilmişlerdir. Benî Abdışems ile olan ittifakları da Esedli Benî Udvân yoluyla olmuştur.³¹⁰ İbn Kesîr el-Bidayesinde Bedir'e katılanları zikrederken Benî Süleym kabilesine mensup Antara isimli bir şahıstan bahsetmiş lakin bu zatın kabileden biri mi yoksa Mevla mı olduğunu konusunda şüpheliydi.³¹¹

Safvân b. Muattal, Müreysî' gazvesinden³¹² önce Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber ile Müreysî' gazvesine iştirak etmiştir.³¹³ Safvân Resûlüllah'ın ordusunun arka kanadının başında ordunun ardından gelir ve ordudan bir şey düşer veya geri kalırsa toplardı. Bir seferde Hz. Âişe kabileden geri kalmış onu bulup getirdiğinde ise münafıklar onlar hakkında ifk iftirası ortaya atmışlardır.³¹⁴ Safvân b. Muattal, Hendek Savaşı ve ondan sonraki olayların hepsine Resûlüllah ile beraber katılmıştır. Ayrıca Hz. Peygamberin çobanı öldürüp develeri getiren Ureyneliler'in³¹⁵ talebine Safvân b. Muattal ve Kürz b. Câbir el-Fihri çıkmıştı. Resûlüllah'ın Safvânı sürekli ordusunun bir kanadının komutanı tayin ettiğini rivayet edilmektedir.³¹⁶ Safvân b. Muattal'nın ölümü ile ilgili

³⁰⁷ İbn Abdülber, *el-İstiâb*, C.III, s.1355.

³⁰⁸ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, C.III, s.29.

³⁰⁹ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, C.III, s.29.

³¹⁰ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, C.V, s.33.

³¹¹ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, C.V, s.240

³¹² Müreysî ' Benî Mustalak'a ait bir su kuyusunun ismidir. Hz. Peygamber onlarla orada savaşmıştır. bkz. Yâkût el-Hamevî, *Mu 'cemu'l-Buldân*, C.V, s.118.

³¹³ El-Burrî, *el-Cemheretü fî Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-aşre*, C.I, s.376.

³¹⁴ Ebû'l-Kâsım es-Süheylî, *er-Revzu el-Enîf*, C.VII, s.32.

³¹⁵ Konu ile ilgi geniş bilgi için bkz. Elnure Azizova, "Ureyne", *DİA*, C.42, ss.174-175.

³¹⁶ El-Burrî, *el-Cemheretü fî Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-aşre*, C.I, s. 377.

farklı rivayetler vardır. Hz. Ömer döneminde, İrminiye savaşlarında şehit olduğu zikredildiği³¹⁷ gibi, Muaviye döneminde hicrî 58-59 senesinde, Rumlara karşı savaşırken şehit düştüğü ve vefat ettiğinde yaşının altmışın üstünde olduğu diye aktarılmaktadır.³¹⁸

Bi'rime 'üne Seriyyesinde Benî Süleym'den Urve b. Esmâ b. Sılt bulunuyordu.³¹⁹ Urva b. Esmâ b. Salt b. Habib b. Hârise b. Hilâl b. Sammâk b. Avf b. İmruülKays b. Bühse b. Süleym es-Sülemî, Amr b. Avf oğullarının müttefikidir. Bi'r-i Ma'une'de şehit olan sahabeden biridir. Aynı zaman da Horarsan Valisi, Abdullah b. Hâzim'in amcasıdır. Benî Âmir ve Benî Süleym kabileleri, Bi'r-imaune'de Müslüman heyetine saldırdıklarında önu öldürmek istemeyip eman vermek istediler fakat o arkadaşlarının öldükleri uğurda ölmeyi tercih etmiştir. "*Emanınız kabul etmem ve canımı arkadaşlarıma tercih etmem*" demiştir.³²⁰

Hayber gazvesine katılan tanınmış Sülemîlerden biri el-Haccâc b. İlat'tır. El-Haccâc Hayber'in fethinden kısa bir süre önce Müslüman olmuştur. Mekkelilerden Ebû Talha'nın kızı Ümmü Şeybe ile evliydi ve tüccar olduğundan Mekkelilerin bazılarında alacakları vardı. Hayber fethedildiğinde Hz. Resûlullah'dan izin alarak Mekkelilerdeki ve kendi evindeki paralarını almaya Mekke'ye gitmiştir.³²¹ Hayber gazvesinde ganimetlerden sorumlu olan Cehmü adlı sahabenin de Benî Süleym'den olduğunu zikredilmektedir.³²² El-Hakem b. el-Hâris es-Sülemî'nin de Hz. Peygamber ile beraber sefere çıktığı zikredilmektedir.³²³

Ebû'l-Avcâ es-Sülemî kendi kabilesinin üzerine bir Seriyye komutanlığı yapmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kaza umresinden Medine'ye geri döndüğünde Ebû'l-Avcâ'yı elli askerlik bir seriyye başına komutan tayin edip Benî Süleym'e göndermiştir.³²⁴

Mekke'nin fethine ve Huneyn Savaşı Benî Süleym'den yukarıda bahsettiğimiz gibi bin kişi katılmıştı ve üç veya dört tane bayrakları vardı. Bayrakları taşıyan

³¹⁷ Taberî, *Tarih*, C.IV, s.53; El-Burrî, *el-Cemheretü fi Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-aşre*, C.I, s. 377.

³¹⁸ El-Burrî, *el-Cemheretü fi Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-aşre*, C.I, s. 377.

³¹⁹ Taberî, *Tarih*, C.II, s.546.

³²⁰ Vâkıdî, *el-Meğâzî*, s.352

³²¹ Taberî, *Tarih*, C.III, s.17.

³²² İbn Mende, *el-Müstahric min Kütübi'n-Nâs*, C.II, s.99.

³²³ İbn Mende, *el-Müstahric min Kütübi'n-Nâs*, C.II, s.116.

³²⁴ Taberî, *Tarih*, C.III, s.26; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.275.

komutanlar arasında, kabilenin reisi Dahhâk b. Süfyân b. el-Hâris ki bazı kaynaklarda bu zat ile Âmir b. Sa'sa'a kabilesinden olan Dahhâk b. Süfyân b. Avf el-Kilâbî³²⁵ ile karıştırılmışlardır. Fakat doğrusu Benî Süleyym kabilesinin lideri olan ve Mekke'nin fethi ve Huneyn Savaşlarında kabilesini komuta eden kişi, Dahhâk b. Süfyân el-Kilâbî değil, Süleymlî olan Dahhâk b. Süfyân b. el-Hâris b. Zâide b. Abdullah b. Habîb b. Mâlik b. Hufâf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleyym'dir³²⁶; kabilenin diğer liderleri Abbâs b. Mirdâs; Cahiliyye döneminde kabilenin reisliği konusunda Abbâs'ın rakibi olan Hufâf b. Umeyr b. el-Hâris b. eş-Şerîd³²⁷ gibi seçkin isimler başta gelmektedir. İbnü'd-Dügunne ismiyle tanınan Rabia b. Refâ' b. Ehbân b. Se'lebe, es-Sülemî'in de Huneyn Savaşına katıldığı ve Düreyd b. Sımme'yi öldürdüğü zikredilmektedir.³²⁸ Amr b. Abse de Taif gazvesinde zikredilen Süleymlî sahabeden biridir.³²⁹ Daha sonra Amr b. Abse Yermük Savaşına da bir komutan olarak katılmıştır. Amr b. Abse, Hz. Peygamber'den çok hadis rivayetinde bulunmuştur.³³⁰

³²⁵ İbnü'l-Esîr, *Üsdül-ğâbe*, C.III, s.47; Ebû Ne 'îm el-İsfahânî, *Ma 'rifetü's-Sahâbe*, thk. Âdil b. Musa el-Azzâzî, 1.baskı, Riyâd: Dârü'l-Vatan li'n-Neşer, 1998, C.III, s.1538.

³²⁶ İbn Sa 'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.274; İbnü'l-Esîr, *Üsdül-ğâbe*, C.III, s.47.

³²⁷ İbn Sa 'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.274.

³²⁸ İbn Abdilber, *İstîâb fî Ma 'rifeti'l-Ashâb*, C.II, s.491.

³²⁹ Belâzürî, *Ensâbul'-Eşrâf*, C.XIII, s.335.

³³⁰ İbnü Asâkir, *Tarihu Dimâşk*, C.46,s.249.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HULEFÂ-İ RÂŞİDÎN DÖNEMİNDE BENİ SÜLEYM

I. RİDDE OLAYINDAKİ TUTUMU

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vefatından sonra Arap kabilelerinin bazıları İslam'dan irtidad etmiştir. İslam'dan irtidad eden bedevî kabilelerinin bir kısmı İslam dinini inkâr ederek tamamen kâfir olmuş ve aynı zamanda bazı kabile reisleri yalanlarla peygamberlik iddiasında bulunmuşlardır. Bunların örneği Benî Esed kabilesinin reisi Tüleyha b. Huveylid; Benî Hanîfe kabilesin reisi Müseylemetü'l-kezzâb ve Benî Temîm'den bir grubun lideri olan Secâh isimli kadın zikredebiliriz. Bazı kabileler ise İslam dini üzerine kalacakları ama zekâtı vermeyeceklerini bildirmek suretiyle devlete isyan etmişlerdir. Benî Süleym'den de bir grup el-Fücâe b. Abdüyâlîl³³¹ es-Sülemî'nin öncülüğüyle irtidâd etmişlerdir.³³² Hz. Hâlid b. Velîd, İslam üzerine sebat eden kabileler ile beraber mürtedlerle savaşmak ve zekâtı toplamak için İslam ordusuyla harekete geçtiğinde, Benî Süleym kabilesinin önemli bir kısmı Hz. Ebû Bekir'in görevlisi Ma'n b. Hâciz'nin yönetimi altında Hâlid'in ordusunda buluyordu. Hz. Ebû Bekir irtidâd eden Tuleyha'ya karşı Hâlid b. Velîd komutasındaki orduyu hazırlarken Benî Süleym'in valisi Ma'n b. Hâciz'e İslam ordusuna katılması için bir mektup göndermiştir. Bunun üzerine Ma'n b. Hâciz yerine kardeşi Tureyfe b. Hâciz'i bırakarak kavminden İslam üzerine sebat edenlerle birlikte Hâlid'in ordusuna katılmıştır.³³³ Bu esnada el-Fücâe denilen İyâs b. Abdıyalîl, Hz. Ebû Bekir'e gelerek "*Ey Resûlullah'ın halifesi! Ben Müslüman biriyim dinimi bırakmadım ve değiştirmedim. Mürtedlere karşı savaşmak istiyorum ama bunu yapabilmem için senin yardımına ihtiyacım var. Bana at ve silah ver ki kavmim arasında dağıtayım ve Hâlid b. Velîd ile beraber Tuleyha b. Huveylid ve arkadaşlarına karşı savaşmak için Hâlid ordusuna katılalım*" demiştir. Güya mürtedlere karşı savaşacakmış

³³¹ İsmi: İyâs b. Abdullah b. Yâlîl b. Selme b. Ümeyre b. Huhâf'tir. Bknz. İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.261; İbn Abdülber, *el-İsti'âb fî Ma'rifeti'-Ashâb*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, 1.baskı, Beyrut, Dârü'l-Cîl, 1992, C.II, s. 776.

³³² Vâkîdî, *Kitâbü'r-Ridde*, thk. Yehyâ el-Cebûrî, 1.baskı, Beyrut, Dârü'l-ğarb el-islâmî, 1990, s.49-50; ez-Zahrânî, *el-Hâdî ve'l-mühtedî*, 1.baskı, y.y. 2015, s.133.

³³³ Tabarî, *Tarih*, C.III, s.266; Vâkîdî, *Ridde*, s.75; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fî't-Tarih*, C.II, s.207.

gibi davranarak Hz. Ebû Bekir'den silah ve at yardımını istemiştir. Hz. Ebû Bekir ona bir sürü silah, 10 tane at ve 10 kişilik bir grup yanına verdikten sonra Hâlid'in ordusuna katılmasını emretmiştir. Fücâe Halid'e gidiyormuş gibi yapmış fakat oradan uzaklaşınca yolunu değiştirerek kendi kavmine gitmiştir.³³⁴ El-Civâ' denilen yerde konakladığında, Benî Şerîd'den Nuhbe b. Ebû Meysâ'yı adamlarına göndererek çağırıp Hz. Ebû Bekir'in kendisiyle göndermiş olduğu Müslümanları öldürmelerini emretmiş ve getirdiği silahları adamlarına dağıttıktan sonra kendi kavmi de dâhil olmak üzere, Benî Âmir'den ve Hevâzin'den bütün Müslümanlara saldırmaya başlamıştır. Hz. Ebû Bekir el-Fücâe'nin yaptıklarından haberdar olunca, Tureyfe b. Hâciz'e bir elçi göndererek Fücâe'ye gitmesini emretmiş ve ona yardımcı olarak Abdullah b. Kays el-Hâsî yollamıştır. Tureyfe ve Abdullah b. Kays birleşerek Fücâe'ye gitmişlerdir. Önce kaçan Fücâe daha sonra el-Civâ' denilen yerde Müslümanlarla karşılaşarak vuruşmuşlardır. Bu sırada Nuhbe öldürülmüş Fücâe ise kaçmaya çalışmış ama Tureyfe onu takip ederek esir etmiş ve Halife'ye getirilip ateşte yakılmakla cezalandırılmıştır.³³⁵ Ebû Şecre b. Abdülzâ da el-Fücâe ile beraber irtidâd edenlerden biriydi, fakat daha sonra Müslüman olmuş³³⁶ ve Hz. Ömer zamanında Medine'ye geldiğinde halifenin ihtiyaç sahiplerine yardım dağıttığını görünce yanına gelerek kendisi de ihtiyaç sahibi olduğu söylemiştir. Ama irtidat ettiğinde söylediği şiir sebebiyle halife ona bağış vermemiştir.³³⁷

İsyancıların başı el-Fücâe'yi yakıldığında, Benî Süleym'den biri şu beyitleri söylemiştir.

إِنَّ حَرَقَ الْفَجَاءَ مِنْ نَعْمِ اللَّ... هِ عَلَى مَنْ أَقْرَبَ بِالإِسْلَامِ

أَخَذَ الْحَيْلَ وَالسِّلَاحَ عَلَى الْعِه... دَ فَخَانَ الْفَجَاءَ عَهْدَ الإِمَامِ

ثُمَّ لَمْ يَبْرَحِ الْفَجَاءَ يَرَى الْح... قَّ سَفَاهَا وَالْحَلَّ مِنْهُ الْحَرَامِ

يَقْتُلُ النَّاسَ لَا يَرَى أَنَّ لَل... هِ جَزَاءً فِي عَاقِبِ الأَيَّامِ

³³⁴ Vâkîdî, *Ridde*, s.75.

³³⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.II, s.207; CL. Haurt, *Histoire des Arabes*, t.y. Paris, Librairie Paul Geuthner, 1912,C.I, s.229.

³³⁶ İbn Haldûn, *Tarih*, C.II, s.498.

³³⁷ Taberî, *Tarih*, C.III, s.267; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.II, s.208

لَمْ يُبَالِ فِي قَبِيلِ سُلَيْمٍ ... جَرَدَ السَّيْفِ أَمْ قَبِيلِ حِرَامٍ

قَرَّتِ الْعَيْنَ بِالْفَجَاءِ إِذِ النَّا ... ر تَلَطَّى عَلَيْهِ بِالْإِضْرَامِ

338 إِنَّ مِثْلَ الَّذِي رَأَيْتُ شَفَاءَ النَّ ... فَس يَرَوِي الشَّجِي مِنَ الْأَسْقَامِ

*Muhakkak ki, el-Fücâe'nin yakılması
Allah'ın İslam'la ikrar edenlere nimetlerindedir
Ahid üzerinde silah ve atları almış
Ama el-Fücâe ahde hainlik yapmıştır.
Sonra el-Fücâe hakkı sefahat olarak görmüş
Haramlarda çözüm edinmiştir.
İnsanları haksız yerde öldürüyor
Sonunda Allah'ın cezası olacağına inanmıyor
Önemsemez, Süleym kabilesi mi?
Yoksa Cizâm kabilesi mi kılıçtan geçirdiğini
El-Fücâe ile gözlerim sevindi
Onu ateş alevlerinde yanarken gördüğünde
Muhakkak ki gördüğüm gibisi nefse şifadır.
Tasalı olan kimsenin acılarını dindirir.*

Benî Süleym kabilesi diğer Arap kabilelerin çoğu gibi irtidad etme konusunda ikiye bölünmüştür. Bir kısmı İslam üzerine sebat ederken öbür kısmı Fücâe b. Abdüyâlîl'in isyanına katılmıştır. Fakat Benî Süleym kabilesinden sadece sınırlı sayıda kişiden oluşan isyancı bir grubun irtidâd etmiş olduğunu söylemek mümkündür. Zira bu hareketin başında olan isim Fücâe b. Abdüyâlîl kabileden önemli bir şahsiyet değildir. Kaynaklarda Ridde Olayı dışında hiçbir yerde Fücâe'nin ismi geçmemektedir. Kabilenin reisi olan Dahhâk b. Süfyan ise İslam üzerine sebat ederek, Fücâe'i ittiba edenlere nasihat ederek engellemeye çalıştı. Fakat onlar ona itaat etmeyip kendisini de öldürmek istediklerinde, onları terk ederek ayrılırken, pişman odular ve aralarında kalmasını rica ettiler fakat Dahhâk bu teklifi kabul etmeyip onlardan ayrıldı ve daha sonra Fücâe ve taraftarlarıyla savaşmak üzere Müslüman ordusunda geldiğinde o savaşlarda şehit

338 Vâkıdî, *Ridde* s.81.

olmuştur.³³⁹ Ayrıca Fücâe denilen bu adamın Dahhâk b. Süfyân'ın şehadetiyle daha önce de sapıklık ve kötülük seven biri olduğu ve bu yüzden Dahhâk kavmini bu sefihin fikirlerine itibar etmemeleri için uyardığı zikredilmektedir.³⁴⁰ Benî Süleym kabilesi içinden çıkan irtidad isyanını kendisi bastırıldığını söylemek de yerindedir. Çünkü Fücâe'yi etkisiz hale getiren komutan, kabilenin yöneticisi Ma'n b. Hâciz'in yerine bıraktığı kardeşi Tureyfe b. Hâciz'dir. Halîfe onlara yardımcı bir güç gönderse de bu vazifeyi tamamlamayı kendilerine bırakmıştır. İsyancı el-Fücâe tutuklanıp Medine'ye getirildiğinde onu cezalandırmak görevi de bizzat Tureyfe'ye havale edilmiştir.³⁴¹ Abdülkuddûs el-Ensârî Benî Süleym'in Ridde olayındaki tutumundan bahsederken, Hz. Ebû Bekir'in hikmetli ve ferasetli bir lider olduğu için mürtetleri İslam üzerine kalanlar vasıtasıyla etkisiz hale getirdiğini ifade etmiştir.³⁴²

El- Fücâe başlattığı irtidad isyanının dışında Benî Süleym'den Gatafân kabilesine mensup Ümmü Zeml Selmâ bt. Mâlik b. Huzeyfe b. Berdir'in öncülük yaptığı irtidad'a katılanlar da zikredilmektedir. Bu kadın daha önce Müslümanlar tarafından esir edilmiş ve Hz. Aişe'ye cariye olarak verilmiştir. Hz. Aişe onu azat ettiğinde kavimine geri dönmüştür. Hz. Aişe onu azat etmeden önce bir gün Selmâ bt. Mâlik, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eşleri ile beraber iken Resûlullah onların yanlarına gelmiş ve onlara “*ilerde sizden birine el-Hav'ab köpekleri havlayacaktır*” buyurmuştur. Bu haber Selamâ irtidad ettiğinde ve daha önce Müslümanlar tarafından öldürülen kardeşinin intikamını almak amacıyla Zefer ve Hav'ab arasında bir yerde karargâh kurmak suretiyle, irtidad eden müşriklerin yenilmiş ordularının kalıntılarını toplarken ona Hav'ab köpeklerinin havlamasıyla gerçekleşmiştir. Selmâ farklı kabilelerden Gatafân, Hevâzin, Süleym ve Tay'dan bozguna uğrayan ordulardan kaçan mürtedleri toplayarak onları Hz. Hâlid'e karşı savaşmaya kışkırtıyordu. Hz. Hâlid Selmâ'nın yaptıklarından haberdar olunca ona doğru hareket etmiştir. O sırada Selmâ büyük bir sayıya ulaşmış ve Müslümanlara karşı savaşabilecek kadar güçlenmiştir. Hâlid ona geldiğinde direnmiş ve aralarında çok çetin bir savaş meydana gelmiştir. Selmâ bir deve üstünde olup adamları onu korumak için deve etrafında savaşıyordu. Devenin yanında cereyan eden vuruşmalar esnasında yüz kişi öldürülmüştür. Sonunda üstünde olduğu deveyi hançerleyerek Selmâ'yı öldürdüler ve

³³⁹ İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, C.III, s.385.

³⁴⁰ Vakıdî, *Ridde*, s.77.

³⁴¹ Vakıdî, *Ridde*, s.80.

³⁴² Abdülkuddûs el-Ensârî, *Benû Süleym*, s.136.

isyanına son vermişlerdir.³⁴³ Ebû Şecre Amr b. Abdüluzzâ da bir grubun başında En-Nekra'da toplanmış iken Hâlid onlara saldırmış bir süre savaştıklarından sonra Müslümanlar bir şehit vermiş ve ardından mürtedler hezimete uğrayarak kaçmışlardır.³⁴⁴ Benî Süleym kendi içinde çıkan irtidad isyanını Halife'nin yardımıyla bastırdıktan sonra İslam ordusuna katılarak diğer mürtedlere karşı savaşılmaya başlamıştır. Benî Süleym kabilesi Tüleyha b. Hüveylid ve Yemâmeli Müseyleme'nin isyanlarını bastıran Halid b. Velid'in ordusuna katılım sağlayan kabilelerden biridir. Halife Hz. Ebû Bekir Halid'i isyancılara karşı savaşmak için görevlendirdiğinde Benî Süleym kabilesinin üzerindeki valisi Ma'n b. Haciz'e haber göndererek İslam üzerine sebat eden askerleri toplayıp Halid'e katılmasını emretmiştir.³⁴⁵ Halife b. hayyât Yemâme savaşında şehitlerden bahsederken Benî Süleym'den birkaç şehit saymaktadır.³⁴⁶ Ayrıca Halife Hz. Ebû Bekir Hevâzin kabilesinin mürtedleri üzerine de Ma'n b. Hâcz'i gönderdiği de zikredilmektedir.³⁴⁷

II. FETİH HAREKETLERİ

Hz. Peygamber (sav)'in vefatından sonra Müslümanların ilk karşılaştıkları problem Hz. Peygamber'in yerine devleti yönetecek olan kimdir sorusudur. Fakat Hz. Ebû Bekir'in seçilmesi suretiyle bu sorun bir ihtilafa düşmeden çözülmüştür. Devletin yönetimine halife seçtikleri zaman da kabilelerin İslam'dan irtidad ederek isyan etmelerinin problemi ile yüz yüze kalmışlardır. Devletin başına geçen Halife Hz. Ebû Bekir Ridde isyanlarını bastırarak kısa bir sürede Arap yarımadasının tamamını merkeze bağlamıştır. Ardından daha önce Hz. Peygamber (s.a.)'in son günlerinde Usame b. Zeyd seriyyesini Suriye'ye göndermek suretiyle planlamış olduğu, Arabistan dışındaki beldelere İslam dinini ulaştırma amacıyla yapılan seferlerin devam ettirilmesine karar vermiştir. Bu amaçla, Hz. Ebû Bekir eş zamanlı olarak hem Irak hem de Şam fetihleri için ordular hazırlayarak seferleri başlatmıştır.

³⁴³ Taberi, *Tarih*, C.III, s.264.

³⁴⁴ Belâzürî, *Futûhu'lbuldân*, s.102.

³⁴⁵ Taberi, *Tarih*, C.III, s266; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C.II, s.207

³⁴⁶ Halife b. Hayyât, *Tarih*, s.111.

³⁴⁷ Ebû Seîd el-Mısri, *El-Mevsû'atü'l-mûcize fi't-Tarihi'l-İslamî*, "Ridde", C.XIII, s.42.

A. İRAK VE İRAN FETİHLERİ

Bekir b. Vail kabilesi İslam'dan önce Sasanîlere bağlı olan Arap kabilelerinden biriydi. Fakat İslam ortaya çıktığı dönemde Sasanîlere isyan ederek onlarla savaşmaya başlamışlardır. Özellikle Zû-kâr savaşında Sasanîlere karşı kazandıkları zafer Arap – Fars arasındaki ilişkilerin dönüm noktasını teşkil etmiştir. Bu savaş İslam dönemine kadar devam etmiştir. Müslümanlar Mürtedler ile savşırken; Hîre 'de Bekir b. Vail kabilesinin lideri Müsennâ b. Hârise Sasanîlere karşı akınlar yapıyordu. Ardından halîfe, Yemame'de son isyancıları etkisiz hale getirdiğinde, Hâlid b. Velîd'in Irak bölgesine gitmesini emredip Müsennâ b. Hârise'ye de Hz. Halid'e tabi olması için bir mektup göndermiştir.³⁴⁸ Böylece Irak fetih hareketleri resmen başlamıştır.

Benî Süleym kabilesi de Ridde savaşlarında Hâlid b. Valîd'in ordusunda yer alan önemli kabilelerden biridir. Hâlid Irak fetihlerine geçtiğinde de muhtemelen onunla beraber Irak fetihlerine geçerek büyük bir katkı sağlamışlardır. Özellikle Basra ve Kûfe şehirlerine yerleşen çok sayıda Sülemî sahabe zikredilmektedir. Genel olarak bu sahabe Irak fetihlerine iştirak edip oraya yerleşmiştir.

1. Mücâşi' b. Mes'ûd

Hicri 14 senesinde halife Hz. Ömer Irak'a Utbe b. Gazvân'ı³⁴⁹ 800 kişilik bir ordu ile göndermişti. Hz. Ömer Utbe'yi Arapların ve Acemlerin topraklarının sınırına vardığında konaklamasını emretmiştir. Utbe Irak fethine çıktığında öncü birliğinin komutanı Benî Süleym kabilesinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Mücâşi ' b. Mes'ûd es-Sülemî idi.³⁵⁰ Ayrıca Mucâşi'in kardeşi Mucâlid de Utbe'nin ordusunda idi. Utbe, Irak'a geldiğinde İslam ordusuna bir karargâh kurmak için Halife'ye danışmıştı. Halife'nin talimatının üzere Basra şehrini kurmuştur. Basra şehri kurulurken İslam şehrin temel merkezi ve İslam medeniyetinin sembolü olan camii son derece önemliydi. Çünkü şehir caminin etrafında kurulacağı için Utbe b. Gazvân şehri kurarken caminin planlaması ve binası ile yakından ilgilenmiş ve onun için bu önemli görevi gerçekleştiren usta, Benî Süleym kabilesinden Muhcer b. el-Adra' olduğu zikredilmektedir.³⁵¹ Abdullah b. Hâzim

³⁴⁸ Belâzürî, *Fütûhu'l-Buldân*, s.238.

³⁴⁹ Utbe b. Gazvân kendisi Mazin b. Mansûr kabilesinden yanı Benî Süleymlilerin akraba sayılmaktadır. Çünkü Utbe'nin kabilesinin atası Mazin b. Mansûr ve Benî Süleym kabilesinin atası Süleym b. Mansûr kardeşlerdir.

³⁵⁰ Belâzürî, *Fütûhu'l-Buldân*, s.333

³⁵¹ Belâzürî, *Fütûhu'l-Buldân*, s.337.

b. Esmâ b. Silt da Basra'ya yerleşen Sülemîlerden idi ve orada bir evi olduğu zikredilmektedir.³⁵² Basra'da Süleym'den el-Munkız b.Îlâc es-Sülemî de ismiyle anılan mülk ettiği bir yeri vardı.³⁵³ Müslümanlar küçük köprü olduğu bölgeye geldiklerinde uygun bir yer olduğu gördüler ve orada konakladılar. Furat hükümdarı Müslümanların gelişinden haber aldığı anda dört bin askerlik bir ordu ile onların üzerine yürüdü. Fârisilerin lideri Müslüman askerleri az gördüğünde “*Bunlar gördüğüm kadar hiçbir şey değil boyunlarına ipler bağlayın ve huzuruma getirin*” demiştir. Lakin Allah'ın inayetiyle Müslümanlar kendilerinden birkaç kat daha fazla olan müşriklerin ordusunu yenerek hepsini kılıçtan geçirmiş ve hükümdarı esir etmişlerdir.³⁵⁴ Daha sonra Übülleliler de Müslümanlara saldırdı. Utbe'nin ordusu bunları da mağlup etmeye muvaffak oldu. Savaşı kaybeden Fârisiler Araplar'dan korkarak şehri terk edip kaçtı. Böylece Übülle Müslümanların ellerine geçmiş oldu. Übülleyi fetheden askerler üç yüz kişiydi ve Mucâşi' b. Mes'ûd onlardan biriydi.³⁵⁵ Bu şehirlerin olduğu bölgeyi fethettikten sonra Mezâr'a geçip şehrin hükümdarını yendi ve şehri fethettiler. Ardından sırasıyla, Distmisân ve Abirkabâz da fethedildi. Daha sonra Utbe hacca gitmek için Hz. Ömer'den izin almış ve hacca giderken Basra valiliğini Mucâşi' b. Mes'ûd'a bırakmıştır. Utbe Basra'dan ayrılırken Mucâşi' Basra'nın dışındaydı, Furatü'l-Basra'yı fetih etmeye gitmişti. Utbe, Mucâşi' gelene kadar şehir yönetimini el-Mugîre b. Şu'be'ye bırakmıştı. Utbe b. Gazvân bu yolculuğu esnasında Basra'ya dönerken yolda vefat etmişti. Onun vefatından sonra Hz. Ömer Basra'ya el-Mugîre b. Şu'be'yi vali tayin etmiştir.³⁵⁶

Müslümanlardan Irak bölgesinin fethini tamamlayan ordular, İran bölgesine geçmişlerdir. Bunun için Benî Sülem'den Irak fetihlerine katılan askerler daha sonra İran fetihlerine de katılmışlardır. Hicri 17 senesinde halife Hz. Ömer Müslümanların Fârs topraklarına sefer düzelmelerine müsaade ederek, askerlerin başına komutanlar tayin edip her komutana bir bayrak verip İran'ın farklı bölgelerine yollamıştı. Mucâşi ' b. Mes 'ûd es-Sülemî Erdeşir, Harre ve Sabur'a gönderilmişti.³⁵⁷ Müslümanlar İran'ın başkenti

³⁵² Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.346.

³⁵³ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.353.

³⁵⁴ Taberî, *Tarih*, C.III, s.592;

³⁵⁵ Taberî, *Tarih*, C.III, s.594.

³⁵⁶ Taberî, *Tarih*, C.III, s.595; Yakût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, s.433; Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.333-334; Şihâbüddin Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb*, 1. Baskı, Kahire: Dârü'l-Kütüb ve'l-Vesâik el-İlmiyye, h.1433, C.XIX, s.235.

³⁵⁷ Taberî, *Tarih*, C.IV, s.94; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb*, C.XIX, s.248.

Medain'i fetih ettiklerinde ve İran hükümdarı Yezdücerd kaçtığında onu takip eden Müslüman komutanlardan biri Mucâşi ' b. Mes'ûd es-Sülemi' dir.³⁵⁸ Mucâşi' b. Mes'ûd, Utbe b. Gazvan ile beraber, İran'da savaşan komutan Musennâ b. Harise'nin yardımına gönderildi. Utbe şimdiki Basra'nın bulunduğu yerde üs kurarak, Abelah, Mezâr, Meysan, İbrikbâz gibi beldeleri fetih etmiştir.³⁵⁹ Hem Basra'ya hem de Horasan'a Benî Süleym'in önemli bir kısmının yerleşmiş olması, Benî Süleym'den bu fetihlere katılanlar sadece isimleri zikredilen kişilerden ibaret olmadığını anlaşılmaktadır. Zira ilerleyen yıllarda Benî Süleym kabilesi bu bölgelerde çok etkin bir kabile olarak önümüze çıkacaktır. Abdullah b. Zübeyr için Horasan valiliği yapan Horasandaki Benî Süleym'in lideri Abdullah b. Hazim, İbn Züeyr devletinin zevalinden sonra da belli bir süreliğine bağımsız bir yönetim sürdürerek Abdülmelik b. Mervân'a karşı mücadelesini devam ettirmiştir.³⁶⁰ Abdullah b. Âmir ile Faris fetihlerine katılan komutan Mucâşi b. Mes'ûd, Yezdücerd'i takip etmeye görevlendirerek Kirman'a göndermişti. Mucâşi' Biminze denilen bir beldeye geldiğinde askerlerin bir kısmı soğuktan helak olmuştu. Daha sonra Hz. Osman hilafetinde İbn Âmir Horasan'a giderken de Mucâşi' onunla beraberdi. Onu Kirman valisi tayin etmişti. Mucâşi' savaşarak Biminze'yi fethetmiştir. Orada Mucâşi' Sarayı diye bilinen bir sarayın olduğu zikredilmektedir. Ardından da Bruhruh'u fethedip Kirman (Siyrcan)'a gelerek zorla fetihedene kadar kuşatmıştı. Daha önce Ebû Musa el-Eş'arî Kirman bölgesine er-Rabi' b. Ziyâd'ı göndererek ahalisi ile sulh yapmıştır. Fakat daha sonra sulhu bozduklarında bu bölge Mucâşi b. Mes'ûd tarafından yeniden fetih edilmiştir. Mucâşi' Cirfet'i de fetih ettikten sonra el-Kafas denilen yere geldiğinde orada daha önce kaçmış olan fars askerleri toplanarak onun karşısına çıkmışlardı. Onlarla savaşarak mağlup etmiştir. Kirman ahalisi şehri terk ederek Sicistan'a ve Mekrân'a gitmişlerdir. Müslümanlar, Farisiler terk etmiş olduğu verimli araziler ele geçirmişler ve Kirman'a yerleşerek orada yaşamaya başlamışlardır.³⁶¹

a. Nihâvend'in Fethi

Hicri 21senesinde İranlılar çok kalabalık bir ordu Nihâvend'de toplanarak Müslümanların harekâtlarına son vermek amacıyla çok sayıda insan toplamışlardı.

³⁵⁸ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.307.

³⁵⁹ Dineverî, *el-Ahbâru't-Tivâl*, s.118.

³⁶⁰ Taberî, *Tarih*, C.VI, s.176

³⁶¹ Yakût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, C.IV, s.455; Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.379.

Kûfe’li Müslümanlar bu gelişmeden haberdar olduklarında Farslar kendilerine gelmeden önce toplandıkları yerde üzerine yürümek için halifeden izin istemişler. Hz. Ömer de kendilerine müsaade ederek Basra’lılara da mektup yollayarak onlara katılmalarını emretmiş ve ordunun başına Nu ‘mân b. Mukarrin’i komutan tayin etmişti. İran’ın herhangi bir bölgesinden Nihâvend’e gelebilecek yardımları engellemek için bölükler göndermişti. Bu bölüklerin komutanlarından biri Mucâşi‘ b. Mes‘ûd idi. Hz. Ömer Mucâşi‘b. Mes‘ûd’u Ahvâz’a ve ardından Mâh’a göndermişti. Mucâşi‘ Kaz-i Şecer denilen yere geldiğinde, en-Nu‘mân’dan bulunduğu yerde kalmasını emreden talimat almıştı ve Kaz-i Şecer ile Mercü’l-Kal’a arasında üs kurarak o bölgeyi kontrol etmeye başlamıştı. Diğer komutanlar da her biri belli bir bölgeyi kontrolü altına almak suretiyle Nihâvend’e gelebilecek desteklerin yolunu kesmiş oldular.³⁶² En-Nu‘mân konakladığı yerden Nihâvend ile ilgi haber getirmek için keşifçiler göndererek düşman hakkında bilgi aldıktan sonra onlara saldırı hazırlığını yaptı ve Mucâşi‘ b. Mes ‘ûd’a haber gönderip onun da düşmana yürümesini talimat verdi. Bunun üzerine Mucâşi‘ harekete geçerek Numân b. Mukarrin ordusuna katıldı. En-Nu‘mân Mucâşi ‘ b. mes‘ûd’u ordusunun arkadaki kanadının komutanı tayin etti.³⁶³

b. Tevvac’ın Fethi

Müslümanlar ve Farslar arasında meydana gelen en büyük savaşlar Kâdisiye ve Nihâvend savaşlarıdır. Nihâvend Savaşı’ndan sonra İranlıların gerçek anlamda Araplara karşı koyabilecek sağlam bir kuvveti kalmadı ve bir daha büyük bir ordu toplayamadılar. En son hicri 23 senesinde İranlılar Tevvac³⁶⁴ şehrinde toplandıklarında, Fars bölgesine gönderilen Müslüman komutanlar, ayrılarak Farsların farklı kasabalarına yürüdüklerini öğrenen Farsların herkes kendi beldesini savunmak için Tevvac’tan dağılmışlardı. Bu da onları sonu getiren büyük bir hamleydi. Mucâşi‘ b. Mes‘ûd Sâbûr ve Erdeşîr ele geçirdikten sonra Farsların büyük kenti ve toplanma yeri olan Tevvac’ın üzerine yürüyerek muhasara altına aldı ve çetin çarpışmalardan sonra Fârisîler ağır bir şekilde yenildi. Böylece Tevvac Mucâşi‘nin ordusunun eline geçmiş oldu. Mucâşi‘ Müşrikleri cizye’ye bağlayarak elde ettiği ganimetlerin beşte birini, fetih müjdesi ile halifeye

³⁶² Taberî, *Tarih*, C.IV, s127; Muhammed Süheyl Takûş, *Târîhu’l-Hulefâi’r-Râşidîn el-Futûhât ve’l-İncâzât es-Siyâsiyye*, 1.baskı, Dârü’n-Nefâis, 2003, s.220.

³⁶³ Taberî, *Tarih*, s. 128; Şihâbüddin Nüveyrî, *Nihâyetü’l-Ereb fî Fünûni’l-Edeb*, C.XIX, s.254.

³⁶⁴ Tevvac, Fâris bölgesinde Kâzrun’a yakın bir şehirdir. Yâkût el-Hamevî, *Mu ‘cemu’l-Buldân*, C.II, s.56.

göndermişti.³⁶⁵ Mücâşi' b. Mes'ûd'un bu hamlesiyle bölgenin tamamı Müslümanların kontrolü altına girmiştir³⁶⁶

c. *Yezdücerd'i Takibi*

Hz. Osman hilafetinde hicri 30 yılında İran'da isyan eden bölgeleri yeniden itaat altına almak için Basra valisi Abdullah b. Âmir'i görevlendirildi. İbn Âmir İranı yeniden fetih etti. Kavmini isyana kıskırtan Yezdücerd Müslümanlardan kaçarak Kirman'a sığındı ve onu takip etmeye Mücâşi' b. Mes'ûd es-Sülemî görevlendirildi.³⁶⁷ Mücâşi' Sircan'a vardığında Yezdücerd Horasan'a kaçtı. Yezdücerd'e takip eden Mücâşi' Bîmend³⁶⁸ adlandırılan yere geldiklerinde kar yağmaya başlamış ve karla beraber soğuk rüzgâr esiyordu. Araplar bu iklime alışık olmadıkları için soğuktan büyük zarar görmüştür. Askerlerin çoğu helak oldu.³⁶⁹ Bir kısmı bir saray bulup oraya sığınarak hayatta kalabildiler. Bu saray Sircan'dan 5 veya 6 fersah uzaklığındaydı. Bu olay nedeniyle saray da Mücâşi'in Sarayı diye anılmıştı. Düşmanları takip ederken askerden birinin yanında bir cariyesi vardı, cariyenin ölmesinden endişelendiğinde devenin karını açarak onu orada saklamıştı. Ertesi gün geldiğinde canlı bulan cariyesini alıp götürdü. Mücâşi'in Yezdücerd'i takip ederken Safrâ (Sığâ) bt. El-Garra adlı bir (kısrak) ata biniyordu.³⁷⁰ Daha önce Hz. Ömer bu atı Mücâşi'dan on bin dirhem ile satın almıştı. Fakat Mücâşi' cihada giderken ona geri vermişti. Haccâc b. Yusuf es-Sakafî Basra'ya geldiğinde bu atı Mücâşi' oğullarından almıştı.³⁷¹

d. *Horasan Fetihleri*

Hicri 31 yılında Basra valisi İbn Âmir Fâris fetih ettikten sonra, Horasan bölgesine fetihlerine çıkmıştır. Mücâşi' b. Mes'ûd'u Kirman bölgesine vali tayin etmiş ve o bölgede isyan edenlerle savaşmaya emretmişti. Mücâşi' Hemîd'i savaşla fetih etti şehir halkına eman(güvenlik) verdi ve içinde Mücâşi Sarayı diye bilinen bir saray bina etti. Oradan

³⁶⁵ Taberî, *Tarih*, C.IV, s.174- 175; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, C.II, s.419; Şihâbüddin Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb*, C.XIX, s.276.

³⁶⁶ Âdem Apak, *Anahatlatıyla İslam tarihi*, C.II, s.144.

³⁶⁷ Halife b. Hayyât, *Tarih*, s.164; Şihâbüddin Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb*, C.XIX, s.420.

³⁶⁸ Bîmend, Karaman veya Fâris'te olan bir şehirdir. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, C.I, s.534

³⁶⁹ Şihâbüddin Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb*, C.XIX, s.420.

³⁷⁰ Taberî, *Tarih*, C.IV, s.286- 287.

³⁷¹ İbnü'l-Kelbî, *Ensâbü'l-Hayl fi'l-Cahiliyye ve'l-İslâm ve ahbârühâ*, thk. Hatim Salih ez-Zâmin, 1.baskı, Suriye- Dimaşk, Dârü'l-Bişâir, 2003, s.63.

Sircana giderek birkaç gün muhasara ettikten sonra onu da ele geçirmişti. Sircan Müslümanların ellerine geçtiğinde halkının çoğu, şehri terk etmişlerdi. Mücâşi' Cîrfet de fetih etti ve Kafas'a geldiğinde Kirman'dan kaçanlar büyük bir ordu teşkil ederek onu karşılamışlardı. Aralarında cereyan eden çatışmaların sonucunda Allah Müslümanları muzaffer etti ve düşmanlar kaçıp denizi aştılar. Bir kısmı Mekrân'a öbür kısmı da Sicistan'a gitmişlerdir. Müslümanlar, Farisilerin terk etmiş olduğu evleri ve verimli arazileri ele geçirerek kullanmaya başladılar. Böylece Araplar Kirman'a yerleşerek orada yaşamaya başlamışlardır³⁷² İbn Âmir'in ordusunda, Kirman bölgesinin tamamını fetih ederek İslam devleti kontrolüne alan Mücâşi'nin dışında da Benî Süleym'den tanınmış isimler vardı. Bunlardan Kays b. el-Heysen ve Abdullah b. Hâzim meşhurdur. Müslümanlar sırasıyla Nisâbûr, Tabsîn, Kahistan şehirlerini ele geçirmişlerdir. Nisâbûr'a Süleymlî Kays b. el-Heysen'i vali tayin etmiş ve ardından Abşehir'e geldiklerinde şehrin bir kısmını savaşarak aldılar, öbür kısmını ise hükümdarı Kenârâ ile sulh yapmak suretiyle hâkim oldular. Kenârâ Müslümanlara oğlunu ve yeğenini rehin olarak verdi. Oradan Abdullah b. Hâzim bir ordu başında Hirât'a, yönelmişlerdi. İbn Âmir Tûs, Buyurt, Nisâ ve Hamran gibi Abşehirin yanındaki beldeleri fetihetti. İbn Hâzim de Sarahslılar ile savaşırken, mağlup olacaklarını anlayınca ondan sulh talep etmişlerdir. İbn Hâzim Sarahslıların isteğini kabul ederek sulhu imzalamıştı.³⁷³ Sulh şartlarından biri 100 kişiye dokunmamalarıydı. Fakat ilginç olan şehrin yöneticisi 100 adamı sayarken kendisini dâhil etmemiş ve sonunda idam edilmişti. Bu şekilde İbn Hâzim Sarahs şehrinin fethini gerçekleştirmiş oldu.³⁷⁴

Yevmü'l-cemel el-Asğar olayında Mucâşi' b. Mes'ûd Basralıların ordusunda yer alarak ve Kaysli kabilelerin bayrağını taşıyordu.³⁷⁵ Ashabel-cemel ile Basralılar arasında meydana gelen savaşta vefat ettiği rivayet edilir.³⁷⁶ Hz. Ali'nin Basra valisi Osman b. Hanîf'in Talha ve Zübeyr'in karşına göndermiş olduğu Hakîm b. Cibille ile aynı günde öldürüldüğü de zikredilmektedir.³⁷⁷ Ama Mücâşi Hz. Ali'nin taraftarında değil karşı tarafta İbni Zübeyr ile beraberdi.³⁷⁸ Fakat Hz. Ali Sıffine giderken Kûfe'ye Hz. Hasan,

³⁷² Şihâbüddin Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb*, C.XIX, s.424

³⁷³ Taberî, *Tarih*, C.VI, s.301, 302.

³⁷⁴ Şihâbüddin Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb*, C.XIX, s.421-422.

³⁷⁵ Dineverî, *el-Ahbâru't-Tivâl*, s.147

³⁷⁶ Halife b. Hayyât, *et-Tabakât*, s.98.

³⁷⁷ Halife b. Hayyât, *Tarih*, s.181.

³⁷⁸ Halife b. Hayyât, *Tarih*, s.183.

İbn Abbâs ve Ammâr b. Yâsir'i göndererek Ebû Musayı azlettiler ve beytülmaldeki malları halifeye getirdiler. Hazinesinden getirdikleri para 52bin dirhem idi. Hz. Ali, “*Bu kadar parayı el-Eş‘arî nasıl biriktirdi? Hâlbuki ondan öncekiler böyle bir rakamı toplayamadı!*” dediğinde Mücâşi‘ b. Mes‘ûd Ebû Musa’ya iltifatta bulunarak, “*doğrusu, bu rakamı ancak insanlar arasında adaleti sağlamak ve Allah’ın emirlerine uygun olarak yönetmek suretiyle toplayabilmişti*” diye cevap verdiği zikredilmektedir.³⁷⁹ Bu rivayet Cemel Savaşında öldürüldüğü rivayeti ile çelişmektedir. Cemel değil Sıffin Savaşı’nda öldürülmüş olabilme ihtimali yüksektir.

2. İbni Hâzim’in Heratlı Kârin’in İsyasını Bastırması

Hz. Osman’ın hilafetinde Basra ve Horasan valisi Abdullah b. Âmir Horasan fethine çıktığında öncü birliklerin komutanı olarak Abdullah b. Hâzim tayin etmiştir. Tabesin, Karaman, Kus, Azadvar ve Kûban gibi Horasanın önemli şehirleri fethetmiş ve halkı da Müslüman olmuşlardır. Kûban yöneticisi Melhân’ın kızını alıp Abdullah b. Hâzim ile evlendirmiştir. Abdullah b. Hâzim’in oğulları üçü Muhammed, Musa ve Salih bu kadından dünyaya gelmiştir. Abdullah b. Hâzim Horasan önemli bir kısmını fetih ettikten sonra hicri 31 senesinde hacca gitmek üzere bölgenin yönetimini Kays b. el-Haysem’e bırakarak oradan ayrılmıştır. Medine’ye gelince Hz. Osman bir süreliğine orada kalmasını istemiştir.³⁸⁰

Bu arada h.32 senesinde Horasanda çok büyük bir ayaklanma meydana gelmiştir. Herat’taki Türklerin lideri Kârin Tabaseyn’dan, Badgis’ten, Herat’tan, Kavhistan’dan askerleri toplayarak kırk bin kişilik bir cephe teşkil ederek Horasan’da Arapların yönetimine son vermek için harekete geçmiştir. O esnada Horasan valisi olan Kays b. Heysem savaş dâhisi komutan Abdullah b. Hâzim’a danışarak ne yapılması gerektiğini sormuştur. İbni Hâzim de savaş stratejileri konusunda vali Kays’ten daha iyi olduğu için çok zekice bir şekilde Kays’ı oradan uzaklaştırmıştır. Böylece düşmanı yenebilmek için yönetim kendi eline geçirmek istediği için Kays’a şöyle demiştir: “*Bence sen bu orduya karşı koyamazsın onun için kendin İbn Âmir’e git ona düşman kalabalığını ve çokluğunu anlat, biz de burada kalelere sığınıp düşmanları oyalayalım ve sizden gelecek yardımı*

³⁷⁹ Zemeşerî, *Rebî‘ul-Abrâr ve Nusûsu’l-Ahyâr*, 1.baskı, Beyrut: Müessesetü’l-Alemî, h.1412, C.III, s.387-388.

³⁸⁰ Ebu Said el-Cerdeyzi, *Zeynü’l-Ahbâr*, terc. Affâf es-Seyyid Ziyâd, Kâhire, el-Meclisü’l-Alâ lis-sakâfe, 2006, s.163.

bekleyelim.” Bunun üzerine Kays çıkıp gitmiştir. Kays Horasan’dan ayrıldıktan sonra İbni Hâzim daha önceden İbn Âmir’den almış olduğu ahitnameyi çıkartarak insanlara göstermiş ve İbni Âmir kendisine Horasan valiliğini verdiğini söylemiştir³⁸¹. Çünkü vali dururken İbni Hâzim elinde tam bir etki olmayacağı için kendi fikrini uygulayıp uygun gördüğü şekilde hareket edemeyeceği için valiyi oradan uzaklaştırmak istemiştir. Böylece İbni Hâzim kendi fikrini ve stratejilerini uygulamak için tam bir otorite ve tam bir yetki elde etmiş oldu. Daha sonra Kârin üzerine yürümüştür. Orduların arasındaki fark büyük bir uçurum teşkil ediyordu. Zira Kârin’in ordusu kırk bin kişiden oluşurken İbni Hâzim’in ki ise sadece dört bin kişiden ibarettir. İbni Hâzim yola koyulmadan önce stratejisini belirlemiş ve planını çizmiştir. Bu açıdan askerine yanlarında bir miktar yağ taşımalarını emretmiştir. Daha sonra yola çıkarak düşmana yaklaştığında askerlerine her birinin mızrağının ucuna bir bez parçası veya pamuk sarması ve iyice yağlamasını emretmiş ve yollarına akşama kadar devam etmişlerdir. Akşam olunca ordusunu iyice düzene koyarak altı yüz kişilik bir öncü birlik öne çıkartmış diğer askerleri de düzenli bir şekilde belli bir mesafe aralığıyla öncü birlik ardından gelmiştir. Kârin’in karargâhına yaklaştıklarında İbni Hâzim askerlerine mızraklarının ucundaki bez parçalarını ateş yakmalarını emretmiştir. Hem de ordusunu düşmanı kuşatacak şekilde ayırmıştır. Müşrikler sağ ve sol taraflarına yakılmış ateşleri görünce çok büyük bir ordunun kendilerini kuşattığı zannettikleri için çok korkup psikolojileri yıpranmış olarak paniğe düşmüşlerdir. Gece yarısında İbni Hâzim’in öncü birlikleri birden bire onlara baskın yapınca hem sağ hem de sol yanlarından alevleri yanan kocaman ordular geliyor olduğunu görüp artık mukavemet edebilecek güçleri kalmamıştır. Müslümanların öncü birliği müşriklerle çatışırken arkadan gelen ordu da yetişmiş ve İbni Hâzim Kârin’i öldürünce ordusu büyük bir yenilgiye uğrayarak dağılmıştır.³⁸² Müslümanlar onları takip ederek çok sayıda esir yakalamışlardır. İbni Hâzim kazanmış olduğu bu büyük zafer ile İbni Âmir müjdelemek için ona bir mektup göndermiştir. İbni Âmir de ondan memnun kalarak Horasan valisi yapmıştır. İbn Hâzim Cemel Olayı gerçekleşene kadar Horasan’da vali olarak kalmıştı ve daha sonra Basra’ya gelerek İbnü’l-Hadramî olayına iştirak etmiştir.³⁸³ Burada komutan Abdullah b. Hâzim’in ortaya koyduğu dâhiliği, yüksek zekâsı ve savaş stratejisindeki yeteneği sayesinde Müslümanların çabalarını boşa çıkartacak ve yerli insanları

³⁸¹ İbnü’l-Esîr, *El-Kâmil fi’t-Tarih*, II, 507

³⁸² İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Tarih*, II, 507.

³⁸³ Halife b. Hayyât, *Tarih*, s.167,179; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil fi’t-Tarih*, II, 507

İslamiyet'ten mahrum kılabilecek bu boyutta büyük ve çok tehlikeli bir ayaklanmayı durdurabilmiştir. Ardından bölgedeki İslam fetihlerinin hızlıca ilerlemesini sağlamıştır. İbni Hâzim Horasan bölgesinin fetih hareketlerinin en önemli aktörlerinden biri olduğu gibi fetihten sonra İslam dininin yerli insanlar arasında yayılmasında da çok büyük etkisi vardır. Müşriklerin, Müslümanları bölgeden sürükleyebilmek için oluşturdukları ve çok büyük bir ümit bağladıkları en büyük ordu da İbni Hazim tarafından tahayyül edilmeyecek şekilde ağır bir yenilgiye uğradığını görünce telaşa düştüler ve İbni Hâzim ile sulh anlaşması yapmak için ona akın yapmaya başlamışlardır. Bu anlamda Herat, Badgis, Boşanca, gibi eyaletler İbni Hâzim'e heyetler göndererek eman ve barış istemişlerdir.³⁸⁴

3. Utbe b. Ferkad

Irak bölgesinin fetih hareketlerine katkı sağlayan Süleymlî komutanlardan biri de Utbe b. Ferkad'dır. Irak fetihlerinde Benî Süleym'den Utbe b. Ferkad es-Sülemî'nin bir komutan olarak bölge fetihlerinde önemli katkısı olmuştur. Zira Tîrhân ve Musul gibi birkaç eyaletin fethi onun eliyle gerçekleşmiştir.³⁸⁵ Hicri 20 senesinde halîfe Hz. Ömer Utbe b. Ferkad'ı Musul valisi tayin ederek bölgeyi fetih etmekle vazifelendirmiştir. Utbe Nîneveliler tarafından güçlü bir direnişle karşılanmış ve onlara karşı çetin bir savaş yaptıktan sonra şehrin doğusundaki kaleyi zorla fetih etmiştir. Ondan sonra Dicle Nehri'ni aşarak diğer kaleyi de ahali Müslümanlara cizye vermeye razı olmaları ve Müslümanlar da kendilerinden şehri terk etmek isteyenlerin serbest bırakmaları karşılığı sulh yoluyla şehri almıştır. Musul da cizye karşılığı sulh ile fetih etmiştir. Ardından Utbe b. Ferkad sırasıyla Merc, Karâh, Arzubahizri, Habtun, Hayâne, Mûalle, Dasîr gibi Kürt beldelerinin tümünü fetih etmiştir. Böylece Utbe fetih hareketine devam ederek Teli-Şihârice ve Selak'a kadar olan bölgeye hâkim olmuştur. Ayrıca İrmeniyeye kadar ulaştığı da rivayet edilmektedir.³⁸⁶ Utbe b. Ferkad Musul'da iken Hilvân valisi Azre b. Kays, Şehrezûr'u fethetmeye çalıştı ama muvaffak olamadı. Daha sonra bu vazife için Utbe b. Ferkad görevlendirildiğinde bölge ahali sulhu kabul edene kadar savaşarak Şehrezûr, Samgân ve Derâbâz'i fethetmiştir. Utbe'nin fetih etmiş olduğu Şehrezûr ve ilçeleri Musul merkezine bağlanmış ve bu bölge Harun Reşid hilafetinin sonuna kadar Musul'a bağlı

³⁸⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil Fi't-Tarih*, III, 16.

³⁸⁵ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.246.

³⁸⁶ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.323.

kalmıştır. Utbe, Kürtlerle savaşarak onları etkisiz hale getirdiğinde ve Kuzey Irak'ı fethederek Azerbaycan bölgesine ulaştığında halife Hz. Ömer'e mektup göndererek fetihlerin Azerbaycan'a ulaştığını bildirmiştir. Halife de onu Azerbaycan valisi tayin etmiştir.³⁸⁷ Irak bölgesinin önemli komutanlarından biri olan, Musul ve Azerbaycan fatihi Utbe b. Ferkad, Kâdisiye Savaşı'na da iştirak eden Süleymlî komutanlar arasında yer almaktadır. Utbe Kâdisiye'de iken bir bayan ile nişanlandığı rivayet edilmektedir.³⁸⁸

4. Âsım b. Kays

Âsım b. Kays b. Sibâ' b. Huzâî b. Muharib b. Hilâl b. Fâlic b. Zekvân b. Se'lebe b. Bühse b. Süleym'dir.³⁸⁹ Basra'nın ikinci valisi el-Muğîre b. Şu'be hicri 15. senenin son aylarında ve 16 senenin başında Ehvaz bölgesini cizyeye bağlamıştı. Fakat daha sonra buradaki halk isyan etmiş ve Basra'nın yeni valisi Ebû Musa el-Aş'arî bölgeyi yeniden fethetme vazifesini üstlenmişti. Benî Süleym'den Âsım b. Kays b. Silt Ebû Musa'nın ordusunda bulunan önemli komutanlardan biriydi. Menâzir Şehri'ni fetih ettiklerinde onu şehrin valiliğine getirmişti.³⁹⁰ Âsım, Emevîler döneminde meşhur şair el-Cehhâf b. Hakîm'in dedesidir. Cehhâf b. Hakîm, savaş bittikten sonra el-Ahtal'ın kendisi intikam alabilecek mi? Küçümseyici söz söylemesinden dolayı, el-Bişir vakıasında Benî Tağlib saldırarak onları feci bir şekilde öldüren kişiydi. Cehhâf bir gün Abdülmelik b. Mervan'ın yanında iken, Abdülmelik Cehhâf'a Kays ve Temim kabilelerinin savaşı hakkında ne söylediğini sordu. Cehhâf:

*“Süleym ve Âmir kabileleri vuruşmaya sabır ettiler
Biz sabretmediğimiz zaman sabır edecek kimse yoktur”*

Dediğini söylemiştir. Abdülmelik “ *Bu yalandır, sabır edecek olan çoktur*” demiştir. Cehhâf da sözünü devam ederek şöyle eklemiştir:

*“Biz ki savaş gününde mağlup olduğumuzda sabır ederiz
Galip geldiğimizde de gururlanmayız”*

³⁸⁷ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.325; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.XIII, s.323.

³⁸⁸ Taberî, *Tarih*, C.III, s.581.

³⁸⁹ İbn Asâkir, *Tarihü Dimâşk*, C.72, s.51; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.XIII, s.332

³⁹⁰ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.367, 374; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.XIII, s.316.

Bu sefer Abdülmelik “ Bu doğrudur” demiş ve babasının Ebû Süfyân’dan naklen rivayet ettiği şu olayı anlatmıştır. Huneyn savaşında insanlar kaçtıklarında Benî Süleym sabır etmiştir. Resûlüllah Benî Süleym’in direnişini gördüğünde şöyle buyurmuştur: “*Ben, Süleym’den Âtikaların oğluyum ve gurur yoktur*”. Ardından Cehhâf Benî Süleym’in şairi Benî Hâşim’e şu sözleri zikretmiştir:

“Ey Hâşim b. Abdümenâf’ın oğulları!

Bizden olan Âtikaların hatırlarına hürmet edin

*Onlar sizin üç dedenizi doğurmuş ve eşrâfların bir birine katmışlardır”.*³⁹¹

5. Irak Fetihlerinde Zikredilen Diğer Sülemîler

Müdrîç b. Amr da Irak’ta fetih komutanlarından. Irak fetihlerine katkı sağlayan Sülemî komutanlardan biri de Müdrîç b. Amr es-Sülemî’dir. Müdrîç b. Amr, Kûfe ’den hareket ederek Hît şehrini ve yanındaki kaleleri fetih etmiştir. Aynı zamanda Fırat Nehri’nin kenarındaki Hadise şehri de Müdrîç b. Amr tarafından kurulmuştur. Belâzürî, Müdrîç b. Amr’in oğulları Hît’te yaşamakta olduklarını ve aralarında Ebû Harun diye tanınan meşhur bir şahsiyetin var olduğunu zikretmektedir.³⁹²

Hiz. Ömer halifelik makamına geldiğinde, Irak bölgesinde Sasanîler’e karşı cihat eden komutan Münnâ b. Hârîse’ye Ebû Ubeyd b. Mes’ûd es-Sekafî’nin kumandanlığı altında yardımcı birlikler göndermiş ve Müsennâ yerine bölge komutanlığına da Ebû Ubeyde’yi getirmiştir. Müslüman birliği Nemârik’ta başında Cebân isimli bir komutan olduğu Sasanîlerin ordusu ile karşılayarak savaştılar ve düşmanlarını mağlup ederek Cebânı da esir ettiler. Nemarik Savaşı’nda Benî Süleym’den Amr b. el-Heysem b. Silt b. Habib es-Sülemî, Ebû Ubeyde ordusunun sol kanadının komutanıydı.³⁹³ Köprü Savaşı’nda Müslümanlar yenilgiye uğradıklarında Müsennâ b. Hârîse ile beraber Müslümanları koruyan komutanlardan biri Amr b. Silt idi.³⁹⁴ Kâdisiye Savaşı’nda Benî Süleym kabilesine nispet edilen Ubeyd b. Cihş isimli biri zikredilmiştir.³⁹⁵ Kâdisiye Savaşı’nda Şam’dan Irak’a gönderilen yardımcı birliğin bir kanadının komutanı

³⁹¹ İbn Asâkir, *Tarih Dimâşk*, C.72, s.51.

³⁹² Belâzürî, *Futûhu’l-Buldân*, s.179

³⁹³ Taberî, *Tarih*, C.III, s.449.

³⁹⁴ Halife b. Hayyât, *Tarih*, s.125.

³⁹⁵ Taberî, *Tarih*, C.III, s.497.

Süleym'den Enes b. Abbâs b. Âmir b. Hutey b. Ri'l dir.³⁹⁶ Enes, Süleym kabilesinin tanınmış kahraman savaşçılardan biridir.³⁹⁷ Enes'in babası daha önce kabile yönetiminden söz ederken bahsettiğimiz gibi Cahiliyye'de bir zamanlar kabilesinin reisiydi ve kendisinin de reis olduğunu ve Has'am kabilesi tarafından öldürüldüğünü zikredilmektedir.³⁹⁸ Muhtemelen aşireti olan Ri'l kolunun başıdır. İbn Hacer, el-îsâbe adlı eserinde Enes, oğlu Rizen ve babası el-Abbâs üçünü sahabe olduklarını zikretmektedir.³⁹⁹

Arap Edebiyatında Cahiliyye'den günümüze kadar en meşhur şair kadın kabul edilen el-Hansâ bt. Amr b. eş-Şerîd de Kâdisiye Savaşı'na dört oğluyla katılmıştır.⁴⁰⁰ Hansâ savaşın ilk gecesinde oğullarını dördünü toplayarak onlara nasihatte bulunmuştur. Hansâ oğullarını İslam dini uğurunda savaşmaya teşvik eden, bu uğurda şehadetin ehemmiyetini hatırlatan ve onlara bu yönde cesaret veren şöyle bir nasihat etmiştir: “*Ey oğullarım! Siz isteyerek Müslüman oldunuz ve seçerek hicret ettiniz. Kendisinden başka ilâh olmayan Allah'a yemin olsun ki, aynı anneden olduğunuz gibi babanız da aynı adamdır. Çünkü ben hiçbir zaman ne babanızı aldatım ne de dayınızı mahcup ettim, ne de soy sopunuzu kusura uğrattım, ne de nesebinizi kirlittim. Allah'ın kâfilere karşı savaşan Müslümanlara büyük mükâfatını çok iyi bilirsiniz. Şunu bilin ki, ebedi yurt, fâni yurttan daha hayırlıdır. Allah şöyle buyurmuştur: “Ey iman edenler! Sabredin, kararlılıkta yarışın, düşmana karşı hazırlıklı olun (birbirinize dayanıp bağlanın), Allah'a karşı gelmekten sakının ki başarıya ulaşabilirsiniz.”*⁴⁰¹ Yarın sağ sağlam sabahlarsanız, Allah'tan düşmanlarına karşı zafer dileyerek ve çok dikkatli olarak düşmanınız ile savaşmaya gidin. Savaş şiddetlendiğinde ve ateşinin alevlenmeye başladığında, içine dağılın ve yöneticiyle savaşın ki ganimeti ve ebedi saadeti kazanasınız” demiştir. Hansâ bu sözleri ile oğullarını savaşa heveslendirmiştir. Ertesi sabah annelerinin nasihati ve Allah'ın emrini yerine getirmeye kararlı bir şekilde savaşa çıkmışlar ve sırayla dördü de

³⁹⁶ İbn Asâkir, *Tarih Dimaşk*, C.IX, s.324.

³⁹⁷ İbn Asâkir, *Tarih Dimaşk*, C.IX, s.326.

³⁹⁸ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.262; İbn Hacer, *el-Îsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, C.I, s274; *Belâürî, Ensâbü'l-Eşraf*, C.XIII, s.316; Sa'dülmülk b. Hibetüllah, *el-İkmâl fî Ref'il-İrtiyâb anil-mü'telif ve'l-muhtelif*, 1.baskı, Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1990, C.IV, s.77.

³⁹⁹ İbn Hacer, *el-Îsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, C.II, s.402.

⁴⁰⁰ Ali Şakir Ergin, “Hansâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1997, C. 16, s.46.

⁴⁰¹ Âl-i İmrân, 3/200.

şehit olana kadar cesaretle savaştılar.⁴⁰² Hansâ oğullarının şehadet haberini aldığında daha önce Cahiliyye döneminde kardeşlerinin öldürüldüğündeki gibi davranmadı ne ağladı. Ne de onlara mersiyeler söyledi. Çünkü bu ölüm onun nazarında farklıydı. Zira şehitlerin Allah'tan nasıl bir muamele göreceklerini çok iyi bilir ve kendisine de şefaate edebileceklerine inanmaktadır. Hansâ bu kanaatten dolayı oğullarının dördünün şehit olduklarını öğrenince sabrederek şu ibretli sözlerle yetinmiştir: “*Onların şahadetiyle beni şerefliendiren Allah'a hamd olsun! Rabbim beni onlarla ebedi rahmetinde kavuşturmasını umuyorum*” demiştir. Hansâ muhtemelen göstermiş olduğu bu kahramanlıktan dolayıdır ki Hz. Ömer (r.a) hilafeti boyunca bu şehit oğullarının her birine 200 dirhem olan maaşlarını kendisine vermeye devam etmiştir.⁴⁰³

B. ŞAM FETİHLERİ

Halîfe Hz. Ebû Bekir Ridde isyanlarını bastırdıktan sonra fetihler için seferberlik ilan etmiştir. Bu maksatla Mekkelilere, Taiflilere, Yemenlilere, Necd ve Hicâz bölgelerindeki tüm Müslümanlara mektup göndererek cihada teşvik etmek ve Rumların ganimetleri vadetmek suretiyle Şam topraklarını fetih etmeye çağırmıştır. Bu çağrı üzerine insanlar her taraftan Medine'ye gelmeye başlamışlardır. Medine'de toplanan ordu üç gruba ayrılmak suretiyle başlarına üç komutan getirilmiştir. Komutanların yönetimi altında her kabile de kendi lideri tarafından idare edilmekteydi. Bu komutanlar Hâdil b. Se'îd b. El-âs b. Ümeyye, Şurehbîl b. Hasene ve Amr b. el-Âs'tır. Her birine bir bayrak bağlamak suretiyle bir birliğin başına getirilmiştir. Daha sonra Hz. Ömer'in önerisi üzerine Halîfe Hâlid b. Se'îd'in yerine Yezîd b. Ebi Süfyân'ı getirmiştir. Ebû Ubeyde b. el-Carrâh'a askerlere namaz kıldırma görevi verilmişti. H.13 yılın Safer ayının birinci günü Hz. Ebû Bekir onlara “*Eğer bir savaşta birleşirsiniz genel komutanınız Ebû Ubayde Âmir b. Abdullah b. El-Cerrâh el-Fehrî veya Yezid b. Ebi Süfyân olsun*” demiştir. Böylece Amr b. El-Âs'ın Eyle yolundan Filistin'e gitmesi, Yezid ve Şurehbîl b. Hasene'nin ise Tebûk yolundan gitmelerini emretmiştir. İlk başta her komutanın ordusu üç bin kişilikti. Fakat daha sonra onlara sürekli yardımcı birlikler eklenerek ki her birlik 7500 kişilik bir

⁴⁰² İbn Abdülber, *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, C.IV, s.1828; Numân Abdulmuta'âl el-Kâdî, *Şi'rü'l-Fütühât el-İslâmiyye fî Sadri'l-İslâm*, 1.maskı, Mektebetü's-Sekâfetü'd-Dîniyye, 2005, s.258.

⁴⁰³ İbn Abdülber, *el-İstiâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, C.IV, s.1829; İbn Abdülmesih Şeyhu, *Mecânî'l-Edeb fî Dehâiki'l-Arab*, Beirut, Metbeatü'l-Ebâ'l-Yeseviyîn, 1913, C.VI, s.295; Ali Şakir Ergin, “Hansâ”, *DİA*, C.16, s.46; el-Hansâ ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Edibe Şulul, *Arap Edebiyatı kadın şairlerinden el-Hansa'nın Edebî Kişiliği ve Şiirlerinin tahlili*. Yüksek lisans tezi.

ordu haline gelmiştir.⁴⁰⁴ Bu tür yardımcı birliklerden biri olarak Beni Süleym kabilesinden başında Ma'n b. Yezîd b. El-Ehnes'in olduğu yüz kişilik civarında bir grubun Halîfe tarafından Yezîd b. Ebi Süfyân'a yardımcı güç olarak gönderilen birlikler arasında zikredilmektedir.⁴⁰⁵ Zehebî de Ma 'n b. Yezid es-Sülemî Dimaşk'ın fethine iştirak ettiğini zikretmektedir.⁴⁰⁶ Benî Süleym kabilesi Şam fetihlerinde etkin bir katılım sergilemiş kabilelerden biridir. İslamı kabul eden dördüncü kişi diye zikredilen Süleym'li sahabe Hz. Amru b. Abse Suriye'ye yerleşen meşhur sahabeden biriydi.⁴⁰⁷

Dimaşk'ın fethinde Benî Süleym'in önemli isimlerinden biri olan Ebü'l-Aver Amr b. Süfyân zikredilmektedir. Ebü'l-Aver fetih savaşlarına bir bölük komutanı olarak iştirak etmiştir.⁴⁰⁸ Müslümanlar Dimaşk'ı fetih ettiklerinde Şam'ın başkomutanlığına geçen Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, Ebü'l-Aver'i Fihle gönderdi ve kendisi ordunun kalan kısmıyla onun ardından gelirken, Ebü'l-Aver Fihle varıp kuşatmıştır. Daha sonra Hz. Ebû Ubeyde onu Taberiye'ye göndermiştir.⁴⁰⁹ Ebü'l-Aver Taberiye'yi fetih edene kadar muhasara etmiştir.⁴¹⁰ Fihliler Ebü'l-Aver kendilerine geldiğinde şehri bırakarak Beysân'a kaçmışlardır. Dimaşk fethinden sonra Ebü'l-kadis'e gönderilen Abdullah b. Cafer'in seriyyesinde yer alan önemli savaşçılardan biri de Benî Süleym kabilesinin ferdi olan Ukbe b. Abdullah es-Sülemî'dir.⁴¹¹ Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh'ın Fihl'e göndermiş olduğu on komutandan biri Süleyimli Ebü'l-Aver'dir. Başkomutanlar sadece sahabeden tayin edilirdi.⁴¹² Özellikle ilk Müslümanlar tercih edildiği için ilk yıllarda başkomutanlar daha çok Kureyş'ten tayin edilmiştir. Ama Benî Süleym ilk seferlerden beri yaptıkları büyük fedakârlıklar, sergiledikleri kahramanlık tutumu ve sağladıkları katkılardan dolayı erken dönemde önemli idari makamlara gelebilmişlerdir. Bizans'ın en önemli kentlerinden biri olan Şam'ın Müslümanların fetih ettiklerinde başında vali olarak Safvân b. Âmir es-Sülemî getirmişler ve yanında beşyüz asker bırakmışlardır.⁴¹³ Şam fetihlerine devam eden

⁴⁰⁴ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.112.

⁴⁰⁵ İbn Asâkir, *Tarihü Dimaşka*, C.59, s.442.

⁴⁰⁶ Şemsüddin Zehebî, *Tarihü İslam ve Vefeyâtü'lmeşâhîr ve'l-Alâm*, C.V, s.255.

⁴⁰⁷ El-Bürri, *Cemheretü fi Nesebi'n-Nebi ve Ashâbihi'l-aşre*, C.I, s.376.

⁴⁰⁸ Taberî, *Tarih*, C.III, s.440.

⁴⁰⁹ Taberî, *Tarih*, C.III, s.442.

⁴¹⁰ Numân Abdulmute'âl el-kâzî, *Şi'rül-Futûhâti'l-İslâmiyye fi Sadri'l-İslâm*, 1.baskı, Mektebetü's-Sekâfetü'd-dîniyye, 2005, s.140.

⁴¹¹ Vâkîdî, *Futûhu's-Şâm*, 1.baskı, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997, C.I, s.90.

⁴¹² Taberî, *Tarih*, C.III, s.438.

⁴¹³ Vâkîdî, *Futûhu's-Şâm*, C.I, s.99.

Müslümanlar Aynü'l-üze'yi cizyeye bağladıklarında başında Benî Süleym kabilesinden Salim b. Züayb es-Sülemi'yi getirmişlerdi.⁴¹⁴ Hıms fethinde Benî Süleym kabilesinin önemli şahsiyetlerinden biri olan Abbâs b. Mirdâs'ın kuzeni el-Minhâl b. Âmir şehit olan seçkin isimlerden biriydi.⁴¹⁵

Müslümanların Şam fetihlerinde Rumlara karşı yaptıkları savaşların arasında en çetin savaş kabul edilen Yermük Meydan Muharebesi'nde Benî Süleym kabilesinden Selâme b. el-Ahvas es-Sülemî de zikredilmektedir.⁴¹⁶ Ayrıca kabilenin hem Cahiliyye'de hem de İslam'da seçkin adamları ve cengâver süvarilerinden Enes b. Abbâs b. Âmir b. Hutey b. Ri'al gibi Yermük Savaşına katılan önemli isimler vardır.⁴¹⁷ Selâme b. el-Avka daha sonra İyâz b. Ganm ile Cezire fetihlerine de katılmıştır.⁴¹⁸ Hicri 23 senesinde Müslümanlar Ammûriyye⁴¹⁹ denilen Rum şehrine baskın verdiklerinde Ebü'l-Aver Suriye birliklerinin komutanıydı.⁴²⁰ 26 yılında da Ebü'l-Aver Amr b. Süfyân ordunun başında bir komutan olarak Kıbrıs'a bir sefer düzenlemiştir.⁴²¹

Halife Hz. Ömer için Basra şehrinin planını yapan sahabe, Utbe b. Gazvân b. Câbir b. Vaheb b. Nesib b. Mâlik b. el-Hâris b. Mazin b. Mansûr b. Ikrim b. Hafsa b. Kays Aylân es-Sülemî diye adlandırılır. Bu sahabe soy açısından Benî Süleym kabilesinin atası Süleym b. Mansûr'un kardeşi Mazin b. Mansûr'un soyundandır. Fakat Beni Süleym kabilesine nispet edilmektedir. Utbe b. Gazvan'ın hilf anlaşması yoluyla amcaoğulları olan Benî Süleym kabilesine katılmış olduğu anlaşılmaktadır.⁴²²

Hanzele b. Tufeyl es-Sülemî, Suriye bölgesindeki fetih hareketlerinin komutanlarından biriydi. Ebû Ubeyde b. el-Cerrâh, H.14 yılında Beytü'l-Makdis'i fetih

⁴¹⁴ Vakıdî, *Futûhu's-Şâm*, C.I, s.131.

⁴¹⁵ Vakıdî, *Futûhu's-Şâm*, C.I, s.148.

⁴¹⁶ Vakıdî, *Futûhu's-Şâm*, C.I, s.165

⁴¹⁷ İbn Asâkir, *Tarih Dimâşk*, C.IX, s.324.

⁴¹⁸ İbn Asâkir, *Tarih Dimâşk*, C.II, s.141.

⁴¹⁹ Rumların topraklarında bir şehir. Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Buldân*, C.IV, s.158; Ammûriyye, Anadolu bölgesinde, Türkiye'nin ortasında yer alan Rum'un büyük bir şehridir. H.223 senesinde Abbâsî halifesi Mutasım tarafından fetih edilmiştir. Bu şehrin bu gün sadece izleri kalmıştır, Âtik b. Gays b. Züveyr b. Zâyir b. Hammûd b. Atıyye b. Sâlih El-Bilâdî el-Harbî, *Mu'cemu'l-meâlimi'l-cugrâfiyye fi's-Sîretü'n-Nebeviyye*, 1.baskı, Mekke: Dârü Mekke li'n-neşer ve't-Tevzî',1982, s.217.

⁴²⁰ Yakub b. Süfyân el-Fârisî, *el-Ma'rife ve't-Târih*, thk. Ekrem Ziyâ el-Umerî, 2.baskı, Beyrut: müessetü'r-Risâle, 1981, C.III, s.307; İbn Abdilhakem, *Futûhu Mısır ve'l-Meğrib*, s.134; İbn Abdilhekem, *Futûhu Mısır ve Ahbâruhâ*, s.123.

⁴²¹ Ebû Zer'a ed-Dimeşkî, *Tatih*, s.184.

⁴²² İbn Mende Ebü'l-kâsim, *el-Müstehric min kütübü'n-Nâsi li't-tezkire ve'l-müstatrif min ahvâli'r-Ricâli li'l-ma'rife*, C.II, s.444.

ettiğinde Hanzle b. et-Tufeyl es-Sülemî'yi Hıms'a yollayarak fethini gerçekleştirmiş oldu.⁴²³ Başka bir rivayete göre ise Ebû Ubeyde Dimaşk fetih ettiklerinde onu oradan Hıms'a göndermiştir.⁴²⁴ Ayrıca Hanzrele Hıms'ı 15 senesinde fetih ettiğini de söylenmektedir.⁴²⁵

C. MISIR FERTİHLERİ

Hz. Ömer döneminde Müslümanlar Şam bölgesinin fethini büyük çapta gerçekleştirdikten sonra halife Hz. Ömer Câbiye'ye geldiğinde Ürdün ve Filistin fatihi komutan Amr b. el-Âs Mısra gitmek için halifeden izin istemiştir. İlk başta Hz. Ömer Müslümanların başına bir tehlike gelmesinden endişelendiği için Amr'ın isteğini kabul etmemiştir. Fakat Amr b. el-Âs Halife'yi ikna edene kadar Mısırın öneminden ve fethinin kolaylığından bahsetmiştir. Böylece halife dört bin asker ile Amr b. el-Âs'ı Mısra göndermiştir.⁴²⁶

Şam fethini gerçekleştiren orduları teşkil eden kabileler aynısı daha sonra Mısır fethine de katılmışlardır.⁴²⁷ Benî Süleym kabilesi Abbâs b. Mirdâs'ın liderliği altında Amr b. Âs ile beraber Mısır fetihlerine iştirak etmişlerdir. Müslümanlar Mısır'ın denize kenarı olan kuzey kısmını fethettiklerinde Saîd bölgesine devam edip etmemek konusunda halife Hz. Ömer'e danışmışlardır. Hz. Ömer de etrafındaki sahabe'ye danıştıktan sonra Amr b. Âs'ın fethettiği Mısır'da kalıp, Hz. Hâlid b. Velîd on bin asker ile Said'e göndermesini emretmiştir. Amr Hâlid ile Saîd fetihlerine gönderdiği komutanlardan biri Süleym kabilesinin lideri Abbâs b. Mirdâs'tır.⁴²⁸ Amr b. el-Âs ordu hazırlarken her beş yüz asker başında bir komutan tayin etti ve her komutana bir bayrak teslim edip yola koyulmasını emretmiştir. Abbâs b. Mirdâs da Benî Süleym'den beş yüz (500) asker başına geçirerek kendisine bir bayrak teslim etmiştir. Bayrağı aldığında şu şiiri söylemiştir:⁴²⁹

⁴²³ Taberî, *Tarih*, C.III, s.579; Celâlüddin Süyûtî, *Hasenü'l-Muhâdare fî Tarihi Mısır vel-Kâhire*, thk. Muhammed Ebû'l-Fezal İbrahim, 1.baskı, Mısır: Dârü İhyâ'ul-Kütübü'l-Arabiyye, 1967, C.I, s.192.

⁴²⁴ İbn Asâkir, *Tarihu Dimaşk*, C.15, s.332.

⁴²⁵ İbn Asâkir, *Tarihu Dimaşk*, C.15, s.333; İbn Hacer, *el-İsâbe fî Temyizi's-Sahâbe*, C.II, s.118.

⁴²⁶ Amr b. el-Âs'ın Mısra giderken yanında olan asker sayısı ile ilgili farklı rivayetler zikredilmektedir. Bkz. İbn Abdilhakem, *Futûh Mısır ve Ahbârühâ*, s.64.

⁴²⁷ Numân Abdulmute'âl el-Kâzî, *Şi'rül-Futûhâti'l-İslâmiyye fî Sadri'l-İslâm*, 1.baskı, Mektebetü's-Sekâfetü'd-dîniyye, 2005, s.145.

⁴²⁸ Vâkîdî, *Futûhu's-Şâm*, C.II, s.204-208.

⁴²⁹ Vâkîdî, *Futûhu's-Şâm*, C.II, s.2011.

أنا العباس ذو رأي قوم. ... معي سادات آل بني سليم.
أدل بهم حماة البغي لما. ... ترى الهيجاء كالليل البهيم.
وسيفي ماضي الحدين أضحى. ... لأهل الشرك والموت العميم.
به أفنى الطغاة بكل أرض. ... وأقتل كل أفك أئيم.
ونحن بنو سليم خير قوم. ... هدينا للصرط المستقيم.

*Ben el-Abbâs'ım sağlam görüşlüyüm
Yanımda Benî Süleym'in efendileri vardır
Onlarla savaşın karanlık bir gece gibi olduğunda saldırım zalimlere
Kılıcım, ölümü hak eden müşrikler için uçları keskindir,
Kılıcımınla her yerde azgınları yok ederim
Tüm yalancı günahkârları öldürürüm.
Biz Benî Süleym, sıratı müstağime hidayet edilen iyi insanlar*

Mısırlılar Arapların gelişinden haberdar olduklarında iki yüz bine yakın bir ordu hazırlayıp üzerine gelmiştir. Hâlid b. Velîd'in istihbaratçı olarak gönderdiği adamları kendisine gelerek düşmanların sayılarının çok yüksek olduğunu bildirmiştir. Hz. Hâlid, Amr b. el-Âs'a haber vermiştir. Amr yanına dört bin asker alarak on bin kişilik olan Hâlid'in ordusuna iltihak etmiştir. (Yine iki ordu arasındaki uçurum çok büyüktür. Fakat Allah'ın yardımı her zaman mümin kulları ile beraberdir). Halid ordusunu öncü birlik, sağ kanat, sol kanat ve arkadaki kanat şeklinde dizmiştir. Bu sırada başında Abbâs b. Mirdâs'ın olduğu Benî Süleym'in birliği de Hz. Hâlid ve Amr b. el-Âs gibi büyük komutanların olduğu öncü birlikte duruyordu. Bu savaş birkaç gün sürmüş ve ardından Müslümanların zaferi ile sonuçlanmıştır.⁴³⁰ Hezimate uğrayan Mısırlı Rumlar kaçtı ve Müslümanlar onları takip etmeye başladılar.

Müslümanlar düşmanlarının gücü kırdıktan sonra bölgenin fetihlerini tamamlamak için Ehnâs ve Behensâ şehirlerini sırayla fethetmeye karar vererek Ehnâs'a yürüdüler. Hz. Hâlid b. Velîd ve arkadaşları Ehnâs yakınlarına gelerek konakladılar ve şehrin hükümdarına bir heyet gönderip ona, İslam dinini kabul etme, cizye vermek veya

⁴³⁰ Vâkıdî, *Ftûhu's-Şâm*, C.II, s.226.

savaşmak seçeneklerini sunmuşlardır. Şehrin hükümdarı da üçüncü seçeneği tercih ederek ertesi gün savaş meydanında görüşmek üzere ayrılmışlardır. Ertesi gün Müslümanların orduları savaş düzenine göre tanzim ederken, Ehnâs'lılar oraya gelerek savaşı başlatmışlardır. İlk önce Rumlardan bir komutan meydana çıkıp mübarezeye Müslümanları çağırmıştır. Mübarezeye çağıran Rumlu savaşıya önce Has'am kabilesinden bir adam çıkmıştır. O adam şehit olduğunda Abdullah b. Ömer çıkıp Rumlu adamı öldürmüştür ve ardından da sırayla üç kişinin daha canını almıştır. İbn Ömer geri döndüğünde sırasıyla Şurahbil b. Hasene ve el-Fedal b. el-Abbâs çıktılar. Ardından da Benî Süleym kabilesi birliğinin komutanı Abbâs b. Mirdâs saldırıya geçmiştir.⁴³¹

Benî Süleym bu savaşlarda da tıpkı Mekke'nin fethi ve Huneyn savaşında olduğu gibi ordunun öncü birliğinde savaştılar. Çünkü bu kabile kahraman savaşçılarıyla bilinen cesur insanlardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) de onların bu özellikleri bildiği için onları ordusunun öncü birliğinde savaşmalarını uygun görmüştür.

Müslümanlar Ehnâs Şehri'ni üç ay muhasara edip daha sonra Müslüman bir Farisî komutanın Hz. Hâlid'e önerdiği bir taktik sonucunda şehrin kapıları yakılarak fetih etmişlerdir. Ardından Hâlid İyâz b. Ganm başkomutanlığında etrafa birlikler göndermek suretiyle yandaki yerleşimleri de fetihlerini gerçekleştirmişlerdir. Benî Süleym birliği de Abbâs b. Mirdâs komutanlığında etrafta gezerek bazen anlaşma bazen savaş yoluyla fetihler yapan birlikler arasında yer almışlardır.⁴³² Bu birlikler Taband, Asina ve benzeri eyaletleri fetih ederek Behensâ'ya ulaştıklarında çok zorluklarla karşılaştılar. Çünkü bu şehirde Batlayus isimli çok güçlü ve kurnaz bir hükümdar vardı. Müslümanlara birkaç defa tuzak kurmuş ve onlardan çok sayıda insan öldürmüştür. İyâz b. Ganm durumun ciddiyetini görünce Hz. Hâlid'e haber göndererek kendilerine yardım etmesini istemiştir. Hz. Hâlid, İyad'ın mektubu kendisine ulaştığında, rakibinin psikolojisini yıpratmak için çoğu yerde uyguladığı bir strateji olarak, askerleri hepsini bir anda değil bölük- bölük şeklinde göndererek düşmanlarının kalplerine korku saldı. Kendisi de son birlikte kalarak iki tarafın askerlerinin moralinin Müslümanların lehine etkilenmesini sağlamıştır. Zira gelen her birliğin tekbirlerin yükselmesiyle Müslümanlara cesaret verirken düşmanlara korku ve umutsuzluk yaratıyordu. Hz. Hâlid geldikten sonra Müslümanlar ve müşriklerin

⁴³¹ Vâkîdî, *Futûhu's-Şâm*, C.II, s.237.

⁴³² Vâkîdî, *Futûhu's-Şâm*, C.II, s.247.

arasında çok çetin çatışmalar gerçekleşmiş ve dört ay boyunca Behensâ'yı muhasara altında tutmuşlardır. Sonunda şehrin gizli bir girişini keşif ederek oradan sızıp kapıları açmak suretiyle şehrin fethini gerçekleştirmiştir. Behensâ'yı fetih ettiklerinde, şehirde kalan iki yüz sahabe arasında Süleym'den Fuzâle b. Yezîd es-Sülemî vardı. Müslümanlar şehre gizli girişten girerek fetih ettiklerinde Batlayus ve adamları eman istemişler, fakat Hz. Hâlid b. Velîd Batlayus'un vefasız bir adam olduğunu bildiği için onu esir almış ve kellesini almak istemiş ama diğer Müslümanların itirazı üzerine Amr b. el-Âs'a danışmışlardır. Amr da onu yemin ettirip kendisinden söz aldıktan sonra serbest bırakılmasını emretmiştir. Hz. Hâlid de Amr b. Âs'nin emrinin gereği Batlayus'tan söz aldıktan sonra onu serbest bırakmıştır. Ama ne yazık ki bu ahlaksız adam Müslümanların güvenini kazandıktan sonra, hainlik yaparak bir gecede şehirdeki iki yüz sahabeyi bağlayıp hapse atmış ve şehir dışındaki orduya habersiz bir şekilde saldırarak Müslümanları çok büyük bir zarara uğratmıştır. Ardından şehre geri dönüp sığınmış ve elinde olan Müslümanları duvarların üstüne çıkartıp arkadaşlarının önünde kesmiştir.⁴³³

Bundan sonra Müslümanlar üç sene boyunca Behensa'ya muhasara edip oradan yandaki yerleşimlere ve sahillere seferler düzenliyorlardı. El-Ka'kâ' b. Amru, Hâşim, Ebû Eyyûb ve Ukbe b. Nâfi' el-Fihri iki bin asker ile Berka'ya kadar ulaşmışlar ve oradan geri dönmüşlerdir. Behensâ muhasarasında olan Müslümanlar bir gün çözüm bulmak amacıyla toplantı yaptıklarında, Abdurrazâk el-Ensârî, Abdullah b. Mâzin ed-Dârî, Ka'b b. Nâil es-Sülemî, Ebû Mes'ûd el-bedrî ve Ebû Sa'd el-Beyyâzî, bir merdiven üretilmesi ve bekçilerin uyuduklarında o merdiven vasıtasıyla kalenin duvarına çıkıp kapı açmalarını önermişlerdir. Bu öneri diğer Müslümanlar tarafından da tasvip edilerek uygulandı. Böylece Müslümanlardan aralarında zikredilen isimlerin de olduğu 40 kişi kaleye girip bekçileri kesmiş ve kapıları açmışlardır. Kapıları açan bu kahramanlardan Abdurrazâk el-Ensârî, Abdullah b. Mâzin ed-Dârî ve Ka'b b. Nail es-Sülemî ilk şehitler olmuşlardır.⁴³⁴

Celâlüddin es-Suyûtî Mısır'a gelen sahabeden bahsederken, Süleymlî Ubeyd b. en-Neder'i zikrederek Mısır fetihlerine iştirak ettiğini ve Mısırlılar kendisinden hadis rivayet ettiklerini söylemiştir.⁴³⁵ Ebû'l-Aver Amr b. Süfyân de Mervan b. el-Hakem ile beraber

⁴³³ Vâkıdî, *Futûhu's-Şâm*, C.II, s.281.

⁴³⁴ Vâkıdî, *Futûhu's-Şâm*, C.II, s.282-283.

⁴³⁵ Celâlüddin Süyûtî, *Hasenü'l-Muhâdere fî tarihi Mısır ve'l-Kâhire*, C.I, s.218.

Mısra geldiğini zikretmiş, fakat hangi tarihte olduğunu belirtmemiştir.⁴³⁶ Ebû Hurâşe es-Sülemîde Mısır'a gelmiş olan sahabedendir.⁴³⁷ Fakat hangi tarihte olduğu bilinmemekle beraber muhtemelen fetihlere iştirak eden fatihlerdendir.

Benî Süleymden Mısır fetihlerine katılanlardan biri de Ma'n b. Yezid b. el-Ehnes'tir. Zira Hz. Ömer'in hilafet döneminde istişare için eyaletlerin her birinden en iyi adamını kendisine gönderilesini istediğinde, Kûfe'liler Utbe b. Ferkad es-Sülemî'yi, Şâm'lular Ebû'l-Aver es-Sülemî'yi, Basralılar Mücâşi'b. Mes'ûd es-Sülemî'yi ve Mısırlılar da Ma'n b. Yezid'i göndermişlerdir.⁴³⁸ Ma'n Şam'dan Mısra geçen orduda olduğunu anlaşılmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Ma'n Hz. Ebû bekir tarafından Benî Süleymden bir grup başına komutan olarak tayin edilerek Şam ordusuna takviye olarak gönderilmiştir.⁴³⁹

Muaviye döneminde de Ma'n b. Yezid es-Sülemî Mısırda Alkame b. Yezidi herhangi bir saldırıya karşı yardım etmek için Ramla'da dört bin asker başında komutan olarak hazır buluyordu.⁴⁴⁰

D. CEZİRE FETİHLERİ

Müslümanlar Irak, Şam ve Mısır topraklarını fethettikten sonra Cezire'ye yönelmişlerdir. Zira Şam ve Irak ile ortak sınırı olan Cezire, bu toprakların güvenliği için bir tehdit unsuru teşkil etmektedir. Çünkü bu bölgenin ahalisi Müslümanlara karşı Rumları kışkırtıyor ve onlara yardım ediyorlardı.⁴⁴¹ Şam bölgesi Hâlid ve Ebû Ubeyden tarafından ve Mısır bölgesi Amr b. el-Âas tarafından fetih edildiğinde, Halife Hz. Ömer Şam'daki valisi Ebû Ubeyde'ye Mektup göndererek, bir ordu hazırlayıp başına İyâz b. Ganm el-Eş'arî'yi komutan tayin edip Diyarbakır ve Rabia topraklarına göndermesini emretmiştir. Bunun üzerine Ebû Ubeyde aralarında bin sahabe ve o sahabeden biri Hz. Halid b. Velid olduğu sekiz bin askerlik bir ordu hazırlayıp başına İyâz b. Ganm getirmiş ve Cezire (Cizre) topraklarına göndermiştir.⁴⁴² İyâz b. Ganm'in ordusunu sol kanadının

⁴³⁶ Celâlüddin Süyûtî, *Hasenü'l-Muhâdere*, s.242.

⁴³⁷ Celâlüddin Süyûtî, *Hasenü'l-Muhâdere*, s.244.

⁴³⁸ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, C.XIII, s.309; Ebû'l-Bekâ Kemâlüddin ed-Demîrî, *Hayâtü'l-Hayvânü'l-Kübrâ*, 2.baskı, Beyrut: Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, h.1424, C.II, s.150.

⁴³⁹ İbn Asâkir, *Tarihü Dimaşka*, C.59, s.442.

⁴⁴⁰ İbn Abdilhakim, *Futûh Mısır ve Ahbârühâ*, s.209; *Futûh Mısır ve Ahbârühâ*, s.220.

⁴⁴¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, C.II, s.355.

⁴⁴² Vâkîdî, *Futûhu's-Şâm*, C.II, s.89.

komutanı Beni Süleym'den Safvân b. Muattal idi.⁴⁴³ Ayrıca Benî Süleym Kabilesinden bu orduya katılan başka isimler de olmuştur. Zira Vakıdî bu heyette bulunan seçkin isimleri sayarken aralarında Müammer b. Mâcid es-Sülemî'yi zikretmektedir.⁴⁴⁴

İyâz b. Ganm'in ordusu Taberye'den ayrıldıktan sonra daha önce Hz. Hâlid b. Velîd tarafından fetih edilen Bâlis'te üs kurmuşlar ve oradan Sehl b. Udey bir grup askerler ile Rikke'ye göndermişlerdir. Rikke'nin yöneticisi Yuhannâ Müslümanlara karşı direnmek istese de halk ona itaat etmeyip Araplarla sulh yapmaya rıza göstermişlerdir. Rikke Fetih edildikten sonra İyâz b. Ganm Cizre'nin başkenti olan Re'sü'l-ayne (Ceylanpınar) gitmeye karar vermiştir. O dönemde Cizre Şehriyâd adlı bir Rum hükümdarı tarafından yönetilmekteydi. Askerlerinin sayısı yüz bin idi ve aralarında otuz bin olarak Hristiyan Araplar da Tağleblî Sultan b. Sâriyye'nin emirliği altında bulunuyorlardı. Hristiyan Arapların Müslümanların Rikke şehrini fetih ettiklerini ve kendilerine doğru yöneldiklerini öğrenince, Şehriyâd'a gelerek *"Muhammed'in adamları memleketimizi ele geçirmek için bize doğru ilerliyorlar. Özellikle de bizi istiyorlar ve dinlerine girmemizi talep ediyorlar. Bizimle beraber siz de askerlerinle çıkıp şehir dışında onlara karşılamanızı teklif ediyoruz"* demişlerdir. Şehriyâd Hristiyan Arapların teklifini kabul ederek Müslümanlara karşı savaş hazırlıklarını yapmıştır. İyâz b. Ganm Re'sü'l-Ayne gitmeye karar verdiğinde Eş'as b. Uveylem ve Abdullah b. Gassân'ı Zübâ ve Zelubiya kalelerine göndermek istemiştir. O sırada yanında bulunan Halep'in eski hükümdarı olan komutan Yukannâ bu kalelerin surları çok sağlam olup savaşılarak fetih edilmesinin zor olduğunu ancak, Yukannâ Halep'in başında iken kendine bağlı bir damadı ve aynı zamanda akrabası olan Eşfikyas'ın elindeki bu kaleleri hile yoluyla fetih edebileceğini söylemiştir. Bu sebepten dolayı İyâz b. Ganm'den bu vazife için kendisi görevlendirmesini istemiştir. Komutan İyâz b. Ganm Yukannâ'nın fikrini tasvip ederek talebini onaylamıştır. Bunun üzerine Yukannâ seçkin Rum arkadaşlarından 100 kişi seçerek, geceleyin ayrılıp kendisinin Araplardan kaçtığını göstermek suretiyle kalelere girebilmiştir. Eşfikyâs'ın veziri Şurcvân, aydın biri olup önceki kitapları okumuş dirayetli bir din adamı olduğu için Hz. Muhammed'in İncil'de kendisiyle müjdelenen gerçek Peygamber olduğunu bilirdi ve Müslüman olmak isterdi. Fakat korktuğu için bildiklerini saklamıştır. Yukannâ oraya gelince Zübâ ve Zalubyâ kalelerini fetih etmesinde yardımcı

⁴⁴³ Belazürî, *Futûhul-Buldân*, s.173.

⁴⁴⁴ Vakıdî, *Futûhu 'ş-Şâm*, C.II, s.124.

olmuştur. Eşfikyâs Yukannâ'ya şüphe ile yaklaşmış ve onu tutuklamayı planlamıştır. Fakat Eşfikyâs'ın eşi olan Yukannâ'nın kızı ve Şurcvân'ın sarf ettikleri çabaların sonucunda Yukannâ diğer kalede misafir etmeye başarmışlardır. Bunun ardından Eşfikyâs'ın Yukannâ'ya kurmak istediği oyun ters dönerek kendisine kurulmuştur. Yukannâ'nın bulunduğu kalede ziyafet organize ettiler ve davetlerinin üzere oraya gelen Eşfikyâs'ı ve arkadaşları Yukannâ tarafından yakalayıp hiç kimse haberi olmadan onları etkisiz hale getirmişlerdir. Daha önce Eşfikyâs ziyafete gelirken Asıl Kalesi'ni (Zübâ Kalesi) veziri Şurcvân'a bırakmıştır. Yukannâ Eşfikyâs'ın işini hallettikten sonra öbür kaleyi Şurcvân tarafından teslim almıştır. Kaledeki tüm Rumları tutuklayarak hiç kimsenin kaçıp Kırgısyâ (bugünkü ismi el-Busayre)'ya haber taşınmasına müsaade edilmemiştir.⁴⁴⁵

İyâz b. Ganm Yukannâ'nın ardından üç gün sonra ona yardımcı bir birlik yollamıştı. Yukannâ birkaç gün sonra kendisine iki bin asker ile gelen Abdullah b. Gassân ve Süheyl b. Udey'e karşı direnerek onlara karşı savaşıyor gibi göstermiştir. Müslümanlar da bu davranışının bir oyun olduğunu anlamışlardı. Beş gün geçtikten sonra Yukannâ Müslüman arkadaşları ile daha önce anlaştığı gibi gecede Şurcvân'a onlara kaleleri teslim etmesini emrederek, Kırkızyâ'yı da fetih etmek için Eşfikyâsın eşi olan kızını da yanına alıp oraya kaçmıştır. Yukannâ Kırkızyalıları Araplardan çakmış olduğunu ve eski dinine geri dönmüş olduğuna inandırmıştır. Arap birlikleri de ona takip ederek oraya gelince yeni bir oyun yaparak Kırkızya'nın fethini de gerçekleştirmiştir. Bunun ardından Abdullah b. Gassân komutanlığındaki İslam ordusu Mâksîn ve Şemsâniyye de savaşmaksızın fetih ederek Cizye 'ye bağlamışlardır. Yukarıdaki beldelerin fetihleri sağlandığında Müslümanlar Arban'a geçtiler ve Arbanlılar Müslümanlara gelerek cizye karşılında onlarla barış antlaşmasını yapmışlardır. Oradan da Mecdel'e geçerek Başkomutan İyâz b. Ganm'den gelecek komutu beklemişlerdir.⁴⁴⁶

1. Mardin Kalesi'nin Fethi

O sırada Ra'sül-ayn hükümdarı Şehriyâd Mardin hükümdarı Ersüs b. Caris ile ilişkilerini pekiştirmek için kızını oğluna istemiştir. Mardin hükümdarı ise kızının mehiri olarak Müslümanlardan 20 esir istemiştir. Bunun üzere Şehriyâd oğlunun ve vezirinin de içinde bulunduğu büyük bir ordu hazırlayarak Müslümanlara göndermiştir. Bölgedeki

⁴⁴⁵ Vakıdî, *Futûhu 'ş-Şâm*, s.90-98.

⁴⁴⁶ Vakıdî, *Futûh*, C.II, s.98-107.

Müslümanların komutanı İyâz b. Ganm istihbaratları yoluyla bu gelişmenin haberini alınca önceden tedbirlerini alarak düşmanları konakladıkları yerde kuşatıp ağır bir yenilgiye uğratmış ve çok sayıda esir almıştır. Müslümanların almış oldukları esirlerin arasında Şehriyâd'ın oğlu ve veziri de bulunmuştur. Ersüs'ün kızı Marya güya Müslüman olduğunu ve Müslümanlara babasının kalesini almak için yardımcı olmak istemiş bu nedenle İyâz b. Ganm'den bir grup asker istemek üzere bir oyun kurarak ki daha sonra bu askerlere karşı eşini serbest bırakılmasını isteyecekti. Bu fikrini babası da onaylamıştır. Bu amaçla Marya Müslümanlara gelmek için yola çıkmıştır. Daha önce Müslümanlardan orduya yiyecek getirmeye çıkan bir grubu Şehriyâd'ın adamları tarafından esir edilerek Mardin'e gönderilmiştir. Marya Müslümanlara giderken, Şehriyâd tarafından kendisine gönderilen esirlerle karşılaşmış ve onları kalede bırakılmalarını emrettikten sonra Müslümanların yanına gelmiştir. İyâz b. Ganm Marya'nın kurmak istediği tuzağı anlamış üstelik onu İslam'a girmeye ikna etmiştir. Marya ve esir Müslümanlara bakmakla vazifelendirilen komutan Müslüman olmalarının ardından esir askerlerle işbirliği yaparak Mardin kalesini fetih etmişlerdir.⁴⁴⁷ Ardından sırasıyla Reha ve Harran da fetih edilmiştir.⁴⁴⁸

2. Resulayn Kalesi'nin Fethi

Yukarıda bahsi geçen şehir, Müslümanları tarafından fetih edildiğinde Resulayn'ın yöneticisi Şehriyâd iktidarının sonunun geldiğini anlamış ve biçare olarak etraftaki Hristiyan memleketlerden yardım talebinde bulunmuştur. Bu hükümdarların her biri Şehriyâd'a yardım etmek için bölükler göndermişlerdir. Ahlat hükümdarı Şehriyâd'ın yardımına gönderdiği askerlerin başına kızı Tariyon'u komutan tayin etmişti. Bu kız güzelliği ve kahramanlığıyla şan salmıştı. Onunla evlenmek isteyen adaylara bir şartı vardı: onunla mübareze etmesi gerekir. Şayet onu yenerse teklifini kabul edecektir. Fakat onu yenebilecek hiçbir aday olmamıştır. Onunla evlenmek isteyen adaylardan biri Cebelü'n-Nesâse hükümdarının oğlu Sûsi idi fakat o da diğer adaylar gibi yenilmiştir. Sûsi de babası tarafından Şehriyâd'ın imdadına gönderilen askerlerin başındaydı. Yolda buluştuklarında Tariyon bu sefer Sûsi'yı gördüğünde ona âşık olmuştur.

⁴⁴⁷ Vakıdî, *Futûhu's-Şâm*, C.II, s.110-117.

⁴⁴⁸ Vakıdî, *Futûhu's-Şâm*, C.II, s.119-120.

Aynı zamanda Tariyon'a âşık olan Bargun isimli bir amcazadesi vardı. O da kavminde bilinen bir kahramandı ve birkaç eyaleti yönetmekteydi. İdlis eyaleti onun yönetiminin altındaydı, Tariyon askerleriyle oraya geldiğinde ona ikramda bulunmuş ve hediyeler vermişti. O da Şehriyâd'ın yardımına üç bin asker ile çıkmıştı. Tariyon, Sûsi ve Bargun üçü beraber Şerhiyâd'ın yardımına gidiyorlardı. Bargun'un Tariyon'un üzerinde istihbaratçıları vardı. Resulayn'a yakın bir yere geldiklerinde Tariyon Sûsi ile görüşmek istediğini öğrendiğinde Bargun Sûsi ile görüşecekti randevu zamanında Tariyon'a gelerek onu bağlayıp kaçırdı ve arkadaşlarına talimat vermesi üzere Müslüman askerlere iltihak etmek için gece ortasında hareket etmişlerdir. Mercu's-Sur denilen yere geldiklerinde istirahat etmek için konaklamışlardır. Sûsi ve Tariyon'un askerleri sabah Tariyonu bulamadıklarında Bargun'un onu kaçırdığını anlamışlar ve onu aramaya başladılar. Bargun Mercussur'da iken ona yetmişlerdir. Bargun arkadaşlarına Şerhiyad Araplara karşı direnemeyeceğini ve onlar Herekliyos'u yendikleri gibi onu da muhakkak yeneceklerini ve tüm toprakları ele geçireceklerini anlatmış ve en sağlam tedbirin onların dinine girmektir. Dinini değiştirmek istemeyen de onlarla sulh yapması gerektiğini, ayrıca kendilerine gelen kimseyi yardımsız bırakmayacaklarını söylemiştir. Bargun Arapların dininin gerçek din olduğunu ve bu yüzden Allah'ın onlara yardım ettiğine inandığında Müslüman olmaya karar verdi. Arkadaşlarını da Müslüman olmaya davet etti. Bunun üzerine ordunun tamamı Müslüman oldu ve tekbirler getirmeye başladılar. Kendilerini takip eden Sûsi ve Tariyon'un askerleri yanlarına yaklaştıkları ve tekbir seslerini duyduklarında Müslüman olduklarını anlamışlar ve onları kuşatma altında alarak hepsini öldürmeye karar vermişlerdi. Durum böyle iken, Bargun ve arkadaşları helak olmak üzeri iken; aniden yakınlarındaki kalenin kapısı açıldı ve oradan çıkan yüz kişilik Müslüman bölüğü yardımlarına yetişti. Bu kale Müslümanların elindeydi ve o esnada İyâz b. Ganm orduya yiyecek getirmek için Abdurrahman b. Ebû Bekir'i bir grup asker ile görevlendirmiştir. Bu askerlerin arasındaki önemli isimlerden biri Benî Süleym kabilesinden Amr b. Mâcid es-Sülemî'dir. Abdurrahman b. Ebû Bekir'in ordusu Bargun'a yardım ederek Susi yenmişlerdir. Tariyon da daha sonra Müslüman oldu ve komutan İyâz b. Ganm, onu Bargun ile evlendirmiştir.⁴⁴⁹

⁴⁴⁹ Vakıdî, *Futûhu 'ş-Şâm*, C.II, s.121-124.

Benî Süleym kabilesinin Şam ve Mısır fetihlerinde olduğu gibi Cezire fetihlerinde de çok etkin bir rol oynadıkları ve önemli katkılar sağladıkları anlaşılmaktadır. Zira Cezire topraklarında bu kabileye mensup birkaç sahabenin mezarı bulunmaktadır. Bu sahabelerden Safvân b. el-Muattal, Samsat'tadır. Hala bilinir ve Abdullah b. Seyyidân es-Sülemî de Cezirede defnedilmiş sahabelerden biri zikredilmektedir.⁴⁵⁰ Meşhur sahabe Haccâc b. İlât'ın da mezarının Diyarbakır'ın Kalikla isimli bir ilçesinde olduğu zikredilmektedir.⁴⁵¹

Muhakkak ki bu isimler dışında da Benî Süleym'den Cezire bölgesinin fetih harekâtlarına katılan şahsiyetler olmuştur. Ancak kaynaklarda sadece meşhur sahabe isimleri zikredilmektedir. Sıradan insanlardan isimleri rastlamak mümkün değildir. Ama Benî Süleym kabilesi kalabalık bir kabile olmasından dolayı bu kabile fertleri aynı zamanda bütün bölgelerde zikredilmektedir. Çünkü bu kabile çok kalabalık bir kabiledir. Kendisinden de bir kabile olabilecek kadar kalabalık alt kolları bulunur. Anlaşılan odur ki bu kabile fetihlere giderken alt kollarına göre ayrılarak farklı bölgelere yönelmişlerdir.

Ayrıca daha önce de ifade ettiğimiz gibi Selâme b. el-Ahvas Cezire'yi fetheden İyâz b. Ganm'in ordusunda yer alan önemli isimlerden biridir. Müslümanlar Resulayn'ı fetih ettiklerinde bölge komutanı İyâz b. Ganm Resulayn'dan elde edilen ganimetlerin beşte birini Abdullah b. Cafer ile Medine'ye göndermiş ve ardından Raha ve Kefertuta gibi ilçelerden elde ettikleri ganimetlerin beşte birini ise Süleymlî Selâme b. el-Ahvas ile göndermiştir. Selâme b. el-Ahvas ganimet malları başkente getiren 50 kişilik heyete başkanlık yapmıştır.⁴⁵²

3. İrmîniye'nin (Samsat veya Sümeysât) Fethi

İbn Hazm'ın rivayetine göre İyâz b. Ganm Cezire bölgesinin fetihleri gerçekleştiğinde Süleymlî Safvân b. el-Muattal'ı İrmîniye'ye tabi olan bazı yerleşim yerlerine göndermiştir.⁴⁵³ Şam ve Cezire bölgelerine Muaviye b. Ebi Süfyân vali olduğunda, Hz. Ömer ona Sümeysât (Samsat) topraklarını fetih etmesini emrettiğinde, bu vazife için Habib b. Müsleme el-Fehrî ve Süleymlî Safvân b. El-Muattal es-Sülemi

⁴⁵⁰ Halife b. Hayyât, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.I, s.583.

⁴⁵¹ İbn Abdülber, *el-İstiab fi Marifeti'l-Ashab*, C.I, s.326.

⁴⁵² Vakıdî, *Futûhu's-Şâm*, C.II, s.141.

⁴⁵³ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîretü'n-Nebeviyye*, s.343.

görevlendirmiştir. Bu komutanlar oraya vardıktan birkaç gün sonra Sümeysât sulh yoluyla fethedilmiş ve vali olarak Safvân b. Muattal başında kalmıştır. Safvân b. Muattal'ın, Muaviye hilafetinin son yıllarında, vefat edene kadar Sümeysât (Samsat)'da kaldığı da rivayet edilmektedir. Sümeysât (Samsat) Fethedildikten sonra yanındaki kalelerin de fetihlerine yönelmişlerdir. Bu kalelerden biri Kemah Kalesi'ydı. Kemah kalesi çok yüksek surlarla korunan zor bir kaleydi. Habib b. Müslime bu kaleyi fethetmeye çalışmış ama başaramamıştır. Daha sonra Safvân da bu kaleyi kuşatmış lakin yine fetih etmeye muvaffak olamamıştır. Üçüncü seferde ise H.59 senesinde Müslümanlar bu kaleyi, Safvân b. Muattal kumandanlığı altında kuşatma altında aldıklarında, Benî Süleym'den kahraman Ümeyr b. el-Habbâb es-Sülemî kalenin duvarına çıkıp Rumlarla vuruşarak kalenin kapısını açmaya muvaffak olmuş ve böylece Kemah Kalesi'nin fethi Ümeyr b. Habbâb'ın eliyle gerçekleşmiştir.⁴⁵⁴ Ümeyr İrmeniyede yaşamış ve Hişam b. Abdülmelik döneminde de oğulları Zufâfe ve Hâlid İrmeniyeye valisi Mesleme b. Abdülmelik'in önemli komutanlarındanıdır.⁴⁵⁵ Ayrıca ilerleyen dönemlerde gerek Emeviler gerekse Abbâsiler dönemlerinde İrmeniyeye eyaleti Benî Süleym kabilesi tarafından defalarca yönetilmiş olması,⁴⁵⁶ Benî Süleym kabilesinin önemli bir kısmının bu eyaletin fetihlerine katılmak suretiyle buraya yerleşmiş olduğu fikrini ortaya çıkmaktadır.

III. FİTNE OLAYLARINA KARŞI TUTUMU

Benî Süleym kabilesinin bazılarının özellikle de Benî Se'lebe b. Bühse kolunun Cahiliyye Döneminden beri Benî Umeyye ile önemli ilişkileri vardı. Zira Benî Süleym'in ileri gelenlerinden birkaç isim Benî Umeyye ile müttefikti. El-Hâris b. el-Avka ile Umeyye b. Abdüşems'in aralarında hilf anlaşması vardı.⁴⁵⁷ Hz. Peygamber döneminde Benî Süleym kabilesinin meşhur şairi Abbâs b. Mirdas'ın babası Mirdâs b. Âmir Harb b. Umeyye ile ortaklıklar.⁴⁵⁸ Kezalik Süfyan b. Abdüşems'in de Harb b. Umeyye ile büyük bir dostluğu vardı. Benî Süleym'in Benî Umeyye ile olan bu ilişkileri İslam'ın ilk yıllarında Benî Süleym'in Hz. Peygambere düşmanlık yapmaların sebeplerinden biri

⁴⁵⁴ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.184.

⁴⁵⁵ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.204.

⁴⁵⁶ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.207

⁴⁵⁷ İbnü Habîb, *el-Münemmak*, s. 237.

⁴⁵⁸ Yahya el-Cübeyrî, *Divânü'l-Abbâs b. Mirdâs*, s.8.

olduğu kanaatindeyiz. Hendek Savaşı'nda Ebu Süfyan'ın müttefiki Süfyan b. Abdüşems Benî Süleym'den 700 kişilik bir ordu ile onu desteklemiştir.⁴⁵⁹ Bu tür bağlantıları İslam döneminde de nispeten devam etmiş olmalıdır ki Hz. Osman'ın hilafetinin son yıllarında toplumun bir kısmı onun aleyhine iş yaparken Benî Süleym onu destekleyen bir tutum sergilerdi. Hz. Osman asileri cezalandırmak için Mısır valisi Abdullah b. Sa 'd b. Ebî Sarh'a gönderdiğini iddia edilen mektubu Ebü'l-Aver b. Süfyan es-Sülemî'nin götürdüğü zikredilmiştir.⁴⁶⁰ Bu mektubun Hz. Osman tarafından yazılmadığı kesindir. Fakat mektubun sahibi Hz. Osman'ın kâtibi Mervan b. el-Hakem olduğu takdirde ise, Sülemîler ile olan ilişkilerinden dolayı yakınlık duyduğu ve bu nedenle ona güvendiği fikrini doğrulamaktadır. Ama başka rivayetlerde bu mektubu taşıyan elçi bir köle olduğu şeklindedir.⁴⁶¹ Bu rivayetin isabetli olabilme ihtimali daha yüksektir. Zira böyle bir mektup taşıyan elçi Amr b. Süfyan gibi zeki bir devlet adamı olsaydı daha tedbirli davranırdı ve rivayet edildiği gibi Muhammed b. Ebû Bekir ve arkadaşlarından sakınıp kendini belli etmeyeceğini düşünüyoruz. Ayrıca Ebü'l-Aver gibi bazı Sülemîlerin Umeyyeoğulları ile akrabalık ilişkileri de mevcuttur. Ebü'l-Aver'in anneannesi Arva bt. Umeyye b. Abdüşems b. Abdimenaf'tır.⁴⁶² Ebü'l-Aver'in, Muaviye b. Ebî Süfyân'ın Sıffin Savaşı'nda öncü birlik komutanı olarak⁴⁶³ Fırat suyunun Hz. Ali taraftarlarının kullanmalarını engellemiştir. Bu sebeple el-Eş 'as b. Kays komutanlığındaki Hz. Ali'nin ordusunun öncü birliği ile aralarında ilk çatışmalar meydana gelmiş ve sonunda Ebü'l-Aver sudan geri çekilmek zorunda kalmıştır.⁴⁶⁴ Ebü'l-Aver Ürdün ordusunun başında Muaviye ordusunun sol kanadını teşkil ettiği de zikredilmektedir.⁴⁶⁵ Muaviye'nin halifeliği döneminde önemli bürokratlardan biri olması⁴⁶⁶ ailelerin eski ilişkilerinin etkisinin devam ettiğini göstermektedir. Ali ve Muaviye arasındaki Sulh sahifesi yazıldığında üzerinde 10 kişi şahitlik yapmıştır. Şahitler arasında Ebü'l-Aver de bulunuyordu.⁴⁶⁷

⁴⁵⁹ Cevâd Ali, *el-Mufasssal fî Tarihu'l-Arab*, C.VII, s.253; İbn Seyyidünnâs, *'Uyûnü'l-eşer fî fînüni'l-Megâzi ve's-Şemâ'il ve's-Siyer*, C.II, s.85; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.II, s.50.

⁴⁶⁰ Taberî, *Tarih*, C.IV, s.367.

⁴⁶¹ Muhamed b. Hibbân, *Kitabu's-Sikkât*, Hayderabad: Dairetü'l-Ma'arifi'l-Osmaniyye, 1973, C.II, s.257.

⁴⁶² Halife b. Hayyât, *et-Tabakât*, s.101.

⁴⁶³ Halife b. Hayyât, *Tarih*, s.193; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.II, s.50.

⁴⁶⁴ Halife b. Hayyât, *Tarih*, s.193.

⁴⁶⁵ Halife b. Hayyât, *Tarih*, s.195.

⁴⁶⁶ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.II, s.50.

⁴⁶⁷ İbn Hibbân, *Kitâbü's-Sikkât*, C.II, s.293.

Ebû'l-Aver her zaman Muaviye'nin danıştığı ve fikirlerine önem verdiği yakın arkadaşlarından biriydi. Hz. Ali'den Mısır'ı almak istediğinde bu konuda danışarak fikirlerini aldığı yakın arkadaşlarından biri de Ebû'l-Aver idi.⁴⁶⁸ Muaviye Mısır'a yürümeye karar verdiğiğinde Amr b. el-Âs'ı dört bin kişilik bir ordu ile Mısır'a göndermiş ve bu orduda zikredilen seçkin isimlerden biri Ebû'l-Aver idi.⁴⁶⁹ Ürdünlülerin birliğinin komutanıydı.⁴⁷⁰

Hız. Osman isyancılar kendisini muhasara ettiklerinde Suriye valisi Muaviye b. Ebû Süfyân ve Basra valisi Abdullah b. Âmir'e mektup yollayarak isyancılara karşı kendisine yardım etmelerini istemiştir. İbn Âmir Basra'da Hız. Osman'ın mektubunu halka okuduğunda Benî Süleym'in ileri gelenleri ilk harekete geçenler olmuştur. Basra'da Kayslı kabilelerin lideri olan Mücâşi' b. Mes'ûd es-Sülemî ve Kays b. el-Heysem es-Sülemi meydan konuşması yapmak suretiyle halkı Osman'a yardım etmeleri için teşvik ediyorlardı. Halk toplandığında, vali Abdullah b. Âmir heyetin başında lider olarak Mücâşi' b. Mes'ûd'u tayin etmiştir. Halife'nin yardımına yetişmeye çalışan Mücâşi' b. Mes'ûd Medine'ye yakın bir yer olan er-Rebze'ye vardığında halifenin öldürüldüğü haberini almıştır.⁴⁷¹ Mücâşi' b. Mes'ûd Cemel Savaşında, Hız. Osman'ın katillerinin cezalandırılmasını talep eden Basralıların ordusunda yer alarak Hevâzin, Benî Süleym ve bunlara tabi olan kabilelere liderlik yapıyordu.⁴⁷²

Basra'daki Süleymîler ile Hız. Osman arasındaki ilişkileri şu bağlamda değerlendirmek de mümkündür. Aslında Hız. Osman'ın Barsa valisi İbn Âmir b. Kerez'in dayıları Benî Süleym'dir. Zira annesi Decâce bt. Esmâ b. Silt'tır. Basra'daki tanınmış Süleym'li komutanların akrabasıdır. Abdullah b. Hâzım'in halası olurken Mücâşi ve Kays b. el-Heysem kendisiyle aynı aşirettendir. Vali İbn Âmir ise Hız. Osman'ın dayısının oğludur.⁴⁷³

Şam'deki Sülemîlerin de Umeyye oğullarına taraftarlık yaptığını görülmektedir. Sıffin'de Hız. Ali ve Muaviye b. Ebi Süfyân karşı karşıya geldiklerinde Muaviye'nin öncü

⁴⁶⁸ Yusuf b. Tagrîberdî ez-Zâhirî, *en-Nucûmüz-Zâhire fî Mülûk Mısır ve'l-Kâhire*, Mısır: Dârü'l-Kütüb, y.t.C.I, s.107

⁴⁶⁹ İbn Hibbân, *Kitâbü's-Sikkât*, C.II, S.297.

⁴⁷⁰ İbn Yakub el-Kindî, *Kitâbü'l-Vulât ve Kitâbü'l-Kudât*, thk. Muhammed Hasan İsmail ve Ahmed Ferid, Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2003, s.25.

⁴⁷¹ Taberî, *Tarih*, C.IV, s.369

⁴⁷² Taberî, *Tarih*, C.IV, s.505.

⁴⁷³ Taberî, *Tarih*, C.IV, s.264.

birliğinin başındaki komutan Süleymliler ve Sıffin Savaşında tüm Kays'lı kabilelerin reisi olan, Ebü'l-Aver künyesi ile meşhur olan Amr b. Süfyân'dır. Amr b. Süfyân Rum topraklarının fetihlerinde önemli katkı sağlayan savaşçı komutanlardan biriydi. Ayrıca daha sonra Muaviye halife olduğunda da Ebü'l-Aver, Ma'n b. Yezid ve Nasr b. el-Haccâc Süleymliler bürokratlarıydı.⁴⁷⁴ Ma'n b. Yezid b. el-Ehnes de Sıffin'de Muaviye ile beraber olan Süleymlilerden biriydi.⁴⁷⁵ Ateşkes esnasında Muaviye Hz. Ali'ye Ma'n b. Yezid'i elçi olarak göndermiştir.⁴⁷⁶ Muaviye, H.39 senesinde Hz. Ali'nin yönetimine tabi olan Cezire'yi almak için, Abdurrahman b. Kabâs b. Eşyem ve Süleymliler Ma'n b. Yezid'i göndermiştir. O sırada Hz. Ali'nin Cezire'deki valisi şebîbu b. Âmir idi. şebîb şamlıların kendisine geldiği haberini alınca, Hît'te bulunan komutan Kümeyl b. Ziyâd'a elçi yollayarak yardımına yetişmesi istemiştir. Hemen harekete geçen Kümeyl şamlıları mağlup ederek geri püskürtmüştür.⁴⁷⁷

Bu olaylarda Barsa ve şam'daki Sülemîler Umeyyelileri destelemiş olsa da, Hz. Ali safında yer alan Sülemîler de vardır. Zira Sıffin savaşında Ammâr b. Yasir öldürüldüğünde Hz. Ali'nin ordusunda olup da olayı aktaran Süleymliler Abdullah b. Habîb Ebû Abdurrahman zikredilmektedir. Ebû Abdurrahman Benî Süleym kabilesine mensup tabidir. Önce Medine'de sonra Kûfe'de yaşamış, camii imamıydı ve Hz. Osman döneminden Haccâc zamanına kadar Kur'an-i Kerim hocasıydı. Hz. Osman ve Hz. Ali'den Kur'an-ı Kerim öğrenmiştir. Onlardan ve İbn Mes'ûd'den hadis rivayet etmiştir. Çok sayıda Hadis rivayet etmiş ve güvenilir ravilerden sayılmaktadır.⁴⁷⁸ Abdullah b. şecre es-Sülemî de Hz. Ali safında olan Sülemîlerden biriydi. Fakat daha sonra Haricîler ortaya çıktıklarında onlara tabi olmuştur.⁴⁷⁹ Onun dışında Hayyân b. Zübyân es-Sülemî de Haricilere katılan Sülemîler'den biriydi. Nehrivan'da Hz. Ali ve Hariciler arasında meydana gelen savaşta bulunmuştu. Hz. Ali Haricileri mağlup ettiğinde, affettiği 400 kişi arasında yer alıyordu. Haricileri onun evinde toplanıyordu.⁴⁸⁰

⁴⁷⁴ İbnü'l-Cerrâh, *Men ismuhu Amru min'eş-şu'arâ*, s.19.

⁴⁷⁵ şemsüddin Zehebî, *Tarihu'İslam ve Vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, C.V, s.255.

⁴⁷⁶ Taberî, *Tarih*, C.V, s.66.

⁴⁷⁷ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-târîh*, C.II, s.728.

⁴⁷⁸ el-Acelî, *Ma'rifetü's-Sıkât min Ricâli ehli'l-İlmi ve'l-Hadis ve min ez-Zuafâi ve Zikrü mezâhibühüm ve Ahbâruhum*, thk. Abdu'l-Alîm Abdul-Azîm el-Bestevî, 1.baskı, Medine: Mektebetü'd-Dâr, 1985, C.I, s.503; C.II, s.26; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.VI, s.212; Taberî, *Tarih*, C.V, s.40.

⁴⁷⁹ Taberî, *Tarih*, C.V, s.83.

⁴⁸⁰ Taberî, *Tarih*, C.V, s.173-175.

IV. BENÎ SÜLEYM'DEN İDARECİLER

A. CAHLİYYE'DE KABİLENİN MEŞHUR LİDERLERİ

1. Amr b. eş-Şerîd

Amr b. el-Hâris b. eş-Şerîd b. Riyâh b. Usayye b. Hufâf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym b. Mansûr b. İkrime b. Hasfe b. Kays b. Aylân b. Mudar'dur.⁴⁸¹ Benî Süleym kabilesinin lideridir. Cahiliyye döneminde kabilenin reisleri Muaviye ve Sahr'ın ile meşhur şair bayan el-Hansâ'nın babalarıdır. Amr b. eş-Şerîd cömertliği ve cesaretiyle meşhur bir liderdir. Arap kabilelerin en büyük liderlerinden biriydi ve sadece kendi kabilesinin yönetimi ile ilgilenmiyordu. Ayrıca tüm Mudâr kabilelerin üzerine söz sahibi biriydi.⁴⁸² Önemli münasebetlerde bu kabileleri temsil ediyordu ve onların adına karar alıyordu. En-Nu'mân b. el-Munzir Kısra'nın huzurunda her milletten, Rumlardan, Hintlerden, Çinlilerden farkı heyetlerin bulunduğu bir toplantı da Arapları övmüştü ve Arapların bütün milletlerden daha faziletli olduklarını söylemişti. Fakat bu davranış Kısra'nın zoruna gitmişti ve Arapları küçümseyecek ifadeler sarf etmişti. En-Nu'mân Kısra'nın Araplara yönlendirmiş olduğu ithamını reddetmekle yetinmeyerek, Arapların ileri gelenlerini toplayıp, Kısra'ya Arapların zanettiği gibi olmadıklarını ispatlamak için ona heyet göndermişti. Kısra'ya gelen Arap reisleri heyeti Kısra'nın meclisinde birer birer söz alarak konuşma yapmışlardı. İlk olarak aralarında en büyük olan Eksem b. Sayfî sözü başlatmıştı ve ondan sonra sırasıyla devam etmişlerdi. Bizim çalışmamızın konusu olan Benî Süleym kabilesinin reisi ve Mudâr'ın büyüğü olan Amru b. eş-Şerîd de o heyette bulunan reislerden biriydi. Amru b. eş-Şerîd'in o toplantıda yaptığı konuşmasının ana başlıkları şöyleydi;

Kralı güzel sözlerle selamladıktan sonra, şöyle demişti “*sözlerin sonucu düşünülür, her işten ibret ve dersler çıkartılır, uzun konuşmalar ağır gelir, meramı anlatan kısa ve açık sözlerde fayda vardır, kralların makamlarında şeref ve izzet vardır. Bu oturumun bir etkisi ve sonucu vardır. Burada aziz olan kimse aziz kalacak, burada rezil olan kimse ise rezil olacaktır. (bunun için her kesin sözlerini en güzel şekilde ifade etmesi gerekmektedir.) Ey kral seni bir şeye zorlamak veya seni kızdırmak için gelmedik,*

⁴⁸¹ Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egânî*, C.XV, s.55.

⁴⁸² İbn Haldun, *Tarih*, VI, s.94.

ya da bağışlarını istemek için de gelmedik. Çünkü mallarımızda üstüne yatığımız ve onunla övündüğümüz büyük servetlerimiz vardır. Dayandığımız ve güvendiğimiz necip şerefimiz vardır. Savaşlarda çok şiddetliyiz, eğer bir savaş ateşi yakılırsa dağları yıkarız. Şayet bir zamanda işlerimiz kötüye giderse fazla zaman geçmeden hemen telafi ederiz. Ama buna rağmen komşuluğunuzu koruyoruz ve size kötülükle yaklaşanların karşısına dikiliriz ve onu geri çeviririz bu yolla memleketinizin onurunu koruruz ve düşmanlarınıza hak ettikleri cezayı veririz...”

Kisrâ “ bu sözlerinde bir abartma veya ifrat olmasın yahut Benî överken aynı zamanda zem etmiş olmayasın” demişti.

Amru de Kisrâ’ya “ Bu kısa sözlerimle muradımın anlaşılmuş ve iletmek istediğim mesajın ulaştığı olması yeterlidir. Bir insan söylemek istemediği bir şeyden dolayı kınanmamalıdır” diye cevap vermiştir.

Kisrâ da onun söylediklerini teyit ederek “ İnsan her bildiğini söylemez” demiştir.⁴⁸³

Amr b. eş-Şerîd tüm Arapların toplandığı panayırda oğulları Muaviye ve Sahr’ın ellerini tutup kaldırıyor ve şöyle sesliyordu: “Ben Mudâr’ın en iyilerinin babasıyım bunu kabul etmeyen olup da farklı bir şey söyleyecek varsa söylesin” diyerek sesleniyordu ama hiç kimse ona karşı çıkmıyordu diye zikredilmiştir.⁴⁸⁴

2. Sahr b. Amr

Sahr b. Amru b. el-Hâris b. eş-Şerîd b. Riyâh b. Usayye b. Hufâf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym b. Mansûr’dur. Künyesi Ebû Evfâ ve Ebû Hassân⁴⁸⁵ Benî Süleym kabilesinin lideridir. Babası Amr ve abisi Muaviye’den sonra kabile yönetimine geçmiştir. Sahr’ın meşhur olmasında kız kardeşi el-Hansâ’nın büyük bir önemi vardır. Zira ona söylediği mersiyeler Arap Edebiyatı’nda çok yaygın olup Sahr da bu tür mersiyeler vasıtasıyla bahsi günümüze kadar gelmiştir. Ayrıca el-Hansâ’yı da meşhur

⁴⁸³ İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferid*, , 1.baskı, Dârül-kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1404h, C.I, s.283.

⁴⁸⁴ İbnü'l-Kelbî, a.g.e. s.398; Belâzûrî, *Ensâbü'l-Eşraf*, C.XIII, s.304; el-Kalkaşendî, *Nihayetü'l-Ereb*, s.61; İbn Saîd el-Endülüsî, *Neşvetü't-Tarab fî Tarihi Cahiliyyetü'l-Arab*, thk. Nusrat Abdurrahmân, Urdün, Ommân, Mektebetü'l-Aksâ, y.y. s.521.

⁴⁸⁵ Bkz. Hamdû Tammâs, *Divânü'l-Hansâ*, 2.baskı, Beyrut, Dârü'l-ma'rife; İbn Abdürabbih, *el-İkdü'l-ferid*.

kılan şey Sahr'a söylemiş olduğu mersiyeleridir. El-Hansâ Arap edebiyatında en meşhur bayan şair yapan şiirleri, özlem ve hüznü dolu bu mersiyeleridir.

Sahr b. Amr Benî Süleym kabilesinin reisi ve Mudâr kabile federasyonunun büyüklerinden biri olan Amr b. eş-Şerd'in oğludur. Böyle seçkin bir evde yetişmiştir. Kendisinden önce kabileyi yöneten babası ve abisinden tecrübeler kazanarak yetişmiştir. Sahr son derece kibar ve cömert biriydi. Kabilesinde herkes onu severdi. Çünkü el-Hansâ'nın onu vasıf ettiğine göre yaşı genç iken bile davranışları olgundur.⁴⁸⁶ Fakirlerle ve yetimlerle ilgilenir ve onlara bakardı. Son derece misafirperverdi. Ayrıca esirlere de güzel davranırdı ve onları karşılıksız azat ederdi.⁴⁸⁷ Sahr, kibarlığına ve insanlar arasında olan saygısına halel gelmesin diye kendisiyle savaşan Gatafânlılar hicvetmesi istenildiğinde “*onlarla aramız olan hicvetmekten daha kötü bir durum ama onurumu korumak için kendimi tutmasaydım onları hicvederdim*” demiştir.⁴⁸⁸

Sahr'ın abisi Muaviye b. Amr Gatafan kabilesinin Benî Mürre kolunun reisi olan Haşim b. Harmele ile Ukaz panayırında tartışmıştır. Daha sonra Muaviye Yevmü Havze denilen savaşta Benî Mürre'ye saldırmaya karar verdiğinde Sahr abisini engellemek istese de ona itaat etmeyerek onlarla savaşmaya ısrar etmiştir. Sahr bunun gereksiz bir savaş olduğu kanaatindeydi. Muhtemelen bu sebeple savaşa iştirak etmemiştir. Muaviye kabilesinden bir grubu alarak Benî Amr b. Avf b. Zübyân ile savaşmaya gitmiş ve bu savaşta Hâşim b. Harmele ile kardeşi Düreyd tarafından öldürülmüştür. Ertesi sene Sahr b. Amr abisinin intikamını almak için Yemvü Havzetü's-Sânî'de Benî Mürre'ye saldırarak Düreyd b. Haremele'yi öldürmek suretiyle abisinin intikamını almıştır. Hâşim b. Harmele ise daha sonra Cüşem kabilesinden Amr b. Kays tarafından öldürülmüştür.⁴⁸⁹

İlerleyen zamanlarda Sahr b. Amr kabilesinden bir grup ile Benî Esed kabilesine saldırarak mallarının yağmalanmış ve onlardan köle ve cariyeler almıştır. Mallarının götürüldüğünü haberi alan Benî Esed kabilesi hemen bir ordu hazırlamış ve Sahr'ın peşine göndermiştir. Sahr kendilerini takip eden askerleri görünce malları bir gruba vererek yola devam etmelerini emretmiş ve gelenleri bekleyip onlarla vuruşmaya

⁴⁸⁶ Hamdû Tammâs, *Divânü'l-Hansâ*, s.19.

⁴⁸⁷ Hamdû Tammâs, a.g.e. s.18.

⁴⁸⁸ El-Müberred, *el-Kâmil fi'l-Luga ve'l-Edeb*, 3.baskı, thk. Muhammed Ebu'l-Fadel İbrahim, Kahire, Dârü'l-Fikir el-Arabî, 1997, C.I, s.154.

⁴⁸⁹ İbn Abdürabbih, *el-'ikdü'l-ferîd*, C.VI, s.29.

başlamıştır. Bu savaş yevmü zil’Esel diye bilinmektedir. Savaş Benî Süleymlilerin zaferi ile sonuçlanmışsa da Sahr bu savaşta Rebia b. Sevr isimli bir adam tarafından hançerlenmiştir. Sahr bu savaştan aldığı ağır bir yara yüzünden bir yıla yakın yatakta kaldıktan sonra yara yerinden bir parça kesmesi nedeniyle durumu fenalaşmış ve ardından vefat etmiştir. Sahr ölüm döşeğinde yatarken kendisine ziyarete gelen insanlar durumunun nasıl olduğunu eşine ve annesine sormuşlardı. Eşi Selmâ soranlara şöyle cevap vermişti “*ne yaşaması beklenir, ne de öldü ki unutulur*” annesi ise “*daha iyi oldu*” derdi. Eşinin bu sözleri Sahr’ın zoruna giderdi ve üzüldü. Bu konuda anne ve eşler arasındaki farkı vurgulayan şiir söylemiştir.⁴⁹⁰ Kız kardeşi el-Hansâ hayatı boyunca onun için mersiyeler söyleyerek ağlıyordu. Hatta ağlamaktan gözleri görmez oldu.⁴⁹¹ Sahr’ın mezarı Medine’ye yakın bir yerde Beni Süleym diyarında Asîb denilen bir dağın yanındadır.⁴⁹²

Sahr el-Hansâ’nın baba tarafından kardeşi olmasına rağmen onu hem anne tarafından hem de baba tarafından kardeşi olan Muaviye’den daha çok severdi. Bu nedenle Muaviye’ye Sahr kadar mersiye söylememiştir. Sahr Hansâ’yı çok severdi ve birkaç defa mallarını ikiye bölüşerek yarısı ona verirdi.⁴⁹³ Bir gün Hz. Aişe Hansâ’nin üzerinde sıdar⁴⁹⁴ denilen bir elbise görmüş ve ona bu tür elbiseyi Hz. Peygamber (s.a.v.)’in yasakladığı halde neden giydiğini sormuştur. Hansâ sıdarın yasaklandığından haberi olmadığı ifade ettikten sonra, kardeşi Sahr ile olan hikâyesini anlatmıştır. Hansâ’nın anlattığına göre, eşi malını çok itlaf eden biriydi. Bir arada malını bittiğinde ve yolculuğa çıkmak istediğinde, Hansâ Sahr’a gelerek durumu ona anlatmıştır. Sahr mal varlığını ikiye ayırarak bir kısmını kız kardeşine vermiştir. Fakat bir süre sonra eşi

490 أرى أمّ صخر ما تملّ عبادتي ... وملتّ سليمي مضجعي ومكاني
وما كنت أخشى أن أكون جنازة ... عليك، ومن يغترّ بالحدثان
فأبى امرئ ساوى بأمّ حليّة ... فلا عاش إلا في أذى وهوان
أهمّ بأمر الحزم لو أستطيعه ... وقد حيل بين العير والنزوان
لعمري لقد أنبتهت من كان نائما ... وأسمعت من كانت له أذنان
وللموت خير من حياة كائنها ... محلّة يعسوب برأس سنان

⁴⁹¹ Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egânî*, C.XV, s.56; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve-Şu'arâ*, Kahire, Dârü'l-Hadîs, 1423h; el-Müberred, a.g.e. C.IV, s.51.

⁴⁹² Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egânî*, C.XV, s.57; İbn Abdülmesih Şeyhu, *Mecânî'l-Edeb fî Dehâiki'l-Arab*, C.VI, s.295.

⁴⁹³ Ahmed b. İbrahim el-Hâşimî, *Cevâhirü'l-Edeb fî Edebiyat ve İnşâ' Lugati'l-Arab*, thk. Akademisyenler heyeti, Beyrut: Müessesetü'l-Ma'ârif, y.t. C.II, s.139.

⁴⁹⁴ Sıdar: bayanların omuz ve göğüsleri kapattığı bir elbisedir. Bknz, Nişvân b. Sa'd el-Himeyrî, *Şemsü'l-Ulûm ve Devâu Kelâmi'l-Arab min'el-Kulûm*, thk. Hüseyin b. Adullah el-Umerî vd. 1.baskı, Beyrut: Dârü'l-Fikir el-Mu'âsir, Dimaşk: Dârü'l-Fikir, 1999, C.VI, s.3696.

malinin tamamını itlaf etmiş ve bir daha kardeşi Sahr'a gelmiştir. Bu olay dört defa tekrarlanmış ve her seferinde Sahr malvarlığını ikiye bölüşerek yarısını kız kardeşi Hansâ'ya vermiştir. Hansâ'nın dördüncü gelişinde, Sahr'ın eşi, Hansâ'ya vereceği mal zaten itlaf olacağını ileri sürerek ona malin en değersizini vermesini tavsiye etmiştir. Ama Sahr bunu kabul etmeyerek şöyle demiştir:

والله لا أمنحها شرارها ... وهي حصان وقد كفتني عارها

ولو هلكت خَرقت خمارها ... واتخذت من شعرها صدارها

Vallahi ona değersiz olanı vermem, o ki namuslu ve hep şerefini korudu

O ki ben helak olsam örtüsünü yırtacak ve killardan sıdar edinecek

Hansâ bu nedenle Sahr'ın ölümünden sonra bu sıdarı giymeye başladığını söylemiştir.⁴⁹⁵ Bu olay farklı bir kaynaktan şöyle aktarılmıştır: Hansâ'nın eşi kumarda malvarlığını itlaf etmiş ve bunun ardından Hansâ ile beraber Sahr'a gelmişlerdir. Sahr malvarlığını ikiye bölerek kız kardeşini istediği alsın diye malını ona sunmuştur. Bunun üzerine Sahr'ın eşi “*Malin yarısı ona vermekle yetinmeyip istediğini seçsin diyorsun*” diye onu kınamıştır. Sahr da eşine cevap olarak yukarıdaki sözler söylemiştir.⁴⁹⁶

Sıdar denilen elbise yas için giyinen bir elbise türü olduğunu anlaşılmaktadır. Bu yüzden Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tarafından yasaklanıp hicap giyinilmesini emrettiği düşünüyoruz. Sahr ölümünden sonra da ona vefakâr kalan kız kardeşinin şiirleri sayısında unutulmamış ve unutulmayacak çünkü el-Hansâ mersiyeleriyle onu ölümsüz kılmıştır.

B. ZEKÂT ÂMİLLERİ

1. Abbâs b. Mirdas

Abbâs b. Mirdâs b. Ebi Âmir (Galib) b. Hârise b. Abd b. Îsâ b. Rifâ'a b. El-Hâris b. Bühse b. Süleym⁴⁹⁷ b. Mansûr'dur. Babası Mirdas b. Ebi Amir meşhur şair kadın el-Hansâ ile evlenerek, Hübeyre, Cuz'a ve Muaviye gibi çocuklar dünyaya getirmişlerdir.

⁴⁹⁵ Ebû Abbâs eş-Şüreyşî, *Şerhu Makâmâtî'l-Harîrî*, 2.baskı, Beyrut, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2006, C.III, s.167.

⁴⁹⁶ Nişvân b. Sa'd el-Himeyrî, *Şemsü'l-Ulûm ve Devâu Kelâmi'l-Arab min'el-Kulûm*, thk. Hüseyin b. Adullah el-Umerî vd. 1.baskı, Beyrut: Dârü'l-Fikir el-Mu'âsır, 1999, C.VI, s.3696.

⁴⁹⁷ İbn Sa'ad *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.205; İbn Hazm, *Cemhere*, s.263.

Abbâs hicri 16 senesinde Şam'da vefat etmiştir.⁴⁹⁸ Abbâs b. Mirdâs Müslüman olduktan sonra da Hz. Peygamber ile beraber seferlere katılır ve ardından kavmine geri dönerdi. Bedevî yaşamını tercih ettiği için ne Mekke'ye ne de Medine'ye yerleşmiştir. Fetihlerde Basra'ya gittiği zaman da hep badiyede yaşamayı tercih etmiştir.⁴⁹⁹

Abbâsın, Kinane, Culhame (Câhime), Said, Ubeydullah gibi oğulları vardır. İbni Hazm, Abbâs b. Mirdas'ın soyundan gelen şahsiyetlerden bahsederken şunlardan söz eder: Abdulmelik ve Harun b. Habib b. Suleyman b. Harun b. Culhame b. Abbâs; Bakkaâr b. Ahmed b. Bakkâr b. Abdullah b. Said b. Abbâs b. Mirdas, hadisçi, âbid Mısır'da vefat etmiştir.⁵⁰⁰

Abbâs b. Mirdâs'ın oğlu Câhime (Culheme) de sahabedir. Gazvelere katılmak için üç farklı yerde Hz. Peygamber (s.a.v)'den izin istemiştir. Fakat her seferinde Resûlullah ona “*annen var mı?*” diye soruyor ve “*evet*” diye cevap aldığında cihada gitmek yerine, annesine bakmasını emrederek cennetin annelerin ayakları altında olduğunu bildirmiştir.⁵⁰¹

Hz. Peygamber (sav)'in Medine'ye hicretinin ikinci senesinde Şevvâl ayında zekât, Ramazan ve fitrattan sonra farz olmuştur.⁵⁰² Zekât namaz ile olan bağı nedeniyle Kur'an-i Kerim'de 32 yerde beraber zikredilmektedir.⁵⁰³ Bu tarihten itibaren zekât nisap sahibi her Müslüman üzerine farz bir ibadet haline gelmiştir. Bunun için İslam'ı kabul eden ve nisap miktarına kadar mal varlığı olan herkes zekât vermekle mükellef olmaktadır. Medine dışındaki Arapların Müslüman olmalarıyla birlikte İslam devletinin sınırları Medine'yi aşır genişlediğinde Hz. Peygamber farklı bölgelere âmiller göndermeye başlamıştır. Bu âmillerin en baştaki görevi zekât toplamak olmakla beraber, diğer görevleri ganimetlerden devlet payı olan beşte bir (humus), fey, cizye, haraç gibi İslâm devletinin diğer gelir ve vergilerinin tarh, tahakkuk, tahsil ve taksimlerinin uygulanmasıdır.⁵⁰⁴ Bölgelere yollanan âmiller genelde Medine'den seçilip gönderilmekle beraber bazen bu vazife bölge ahalisinden birine verilmektedir. Bu açıdan Benî Süleym

⁴⁹⁸ Beşir Yemût, *Şairâtü'l-Arab fi'l-Cahiliyye ve'l-İslam*, mektebetü'l-ehliyye Beyrut, 1.bskı,1934,s.198

⁴⁹⁹ İbn Sa'd *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.206.

⁵⁰⁰ İbn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.263.

⁵⁰¹ İbn Sa'd *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.207.

⁵⁰² İbn Kesîr el-Bidâye, C.III, s.312, 419, 420.

⁵⁰³ Vehbe ez-Zühayî, *el-Fikhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, Dimaşk: Dârü'l-Fikir, y.y.C.III, s.1792.

⁵⁰⁴ Mehmet Erkal, “Âmil”, DİA, C.III, ss. 58-60.

kabileleri Müslüman olduğunda, Hz. Peygamber kabilenin lideri Abbâs b. Mirdâs'a Benî Süleym ve onlara akraba olan Benî Mâzin kabilelerinin zekât âmilliği görevini vermiştir.⁵⁰⁵

2. Mücâşi ' b. Mes'ûd es-Sülemî

Mücâşi' b. Mes'ûd b. Se'lebe b. Vaheb b. Âiz b. Vaheb b. Rabi'a b. Yerbû' b. Semmâk b. Avf b. İmruülkays b. Bühse b. Süleym'dir. Hz. Peygamber'den hadisler rivayet etmiş ve kendisinden, Ebû Osman el-Hindî, Küleyb b. Şihâb ve AbdulMâlik b. Ömer hadis almışlardır.⁵⁰⁶ Karamân'ın fatihi sahabe komutandır.⁵⁰⁷

Fetihten sonra, kardeşi Mucalid ile beraber, Hz. Peygambere gerek, "Ya Resûlullah, bu Mucalid b. Mes'ûd ona hicret üzerine biat et" dedi. Resûlullah, "*Mekke'nin fethinden sonra hicret yok, ama İslam üzerine ona biat ediyorum.*" Başka bir rivayette, Mücâşi' "*Ben ve kardeşim, Hz. Peygambere hicret (etmek) üzerine biat etmek için onun yanına geldik, fakat bize "Hicret artık geçti" demiştir. Bunun üzerine biz, "Peki neyin üzerine sana biat edelim" dedik. O da "İslam ve Allah rızası için cihat etmek üzerine" dedi. Biz de bu niyet üzerine ona biat ettik*" demiştir. Mücâşi' b. Mes'ûd sonradan Basra'ya yerleşmiş ve Hz. Ömer döneminde el-Muğire b. Şu'be'nin yerinde Basra valiliği görevini üstlenmiştir. Bu görevde iken, Afganistan'ın başkenti *Kabil'i* kuşatarak fethetmiş ve oranın hükümdarı *Asbahanz* ile anlaşma yapmıştır. Aynı şekilde İran'daki *Berviz* Kalesi de onun tarafından fethedilmiştir. Mücâşi' Tuc Şehri'ni de muhasara altına alarak fethetmiştir.⁵⁰⁸ Mücâşi' b. Mes'ûd Hz. Ömer'in tarafından Barsa'nın zekât âmilliği görevine getirilmiştir.⁵⁰⁹ Hicri 31 senesinde Basra valisi Abdullah b. Âmir Fâris seferine çıktığında Karamanı fethederek buraya Mücâşi' b. Mes'ûd'u vali tayin etmiştir.⁵¹⁰ Mücâşi'in hangi tarihte öldüğü tam olarak bilinmemektedir. Ama genel kanata göre fitne savaşlarında öldürüldüğü rivayet edilmektedir. Daha yaygın rivayetlere göre Cemel Vak'ası'da ashabü'l-Cemel'in ordusunda iken öldürülmüştür.⁵¹¹ Halîfe b. Hayyât'a göre

⁵⁰⁵ Belâzûrî, *Ensâbü'l-Esrâf*, C.I, s.530.

⁵⁰⁶ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C.V,s.55.

⁵⁰⁷ İbn Hazem, *Cemheretü ensâbü'l-Arab*, s.262.

⁵⁰⁸ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C.V,s.55.

⁵⁰⁹ Mehmet Erkal, "Âmil", *DİA*, 1991, C.III, ss.58-60

⁵¹⁰ Taberi, *Tarih*, IV, 301; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 494

⁵¹¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Tarih*, C.II, s.562; *Üsdü'l-ğabe*, C.V,s.55.

ise h.36 yılında Yevmü'l-Cemelü'l-Asgar (Yevmü Zâbüka)'da öldürülmüş ve Benî Süleym'in yerleşiminde defnedilmiştir.⁵¹²

Mücâşi ' es-Sülemî cömertliğiyle ün salmış biriydi. Basra valisi iken kendisine gelen Amr b. Ma'diyakrab'a, verdiği muazzam hediyeler ile cömertliğini sergilemiştir.⁵¹³

Cahiliyye zamanında Amru b. Me'diyekrib ez-Zübeydî'nin kabilesi ile Benî Süleym kabilesi arasında savaş vardı. Daha sonra Mücâşi b. Mes 'üd Basra'da iken Amru ondan yardım istemek için yanına gelmişti. Mücâşi' Amr'a 10 bin dirhem, el-Gabrâ adlı atının soyundan bir at, bir kılıç, bir zırh ve ekmek ustası bir köle vermişti. Amr geri döndüğünde Mücâş' nasıl biri? Diye kendisine sordular. Amru şöyle demiş: "*Benî Süleym ne muazzam insanlardır! Onları savaşta karşılamak ne kadar zordur, şiddette anlarında ne kadar cömertlerdir, onurlukta binaları ne kadar sağlamdır! Ey Benî Süleym! Allah'a yemin olsun ki Cahiliyye'de sizinle savaştık korkutamadık; size hicve ettik, susturamadık; Sizden mal istedik sizi cimri gösteremedik*".⁵¹⁴ İsfahânî da bu olayı benzer bir rivayete şeklinde aktarmıştır.⁵¹⁵

C. EYALET VALİLERİ

1. Utbe b. Ferkad

Utbe b. Ferkad: Yerbû ' b. Habîb b. Mâlik b. Es'ad b. Rifâ'a b Rabia b. Rifâ'a b. el-Hâris b. Bühse b. Süleym'dir.⁵¹⁶ Utbe Kûfe'de el-Ferâkıde denilen bir aşiretin reisiydi.⁵¹⁷ Benî Süleym'den Utbe b. Ferkad, Hz. Ömer hilafetinde Azerbaycan valisiydi. Daha önce zikrettiğimiz gibi Irak fetihlerinde, Hz Ömer, Hüzeyfe b. Yemâme'yi Azerbaycan'dan azlettiğinde yerine Süleyimli Utbe b.Ferkad'ı tayin etmiştir.⁵¹⁸ Utbe daha önce Musul'daydı Azerbaycan'a Musul'dan geldiği zikredildiği gibi, Şehrezür'den

⁵¹² Halîfe b. hayyât, *Tabakât*, s.99.

⁵¹³ İbn Abdürabbih, *el-Ikdul-Ferid* c.1,s.319

⁵¹⁴ İbn Abdurabbih, *el-İkdül-Ferid*, C.I, s.319;Ebû Ali el-Kâlî b. Ayzûn, *el-Amâlî*, haz. Muhammed Abdulcevvâd el-Asmaî, 2.baskı, Dârü'l-Kütübü'l-Misriyye,1926; C.II, s.114;Ebû Hayyân, *el-Basâir ve'z-Zehâir*, thk. Vidâd el-Kâdî, 1. Baskı, Beyrut: Dârü Sâdir,1988, C.VII, s.189.

قال الله بنو سليم! ما أشد في الهيجاء لقاءها، وأكرم في اللأواء عطاءها، وأثبت في المكرمات بناءها. والله يا بني سليم، لقد قاتلناكم في الجاهلية فما أجبناكم، ولقد هاجبناكم فما أفضناكم، ولقد سألناكم فما أبخناكم:

فله مسنولا نوالا ونانلا ... وصاحب هيج يوم هيج مجاشع

⁵¹⁵ Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Egânî*, C.15, s.146.

⁵¹⁶ Ibn Hazm, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, s.263; İbn Sa 'd *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.207.

⁵¹⁷ İbn Sa 'd *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.207.

⁵¹⁸ Belâzürî, *Futûhu'l-Buldân*, s.318.

geldiği de söylenmektedir. Azerbaycan'da iken çok sefer düzenleyip çok zaferler ve ganimetler elde etmiştir. O seferlerinde ibadetiyle meşhur olan oğlu Amr da kendisiyle beraberdi.⁵¹⁹

Utbe b. Ferkad Azerbaycan valisi iken halife Hz. Ömer'e Azerbaycan yöresinden özel bir yiyecek hazırlayıp hediye olarak göndermişti. Hz. Ömer, hediyeyi getiren elçiye "Bütün Müslümanlar bundan doyana kadar yiyorlar mı?" diye sordu. Elçi bunun kendisine hazırlanan özel bir şey olduğunu söyleyince Hz. Ömer Utbe'ye mektup yazarak Müslümanların yiyemedikleri özel yemekleri yememesini tembih etmiştir.⁵²⁰

2. Kays b. El-heysem

Kays b. el-Heysem b. Kays Sılt b. Habib'dır. Babası Hz. Peygamber tarafından kavminin zekâtlarının âmili olarak görevlendirilmiştir.⁵²¹ Kays b. el-Heysem Basra'daki Benî Süleym'in ileri gelenlerinden biriydi. Hz. Osman döneminde Basra Abdullah b. Âmir tarafından idare ediliyorken, Fars (İranlılar) isyan ettiler ve bölge valisi Ubeydullah b. Me'meri öldürüp askerlerini mağlup ettiler. Bu gelişmenin haberleri Basra'ya ulaştığında İbn Âmir Basralıları toplayarak Fâris'e çıktılar.⁵²² Ordunun öncü birliği kumandanı Kays b. el-Heysem idi.⁵²³ İsyancılar ile Istahar'da bir araya gelerek savaştılar. Farslar çok ağır bir şekilde yenilmiştir. İbn Âmir zaferi bildirmek üzere halifeye elçi yollamıştır. Hz. Osman da Fâris bölgesini beş vali arasında bölmüş ve Horasanı da altı kişi arasında paylaşmıştı. Onlardan biri Kays b. el-Heysem olup Nisâbur valisi tayin edilmiştir. Abdullah b. Hâzim de Kays ile beraberdi. Daha sonra Hz. Osman Horasan gölgesinin tamamını Kays b. el-Heysem'e vermiştir.⁵²⁴ Hz. Osman öldürüldüğünde Horasan bölgesi Kays b. el-Heysem es-Sülemî tarafından yönetilmekteydi⁵²⁵ Ayrıca daha sonra hicri 42 senesinde Muaviye halife olduğunda, Abdullah b. Âmir Basra, Kays b. Haysem'i Horasan valiliğine yeniden getirmiştir. Fakat Kays'in valilikte sadece iki sene

⁵¹⁹ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, C.XIII, s.322; Muhammed Süheyl Takûş, *Târîhu'l-Hulefâi'r-Râşidîn el-Futühât ve'l-İncâzât es-Siyâsiyye*, s.227.

⁵²⁰ Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşraf*, C.XIII, s.323.

⁵²¹ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C.V, s.396; İbn Hacer, *el-İsâbe*, C.VI, s.443.

⁵²² Taberî, *Tarih*, C.IV, s.266.

⁵²³ İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-Kübrâ*, C.V, s.34; İbn Asâkir, *Tarihü Dimaşka*, C.29, s.260.

⁵²⁴ Taberî, *Tarih*, C.IV, s.266; İbn Asâkir, *Tarihü Dimaşka*, C.XI, s.379; Şemsüddin ez-Zehebî, *Tarihü'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-meşâehîr ve'l-a'lâm*, C.II, s.198; ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, C.II, s.469.

⁵²⁵ Taberî, *Tarih*, C.IV, s.266.

kadar kalmış olduğunu zikredilmektedir.⁵²⁶ Kays b. el-Heyssem Horasan'dan ayrıldığında Basra'ya gelmiştir. Oğullarından Abdulkâhir b. es-Serî es-Sülemî Basralı Hadis ravisidir.⁵²⁷ Basra valisi Abdullah b. Âmir 44 senesinde Kabil fethine ve Muaviye'nin yanına gittiğinde şehrin idaresini Kays b. el-Heyssem'e bırakmıştır.⁵²⁸ Fakat Yezîd b. Muaviye döneminde tekrar Horasana geri dönmüştür. Abdurrahman b. Ziyâd'ın Yezîd b. Muaviye yanına gideceği zaman Horasan valiliğini Kays b. el-Heyssem'e bırakmıştır.⁵²⁹ Kays b. el-Heyssem devletin resmi bir âmili olmadığı zamanlarda da Basra'nın ileri gelenlerinden biri olarak, görüşüne itibar edilir ve sözü dinlenirdi. Bu nedenle Yezîd b. Muaviye öldüğünde Dahhâk b. Kays el-Fihri ona seçilecek yeni halife konusu ile ilgili bir mektup göndermiştir.⁵³⁰ Mus'ab b. ez-Zübeyr ve Abdulmelik b. Mervân arasındaki savaşlarda Kays b. el-Heyssem Mus'ab'ın yanında yer aldı ve Iraklılar Mus'ab'a ihanet etmeyi düşündüklerinde onları engellemeye çalışmıştır.⁵³¹

3. Amr b. Süfyân

Amr b. Süfyân b. Abdişems b. Se'd b. Kâif b. el-Avkas es-Sülemî'dir. Ebü'l-Aver Künyesi ile meşhurdur.⁵³² Hz. Osman döneminde Suriye valisi Muaviye b. Ebî Süfyân'ın Ürdün'deki amiliydi. Hz. Osman vefat ettiğinde Amr bu göreve devam ediyordu.⁵³³ Siffin Savaşı'nda Muaviye ile beraberdi ve ordusunu idare eden komutan oydu. İbn Ebî Hatim'e göre Amr b. Süfyân sahabe değildir.⁵³⁴ Ama İbn Kâni'in Mu'cemu's-Sahabe adlı eserinde sahabe ile beraber zikredilmiş ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'den virayet ettiği hadisi de aktarılmıştır.⁵³⁵

⁵²⁶ Taberî, *Tarih*, V, 172

⁵²⁷ İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-Ta'dîl*, C.VI, s.57.

⁵²⁸ İbn Asâkir, *Tarihü Dimâşka*, C.29, s.265; Halife b. Hayyât, *Tarih*, s.207.

⁵²⁹ Ebû'l-Haccâc Cemâleddin, *Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâu'r-Ricâl*, C.XVII, s.111.

⁵³⁰ Şemsüddin ez-Zehabî, *Tarihu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, C.II, s.647; ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, C.IV, s.324; Belâzürî, *Ensâbü'l-Eşrâf*, C.V, s.350.

⁵³¹ Şemsüddin ez-Zehabî, *Tarihu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, C.II, s.754; ez-Zehabî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, C.V, s.75.

⁵³² İbn Abdilber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, C.III, s.1178.

⁵³³ Taberî, *Tarih*, C.IV, s.421; Seyfüddin b. Ömer el-Esedî, *El-Fitnetü ve Vak'atü'l-Cemel*, thk. Ahmed Râtib Armûş, 7.baskı, Dârü'n-Nefâis, 1993, s.85.

⁵³⁴ İbn Abdilber, *el-İstîâb fî Ma'rifeti'l-Ashâb*, C.III, s.1178.

⁵³⁵ Ebü'l-Huseyn Abdalbâkî b. Kâni', *Mu'cemu's-Sahabe*, thk. Salih b. Sâlim el-mısrâtî, 1.baskı, Medine: Mektebetü'l-Gurabâ el-Eseriyye, 1418, C.II, s.206.

D. BENÎ SÜLEYM'DEN DİĞER MEŞHUR SAHABE

1. Amr Bin Abse : (Ebu Necih)

Amr b. Abse b. Hâlid b. Hüzeyfe b. Amr b. Hâlid b. Mâzin b. Mâlik b. Sa'lebe b. Bühse⁵³⁶ b. Süleym b. Mansûr⁵³⁷ b. İkrime b. Hasafe b. Kays b. Aylân b. Mudar b. Nizar'dır.⁵³⁸ Künyesi Ebu Necîh'tir.⁵³⁹ Beşinci dedesi olan Mazin b. Mâlik annesi Beclé bint Hanâ b. Mâlik b. Fahem el-Ezdiyye ve oğulları ona nisbet ediliyordu. Bu yüzden bazıları Amr b. Abse'yi es-Sülemî- el-Beclî diye nisbet etmektedirler.⁵⁴⁰ Kendisinin annesi ise Remle el-Gifâriyye'dir. Amr b. Abse Ebû Zer el-Gifârî ile anne tarafından kardeşler.⁵⁴¹

Amr bin Abse, İslam ortaya çıktığında Benî Süleym'in yurtlarından Sufeyne ve Hâze denilen yerlerde ikamet etmekteydi.⁵⁴² Fakat yaşadığı ortamda hâkim olan putperestlik inancının batıl olduğunu ve kavminin taptıklarına taşların bir faydası veya zararı olmadığı kanaatini taşımaktaydı. O dönemdeki Ehli Kitap'tan okur- yazar ve marifetli olarak gördüğü kimselere de dini konularda danıştırdı. Bir gün Teymâ'lı Ehli Kitap'tan biri ile görüşür ve kendisine kavminin nasıl taşlara taptıklarını anlatarak ondan kendisini daha iyi bir dine yönlendirmesini istemiştir. O zat da ona “*Yakın zamanda Mekke'de putlardan yüz çeviren ve gerçek dine davet eden biri çıkacak, haberini alırsan hemen ona gidip tabi ol*” demiştir. O tarihten itibaren Amr b. Abse Mekke'den gelenlere yeni dinin haberini sorup durmuştur. Hatta bir gün Mekke'den gelen birilerine “*Mekke'de yeni gelişme var mı?*” diye sorunca ona “*Kavminin ilahlarından kaçınan ve sadece Allah'a ibadet etmeye ve putları kırmaya insanları çağıran biri ortaya çıkmış*” denilmiştir. Amr b. Abse, bu haberi duyunca hemen devesine binerek Mekke'ye yönelmiştir. Mekke'ye vardığında müşriklerin Resûlüllah'a karşı şiddetli davrandıklarını görmüş ve onlardan gizlenerek Hz. Peygamber ile görüşmüştür. Amr b. Abse, Hz.

⁵³⁶ Belâzürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, C.XIII, s.333.

⁵³⁷ Bu isim bazı kaynaklarda “Mansûr[منصور] olarak geçerken bazılarında ise Manzur[منظور] diye zikredilmiştir. Bunun neden eserlerin el yazımlı nushelerini tahkik edilirken harflerin benzerliğinden dolayı muhakikler farafından yapılan bir hata olduğunu ihtimali yüksektir.

⁵³⁸ İbn Asêkiri, *Tarihü Dimaşka*, C.46, s.249.

⁵³⁹ İbn Sa'd *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV s.162.

⁵⁴⁰ Abdülkerim Sem'ânî, *el-Ensâb*, C.II, s.94; İbn Esîr, *Üsdü'l-ğaba*, C.IV, s.239; *el-Lübâb fi Tehzibi'l-Ensâb*, s.122.

⁵⁴¹ Belazürî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, C.XI, s.124.

⁵⁴² Vakîdî, *et-Tabakâtü'l-sağire*, thk. Başir Avvad Maruf ve Muhammed Zahid Cevl, Daru'l-ğarb el-islami, Tunus, 2009, s.92.

Peygamber (sav)'e Peygamberlik ve İslam ile ilgili birkaç soru sorduktan sonra onun huzurunda Müslüman olmuş ve Resûlullah'ın yanında kalmak istemiştir. Fakat Mekke'de kalırsa müşriklerden kendisine bir zarar gelmesinden endişelenen Hz Peygamber ailesine geri dönmesi şayet kendisinin Mekke'nin dışına bir yere çıktığını duyarsa o zaman yanına gelmesini emretmiştir. Bunun üzerine Amr b. Abse ailesine geri dönmüş ve Hz. Peygamber (sav) Medine'ye hicret ettiğinde onun yanına gelmiştir. Amr Medine'de Resûlullah'ın huzuruna geldiğinde, dua, namaz ve abdest ile ilgili soru sormuş ve Hz. Peygamber uzun bir hadiste bunları anlatmıştır.⁵⁴³ El-Bürri'nin rivayetine göre ise Amr b. Abse putlara tapmanın batıl olduğunu söylerken, bir adam ona “ *Ey Amr Mekke'de senin söylediklerin gibi konuşan biri var*” demiştir. Bunun üzerine Amr Mekke'ye geldi. Hz. Peygamber'i ararken ona ancak geceleyin Kabe'yi tavaf ederken kendisini görebileceği söylendi. Böylece Amr onu Kabe'nin yanında bekledi. Resûlullah oraya tavafa geldiğinde kendisiyle görüşüp yukarıdaki soruları sormuş ve ardından Müslüman olmuştur.⁵⁴⁴ Amr b. Abse Hz. Peygamber'e Mekke'ye geldiğinde getirdiği bu davayı kabul edip ona tabi olan kimse var mı diye sorduğunda Hz. Peygamber bir hür ve bir kölenin kendisine tabi olduklarını söylemiştir.⁵⁴⁵ Yani o sırada sadece Hz. Ebû Bekir ve Bilal Müslüman olmuşlardı. Bu nedenle Amr b. Abse'nin İslam'a giren dördüncü kişi olduğunu söylemektedir.⁵⁴⁶ Amr b. Abse Mekke'de Hz. Peygambere biat ettikten sonra memleketine geri döndü ve orada Bedir, Uhud ve Hendek Savaşları geçene kadar kaldı. Sonra Medine'ye Hz. Peygamberin yanına gelmiştir.⁵⁴⁷

Amr b. Abse'nin Müslüman olduğu ilk günde Hz. Peygamber ile beraber Mekke'de kalmak istediğini zikredilmektedir. Hz. Peygamber Mekkelî Müşriklerin Müslümanlara uyguladığı baskıyı bildiği için ona “*Şu anda sen burada kalmaya güç yetiremezsin, kavmine dön ve daha sonra benim bir yere çıktığım duyunca gel*” demesiyle onu kavmine geri yollamıştır. Ancak Amr b. Abse'nin, Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra hemen değil, Bedir, Uhud ve Hendek savaşları geçinceye kadar uzun bir süre sonra Hz. Peygamber'e katılmış olması dikkat çekicidir. Bu gecikmenin nedeni

⁵⁴³ Belâzürî, *Ensâbul'Eşrâf*, C.XIII, s.334.

⁵⁴⁴ el-Bürri, *Cevheretü fî Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-aşre*, C.I, s.376.

⁵⁴⁵ Belâzürî, *Ensâbul'Eşrâf*, C.XIII, s.335; el-Bürri, *Cevheretü fî Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-aşre*, C.I, s.376; İbn Sa'd *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV s.162-163.

⁵⁴⁶ el-Bürri, *Cevheretü fî Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-aşre*, C.I, s.376.

⁵⁴⁷ Belâzürî, *Ensâbul'Eşrâf*, C.XIII, s.335; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C.IV, s.239.

kaynaklarda zikredilmemektedir. Kanaatimize göre ya Hz. Peygamber'in hicretinden geç haberdar olmuş ya da kavmi ona iltihak etmekten engellemişlerdir. İbn Sa'd'ın aktardığı bir rivayete göre Amr b. Abse Mekke'de Müslüman olup geri geldiğinde hep Hz. Peygamber'i sorardı. Hatta bir gün Medine'den birine "*Size gelen Mekke'li adam ne yaptı?*" diye sorduğunda, ona kavmi yani Kueyşliler onu öldürmeye çalıştılar fakat onlara teslim edilmedi ve şu an insanların çok yoğun bir şekilde ona yönelerek tabi olduklarını söylemiştir. Amr b. Amse bu haberi alınca hemen devesine binip Hz. Peygamber'in huzuruna gelmiştir.⁵⁴⁸ Aynı yazardan şöyle bir rivayet de aktarmaktadır: Amr b. Abse Mekke'ye geldiğinde Hz. Peygamber'e "*Ben seninle beraber kalacağım*" demiş ve Resûlullah Amr'a şöyle buyurmuştur: "*Sen bu günde buna güç yetiremezsin. Ailene geri dön! Benim üstün geldiğimi duyarsan o zaman yanıma gel.*"⁵⁴⁹ Bu ifadelerden Amr b. Abse İslam dini insanlar tarafından kabul edilmesi ve Müslümanların güçlenmesini beklemiş olması fikri de ortaya çıkmaktadır.

Amr b. Abse'nin, Hz. Peygamber ile katıldığı ilk sefer Mekke'nin fethiydi. Ardından Taif muhasarasına da katılarak bu muhasara esnasında Hz. Peygamber (s.a.v.)'den şu hadisi işittiğini rivayet etmektedir: "*Herhangi bir kimse İslam dini uğruna bir saçını beyazlaştırırsa o beyaz saç kıyamet gününde ona nur olur. Herhangi bir kimse, Allah rızası için bir ok atarsa düşmana varıp varmasa da o kimseye bir kişi azat etmiş gibi sevap vardır. Kim de mümin bir köle azat ederse, Allah da azat edilen kişinin her bir organını karşılığında azat eden kişinin bir organı cehennemden azat eder.*"⁵⁵⁰ Amr b. Abse şöyle demiştir: "*O günde 16 ok atmıştım*".⁵⁵¹ Ayrıca Amr b. Abse Yermük Savaşı'na bir komutan olarak katılmıştır. Hz. Peygamber'den çok hadis rivayet etmiştir.⁵⁵² Bir süre Medine'de yaşadıkdan sonra Şam'a yerleşmiş⁵⁵³ ve ömrünün sonuna kadar Hıms'ta ikamet etmiştir.⁵⁵⁴ Amr b. Abse ilim öğrenmeye çok önem verirdi ve Hz. Hz. Peygamber'e çok soru sorardı. Ahmed b. Hambel Müsnedinin 28. Cildinde Amr b. Abse'ye ait 14 hadis, 32. Cildinde ise 22 hadis rivayet etmiştir.⁵⁵⁵ Kendisinden sahabelen,

⁵⁴⁸ İbn Sa 'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.163.

⁵⁴⁹ İbn Sa 'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s.163

⁵⁵⁰ İbnü Asâkir, *Tarihu Dimaşk*, C.46, s.250; İbnü'l-Esir, *a. g. e.* C.IV, s.239

⁵⁵¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb el-Arnaut- Âdil Mürşid vd. 1.baskı, Müessesetü'r-Risâle, 2001, C.28, s.247.

⁵⁵² İbnü Asâkir, *Tarihu Dimaşk*, C.46,s.249.

⁵⁵³ İbnü'l-Esir, *a. g. e.* C.IV, s.239

⁵⁵⁴ İbnü Asâkir, *Tarihu Dimaşk*, C.46, s.249.

⁵⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, C.28, 227-253. (17014-17028); C.32, s.169. (19420-19450)

Abdullah b. Mesûd, Ebû Emâme el-Bahili, Sahal b. Saad es-Sâidî ve tabiînlerden, Ebû İdris el-Hulânî, Süleym b. Âmir, Kesîr b. Murra, Udey b. Artâ ve Cübeyr b. Nefir gibi birçok kişi hadis rivayet etmiştir. Hz. Ebû Bekir döneminde Şam fetihleri seferlerine katılmış ve ardından oraya yerleşerek Muaviye dönemine kadar yaşamıştır.⁵⁵⁶ Bu sebeple Şamlı sayılmaktadır.⁵⁵⁷ Amr b. Abse Şam'ın Rum toprakları olan sınırlarında nöbet tutan askerler arasında yer alıyordu. Bu arada Muaviye, Rumlarla belli bir sürelik bir anlaşma yapmıştır. Anlaşma süresinin sonuna gelindiğinde, Muaviye sınırlara yaklaşarak anlaşma bittikten sonra onlara saldırmaya planlarken, Amr b. Abse atını koşturarak Muaviye'ye geldi ve ona şöyle dedi “Resûlüllah'ın “ Kim bir kavim ile anlaşma yaparsa, süre bitene kadar anlaşmaya sadık kalsın” söylediğini işittim”. Bunun üzerine Muaviye geri dönmüştür.⁵⁵⁸

Ayrıca Amr b. Abse'nin İslam'dan önce de Hz. Muhammed (s.a.v) ile arkadaş olduklarına dair rivayetler de mevcuttur. Amru b. Abse dışında Amru b. Utbe adında başka daha bir sahabe olmalıdır ki Amru b. Abse ile karıştırılmıştır. Onlardan biri İslam'dan önce de Hz. Peygamber'in arkadaşı idi. İbni Haldun da ondan söz etmektedir.⁵⁵⁹

2. Haccac b. İlât es-Sülemî

El-Haccac b. İlât b. Hâlid b. Sevire b. Ciser (Hanser) b. Hilâl b. Ubeyd b. Zafer b. Sa'd b. Amr b. Temîm (Teym) b. Buhz b. İmra'u-l'Kays b. Buhse b. Süleym b. Mansûr'dur. Ebû Kilâb olarak Künyelenir. En kıymetli sahabeden biridir. Medine'ye yerleşerek bir cami inşa etmiş ve bu camii onun adıyla anılmıştır. Haccac b. İlât Medinelilerden sayılmıştır.⁵⁶⁰ Müslüman olma sebebi kaynaklarda şöyle zikredilmiştir: el-Haccac b. İlât kavminden bir ekip ile Mekke'ye gitmek üzere yola çıkmış ve geceleyin yabanı ve korkunç bir vadide konaklamışlardır. O sırada arkadaşları ona “*Ey Ebû Kilab kendine ve arkadaşlarına bir güvenlik sağla*” demişler. Bunun üzerine el-Haccac kalkıp onların etrafına tavaf ederek şöyle demeye başlamıştır:

⁵⁵⁶ Belâzürî, *Ensâbul'Eşrâf*, C.XIII, s.335; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C.IV, s.239.

⁵⁵⁷ El-Bürrî, *Cevheretü fî Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-aşre*, C.I, s.376.

⁵⁵⁸ İbn Kâni', *Mucemu's-Sahabe*, thk. Salâh b. Sâlim el-Mısırâtî, 1.baskı, Medine: Mektebetü'l-Gürabâ' el-Eseriyye, 1418, C.II, s.196.

⁵⁵⁹ İbn Haldun, *Tarih*, C.II, s.367.

⁵⁶⁰ İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğabe*, C1, s.690; Abdul'kudûs el-Ansârî, *Benû Süleym*, s.245.

"أعيد نفسي و أعيد صحي من كل جني بهذا النقب حتى أأوب وركبي"

"Kendimi ve arkadaşlarımı bu konumdaki tüm cinlerden Allah'a sığınıyorum" derken, Kur'ani Kerim Rahman süresinin 33. Ayetini okuyan bir ses duymuş ve Mekke'ye varınca Kureyş toplumuna bu olaydan bahsettiğinde Kureyşliler, ona "Ey Ebû Kilab sen sapmıştın vallahi, bu Muhammed'in kendisine indirildiğini iddia ettiği şeyde geçmektedir" demişler. O da "Yemin ederim ki bunu duydum ve bunlar da benimle beraber duydular" demiştir⁵⁶¹. El-Haccac b. İlât bu olaydan etkilendiği için Mekkelilerden duymuş olduğu sözler Hz. Muhammed'e indirilen Kur'an'dan olduğu öğrendiği zaman Hz. Peygamber ile görüşmek karar vermiş ve ardından Medine'ye gelerek Hz. Peygamber ile görüştü ve Müslüman olmuştur.⁵⁶² Başka bir rivayete göre ise Haccâc b. İlât Cahiliyyede baskıncı birydi ve bir gün bir baskın yapmak için çıkmış halde Hz. Muhammed da Hayberi fetih etmeye çıktığını öğrenmiştir. Bu haberi öğrendiğinde Hz. Peygambere gelerek Müslüman olmuş ve onunla beraber Hayber'in fethine iştirak etmiştir.⁵⁶³ Fakat Mekkelî müşrikler el-Haccac b. İlât Hz. Muhammed'e gittiği ve ona tabi olduğundan haberi yoktu. Zira Haccâc Müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber ile beraber Hayber fethine katıldı ve fetih'ten sonra Hz. Peygambere "Ya Resûlullah! Mekke'de eşim Ummu Şeybe bt. Ebi Talha'nın (onun hanımı idi ve oğlu Ma'raz'ın annesi'dir) yanında ve Mekke'li Tüccarlar aralarında kalan mallarım var, gidip bu malları toplamaya bana müsaade et " diyerek Hz. Peygamber'den izin istemiştir. Mekkelî müşrikler el-Haccac b. İlât Müslüman oluşundan henüz haberdar değillerdir. Zira haberdar olurlarsa onun malını vermeyecekleri için, onların hoşuna gidecek ve mallarını toplamaya sağlayacak bir yol bulmaya düşünerek, Hz. Peygamber'den onun aleyhine söz etmek için izin isteyerek, Mekke'deki mallarını toplamaya yola koyulmuştur. Mekke'ye varınca Seniyetü'l-Bayda'da casusluğu yapan Mekkelî adamlarla karşılaşmıştır. Onlar da ona Hz. Peygamber'i sormuşlar ve daha önceden de Hayber'e gittiğine dair haber almışlardı. El-Haccac da onlara: " Evet ben de Muhammed'in Hayber'e gittiğini duydum ve sizi sevindirecek bir haber getirdim, duydum ki çok büyük bir hezimete uğramış, adamları öldürülmüşler ve kendisi de esir tutularak

⁵⁶¹ İbnü'l-Esîr, a.g.e, C1,690;

⁵⁶² Ebû Bekir İbn Ebiddünya, Hevâtifü'l-Cinân, thk. Muhammed ez-Zegî, el-Mektebü'l-İslâmî, 1995, s.49.

⁵⁶³ Ebû'l-Kâsim el-Begavî, Mu 'cemu's-Sahâbe, thk. Muhammed Emin b. Muhammed el-Ceknî, 1.baskı, Kuveyt: Mektebetü Dârü'l-Beyân, 2000, C.II, s.175.

size teslim edilecektir. Ben de buradaki mallarımı toplayıp, bir an evvel Hayber'e giderek Muhammed'den elde edilen ganimetleri diğer tüccarlardan önce yetiştirip satın almak istiyorum” demiştir. Bunun üzerine Mekkeli müşrikler sevinerek onun mallarını en güzel şekilde toplayıp kendisine teslim etmişlerdir. Hz. Peygamber'in amcası Abbâs b. Abdülmuttalib de bu haberi duyunca el-Haccac'ın yanına gelerek duymuş olduğu haberin gerçeğini öğrenmek istemiştir. El-Haccac da Mekke'deki mallarını toplayıp ayrılacağı zaman Abbâs ile gizli bir şekilde buluşarak, “*Ya Ebâ el-Fazl sana söyleyeceğim şey ile üç gün boyunca kimse ile konuşmayacaksın sonra istediğine söyle*” Abbâs da “tamam” deyince, “*kardeşin oğlu Hayber'i fetih ederek kralı'nın kızı (Safiyye bt. Hay b. Ahtab) ile evlenmiş halde, Hayber tamamını onun ve arkadaşlarını ellerinde iken, onları bıraktım. Ben de Müslüman oldum ama bunu kimseye söyleme buraya, mallarıma el koyulmasın diye toplamaya geldim*” demiştir. Üç gün geçtikten sonra Hz Abbâs güzelce giyinerek Kabe'yi tavaf etmeye çıkmıştır. Onu bu şekilde gören Mekkeli müşrikler, yanına gelerek “*Ey Ebu'l-Fazl, bu çıkışın vallahi ancak musibetin ağırlığına yüz etmek içindir*” dediler. Abbâs da onlara durumun bildikleri gibi olmadığını bilakis, Hz. Muhammed'in Hayberi Fethederek topraklarına katmış ve kralının kızı ile evlenmiştir. Kendilerine Hz. Muhammed Hayber'de esir olduğunu söyleyen Haccac da Müslüman oldu ve sırf Mekke'deki mallarını toplayıp Muhammed'e geri gitmek için geldiğini söylemiştir.⁵⁶⁴ Üç gün geçtikten sonra Hz. Abbâs, Haccâc kendisine söylemiş olduğu müjdeleyici haberi Mekkelilere söylemiş ve böylece daha önce üzüntü için olan Mekke'deki Müslümanları sevinirken daha önce sevinen müşrikler ise üzölmüşlerdir.⁵⁶⁵

Bundan sonra Haccâc b. İlât Hz. Peygamber 'in yanına Medine'ye yerleşmişti. Hicretin 8. Yılında Resûlullah (sav)'in Mekke fethine sefere çıkmak istediğinde İslam'ı kabul etmiş olan tüm kabilelere elçiler göndererek sefere katılmalarını emre etmiştir. Bu sırada Benî Süleym kabilesine gönderilen elçiler Haccâc b. İlât ve İrbâd b. Sâriye'ydi.⁵⁶⁶

Benî Süleym'in memleketindeki altın madeni sahibidir. Sonradan Hims'a yerleşmiştir. Hz. Ömer'in Medine'den uzaklaştırdığı yakışıklı genç olan “Nasır b. Haccâc” onun oğludur. Bu gencin uzaklaştırmasının nedenini rivayetlere göre, halife Hz.

⁵⁶⁴ İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.II, s.347; Taberi, *Tarihi*, C.III, s.17-19; İbnü'l-Esîr, *a.g.e*, C.I, s690.

⁵⁶⁵ İbn Sa'ad, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C.IV, s. 12; Ez-Zehebî, *Tarihü'İslâm ve vifeyâtü'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm*, C.II, 439.

⁵⁶⁶ Vâkıdî, *Megâzî*, C.II, s.799.

Ömer'in bir gece devriyeye çıktığı sırada, şu mısrayı: "İçebileceğim bir şarap ve Nasır b. Haccâc'a ulaştıracak bir yol var mı?"

"هل من سبيل إلى خمر فأشربها ... أم هل سبيل إلى نصر بن حجاج"

Söyleyen bir beyan sesini duymuştur. Bunun üzerine ertesi gün Nasır b. Haccâc'ın kim olduğunu araştırıp getirilmesi emrini vermiştir. Böylece Nasır b. Haccâc Hz.Ömer'in huzuruna gelmiş ve aşırı yakışıklı, uzun saçlı bir genç olduğunu görmüştür. Hz. Ömer ona saçlarını kesip sarık takmasını emretmiştir. Bunu yapınca şıklığını daha da artırmıştır. En sonunda bu genç yakışıklığından dolayı Medine'deki genç bayanlara fitne etmesin diye onu Basra'ya sürgün etmiştir.

Halife b. Hayyât Benî Süleym'den Medine Hz. Peygamberden hadis işitip farklı memleketlere giderek hadis rivayet eden on üç sahabe zikretmişti. Bu isimler şöyledir: Mücâşi' b. Mes'ûd ve kardeşi Mücâlid; Amru b. Abse; Muaviye b. el-Hakem b. Hâlid b. Sahr b. eş-Şerîr; Se'îd b. Süfyan b. Mâlik b. Habîb b. Zağab; Zamîre b. Se'îd; Ma'nb. Yezid b. el-Ahnes; el-Abbâs b. Mirdâs; Utbe b. Yerbû' Ferkad; Şeybâb b. Abbâd; Şeybân b. Âsım; Safvân b. el-Muattal; el-Haccâc b. İlât; Ebû'lAvar Amru b. Süfyan ve Kubeyza b. Vakkâs gibi isimler aktarmıştır.⁵⁶⁷

⁵⁶⁷ Halîhe b. Hayyât, *et-Tabakât*, s.98-101.

SONUÇ

Çalışmamızın konusu olan Benî Süleym kabilesi, Kuzey Arapları olarak da bilinen Adnânî Arap kabilelerinin iki büyük ana kollarından Mudâr koluna mensup olup, Mudâr'ın iki kolundan biri olan Kaysî kabilelerin arasında en kalabalık kabilelerinden biri sayılmaktadır. Benî Süleym kabilesi hem Cahiliyye'de hem de İslam döneminde savaşçılık, şairlik, zenginlik ve asil atlara sahip olmak gibi özellikleriyle şöhret kazanmış ve Arap kabileleri arasında saygın bir konumu olmuştur.

Kabile ismini atası Süleym b. Mansûr b. İkrime b. Hafsa b. Kays-i Aylan'dan almıştır. Süleym'in soyu oğlu Bühse ile devam etmiş ve Bühse oğullarından kabilenin temel kolları temsil eden birkaç batın ortaya çıkmıştır. Benî Süleym kabilesinin başlıca meşhur kolları, Benî İmruülkays b. Bühse, İmruülkays kolundan, Benî Hufâf b. İmruülkays alt kolları arasında en kalabalık olmuş ve bu alt koldan, Benî Usayye aşireti, Ussayye'den de eş-Şerid ailesi Meşhur olmuştur. Bu aile, İslam'dan önceki dönemde kabilenin yönetimini üstlenmiş ve adından söz edilen birkaç lider ve şair şahsiyetler yetiştirmiştir. Arap edebiyatında eşsiz olan bayan şair el-Hansâ lakabıyla meşhur olan Tumâdır bint Amr de bu ailenin önemli şahsiyetlerinden biridir. Bu aile sonraki yıllarda Kuzey Afrika'ya yerleşmiştir. Benî Avf b. İmruülkays da bu kolun önemli alt kollarındandır. Benî Avf'ten Hz. Osman zamanında horasanda valilik yapan Kays b. Haysem ve Horasan'da Emevîlere karşı uzun süre mücadele eden Abdullah b. ez-Zübeyr'in vefakâr valisi Abdullah b. Hâzım gibi isimleri zikredebiliriz. Benî Bahzu b. İmruülkays da bu kolun alt kollarındandır. Bu alt koldan zengin tüccar ve maden sahibi olan seçkin sahabi Haccac b. İlât meşhur olmuştur. Benî el-Hâris b. Bühse kolu da kabilenin temel kollarından ve bu koldan alt kollar ortaya çıkmıştır. Bi'rîmaûne'de Müslümanlara saldıran gruplardan biri olan Benî Zekvân bu kola mensuptur. Bu koldan bariz şahsiyetler arasından Huneyn şairi Abbâs b. Mirdâs b. Ebi Âmir meşhur bir şair sahabidir. Cahiliyye döneminde Hufâf b. Umeyre b. eş-Şerid ile kabile liderliği uğrunda aralarında anlaşmazlık olmuştur. Mısır fetihlerinde Benî Süleym reisiydi ve Resûlullah onu zekât amili olarak istihdam etmiştir. Benî Sülaym kabilesinin diğer önemli ana

kollarından biri de Benî Se‘lebe b. Bühse’dir. Hz. Peygamber (sav)’in dedelerinin anneleri olan “Âtike”ler bu koldan olan Benî Zekvân aşiretine mensupturlar. Diğer kollar gibi bu koldan hem Cahiliyye’de hem de İslam döneminde adlarından söz edilen şahsiyetler yetişmiştir. Kureyş’ten Benî Umeyye ile müttefik olan ve Mekke’de mühtesib olan, Hakîm b. Umeyye b. Hârise b. el-Avkas, Cahiliyye’de kötülük yapanları engelliyordu. Bu kola mensup meşhur bir şahsiyet daha Ebu’l-Avar Amr b. Süfyân b. Said, Muaviye b. Ebi Süfyân’nın en seçkin komutanlarından biridir. Benî Süleym kabilesine Süleym soyundan olmayıp, farklı diğer Arap kabilelerinden anlaşma yoluyla kabileye iltihak eden üyeler de vardır. Bu durum kendi kabilesinden herhangi bir sebepten dolayı ayrılan kimselerin kendilerine bir himaye sağlamak için yeni bir kabileye bağlanmaları gereksiniminden dolayıdır.

Benî Süleym kabilesi Hicâz’ın Kuzey tarafında ve Necd bölgesinde yaşamaktaydılar. İslam ortaya çıktığında Benî Süleym kabilesinin asıl yurtları, Mekke ile Medine arasında olan ve Benî Süleym Harresi denilen bölgededir. Fakat sürekli aynı yerde sabit olmadıkları için, bu bölgeden Cidde kuzeyine ve Medine doğusuna kadar hatta Medâin-i Salih ve Hayber civarına olan bölgelerde yurt ediniyorlardı. Benî Süleym kabilesinin coğrafi konumu, ekonomik durumu ve sosyal statüsü sebebiyle Arap yarım adasındaki diğer kabilelerin büyük bir kısmıyla önemli ilişkiler kurmalarına zemin hazırlamıştır. Benî Süleym’in daha çok Kureyş kabilesi ile hilf antlaşması, ticaret ortaklığı ve evlilik gibi çeşitli ilişkileri olmuştur. Ayrıca Benî Süleym kabilesinin yaşam şartlarının gereği olarak birkaç kabile ile aralarında ilişkiler kötü yönde gitmiş ve savaşla sonuçlanmıştır.

İslam’dan önce Benî Süleym kabilesi genel olarak Arap yarımadasında yaygın olan putperestlik inancını benimsiyorlardı. Kureyş’in da tapmış olduğu meşhur Uzza putu Beni Süleym’den Benî Şeybaân kolu tarafından bakılmaktaydı. Ayrıca kabilenin Zımâr ve Sivâ‘ gibi kendine has putları da mevcuttur.

İslam dini ortaya çıktığında Benî Süleym kabilesinden birkaç kişi hemen Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber (sav)’e iltihak ederek Medine’ye yerleşmiştir. Ama kabilenin toplu olarak hicretin 7. yılına kadar Müslümanlara karşı düşmanca bir tavır sergilemiştir. Bu süre zarfında Hz. Peygamber Benî Süleym kabilesine iki Gazve ve iki Seriyye düzenlemiştir. Ayrıca bu kabileden Benî Ri‘l, Benî Zekvân ve Benî Usayye, Amr

b. Sa'sa'a kabilesinden Amr b Tüfeyl ile beraber Müslümanlara karşı olan düşmanlığı nedeniyle hicretin 5. yılında Resûlullah (sav)'in tebliğci olarak göndermiş olduğu heyete saldırarak onları katletmişlerdir. Fakat gittikçe kabilenin üyeleri birer birer Müslüman olmaya devam etmişlerdir. Hatta hicretin 8.yılına gelince Benî Süleym kabilesinin tamamı İslamiyet'i kabul etmiş ve Mekke fethi seferinde Hz. Peygamber'i bin kişilik ve tamamı atlı bir ordu ile destekleyerek Müslüman kabilelerin arasında en büyük katkı sağlayan kabile haline gelmiştir.

Hz. Peygamber'in vefatından sonraki Ridde olayında kabile ikiye ayrılarak bir kısmı Fücâe liderliği altında irtidad etmiştir. Kabilenin diğer kısmı ise Müslümanlıkta sebat ederek mürtetlere karşı cihat etmiştir. Benî Süleym kabilesi önce kendisinden çıkan irtidad isyanını halife Hz. Ebû Bekir'in yardımıyla bastırdıktan sonra, komutan Hâlid b. Velîd ile beraber diğer kabilelerin mürtetlerine karşı savaflara katılmışlardır. Ridde isyanları bastırıldığında, Benî Süleym kabilesi Irak ve Şam'da eş zamanlı olarak başlatılan fetih hareketlerine etkin bir katılım sağlamıştır.

Hulefâ-i raşidîn döneminde Benî Süleym kabilesi, Irakta Basra tarafında komutan Utbe b. Gazvan ile beraber, Mücâşi' b. Mes'ûd, Kays b. el-Heysem ve Âsım b. Kays gibi komutanlarının kiyadetiyle fetihlere iştirak etmiştir. Kûfe bölgesinde ise Benî Süleym kabilesi kumutan Utbe b. Ferkad tarafından temsil edilmiştir. Kabileden bunların dışında da farklı komutanlar Irak fetihlerine iştirak etmişlerdir. Zira Kadisiyye savaflına Şam'dan giden yardımcı birliğin komutanlarından biri Enes b. Abbâs'tır. Meşhur şair sahabe Hansâ oğullarıyla beraber bu savafla iştirak etmiş ve oğulları dördü bu savafla şehit olmuşlardır.

Şam fetihlerinde kabileden Ma'n b. Yezid, Ebü'l-Aver Amr b. Süfyân, Enes b. Abbâs gibi komutanlar öne çıkmıştır. Cezire fetihinde de Benî Süleym kabilesi başında, Hz. Peygamber sahabesi ve komutan olan Safvân b. Muattal komutan olarak iştirak etmiştir. Safvân bu bölge fethedildiğinde Samsat valisi tayin edilmiş ve ölene kadar burada yaşamıştır. Samsattaki mezari hala bilinmektedir. Benî Süleym kabilesi, Mısır fethine meşhur şair sahabe ve kabilenin reislerinden biri Abbâs b. Mirdâs komutanlığı ile iştirak etmiştir. Ardından Kuzey Afrika gibi tüm bölgelerin fetihlerine iştirak ederek önemli katkılar sağlamışlardır.

BİBLİOGRAFYA

- ABÂN b. Osman vd, “Hums”, *El-Mevsû‘atü’l-Fikhiyyetü’l-Küveytiyye*, Kuveyt: Vizâratü’l-Avkâf ve’ş-şuûnü’l-İslâmiyye, 1404-1427h. C.XX, s.11
- ACELÎ, Ebû’l-Hasen, Ahmed b. Abdullah b. Sâlih *Ma’rifetü’s-Sikât min Ricâli ehli’l-İlmi ve’l-Hadis ve min ez-zuafâi ve Zikrî mezâhibühüm ve Ahbâruhum*, C.I, C.II, 1.baskı, thk. Abdu’l-Alîm Abdul-Azîm el-Bestevî, Mektebetü’d-Dâr, Medine, 1985.
- AHMED B. HANBEL, Ebû Abdullah b. Muhammed b. Hanbel b. Hilâl b. Esed eş-Şeybânî (241/855), *Müsned*, C.28, 1.baskı, thk. Şuayb el-Arnâvut- Âdil Mürşid vd. Müessesetü’r-Risâle, 2001.
- AHMED el-HÂŞİMÎ, Ahmed b. İbrahim b. Mustafa (1362/1942), *Cevâhirü’l-Edeb fi Edebiyatı ve İnşâ’ Lugatı’l-Arab*, C.II, thk. Akademisyenler heyeti, Müessesetü’l-Ma ‘ârif, Beyrut, y.y.
- ALGÜL, Hüseyin “*Ficâr*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1996, C.13.
- APAK, Âdem, *Anahatlatıyla İslam tarihi*, C.II, 11. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2014., *Siyer Araştırmaları*, 1.baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016.
- AZİMLİ, Mehmet “*Süleym (Benî Süleym)*” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2010, C.38,
- BAĞDÂDÎ Abdulkâdir b. Ömer (1093/1682), *Hizânetü’l-Edeb ve Lübübü libâbi lisânü’l-Arab*, C.III, 4.baskı, thk. şrh. Abdussalam Muhammed Harun, Mektebetü’l-Hânci, Kahire, 1997.
- BEGAVÎ, Ebû’l-Kâsım Abdullâh b. Muhammed b. Abdilazîz b. el-Merzübân el-Begavî (317/929), *Mu‘cemu’s-Sahâbe*, C.II, 1.baskı, thk. Muhammed Emin b. Muhammed el-Ceknî, Mektebetü Dârü’l-Beyân, Kuveyt, 2000.
- BEKRÎ Ebu Ubeyd Abdullah b. Abdul-Aziz b. Muhammed El-Endülüsî (487/1094), *Mu‘cemü mesta‘cem min Esmâ’i’l-Buldân ve’l-mevâzi’*, C.I, 3.baskı, Alemü’l-Kütüb, Beyrut, 1403h.
- BELÂZÜRÎ, Ahmed b. Yahya b. Câbir b. Davud (279/892), *Fütûhu’l-Buldan*, Darü mektebetü’l-Hilâl, Beyrût,1988.

-, *Cümel min Ensâbul'Eşrâf*, C.I, XIII, 1.baskı, thk. Süheyl Zekkâr ve Riyâd el-Zerkelî, Dârü'l-fikir, Beyrut, 1996.
- BERÛ Tefvik, *Târihu'l-Arabi'l-kadîm*, 2.baskı, Dârü'l-fikir, 2001.
- BEŞÎR YEMÛT (1961), *Şairâtü'l-Arab fî'l-Cahiliyye ve'l-İslam*, 1.bskı, mektebetü'l-ehliyye Beyrut, 1934.
- BÎLÂDÎ, Âtik b. Gays b. Züveyr b. Zâyir b. Hammûd b. Atıyye b. Sâlih el-Harbî (1431/2010), *Mu'cemü'l-me'âlimi'l-cuğrâfiyye fî's-sîreti'n-nebeviyye*, 1.baskı, Dârü Mekke li'n-neşer ve't-Tevzî', Mekke, 1982.
- BUHARÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. brahim b. el-Muğire (256/870), *Sahîhu'l-Buhârî: el-Câmi'ul-Müsned es-Sahîhu'l-Muhtasar min Umuri Resûlullah Salla Allahu aleyhi ve Sellem ve Sünûnihi ve Eyyâmih*, Cizye, 1.baskı, thk. Muhammed züheyr b. Nâsır, Dârü Tûku'n-necât, 1422h.
-, *et-Tarihü'l-Kebîr*, C.III, thk. Muhammed Abdulmuîd Han, Dâiretü'l-Me'ârif el'usmâniyye, Haydarabad, t.y.
- BÛRRÎ Abdullah Hurşid, *el-Kabailü'l-Arabiyye fî Mısır fî'l-kurunü's-selâsetü'l-ulâ li'l-hicre*, el-Heyetü'l-Mısriyyetü'l-Âmme li'l-kitâb, 1992
- BÛRRÎ, Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdullah b. Musa el-Ensârî, et-Tilimsânî (645/1224), *Cemheretü fî Nesebi'n-Nebî ve Ashâbihi'l-aşre*, C.I, 1.baskı, thk. Muhammed et-Tûcî, Dârü'Rifâi li'n-Neşer ve't-Tibâ'a ve't-Tevzî', Riyâd, 1983.
- CÂDÛ'L-MEVLÂ, Muhammed, – Ali Muhammed el-Biâvî – Muhammed Ebu'l-Fadel İbrahim, *Eyyâmü'l-Arab fî'l-Cahiliyye*, 1.baskı, haz. İsa El-Bâbî el-Halebî, 1942.
- CÂHİZ, Amr b. Bahr b. Mahbub b. el-Kinânî (255/868) , *er-Resâil*, C.I, baskı yok, thk. Abdussalâm Muhammed Harun, Mektebetü'l-Hanci, Kahire, 1964.
-, *el-Beyân ve't-tebyin*, C.I, Dar ve Mektebetü'l-hilal, Beyrut, 1423h.
-, *el-Hayvan*, C.I, 3.Baskı Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, ,1424h.
- CÂSİR Hamed (1421/2000), *el-Katâi'n-nebeviyye fî bilâd Beni Süleym*, Haz. Salih es-Sülemî, Mektebetü tekaddum, Cidde, 2017.
- CERDEYZÎ, Ebu Said Abdul-Hay b. ed-Dahâk b. Mahmud (443/1022), *Zeynü'l-Ahbâr*, tercm. Affâf es-Seyyid Ziyâd, el-Meclisü'l-Alâ lis-Sakâfe, Kâhire, 2006.
- CEVÂD ALÎ, (1408/1987), *el-Mufasssal fî târihi'l-Arab kable'l-İslam*, C.I, II, VIII, IIX, 4. baskı, Darü's-sâkî, 2001.

- CEVHERÎ, Ebû Nasr İsmail b. Hammâd (393/972), *es-Sihâh Tacü'l-Luga ve Sihâhu'l-Arabiyye*, C.IV, 4.baskı, thk. Ahmed Abdulgafur Attâr, Beyrut: Dârü'l-İlim lilmelâyîn, 1987.
- CÜBEYRÎ, Yahya, *Divânü'l-Abbâs b. Mirdâs*, 1.b. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1991.
- DİNEVERÎ, Ebû Hanîfe Ahmed b. Davud (282/895), *el-Ahbâru't-Tivâl*, 1.b. thk. Abdulmünim Âmir, Dârü İhyâü'l-Kütübü'l-Arabî, Kahire, 1960.
- EBÛ NUAYM el-İSFAHÂNÎ, Ahmed b. Abdullah b. Ahmed b. İshâk b. Musa b. Mahrân (430/1038), *Delâ'ilü'n-nübüvve*, C.I, 3.baskı, thk. Muhammed Revâs Kaleci, Abdulbar Abbas, Darü'n-Nefâis, Beyrut, 1986.
- EBÛ SAÎD EL-MISRÎ, "Ridde", *El-Mevsû'atü'l-Mûcize fi't-Tarihi'l-İslamî*, C.XIII, s.42.
- EBÛ UBEYDE, Muammer b. el-Müsennâ (209/824), *Şerhu Nekaid Cerir ve'l-Ferezdik*, C.II, 2.baskı, thk. Muhammed İbrahim Hûr ve Velîd Mahmud Hâlis, el-Mücemmi 'us-Sakâfi, Ebûzabi, ABE, 1998.
- EBÛ ZÜR'Â ed-DİMAŞKÎ, Abdurrahmân b. Amr b. Abdullah b. Safvân en-Nasrî, Şeyhü'ş-Şebâb (281/894), *Tatih*, thk. Şükrullah Nimetullah el-Kûcânî, Mecmau'l-Luğatü'l-Arabiyye, Dimaşk, y.y.
- EBÛ'L-BEKÂ', Muhammed b. Musa b. İsa b. Ali ed-Demîrî, , Kemâlüddin eş-Şâfî (808/1405), *Hayâtü'l-Hayvânü'l-Kübrâ*, C.II, 2.baskı, Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, h.1424.
- EBÛ'L-BEKÂ' Hibetullah Muhammed b. Nimâ el-Hulî, *El-Menâkıbü'l-Mezidiyye fi Ahbâri'l- Mülûkü'l-Esediyye*, C.I, 1.baskı, thk. Muhammed Abdulkadir Harisât, Salih Musa, Mektebetü'r-riseletü'l-hadise, Umman, 1984.
- ENBÂRÎ, Ebu'l-Berekât Abdurrahman b. Muhammed b. Ubeydillâh Kemâleddin (577/1181), *Esrârü'l-Arabiyye*, C.XV, 1. baskı. Dârü'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, 1999.
- ENSÂRÎ Abdülkuddûs (1403/1983), *Benû Süleym*, 2.baskı, haz. Salih es-Sülemî, Matbaatü'l-Mahmûdiyye, Medine, 2015.
- ERGİN, Ali Şakir "Hansâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), 1997, C. 16, s.46.
- ERKAL, Mehmet "Âmil", *DİA*, 1991, C.III, ss.58-60
- FESEVÎ, Ebû Yûsuf Yakub b. Süfyân b. Cüvvân (277/890), *el-Ma'rife ve't-Târih*, 2.baskı, thk. Ekrem Ziyâ el-Umerî, müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1981.

- HADDÂD Abdul-Hüseyin kenihel, “*el-Mustedrek‘alâ Şi‘ri Süleym*”, C.I, Misan Üniversitesi Eğitim fakültesi, Mecelletü’lugatü’l-Arabiyye ve Adâbuhâ, No22 (2015).
- HALEBÎ, Ebu’l-Ferac Ali b. İbrahim b. Ahmed Nuriddin b. Burahânuddin (1044/1635), *es-Siretü’l-Halebiyye: İnsânü’l-Uyûn fî Sîretü’l-Emîn el-Me’mûn*, C.II, 2.baskı, Beirut, Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye,1427h.
- HALÎFE B. HAYYÂT, Ebû Omar b. Halîfe eş-Şeybânî el- Asferî el-Basrî (240/854), *et-Tabakât*, thk. Süheyl Zekkkâr, Dârü’l-Fikir Li’t-Tıbâ ‘atü ve’n-Neşer ve’t-Tevzî’, 1993.
- HAMÎDULLAH, Muhammed, *İslam Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, Beyan yayınları, İstanbul, 2015.
- HAURT, CL. *Histoire des Arabes* (1898), C.I, Librairie Paul Geuthner, Paris,1912.
- HÂZİMÎ, Ebû Bekir Muhammed b. Musa b. Osman el-Hâzimî Zeynüddin (584/1188), *el-Emâkin: Mâ’t-tefeka lefzehü ve’f-taraka müsemmah min’el-Emkine*, thk: Hamad b. Muhammed el-Câsir, Darü’l-Yamâme lil-bahis vet-tercüme ve’n-neşer, 1415h.
- HEMEDÂNÎ, Ebu Muhammed el-Hasan b. Ahmed b. Yakub (360/939), *Kitabü’l-İklil min Ahbâri’l-Yemen ve Ensâbi Himyer*, C.I, thk. Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin, Kültür ve turizm Bakanlığı, San‘a, t.y.
- ISTAHRÎ, Ebû İshâk İbrahim b. Muhammed (346/925), *Kitâbü’l-Mesâlik ve’l-memâlik*, Beirut: Dârü Sâdir, 2004.
- İBN ABDÎ RABBÎH, Ebu Ömer Şihâbüddîn Ahmed b. Muhammed b. Habib b. Hadir b. Salem el-Endülüsî, İbn Abdi Rabbih (328/940), *el-‘İkdü’l-ferîd*, C.VI, 1.baskı, Dârül-kütübü’l-İlmiyye, Beirut, 1404h,
- İBN ABDİLBER Ebû Ömer Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Âsım en-Nemrî (463/1071), *el-İstî‘âb fî ma ‘rifeti’l-ashâb*, , C.II, 1.baskı, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî, Darü’l-cil, Beirut, 1992.
- İBN ABDİLHAKEM, Ebû’l-Kâsim Abdurrahmân b. Abdullah b. Abdilhakem b. Ayen el-Kurşî el-Mısırî (257/870), *Fütûhu Mısır ve Ahbârühâ*, 1.baskı, thk. Muhammed el-Huceyrî, Dârü’l-fikir, Beirut, 1996.
- *Fütûhu Mısır ve’l-Meğrib*, Mektebetü’s-Sekâfetü’d-Dîniyye, H.1415.

- İBN ABDÜLMESİH Rizkullah b. Yusuf b. Yakûb Şeyhu (1346/1925), *Mecânî'l-Edeb fî Dehâiki'l-Arab*, Metbeatü'l-Ebâ'l-Yeseviyîn, Beirut, 1913.
- İBN ASÂKİR, Ebü'l-Kâsim, Ali b. El-Hasan b. Hibatü'llah (571/1176), *Tarih Dimaşk*, C.XIV, thk. Amru b. Garâme el-Amravî, Dârü'l-Fkir ve't-Tıbâ'a ve't-Tevzi', 1995.
- İBN EBÛ HÂTİM, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris b. el-Münzir et-Temîmî (327/938), *el-Cerh ve't-ta'dîl*, C.III, VI, 1.baskı, Dâiretü'l-me 'ârifî'l-Usmaniyye, 1952.
- İBN EBÛ'd-DÜNYA, Ebû Bekir b. Abdullah b. Muhammed b. Ubeyd b. Süfyân b. Kays el-Begdâdî el-Emevî el-Kureyşî (281/894), *Hevâtifü'l-Cinnân*, thk. Muhammed ez-Zeglî, el-Mektebü'l-İslâmî, 1995.
- İBN HABİB, Muhammed b. Habib b. Umeyye b. Amru el-Haşimî Ebû Cafer el-Bağdadî (245/859), *el-Münemmak fî Ahbâri Kureyş*, 1.baskı, thk. Hurşid Ahmed Faruk, Alemü'l-kütüb, Beyrut, 1985
-, *Muhtelefü'l-kabâ'il ve mü'telefuhâ*, thk. İbrahim el-Ebyârî, Daru'l-kütübü'l-İslamiyye, Daru'l-kitâb el-Mısırî - Kahire, Daru'l-kitâb elLubnânî – Beyrut, t.y.
- İBN HACER el-'Askalânî, Ebu'l-Fadel Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer (852/1449), *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, C.II, 1.baskı, thk. Adel Ahmed Abdul-Mevcûd ve Ali Muhammed Mahfûz, Dârü'l-kütübî'l-İlmiyye, Beyrut, 1415h.
- İBN HALDÛN, Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed Ebu zeyd Veliyyüddîn el-Hadramî el İşbîlî (808/1405), *Divânü'l-mübtedei ve'l-Haber fî tarhi'l-Arab ve'l-Berer ve men âserehüm min zevi's-Şe'ni'l-ekber*, C.II, 2.baskı, thk. Halil Şehhâde, Dârü'l-fikir, Beyrut, 1988.
- İBN HAZM, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endülüsî, el-Kurtabî ez-Zâhirî (456/1064), *Cevâmiu's-Sîretü'n-Nebeviyye*, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, t.y.
-, *Cemheretü Ensâbü'l-Arab*, 1. baskı, thk. Âlimlerin heyeti, Darü'l-Kütübü'l-ilmîyye, Beyrüt, 1983.
- İBN HİBBÂN, Ebû Hâtim Muhammed b. Habbân b. Ahmed b. Habbân b. mu'âz et-Temîmî(354/965), *Kitâbu's-Sikât*, C.II, 1.baskı, ed. Muhammed Abdulmuîd, Dairetü'l-Ma'arifi'l-Osmaniyye, Hayderabad, 1973.

-, *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbâru'l-Hulefâ'*, C.I, 3.baskı, thk. Aziz Bek vd. Beyrut, el-Kütübü's-Sekâfiyye, 1417h.
- İBN HİŞÂM, Abdilmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Mu 'âfirî, Ebu Muhammed Cemâlüddin (218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, C.II, 2.baskı, thk. Mustafa es-Sıka vd. Mısır, Şeriketü Mektebe ve Matbatü Mustafa el-Bâbî el-halebî ve Evladihi, 1955.
- İBN İSHÂK, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî (151/768), *kitâbü's-Sîre ve'l-Megâzî*, 1.baskı, thk. Süheyl Zekkâr, Dârü'l-Fikir, Beyrut, 1978.
- İBN KÂNİ' Ebü'l-Huseyn Abdalbâkî b. Kâni' b. Merzûk b. Vâsik (351/962), *Mu'cemü's-Sahabe*, thk. Salih b. Sâlim el-mısrâtî, C.II, 1.baskı, Mektebetü'l-Gurabâ el-Eseriyye, Medine, 1418.
- İBN KESÎR, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer, el-Kureşî, ed-Dimaşkî (774/1372), *es-Sîretü'n-Nebeviyye (el-Bidâye ve'n-Nihâye)*, C. III, IV, thk. Mustafa Abdulvâhid, Dârü'l-Ma'rifetü Li't-Tıbâ 'a ve'n-Neşer ve't-Tevzî, Beyrût, 1976.
- İBN KUTEYBE, Ebu Muhammed b. Müslim ed-Dînurî (276/889), *eş-Şiir ve's-Şuarâ*, C.II, Dârü'l-Hadis, Kahire, 1423.
- İBN MANZÛR, Muhammed b. Mûkerrem b. Ali Ebü'l-Fadl Cemalüddin el-Ensârî er-Rüveyfî el-İfrikî (711/1369), *Lisânu'l-Arab*, C.X, XII, 3.baskı, Dâr Sâdir, Beyrut, h.1414.
- İBN MENDE, Ebü'l-kâsim Abdurrahman b. Muhammed b. İshâk el-Abdî, el-İsfahânî (470/1078), *el-Müstahrec min kütübi'n-nâsi li't-tezkire ve'l-müstetraf min ahvâli'r-ricâli li'l-ma'rife*, C.II. thk. Âmir Hasen Basrî et-Temîmî, Vizâretü'l-Adel ve's-şu'unu'l-İslâmiyye, İdaretü's-şu 'unu'd-dîniyye, Bahreyn, y.y.
- İBN REŞÎK, Ebu Ali el-hasan el-Kayravânî el- Ezdî (463/1063), *el-Umde fi Mehâsini's-şî'r ve âdâbih*, C.II, 5.baskı, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Dârü'l-Cil, 1981.
- İBN SA'D, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' (230/845), *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, 1.bask, C.I, II, IV, thk. Muhammed Abdulkâdir Ata, Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- İBN SAÎD el-Endülüsî (685/1286), *Neşvetü't-Tarab fi Tarihi Cahiliyyetü'l-Arab*, thk. Nusrat Abdurrahmân, Urdün, Ommân, Mektebetü'l-Aksâ, t.y.

- İBN SEYYİDÜNNÂS, Ebü'l-Fetih, Fethuddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Ye'murî (734/1334), *Uyûnü'l-eser fî fînüni'l-meğâzi ve's-Şemâ'il ve's-Siyer*, C.II, 1.baskı, thk. İbrahim Muhammed Ramazan, Dârü'l-Kalem, Beyrut, 1993.
- İBN TAĞRÎBERDÎ, Yusuf b. Abdullah ez-Zâhirî (874/1470), *en-Nücûmüz-zâhire fî Mülûki Mısır ve'l-Kâhire*, C.I, Dârü'l-Kütüb, Mısır, t.y.
- İBNÜ'L-ESÎR, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abulkerim b. Abdul-Vahid eş-Şeybânî el-Cezerî, İzzüddin (630/1232), *el-Kâmil fî't-Tarih*, C.I, 1.baskı, thk, Ömer Abdussalam, Dârü'l-Kitâb el-Arabî, Beyrut, 1997.
 , *el-Lübâb fî Tehzîbi'l-Ensâb*, Dârü Sâdir, Beyrut, t.y.
 , *Usdü'l-ğabe fî ma'rifeti's-sahâbe*, C.I, III, IV, 1.baskı, thk. Ali Muhammed Muavvez – Adil Ahmed Abdul-Mevcud, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1994.
- İBNÜ'L-EZHERÎ, Muhammed b. Ahmed Ebû Mansûr el-Heravî (370/980), *Tehzîbü'l-Luga*, C.I, 1.baskı, thk. Muhammed Avad Mur 'ib, Dâru İhyâi't-Turâs el-Arabî, Beyrut, 2001.
- İBNÜ'L-KAYSERÂNÎ, Ebu'l-Fezal Muhammed b. Tâhir b. Ali b. Ahmed el-Makdesî eş-Şeybânî (507/1113) *el-Mü'telif ve'l-Muhtelif*, 1.baskı, thk. Kemal Yusuf el-Hût, Darü'l-kütüb'ül-İmiyye, 1411.
- İBNÜ'L-KELBÎ, Ebü'l-Münzîr Hişâm b. Muhammed Ebi'n-Nazar b. Sâib b. Bişr (204/819), *Cemheretü'n-neseb*, thk. Naci Hasan, Mektebetü'n-Nehzati'l-Arabiyye, Beyrut 1986.
 , *Kitâbü'l-Asnâm*, 4.baskı, thk. Ahmed Zeki Paşa, Darü'l-kütübü'l-Mısriyye, Kahire, 2000.
 , *Ensâbü'l-Hayl fî'l-Cahiliyye ve'l-İslâm ve ahbârühâ*, 1.baskı, thk. Hatim Salih ez-Zâmin, Dârü'l-Bişâir, Dimaşk - Suriye, 2003.
- İBNÜ'L-MÜSENNÂ, Ebu Ubeyde Ma'mer(209/824), *Şerhü Nekâ'izi Cerir ve'l-Ferezdak*, C.II, 2.baskı, thk. Muhammed İbrahim Hûr, Velid Mahmud Hâlis, el-Mücemme'us-Sekâfi, Ebu Zabi, İmârât, 1998.
- İSÂMÎ, Abdul-Melik b. Hüseyin b. Abdul-Melik (1111/1690), *Semtu'n-Nucûm'l-Avâlî fî Enbâi'l-Avâil ve't-Tevâlî*, C.I, 1.baskı, thk. Adel Ahmed Abdü'l-Mevcud – Ali Muhammed Muavvez, Dârü'l-kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1998.

- İSFAHÂNÎ, Ebû'l-Ferec Ali b. el-Huseyn b. Muhammed b. Ahmed b. el-Heyssem el-Mervânî el-Emevî el-Kureyşî (356/967), *el-Egânî*, C.XV, 1.b. Dârü İhyâü't-Türâsü'l-Arabî, Beyrut, 1415h.
- İZÂM, Abdülvahhâb, *Mehedü'l-Arab*, Müessesetü Hindâvî, Mısır, 2012.
- KÂDÎ, Numân Abdulmuta'âl (1404/1983), *Şi'rül-Fütûhât el-İslâmiyye fî Sadri'l-İslâm*, 1.baskı, Mektebetü's-Sekâfetü'd-Dîniyye, 2005.
- KAHHÂLE, Ömer b. Riza b. Muhammed Rağib b. Abdul'gani ed-Dimaşkî (1408/1987), *Mü'cem Kabâilu'l-Arab el-Kadime ve'l-Hadise*, C.II, 7.baskı, Müessesetü'r-Risele, Beyrut, 1994.
- KÂLÎ, Ebû Ali İsmail b. el-Kâsim b. Hârûn b. İsa b. Muhammed b. Selman b. Ayzûn (356/967), *el-Emâlî*, haz. Muhammed Abdulcevvâdel-Asmaî, 2.baskı, Dârü'l-Kütübü'l-Mısriyye, 1926.
- KALKAŞENDÎ, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ali (821/1418), *Nihayetü'l-ereb fî ma'rifeti'ensabi'l-Arab*, thk. İbrahim el-İbyârî, Daru'l-kttâb el-Lubnâniyîn, Beyrut, 1980.
- KİNDÎ, Ebû Ömer Muhammed b. Yusuf el-Mısrî (355/934), *Kitâbü'l-Vulât ve Kitâbü'l-Kudât*, thk. Muhammed Hasan İsmail ve Ahmed Ferid, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.
- KURTUBÎ, Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Ömer b. İbrahim (656/1258), *el-Müfhim limâ eşkele min Telhîsi Kitabi Müslim*, 1.baskı, thk. Muhyiddin Dîb Mistu – Ahmed Muhammed es-Seyid – Yusuf Ali İbdîvî – Mahmud İbrahim Bezzâl, (Dârü İbni Kesîr, Dimaşk-beyrut),(Dârü'l-Kelimü't-Tayî, Dimaşk- Beyrut), 1996.
- MES'ÛDÎ, Ebû'l-Hasan Ali b. el-Hüseyn b. Ali (346/956), *Mürücü'z-zeheb ve me'âdinü'l-cevher*, C.I-II, thk. Es 'ad Dâğir Dârü'l-Hicre, İran, 1984.
- MEYDÂNÎ, Ebu'l-Fazıl Ahmed b. Muhammed b. İbrahim en-Nîsâbûrî (518/1124), *Mecme'ül-Emsâl*, C.II, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, Dârü'l-Ma'rife, Beyrut, t.y.
- MİSRÎ, Ebu Seîd, el-Mevsû 'atü'l-Vecize fî't-tarih el-İslâmî, (Mesû 'ati Sefir li't-tarih el-İslâmî' dan hazırlanmıştır.), C.12.
- MİZZÎ, Yusuf b. Abdurrahmân b. Yusuf Ebû'l-Haccâc Cemâleddin, Ebû Muhammed el-Kâzî, el-Kelbî, el-Mezî (742/1341), *Tehzîbü'l-Kemâl fî Esmâu'r-Ricâl*, C.XVII, 1.b. thk. Beşşâr Avvâz Ma'rûf, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1980.

- MUHTÂR, Ahmed Abdulhamîd Ömer (1424/2003), *Mu‘cemü’l-Lugatü’l-Arabiyye el-Mu‘âsıra*, C.I. 1.baskı, Âlemü’l-Kütüb, 2008.
- MÜBERRED, Muhammed b. Yezid Ebu’l-Abbas, (285/900) *el-Kâmil fî’l-Luga ve’l-Edeb*, C.I, IV, 3.baskı, thk. Muhammed Ebu’l-Fadel İbrahim, Dârü’l-Fikir el-Arabî, Kahire, 1997.
- NİŞVÂN el-HİMYERÎ, b. Saîd el- Yemenî (573/1178), *Şemsü’l-Ulûm ve Devâ’ü kelâmi’l-Arab mine’l-külûm*, thk. Hüseyin b. Adullah el-Umerî vd. 1.baskı, Dârü’l-Fikir el-Mu‘âsır, Beyrut; Dârü’l-Fikir Dimaşk, 1999.
- NUVEYRÎ, Şihâbüddin Ahmed b. Abdülvehhâb b. Muhammed b. Abdüddâim el-Kureşî et-Teymî el-Bekrî (733/1333), *Nihâyetü’l-ereb fî fûnûni’l-edeb*, C.XIX, 1. baskı, Dârü’l-Kütüb ve’l-Vesâik el-Kavmiyye, Kahire, h.1433.
- RABÎÎ, Ezhâr, *Kabiletü Beni Süleym ve Mekânetühâ fî Tarihi’l-Arab kabla’l-İslam*, (Yüksek Lisans tezi), Irak: Bağdât Üniverstesi, Eğitim Fakültesi, 2002
- RAZÎ, Zeynüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekir b. Abdulgadir el-Hanefî (666/1268), *Muhtâr es-Sihâh*, thk. Yusef eş-Şeyh Muhammed, el-Mektebetü’l-Asriyye- ed-Dârün-nemuziciye- Beyrut, 1999/1420.
- SA‘DÜLMÜLK Ebû Nasr Ali b. Hibetullah b. Cafer b. Mâkûlâ (475/1054), *el-İkmâl fî Ref‘i’l-İrtiyâb anil-Mü’telif ve’l-Muhtelif fî’l-Esmâ ve’l-Kinâ ve’l-Ensâb*, C.IV, 1.baskı, Darü’l-Kütübü’l-İlmiyye, Beyrut, 1990.
- SAFEDÎ, Salahuddin Halil b. Aybeg b. Abdullah (764/1363), *el-Vâfi bi’l-vefeyât*, C.XIV, thk. Ahmed el-Aravuti ve Türkî Mustafa, Darü ihyâi’t-türâs, Beyrut, 2000.
- SEÂLİBÎ, Abdulmelik b.Muhammed b. İsmail Ebû Mansûr, (429/1038), *Simâri’l-kulûb fî’l-muzâf ve’l-mensûb*, Dârü’l-mearif, Kahire, t.y.
- SEME‘ÂNÎ, Ebu Sead Abdulkerim b. Muhammed b. Temîm el-Meruzî (562/1141), *el-Ensâb*, thk. Abdurrahmân b. Yahya el-MuAllimî vd. Meclis Dairetü’l-Me‘ârifî’l-Usmâniyye, Haydarabat, 1962.
- SEYF İbn Ömer el-Esedî et-Temîmî (180/796), *El-Fitne ve vak‘atü’l-Cemel*, thk. Ahmed Râtib Armûş,7.baskı, Dârü’n-Nefâis, 1993.
- SUKKERÎ, Ebu Se‘îd el-Hasan b. el-Hüseyin(275/888), *Şerhu Eş‘ârü’l-Hüzeliyîn*, thk. Abdussattâr Ahmed Faric, Kahire, Mektebetü’l-Urube. y.y.

- SUYÛTÎ, Celâlüddin Abdurramân b. Ebî bekir (911/1505), *Hasenü'l-Muhâdere fî tarihi Mısır ve'l-Kâhi re*, C.I, 1.baskı, thk. Muhammed Ebû'l-Fazel İbrahim, Dârü İhyâ'ul-Kütübü'l-İlmiyye, Mısır, 1967.
-, *el-Câmi'l-kebir*, C.XXIV, 2.baskı, thk. Muhtâr İbrahim vd. Kahire, Ezherüş-şerif, 2005.
- SÜHEYLÎ, Ebû'l-Kâsim Abdurrahman b. Abdullah b. Ahmed (581/1185), *Revzu'l-Enef fî şerhi's-Sîretü'n-Nebeviyye l'İbni Hişâm*, C.VII, 1.b, thk. Omer Abdusselâm es-Selâmî, Dârü İhyâü't-Türâsü'l-Arabî, Beyrut, 2000.
- ŞÂMÎ, Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî (942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîretü Hayri'l-İbâd*, C.V, 1.b. thk. Âdil Ahmed Abdulmevcud ve Ali Muhammed Avaz, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1993.
- ŞULUL Edibe, *Arap Edebiyatı kadın şairlerinden el-Hansa'nın Edebî Kişiliği ve Şiirlerinin tahlili*. (Yüksek lisans tezi), Şanlıurfa: Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2005.
- ŞÜREYŞÎ, Ebû Abbâs (619/1223), *Şerhu Makâmâtî'l-Harîrî*, , C.III, 2.baskı, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 2006.
- TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir b. Yezid b. Kesîr b. Gâlib el-Âmilî(310/923), *Tarihü'r-Rusul ve'l-Mulûk*, C. III - V, 2. Baskı, Darü't-Turâs, Beyrut, 1387h.
- TAKKÛŞ, Muhammed Süheyl, *Târîhu'l-Hulefâi'r-Râşidîn el-Futûhât ve'l-İncâzât es-Siyâsiyye*, 1.baskı, Dârü'n-Nefâis, 2003.
- TAMMÂS, Hamdû, *Divânü'l-Hansâ*, 2.baskı Dârü'l-ma'rife, Beyrut, 2004.
- TEVHÎDÎ, Ebû Hayyân Ali b.Muhammed b. el-abbâs (414/1023), *el-Basâir ve'z-Zehâir*, C.VII, 1. Baskı, thk. Vidâd el-Kâdî, Dârü Sâdir, Beyrut, 1988.
- USEYMÎN, Muhammed b. Salih b. Muhammed (1421/2001), *Tefsirü'lHucurât – el-Hadîd*, 1. Baskı, Dârü's-Süreyye lin-neşer ve't-Tevzi', Riyâd, 2004.
- VÂKIDÎ, Ebu Abdullah, Muhammed b. Ömer b. Vâkîd, es-Sehmî, el-Eslemî (207/823), *Kitâbü'r-Ridde*, thk. Yehyâ el-Cebûrî, 1.baskı, Dârü'l-ğarb el-islâmî, Beyrut, 1990.
-, *Futûhu's-Şâm*, 1.baskı, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1997.
-, *Megâzî*, C.II, 3.baskı, thk. Marsidin Jones, Dârü'l-Alemî, Beyrut, 1989.
-, *et-Tabakâtü's-Sağire*, thk. Başir Avvad Maruf ve Muhammed Zahid Cevl, Daru'l-ğarb el-islami, Tunus, 2009.

- YÂKÛT el-HAMAVÎ, Şihabüddin Ebu Abdullah Yakut b. Abdullah er-Rumî (626/1229), *Mu'cemü'l-Buldân*, C.I, C.III ve C.IV, 2.baskı, Darü Sâdir, Beyrut, 1995.
- YILDIZ, Hakkı Dursun, "Arap", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.III, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi, (İSAM), 1991, s.273.
- ZAHRÂNÎ, Merzûk b. Heyyâs Êl-Merzûk, *el-Hâdî ve 'lmühtedî*, 1.baskı, y.y. 2015.
- ZEHEBÎ, Şemsüddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Osman b. kaymaz (748/1347), *Tarihu'l-İslâm ve vefâtü'l-meşâhîr ve'l-a'lâm*, C.II, 1.baskı, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, Dârü'l-Garbü'l-İslâmî, 2003.
-, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, C.II, IV, V, Dârü'l-Hadis, Kahire, 2006.
- ZEMAŞERÎ CÂRULLAH, Ebû'l-Kâsim Mahmud b. Amr b. Ahmed (538/1144) *el-Fâ'ik fî garibi'l-Hadis ve'l-Eser*, C.II, 2.baskı, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî – Muhammed Ebû'l-Fazil İbrahim, Dârü'l-Ma'rife, Lubnan, y.t.
-, Cârullah (538/1143), *Rebî'ul-Abrâr ve Nusûsu'l-Ahyâr*, C.III, 1.baskı, Müessesetü'l-Alemî, Beyrut, h.1412.
- ZÜHAYLÎ, Vehbe Mustafa, *el-Fikhü'l-İslâmî ve Edilletühü*, C.III, 4.baskı, Dârü'l-Fikir, Dimaşk, t.y. s.1792.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Mohamed Boubacar CHARİF
Tez Adı	Başlangıçtan Emeviler Dönemine Kadar Benî Süeym Kabilesi
Enstitü	Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	İslam Tarihi ve Sanatları
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Âdem APAK
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni Kısıtlama	☐ Patent Kısıt (2 yıl) ☐ Genel Kısıt (6 ay) ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum.

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Bursa Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih : 15 /01 /2020

İmza :

